HONORÉ DE BALZAC

Șuanii

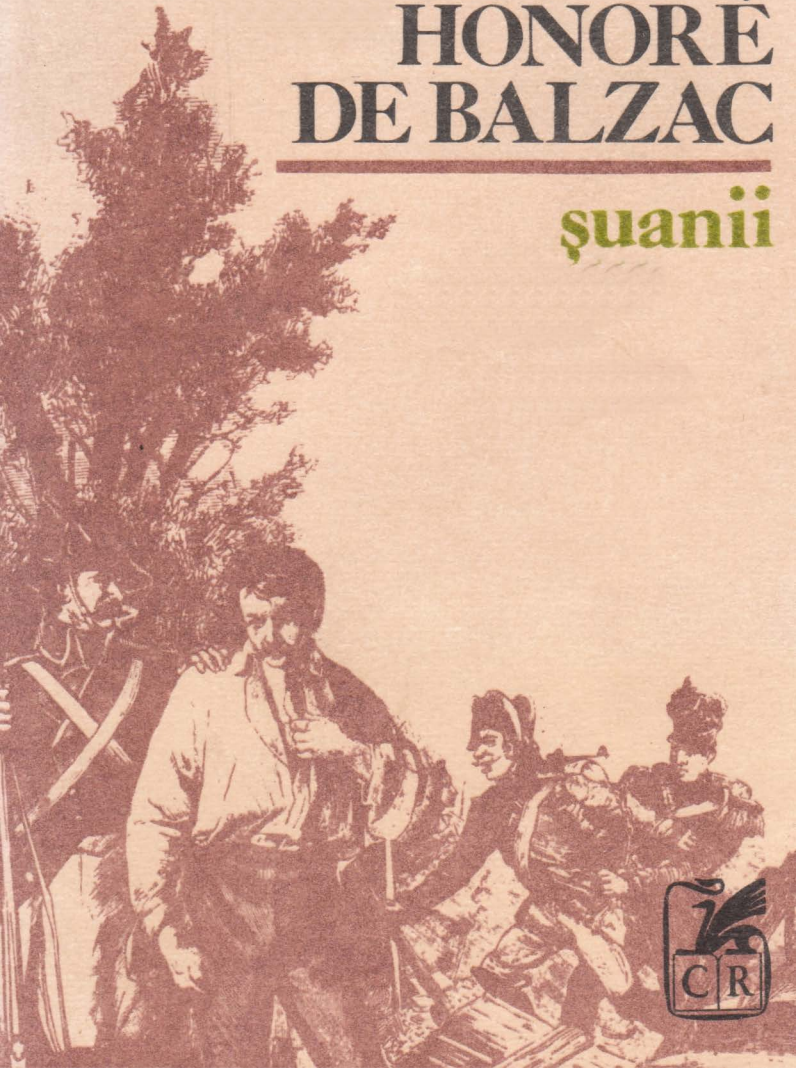

HONORÉ DE BALZAC

Şuanii

Traducere de H. GRĂMESCU

Cartea Românească
1981

Luîndu-și subiectul lucrării sale din perioada cea mai gravă și cea mai delicată a istoriei contemporane, autorul se vede în situația de a declara aici, cu o anume solemnitate, că n-a avut niciodată intenția să ridiculizeze sau să disprețuiască nici opinii, nici persoane. El respectă convingerile. Persoanele îi sînt necunoscute și nu e vina lui că faptele vorbesc de la sine și că vorbesc așa de puternic. El nici nu le-a creat, nici nu le-a provocat.

Aici, regiunea este regiunea însăși, oamenii sînt oamenii înșiși, cuvintele sînt cuvintele înseși. Faptele n-au fost tăgăduite nici de memoriile publicate în diferite epoci ale Restaurației, nici de Republica franceză ; numai Imperiul le înmormîntase sub negurile cenzurii. A spune că această lucrare n-ar fi putut să vadă lumina sub domnia lui Napoleon nu înseamnă, oare, a cinsti opinia publică ce ne-a cucerit libertatea ?

Autorul a încercat să exprime unul dintre evenimentele pline de triste învățăminte pentru toate popoarele și în care Revoluția franceză a fost atît de bogată.

Existența unor persoane interesate i-a impus să redea fizionomiile cu o exactitate riguroasă și să nu aibă decît pasiunea îngăduită pictorului : aceea de a înfățișa întocmai un portret, de a distribui în chip firesc lumina și de a se strădui să facă să se creadă în viața personajelor.

Dar aceste precizări cer o explicație.

Autorul nu înțelege să contracteze obligația de a reda strict toate faptele, sec și de o asemenea manieră încît să demonstreze pînă la ce punct se poate face ca istoria să ajungă la înfățișarea unui schelet, cu oasele numerotate sîrguincios. Astăzi, marile învățăminte pe care istoria le desfășoară în paginile sale trebuie să devină populare. După acest sistem, urmat de mai mulți oameni de talent, autorul a încercat să pună, în cartea de față, spiritul unei epoci și al unui fapt, preferînd discuția în locul procesului verbal, bătălia în locul unui buletin, drama în locul povestirii. Deci, nici unul dintre evenimentele acestei vrajbe naționale, cît de mic ar fi fost, nici una dintre catastrofele care au însîngerat atîtea cîmpuri acum liniștite, n-au fost uitate : personajele se pot vedea aici, din față ori din profil, în umbră sau în lumină, și cele mai mărunte nenorociri se vor regăsi, fie în acțiune, fie în principii.

În ceea ce privește fabulația cărții, autorul nu o dă drept nouă, epigraful stă ca dovadă, dar ea-i dureros de adevărată ; cu deosebirea că realitatea este odioasă și că evenimentul care e descris pe parcurs de cîteva zile s-a petrecut în patruzeci și opt de ore. Precipitarea catastrofei reale nu va fi fost poate atît de dulce ; dar natura s-a însărcinat să-l scuze pe autor.

Ignorînd, pe vremea cînd a scris cartea, destinele cîtorva dintre actorii dramei sale, el le-a modificat numele. Această precauție, dictată de delicatețe, a fost extinsă și asupra localităților.

Districtul *Fougères nu-l va privi atît de ostil pe autor, încît să-l învinovățească de faptul că l-a făcut teatrul întîmplărilor ce s-au petrecut la cîteva leghe mai departe. Nu el era, oare, cu totul firesc să fie ales drept tip pentru* Bretania în 1799, *unul dintre leagănele șuaneriei și vatra, poate cea mai pitorească, a acelor frumoase ținuturi ?*

Fie ca această lucrare să facă eficace năzuințele exprimate de toți prietenii acelei regiuni în legătură cu amelio-

rarea fizică și morală a Bretaniei! De vreo treizeci de ani, războiul civil a încetat să domnească acolo, nu însă și ignoranța. Agricultura, învățămîntul, comerțul n-au făcut în acele ținuturi nici un progres, de o jumătate de veac. Mizeria de la sate e demnă de vremurile feudale, iar superstițiile înlocuiesc morala lui Cristos.

Încăpățînarea firii bretone este unul dintre marile obstacole în calea realizării celor mai generoase proiecte. Prosperitatea Bretaniei nu este o problemă nouă. Ea constituia însuși fondul procesului dintre La Chalotais și ducele d'Aiguillon.

Mișcarea rapidă a spiritelor către revoluție a împiedicat pînă acum revizuirea acestui proces celebru ; dar cînd un prieten al adevărului va arunca oarecare lumină asupra luptelor de atunci, fizionomiile istorice ale opresorului și ale oprimatului vor căpăta aspecte cu totul diferite de acelea pe care le-a avut în opinia contemporanilor. Patriotismul regalist al unui om care nu căuta, poate, să facă binele decît în profitul fiscului și al tronului, s-a lovit de acel strîmt patriotism local, atît de funest progresului luminilor. Ministrul avea dreptate, dar el oprima ; victima greșea, dar era în lanțuri. Or, în Franța, sentimentul de generozitate înăbușă pînă și rațiunea. Opresiunea aici este tot atît de odioasă în numele adevărului, pe cît poate fi și în numele erorii.

Dl. d'Aiguillon încercase să distrugă acele haie *ale Bretaniei, să dea pîine provinciei, introducînd acolo cultura grîului, croind drumuri, săpînd canale, cerînd să se vorbească franceza, perfecționînd comerțul și agricultura, în sfîrșit, punînd acolo un germene al belșugului pentru cît mai mulți și făcînd să ajungă lumina pentru toți ; acestea erau rezultatele îndepărtate ale măsurilor al căror gînd a dat loc acelei mari dezbateri. Viitorul țării se îmbogățise cu cele mai frumoase speranțe.*

Cîți oameni de bună credință vor fi fost uluiți să afle că victima apăra ruinele, ignoranța, feudalitatea, aristo-

craţia şi că nu invoca toleranţa decît pentru a perpetua răul în ţara sa ! Existau doi oameni în acel om : francezul care, în marile probleme de interes naţional, proclamă, cu generozitate, cele mai salutare principii ; şi bretonul, căruia prejudecăţile străvechi îi sînt atît de scumpe încît, asemenea eroului lui Cervantes, începe să bată cîmpii cu elocvenţă şi fermitate, de îndată ce e vorba să lecuiască plăgile Bretaniei.

Astăzi, în 1829, un jurnal anunţă că un regiment francez, alcătuit din bretoni, a debarcat la Nantes, după ce traversase Franţa şi ocupase Spania, fără ca vreunul dintre ei să ştie un cuvînt francez ori spaniol ; era Bretania ambulantă, străbătînd Europa ca o seminţie galică.

Iată unul dintre rezultatele victoriei domnului de la Chalotais împotriva ducelui d'Aiguillon.

Autorul va opri aici observaţiile sale. Ele nu erau de natură a intra în carte, iar dezvoltarea lor ar fi necesitat o prea mare întindere pentru o introducere.

(Dacă anumite consideraţii materiale îşi mai pot găsi locul, după atîtea Credo-*uri politice şi literare, autorul îl previne aici pe cititor că a încercat să importe în literatura noastră micul artificiu tipografic prin care romancierii englezi exprimă unele amănunte ale dialogului.*

În natură, un personaj face adeseori cîte un gest, scapă cîte o schimbare de fizionomie în care plasează un uşor semn cu capul între un cuvînt şi altul din aceeaşi frază, între două fraze şi chiar între cuvinte ce nu par că ar trebui să fie separate. Pînă acum, asemenea mici subtilităţi de conversaţie erau lăsate pe seama fanteziei cititorului. Punctuaţia era de un slab ajutor pentru a ghici intenţiile autorului. În sfîrşit, ca să spunem totul, punctele ce înlocuiau destul de multe lucruri au fost cu totul discreditate prin abuzul pe care unii autori l-au făcut cu ele în ultimul timp. O nouă expresie pentru sentimentele din lectura orală erau, deci, în general, dorite.

Între acestea, acel semn care, la noi, precede intenţiunea a fost destinat, la vecinii noştri, să exprime ezitările, gesturile, pauzele ce adaugă o anume fidelitate unei conversaţii, pe care cititorul o accentuează atunci mult mai bine şi mai la locul ei.

Astfel, spre a da un exemplu, autorul ar putea să facă următorul soliloc :

— Aş fi făcut o erată pentru greşelile pe care o tipărire efectuată în grabă le-a lăsat în cartea mea ; dar — cine citeşte o erată ? — Nimeni).

H. DE BALZAC

Paris, 15 ianuarie 1829.

ȘUANII
SAU
BRETANIA ÎN 1799

Domnului Théodor Dablin, negustor.
Primului prieten, prima lucrare

De Balzac

AMBUSCADA

Era desăvîrșit de frumoasă.

Îi spuse : „Cine sînt eu, ca să mă împotrivesc dorințelor stăpînului meu ? Împlinirea vrerilor tale îmi va fi prilej de bucurie pînă la moarte".

Ea îl lovi năpraznic de două ori peste gît și-i despărți capul de trup.

IUDITH. cap. 8—12—13

I

În primele zile ale anului al VIII-lea, pe la începutul lui vandemiar sau, după calendarul actual, pe la sfîrșitul lunii septembrie 1799, vreo sută de țărani și un număr destul de mare de orășeni, plecați de cu dimineață din Fougères ca să ajungă la Mayenne, urcau anevoie muntele Pelerinei, situat cam la jumătatea distanței dintre Fou-

gères și Ernèe, un orășel unde călătorii, de obicei, opresc să se odihnească. Detașamentul, împărțit în grupuri mai mult sau mai puțin numeroase, prezenta o colecție de costume atît de bizare și un amestec de indivizi de prin locuri și de îndeletniciri atît de diferite, încît descrierea deosebirilor lor specifice nu va fi inutilă, spre a da povestirii noastre acele culori vii pe care se pune atîta preț astăzi ; cu toate că, după unii critici, ele dăunează zugrăvirii sentimentelor.

O parte dintre țărani — și anume cei mai numeroși — erau desculți, purtînd ca îmbrăcăminte doar un cojoc de capră ce-i acoperea de la gît pînă la genunchi, și niște pantaloni de pănură albă și învîrtoșată, care prin firele prost toarse ilustrau starea de înapoiere industrială a ținutului. Pletele linse ale părului lor se îmbinau așa de bine cu părul din cojoacele de capră și le ascundeau atît de desăvîrșit chipurile aplecate către pămînt, încît cojoacele ușor ar fi putut să fie luate drept părul lor, iar bieții nenorociți să fie confundați, la o primă vedere, cu animalele ale căror piei le slujeau de veșmînt. Dar, de sub plete, li se întrezăreau îndată ochii strălucind ca niște stropi de rouă într-o iarbă deasă ; iar privirile lor, deși vădeau o inteligență omenească, pricinuiau desigur mai mult spaimă decît plăcere. Pe cap purtau o tocă îngălată, de lînă roșie, asemănătoare cu boneta frigiană pe care pe-atunci Republica o adoptase drept emblemă a libertății. Toți sprijineau pe umăr cîte-o bîtă noduroasă de stejar, în vîrful căreia atîrna o desagă lungă, destul de goluță. Cîțiva purtau peste bonetă o pălărie grosolană de fetru, cu boruri mari și împodobită de jur împrejur cu un fel de vipușcă de lînă de culori felurite. Nici în hainele acestora, îmbrăcați cu aceeași dimie din care erau făcuți pantalonii și desagii celor dintîi, nu se afla mai nimic din produsele civilizației actuale. Pletele lungi le atîrnau peste gulerul unui suman scurt, pe laturi cu niște buzunărașe pătrate, și care nu cobora decît pînă la șolduri, îmbrăcăminte spe-

cifică țăranilor din Vest. Sub sumanul descheiat se zărea o jiletcă din același material, cu nasturi mari. Unii aveau în picioare saboți ; alții, din economie, își duceau ghetele în mînă. Acest costum, jegoșit de îndelunga purtare, năclăit de sudoare și de praf, mai puțin original decît cel precedent, avea meritul istoric de a face tranziția spre îmbrăcămintea aproape elegantă a cîtorva inși care, împrăștiați ici și colo printre cei din gloată, străluceau ca niște flori. Într-adevăr, pantalonii lor de pînză albastră, jiletcile roșii sau galbene, împodobite cu două rînduri paralele de nasturi de aramă și asemănătoare unor platoșe pătrate, ieșeau numaidecît în evidență dintre veșmintele albe și cojoacele tovarășilor lor, ca albăstrițele și ca macii într-un lan de grîu. Cîțiva erau încălțați cu acei saboți pe care țăranii din Bretania se pricep să și-i facă singuri ; ei mai mulți însă purtau botfori mari, țintuiți, și haine de dimie grosolană, croite ca vechile haine franțuzești, a căror formă încă mai este păstrată cu evlavie de țăranii noștri. Gulerul cămășii le era prins cu niște butoni de argint ce închipuiau fie inimi, fie ancore. În sfîrșit, desagii pe care-i purtau păreau mai bine aprovizionați decît cei ai tovarășilor lor ; iar mulți dintre ei aveau în echipamentul lor de drum și cîte-o ploscă, fără îndoială plină de rachiu, pe care o purtau atîrnată de gît cu o sfoară. Printre acești oameni pe jumătate sălbatici, cei cîțiva orășeni păreau a reprezenta ultimul semn al civilizației din acele ținuturi. Purtînd pe cap pălării rotunde, clacuri ori caschete, avînd în picioare cizme cu carîmbii răsfrînți sau ghete și jambiere, îmbrăcămintea lor, ca și cea a țăranilor, se remarca prin cîteva trăsături specifice. Vreo zece dintre ei purtau acea vestă republicană cunoscută sub numele de carmaniolă. Alții, de bunăseamă niscaiva meșteșugari înstăriți, erau îmbrăcați din creștet pînă-n talpă în haine din postav de aceeași culoare. Cei mai pretențios îmbrăcați se distingeau prin fracurile și prin redingotele de postav albastru ori verde, mai mult sau mai puțin uzate. Aceștia,

adevărați domni, purtau cizme de diferite forme și își vînturau în glumă marile bastoane, făcînd haz de necaz. Cîteva capete pudrate din be.șug și cu cozile destul de elegant împletite ilustrau acel soi de prestanță pe care-l dă un început de bogăție sau de educație.

Privindu-i pe acești oameni, nedumeriți de a se vedea alături, adunați ca din întîmplare, s-ar fi putut crede că sînt locuitorii vreunui tîrg alungați din căminele lor de cine știe ce incendiu. Vremurile și locurile dădeau însă un cu totul alt rost acestei mase de oameni. Un observator inițiat în tainele discordiilor sociale ce frămîntau pe atunci Franța ar fi putut recunoaște ușor un mic număr de cetățeni, pe a căror fidelitate Republica putea conta, în acea trupă, alcătuită aproape numai din bărbați care, cu patru ani în urmă, luptaseră împotriva ei. O ultimă trăsătură, destul de evidentă, nu mai lăsa nici o îndoială asupra opiniilor ce dezbinau mulțimea respectivă. Numai republicanii pășeau cu oarecare voioșie. Pe cînd ceilalți indivizi din trupă, dacă în îmbrăcămintea lor dovedeau deosebiri evidente, în schimb pe fețe și în atitudini păstrau acea expresie uniformă pe care o provoacă nenorocirea. Orășeni sau țărani, toți purtau pecetea unei tristeți adînci ; tăcerea lor avea ceva sălbatic, toți păreau încovoiați sub jugul unui singur gînd, cumplit, fără îndoială, însă ascuns cu grijă sub chipurile de nepătruns ; numai încetineala neobișnuită a mersului lor putea să trădeze anumite socoteli tainice. Din vreme în vreme, unii dintre ei, deosebiți de ceilalți prin șiragurile de mătănii ce le purtau la gît în ciuda pericolului pe care se zvonea că-l prezintă un asemenea semn al unei religii mai degrabă suprimate decît zdrobite, își scuturau pletele și ridicau iscoditori capul. Cercetau pe furiș pădurile, cărările și stîncile ce mărgineau drumul, însă cu aerul cu care un cîine, ridicîndu-și nasul în vînt, încearcă să adulmece vînatul ; pe urmă, neauzind decît cadența monotonă a pașilor tăcuților lor tovarăși, își lăsau iar

capu-n pământ şi-şi reluau înfăţişarea deznădăjduită, asemenea criminalilor mînaţi spre ocnă, ca să trăiască ori să moară în lanţuri.

Marşul către Mayenne al unei asemenea coloane, elementele eterogene ce-o alcătuiau şi simţămintele deosebite pe care le vădea, se explicau, destul de firesc, prin prezenţa unei alte trupe, ce forma fruntea detaşamentului. Vreo sută cincizeci de soldaţi mergeau înainte, cu arme şi cu bagaje, sub comanda unui *şef de demi-brigadă*. Nu e inutil să atragem atenţia celor ce n-au asistat la drama Revoluţiei, că denumirea aceasta înlocuia titlul de colonel, proscris de către patrioţi, ca fiind prea aristocratic. Aceşti soldaţi făceau parte dintr-o demi-brigadă de infanterie stabilită la Mayenne. Pe vremurile acelea de vrajbă, locuitorii din Vest îi numeau *albaştri* pe toţi soldaţii Republicii. Porecla se datora primelor uniforme, albastre şi roşii, a căror amintire este încă destul de proaspătă pentru a face de prisos descrierea lor. Detaşamentul albaştrilor era, aşadar, escorta acelei gloate de oameni, aproape toţi nemulţumiţi de a fi duşi spre Mayenne, unde disciplina militară urma să le dea repede acelaşi mod de a gîndi şi de a simţi, aceeaşi tunică şi aceeaşi înfăţişare ce le lipseau deocamdată cu desăvîrşire.

Coloana reprezenta contingentul obţinut cu greu din districtul Fougères, contingent pe care ţinutul îl datora în cadrul mobilizării ordonate de Directoratul Executiv al Republicii franceze, printr-o lege din 10 messidor precedent. Guvernul ceruse o sută de milioane de franci şi o sută de mii de oameni, ca să trimită ajutoare grabnice armatelor sale, bătute pe atunci de austrieci în Italia, de prusaci în Germania şi ameninţate în Elveţia de ruşii pe care Suvorov îi făcea să viseze la cucerirea Franţei. Departamentele din Vest, cunoscute sub numele de Vandeea, Bretania şi o parte din Normandia-de-Jos, pacificate în urmă cu trei ani prin eforturile generalului Hoche după un război de patru ani, păreau să fi socotit momentul po-

trivit pentru reînceperea luptei. Față de atîtea lovituri, Republica își regăsi energia de la începuturi. Își asigură mai întîi apărarea departamentelor atacate, dîndu-le în paza locuitorilor patrioți, printr-unul din articolele acelei legi din messidor. În consecință, guvernul, neavînd nici trupe, nici bani de care să poată dispune în interior, rezolvă dificultatea printr-o gasconadă legislativă : neputînd trimite nimic în departamentele răvrătite, le acorda încrederea sa. Nădăjduia, poate, că o asemenea măsură, înarmîndu-i pe unii cetățeni împotriva altora, va înăbuși răzvrătirea din față. Acel articol, sursă de represalii funeste, era redactat astfel : *„Se vor organiza detașamente loiale în departamentele din Vest"*. O atare dipoziție, lipsită de tact politic, provocă în Vest o atitudine atît de ostilă, încît Directoratul pierdu orice speranță că va birui prea curînd acolo. Iar după cîteva zile, ceru Adunărilor măsuri speciale în privința slabelor contingente datorate pe temeiul articolului ce legaliza detașamentele loialiste, Deci, o nouă lege, promulgată cu cîteva zile înainte de începutul acestei povestiri, și comunicată în a treia zi complementară a anului al VII-lea, ordona să se organizeze în legiuni acele firave recrutări de oameni. Legiunile urmau să poarte numele departamentelor Sarthe, Orne, Mayenne, Ille-et-Vilaine, Morbihan, Loire-Inférieure și Maine-et-Loire. *„Aceste legiuni*, spunea legea, *vor fi folosite în mod special în lupta împotriva șuanilor și nu vor putea, sub nici un pretext, să fie duse la granițe"*. Detaliile acestea plicticoase, dar ignorate, explică deopotrivă și starea de slăbiciune în care se afla Directoratul, și marșul grupului de oameni condus acum de către albaștri. Așa încît, poate că nu va fi de prisos să adăugăm că frumoasele și patrioticele hotărîri directoriale n-au obținut niciodată altceva decît inserarea lor în *Buletinul de legi*. Nemaifiind susținute de marile idei morale, de patriotismul ori de teroarea care le făceau pînă nu demult executorii, decretele Republicii cereau milioane de franci și de

soldaţi, din care nimic n-ajungea nici în Tezaur, nici în armată. Resortul Revoluţiei se uzase în mîini neîndemînatice, iar aplicarea legilor căpăta amprenta împrejurărilor, în loc să le domine.

Departamentele Mayenne şi Ille-et-Vilaine erau comandate pe-atunci de un ofiţer cu veche experienţă care, judecînd la faţa locului oportunitatea măsurilor de luat, încercă să-i smulgă Bretaniei contingentele pretinse, şi mai ales pe cel din Fougères, unul dintre focarele cele mai de temut ale şuaneriei. Nădăjduia că astfel va slăbi forţa acestor districte primejdioase. Devotatul militar profită de prevederile iluzorii ale legii, spre a afirma că el îi va echipa şi îi va înarma imediat pe cei rechiziţionaţi şi că ţine la dispoziţia lor solda promisă de guvern unor astfel de trupe speciale. Cu toate că pe atunci Bretania refuza orice fel de servici militar, planul reuşi, în primul rînd datorită făgăduielilor făcute, şi cu atîta rapiditate încît ofiţerul se alarmă. El era însă un bătrîn dulău de pază şi cu greu putea fi luat prin surprindere. De îndată ce văzu sosind atît de grabnic la district o parte din contingente, bănui că numai vreun motiv tainic provocase acea promptă avalanşă de oameni, şi nu se înşela, poate, cînd socotea că ei nu vor decît să-şi procure arme. Atunci, fără a-i mai aştepta pe cei întîrziaţi, luă măsuri spre a încerca să se retragă spre Alençon, ca să se apropie de regiunile aduse la supunere, deşi răzvrătirea crescîndă din acele ţinuturi făcea foarte problematic succesul planului său. Ofiţerul, care, după informaţiile primite, păstrase cel mai mare secret în legătură cu dezastrele armatelor noastre şi cu ştirile prea puţin încurajatoare sosite din Vandeea, încerca, deci, în dimineaţa în care începe această istorisire, să ajungă printr-un marş forţat la Mayenne, unde era hotărît să aplice legea aşa cum va socoti de cuviinţă, completîndu-şi cadrele demi-brigăzii cu *conscrişii* bretoni. Cuvîntul conscris, devenit mai tîrziu atît de celebru, înlocuise, pentru prima dată, în legi

numele de rechiziţionaţi, dat la început recruţilor republicani. Înainte de plecarea din Fougères, comandantul poruncise soldaţilor lui să-şi ia în taină cartuşele şi raţiile de pîine necesare, ca să nu atragă luarea-aminte a conscrişilor asupra lungimii drumului ; şi îşi făcea socoteala să nu poposească nici măcar la Ernée, unde, revenindu-şi din buimăceală, oamenii ce alcătuiau contingentul s-ar fi putut înţelege cu şuanii, care fără îndoială că erau răspîndiţi prin toate cîmpiile vecine. Tăcerea mohorîtă ce domnea în trupa de rechiziţionaţi, luaţi prin surprindere de manevra bătrînului republican, precum şi încetineala marşului lor peste munte stîrneau în cel mai înalt grad bănuielile acestui şef de demi-brigadă, pe nume Hulot ; trăsăturile cele mai izbitoare ale descrierii precedente erau pentru el de un viu interes ; aşa încît mergea tăcut, între cinci tineri ofiţeri care, cu toţii, respectau îngrijorarea şefului lor. Dar în clipa cînd ajunse pe culmea muntelui Pelerinei, Hulot întoarse brusc capul, parcă instinctiv, spre a inspecta chipurile întunecate ale rechiziţionaţilor, şi nu întîrzie să rupă tăcerea. Într-adevăr, încetineala tot mai mare cu care mergeau bretonii crease între ei şi excortă o distanţă de vreo două sute de paşi. Hulot făcu atunci o grimasă care-i era tipică.

— Ce dracu au muscadinii ăia ? exclamă el, cu glas răsunător. Conscrişii noştri mi se pare că închid compasul, în loc să-l deschidă !

La aceste cuvinte, ofiţerii ce-l însoţeau se întoarseră printr-o mişcare spontană, foarte asemănătoare cu tresărirea din somn pricinuită de un zgomot brusc. Sergenţii şi caporalii îi imitară, iar compania se opri, fără să fi primit porunca : „Stai“ ! Dacă ofiţerii aruncară mai întîi o privire asupra detaşamentului care, asemenea unei lungi broaşte-ţestoase, urca anevoie muntele Pelerinei, tinerii aceştia, pe care apărarea patriei îi smulsese, ca pe atîţia alţii, de la eminentele lor studii, şi în sufletul cărora războiul nu stinsese încă sensibilitatea faţă de frumuseţe, ră-

maseră atît de impresionaţi de spectacolul ce li se înfăţişa, încît lăsară fără răspuns observaţia lui Hulot, a cărei importanţă le era necunoscută. Cu toate că veneau din Fougères, de unde priveliştea ce li se înfăţişa acum ochilor se vede la fel, doar cu deosebirile pricinuite de schimbarea de perspectivă, nu putură să n-o mai admire, pentru o ultimă oară, asemeni acelor *dilettanti* cărora o muzică le produce cu atît mai multe plăceri, cu cît o cunosc mai în amănunt.

De pe culmea muntelui Pelerinei, ochii călătorilor priveau larga vale a rîului Couësnon unde, pe unul dintre punctele cele mai înalte, se ridică la orizont oraşul Fougères. Castelul din Fougères domină, de pe vîrful de stîncă pe care e zidit, trei sau patru drumuri importante, poziţie ce-l făcea odinioară una dintre cheile Bretaniei. De aco.o, ofiţerii contemplară în toată întinderea lui acel bazin, tot atît de remarcabil prin darnica fertilitate a solului, cît şi prin varietatea priveliştilor sale. Jur-împrejur, munţii de şist se înalţă ca un amfiteatru, ascunzîndu-şi coastele roşcate sub pădurile de stejari şi tăinuind pe povîrnişurile lor vîlcele pline de răcoare. Stîncile acelor culmi descriu o vastă centură circulară, la poalele căreia se întinde domoală o cîmpie imensă, frumoasă ca un parc englezesc. Mulţimea de garduri de mărăcini ce împrejmuiesc numeroasele proprietăţi risipite pretutindeni, toate plantate cu livezi, dau acestui covor verde o înfăţişare rară printre peisajele Franţei, şi închid, în multiplele lor contraste, nenumărate frumuseţi tainice, ale căror efecte sînt atît de copleşitoare, încît cuceresc pînă şi sufletele cele mai puţin sensibile. În acea clipă, priveliştea era însufleţită de strălucirea fugară cu care naturii îi place să-şi încunune uneori nepieritoarele-i creaţii. În vreme ce detaşamentul străbătuse valea, răsăritul soarelui împrăştiase încet-încet aburii albi şi uşori care plutesc peste pajişti în dimineţile de septembrie. Iar cînd soldaţii se opriră, o mînă nevăzută părea că ridică ultimul văl ce acoperea peisajul, mulţimea

de nori diafani, asemănători linţoliului de voal străveziu ce se pune peste bijuteriile scumpe, pentru ca, privite prin acel văl, să stîrnească şi mai mult curiozitatea. În vastul orizont pe care ofiţerii îl contemplau nu se mai zărea pe cer nici cel mai suav nor, care prin strălucirea lui de argint să confirme că imensa boltă albastră ar fi într-adevăr firmamentul. Părea mai degrabă un baldachin de mătase, sprijinit pe piscurile zimţuite ale munţilor şi ridicat în văzduh pentru a proteja acea magnifică îmbinare de cîmpuri, de pajişti, de pîrîiaşe şi de crînguri. Ofiţerii nu se mai săturau să contemple priveliştea scăldată în atîtea frumuseţi cîmpeneşti. Unii şovăiau îndelung înainte de a-şi coborî privirile spre uimitoarea risipă de dumbrăvi ale căror culori de bronz erau sporite de nuanţele severe ale tufişurilor galbene şi pe care verdele de smarald al pajiştilor îl scoteau şi mai mult în evidenţă. Alţii se fixau asupra contrastelor dintre miriştile roşiatice — unde hrişca recoltată se ridica în snopi conici, ca piramidele de arme pe care soldaţii în bivuac le aşează una lîngă alta — şi suprafeţele de aur ale miriştilor de secară. Ici-colo, ardezia sumbră a cîtorva acoperişuri de unde se înălţau fumuri albe ; apoi făgaşele sprintene şi argintate prin care curg pîrîiaşele întortochiate ce se varsă în Couësnon atrăgeau ochiul prin acele ispite optice care, fără a şti de ce, tulbură sufletul şi-l predispun la visare. Răcoarea îmbălsămată a adierilor de toamnă şi mireasma tare a pădurilor se înălţau ca un abur de tămîie, fermecîndu-i pe admiratorii minunatului ţinut, ce contemplau ca vrăjiţi florile necunoscute, vegetaţia puternică, pajiştile rivalizînd cu cele ale Angliei, vecina sa, al cărei nume e comun ambelor ţări. Cîteva turme însufleţeau scena, îndeajuns de emoţionantă şi-aşa. Păsările cîntau, umplînd valea de o suavă şi dulce melodie ce fremăta în văzduhuri. Dacă imaginaţia contemplativă ar vrea să perceapă din plin bogatele jocuri de umbră şi lumină, orizonturile vaporoase ale munţilor, fantasticele perspective ce lăsau vaste spaţii fără ar-

bori, pe unde rîurile străluceau desfăşurîndu-şi cochetele sinuozităţi ; dacă amintirea ar colora, ca să spunem aşa, descrierea noastră tot atît de rapidă ca şi clipa în care a fost încadrată, persoanele pentru care atari privelişti nu-s lipsite de valoare vor obţine o imagine aproximativă a magicului spectacol în faţa căruia sufletul impresionabil al tinerilor ofiţeri rămăsese înmărmurit.

Atunci, gîndindu-se că bieţii oameni îşi părăseau cu părere de rău ţinutul şi obiceiurile dragi spre a se duce să moară, poate, în pămînturi străine, ei le iertară conscrişilor lipsa de grabă, pe care le-o înţelegeau. Apoi, cu mărinimia firească a soldaţilor, îşi ascunseră duioşia sub o prefăcută dorinţă de a examina poziţiile militare ale frumosului ţinut. Hulot, însă, pe care e mai bine să-l numim comandantul, spre a evita numele prea puţin armonios de şef de demi-brigadă, era unul dintre acei militari care, în faţa unei mari primejdii, nu se prea lasă vrăjiţi de farmecele unui peisaj, de-ar fi acela chiar şi raiul pămîntesc. Îşi scutură, aşadar, capul cu un gest de nemulţumire şi îşi încruntă sprîncenele groase şi negre ce dădeau fizionomiei lui o expresie aspră.

— De ce dracului nu vin ? întrebă el, pentru a doua oară, cu vocea-i îngroşată de mizeriile războiului. Nu cumva se află în sat cine ştie ce sfîntă Fecioară cu care-ar vrea să schimbe vreo strîngere de mînă ?

— Întrebi de ce ? răspunse o voce.

Auzind nişte sunete ce păreau a ieşi din cornul cu care ţăranii de prin acele văi îşi strîng turmele, comandantul se întoarse brusc, ca înţepat de vîrful unei săbii, şi văzu la doi paşi de el un personaj mult mai bizar decît oricare dintre cei mînaţi spre Mayenne ca să slujească Republica. Necunoscutul, un bărbat bondoc şi lat în spete, îi arătă un cap aproape tot atît de mare cît al unui bou, animal cu care se asemuia şi în alte privinţe. Nişte nări groase făceau ca nasul lui să pară încă şi mai scurt decît era. Buzele-i late, răsfrînte peste dinţii albi ca zăpada, ochii-i

mari, rotunzi şi negri, adumbriţi de nişte sprîncene crunte, urechile-i clăpăuge şi pletele-i roşii aparţineau mai puţin frumoasei noastre rase caucaziene, cît mai degrabă genului ierbivorelor. În sfîrşit, lipsa totală de orice alte caracteristici ale omului social îi făceau capul şi mai vrednic de luare-aminte. Faţa, ca bronzată de soare, şi ale cărei linii colţuroase prezentau o vagă analogie cu granitul ce formează solul ţinuturilor de-aci, era singura parte vizibilă a trupului ciudatei făpturi. De la gît în jos, era acoperit cu un soi de zeghe de dimie roşcată, încă şi mai grosolană decît cea a pantalonilor celor mai sărăcani dintre conscrişi. Această zeghe, în care un muzeograf ar fi recunoscut vechea *saye (saga)* sau *sayon* a galilor, nu cobora mai jos de brîu şi era încheiată cu ajutorul a două fîşii din piele de capră şi a cîtorva bucăţi de lemn cioplite grosolan, unele încă mai păstrînd pe ele coaja. Sub cojoacele de *bique* [1], spre a vorbi în limba regiunii, care-i împodobeau pulpele şi coapsele, nu se putea distinge nici un fel de formă omenească. Picioarele îi erau vîrîte în nişte saboţi enormi. Lungile-i plete lucitoare, asemănătoare cu părul din cojocul de capră, îi cădeau de-a lungul obrajilor, despărţite în două părţi egale, ca pletele acelor statui din evul mediu ce se mai văd încă prin unele catedrale. În locul bîtei noduroase pe care o purtau pe umăr conscrişii, el ţinea strîns la piept, ca pe-o flintă, un bici gros, a cărui curea, împletită cu dibăcie, părea să fie de două ori mai lungă decît a biciuştilor obişnuite. Brusca apariţie a bizarei fiinţe părea uşor de explicat. După prima impresie, cîţiva ofiţeri presupuseră că necunoscutul era vreun rechiziţionat ce se apropiase de coloană cînd o văzuse oprită. Pe comandant, însă, sosirea lui îl impresionase în mod deosebit ; deşi părea omul cel mai puţin tulburat de pe lume, fruntea i se înnegură : şi, după ce-l

[1] *Bique* — capră.

cîntări îndelung pe străin, repetă mașinal și parcă năpădit de gînduri sinistre :

— Da' de ce nu vin ? Știi tu cumva, ai ?

— Păi, răspunse sumbrul interlocutor, cu un accent ce dovedea că vorbește destul de greu franțuzește, păi, din pricină că acolo, spuse el, întinzîndu-și mîna aspră și butucănoasă către Ernée, acolo e Maine și acolo se sfîrșește Bretania.

Pe urmă, izbi năpraznic în pămînt, la picioarele comandantului, cu greaua codiriște a biciului său. Impresia pe care laconica omilie o produse asupra spectatorilor acestei scene fu asemenea celei pe care ar provoca-o un bubuit de tam-tam în curgerea lină a armoniilor unei melodii. Cuvîntul omilie de-abia izbutește să redea ura și dorința de răzbunare pe care le exprimară gestul sfidător, vorba repezită și înfățișarea plină de o dîrzenie cruntă și rece. Grosolănia acelui bondoc, parcă cioplit cu toporul, aspectu-i noduros, ignoranța stupidă gravată pe chipu lui, îl făceau să pară un fel de semizeu barbar. Păstra o atitudine profetică și se ivise acolo ca însuși duhul Bretaniei, ce se redeștepta dintr-un somn de trei ani spre a reîncepe un război în care victoria se ascundea sub două rînduri de văluri.

— Ia uite ce cocoșel grozav ! zise Hulot, vorbind cu sine însuși. Tare-mi vine să cred că e ambasadorul celor ce se pregătesc să parlamenteze cu noi prin bubuituri de pușcă.

După ce mormăi printre dinți vorbele acestea, comandantul își plimbă pe rînd privirile de la acest om la peisaj, de la peisaj la detașament, de la detașament la povîrnișurile abrupte ale drumului, cu crestele adumbrite de înaltele grozame ale Bretaniei ; apoi le întoarse deodată către necunoscut, pe care-l supuse parcă unui interogatoriu mut, încheiat printr-o întrebare bruscă :

— De unde vii ?

Privirea-i cruntă şi pătrunzătoare încerca să ghicească tainele impenetrabilului chip care, în acest răstimp, luase înfăţişarea năucă, de toropeală, în care se cufundă ţăranul cînd se odihneşte.

— Din ţara *garsilor* [1], răspunse omul, fără să arate vreo tulburare.

— Numele tău ?

— Marche-à-Terre.

— De ce porţi, împotriva legii, poreclă de şuan ?

Marche-à-Terre, cum singur se recomandase, îl privi pe comandant cu un aer de imbecilitate atît de profund autentic, încît militarului i se păru că n-a fost înţeles.

— Faci parte dintre cei rechiziţionaţi la Fougères ?

La această întrebare, Marche-à-Terre răspunse printr-un *Nu ştiu,* a cărui inflexiune exasperantă curmă orice discuţie. Se aşeză liniştit pe marginea drumului, scoase de sub zeghe cîteva bucăţi de azimă subţire şi neagră de secară, hrană naţională ale cărei triste delicii nu pot fi înţelese decît de bretoni, şi începu să mănînce cu o nepăsare tîmpă. Făcea impresia unei lipse atît de totale de inteligenţă, încît ofiţerii îl asemuiră, în acea situaţie, rînd pe rînd, ba cu vreunul dintre animalele ce păşteau prin păşunile grase de pe vale, ba cu sălbaticii din America, ba cu vreun primitiv de pe la Capul Bunei-Speranţe. Înşelat de o asemenea atitudine, comandantul însuşi începuse să-şi uite temerile, cînd, aruncînd o ultimă privire precaută spre omul pe care-l bănuia a fi crainicul unui măcel apropiat, îi văzu pletele, zeghea şi cojoacele de capră pline

[1] *Gars* (se pronunţă *ga*), în limbaj familiar curent înseamnă *flăcău, băiat.* Noi am păstrat aici cuvîntul francez, pentru motivele care se înţeleg uşor din text. Mai departe, în traducerea noastră, oridecîteori necesităţile filologice ne vor permite, vom folosi echivalentul românesc.

de spini, de resturi de frunze, de crengi și de mărăcini, ce dovedeau că șuanul străbătuse un drum lung prin tufărișuri. Aruncă o privire semnificativă către adjutantul său Gérard, lîngă care se afla, îi strînse puternic mîna și-i spuse șoptit :

— Am plecat după lînă, și-o să ne-ntoarcem tunși.

Ofițerii, nedumeriți, se priviră în tăcere.

II

Se cuvine să plasăm aici o digresiune, menită a-i face să înțeleagă temerile comandantului Hulot pe acei oameni mărginiți, deprinși să se îndoiască de orice, din pricină că nu văd nimic, și care ar putea să tăgăduiască existența lui Marche-à-Terre și a țăranilor din Vest, a căror comportare, pe-atunci, a fost formidabilă.

Cuvîntul *gars*, care se pronunță *ga*, este o moștenire din limba celtică. El a trecut din limba bretonă în franceză, și reprezintă cuvîntul care, în limba noastră actuală, conține cea mai mare încărcătură de amintiri străvechi. *Gais* era principala armă a gaëlilor, adică a galilor ; *gaisdé* însemna „înarmat" ; *gais* — „vitejie" ; *gas* — „forță". Aceste apropieri dovedesc înrudirea cuvîntului *gars* cu expresiile respective din limba strămoșilor noștri. Cuvîntul prezintă analogii cu latinescul *vir*, „bărbat", rădăcina lui *virtus*, — putere, curaj. O asemenea disertație își găsește scuza în obîrșia sa națională și poate că va fi de folos pentru a reabilita, în mintea multora, cuvintele *gars*,

garçon [1], *garçonette* [2], *garce* [3], *garcette* [4], îndeobște surghiunite din vorbire, ca find necuviincioase, dar care au o origină destul de războinică și care vor apărea ades în decursul acestei povestiri. Expresia : „Este o *garce* faimoasă" ! constituie un elogiu pe care nu prea l-a înțeles doamna de Staël, care a auzit-o într-un canton mărunt din Vendomois, unde a petrecut cîteva zile de exil. Din întreaga Franță, Bretania este regiunea în care datinile galice au lăsat cele mai puternice urme. Iar ținuturile acestei provincii unde, pînă în zilele noastre, viața sălbatică și spiritul superstițios al cruntilor noștri străbuni s-au păstrat, ca să spunem așa, flagrante, se numesc *Țara Garsilor*. Cînd un canton e locuit de un număr mai mare de sălbatici asemănători cu cel ce s-a ivit în scena aceasta, oamenii din regiune spun : „Garsii din cutare parohie" ; iar un asemenea nume clasic reprezintă un fel de răsplată acordată credinței cu care ei se străduiesc să păstreze tradițiile de limbă și de datini galice ; așa încît viața lor păstrează vestigii adînci de credințe și de practici superstițioase din timpurile vechi. Acolo, obiceiurile feudale mai sînt încă respectate. Specialiștii pot regăsi neatinse în aceste locuri monumentale druizilor, iar spiritul civilizației moderne se sfiește să pătrundă printre uriașii lor codri ancestrali. O cruzime de necrezut și o încăpățînare brutală, dar și respectul față de jurămîntul dat ; o lipsă totală a legilor noastre, a deprinderilor și a felului nostru de a ne îmbrăca, a monedelor noastre noi și a limbajului nostru, dar și o simplicitate patriarhală și o virtute eroică se îmbină spre a-i face pe locuitorii de aici mai incapabili de

[1] Băiat.

[2] Băietancă.

[3] Pînă prin sec. al XVI-lea, aceasta era forma, la feminin, a cuvîntului *gars*, și însemna *fată ;* apoi a căpătat un sens peiorativ : *fată cu purtări proaste.*

[4] Pînă prin sec. al XIII-lea, însemna *fetiță ;* mai tîrziu, termenul a intrat în limbajul marinăresc, însemnînd *saulă, parîmă, frînghie.*

combinații intelectuale decît chiar mohicanii ori pieile-roșii din America de Nord, dar tot atît de mari, tot atît de vicleni, tot atît de duri ca și ei. Locul pe care Bretania îl ocupă în centrul Europei o face mult mai interesantă de studiat decît însăși Canada. Înconjurate de o lumină a cărei binefăcătoare căldură nu le atinge, aceste ținuturi se aseamănă cu un cărbune înghețat care rămîne rece și negru în mijlocul jarului dintr-o vatră. Strădaniile pe care le-au încercat cîteva spirite mari spre a cuceri în favoarea vieții sociale și a prosperității această frumoasă parte din Franța, atît de bogată în comori ignorate ; totul, pînă și tentativele guvernului, se stinge în mijlocul imobilității acestei populații rămase credincioasă practicilor unor rutine imemoriale. Faptul se explică îndeajuns, atît prin natura unui sol brăzdat peste tot de văi, de torente, de lacuri și de mlaștini, presărat cu garduri de mărăcini plantate pe un fel de dîmburi ca niște bastioane de pămînt ce fac din fiecare bucată de cîmp o cetate, lipsit de drumuri și de canale — cît și prin firea ignorantei populații, credincioasă prejudecăților, ale căror primejdii vor fi ilustrate prin întîmplările din această povestire, și care nu vrea să accepte agricultura noastră modernă. Pitoreasca geografie a ținutului, ca și superstițiile locuitorilor săi exclud atît concentrările de indivizi, cît și binefacerile pe care le aduc confruntările și schimburile de idei. Sate nu există. Șubredele construcții, denumite locuințe, sînt risipite icicolo prin regiune. Fiecare familie trăiește acolo ca într-un pustiu. Singurele reuniuni cunoscute sînt efemerele adunări, consacrate în zilele de duminică ori de sărbători religioase, la parohie. Asemenea reuniuni tăcute, dominate de către *rector*, singurul stăpîn al acelor suflete primitive, nu durează decît cîteva ceasuri. După ce a ascultat glasul cumplit al preotului, țăranul se întoarce pentru o altă săptămînă la sălașul lui insalubru, din care nu iese decît ca să se ducă la muncă, și în care intră iar ca să doarmă.

Dacă primește cîndva vreo vizită, vizita aceea e a rectorului, sufletul ținutului. Așa se face că, la glasul preotului, mii de oameni se năpustiră împotriva Republicii, și că aceste părți ale Bretaniei, cu cinci ani înainte de epoca în care începe povestirea noastră, furnizaseră masele de soldați ale primei insurecții a șuanilor. Frații Cottereau [1], contrabandiști care au dat numele lor acestui război, își exercitau primejdioasa meserie între Laval și Fougères. Dar răscoalele din ținuturile bretone nu au avut nimic nobil, și se poate spune cu certitudine că, dacă Vandeea a făcut din tîlhărie un război, Bretania a făcut din război o tîlhărie. Izgonirea principilor, desființarea religiei — n-au fost pentru șuani decît pretexte de jaf, iar desfășurarea luptelor intestine a căpătat trăsăturile cruzimii sălbatice ale moravurilor de aici. Cînd adevărații apărători ai monarhiei au venit să-și recruteze soldații printre garsii ignoranți și războinici, s-au străduit zadarnic să dea, sub steagul alb, oarecare măreție unor acțiuni ce făcuseră șuanerîa odioasă, iar șuanii au rămas ca un exemplu vrednic de ținut minte despre primejdia pe care o reprezintă răscularea maselor prea puțin civilizate ale unei țări. Privelîștea celei dintîi văi pe care o înfățișa Bretania ochilor călătorului, zugrăvirea oamenilor ce alcătuiau detașamentul rechiziționaților, descrierea garsului apărut pe culmea muntelui Pelerinei oferă, în mic, o imagine fidelă a ținutului și a locuitorilor săi. O minte cît de cît imaginativă va putea, pe baza amănuntelor de mai sus, să-și reprezinte și teatrul și instrumentele războiului de aici ; acestea erau elementele. Gardurile vii, atît de pline de flori de prin aceste frumoase văi, ascundeau pe-atunci nenumărați

[1] Cei patru frați Cottereau, porecliți „frații Chouan", au organizat prima insurecție regalistă din 1791, în Bas-Maine, contrarevoluționară. De la numele unuia dintre ei (Jean Chouan), șef al răscoalei din Vandeea și Bretania, s-a format și numele dat apoi tuturor insurecțiilor regaliste din vestul Franței, acela de : șuanerie *(chouanerie)*.

agresori nevăzuți. Fiecare cîmp era o fortăreață, fiecare copac tăinuia o capcană, fiecare scorbură de salcie bătrînă reprezenta o primejdie. Locul de luptă era pretutindeni. Puștile îi așteptau la cotiturile drumurilor pe albaștri pe care tinerele fete îi atrăgeau rîzînd sub tirul armelor, fără ca ele să se creadă ticăloase ; se duceau în pelerinaj, împreună cu părinții și cu frații lor, să ceară viclenie și iertarea păcatelor de la vreo sfîntă-fecioară de lemn mîncat de carii. Religia, sau mai degrabă fetișismul acestor ființe ignorante, despovăra omorul de remușcările lui. Așa încît, odată lupta dezlănțuită, totul în ținut devenea primejdios : zgomotul ca și tăcerea, duioșia ca și groaza, vatra căminului ca și drumul cel mare. Exista multă bunăcredință în acele tîlhării. Erau niște sălbatici care-și slujeau dumnezeul și regele, în genul în care poartă războiul mohicanii. Dar, spre a reda cît mai exact și cît mai adevărat, în toate privințele, tabloul luptelor de-atunci, cronicarul trebuie să adauge că, din ziua în care pacea cu Hoche fusese semnată, întregul ținut redevenise zîmbitor și prietenos. Familiile care, în ajun, se mai sfîșiau încă, a doua zi luau masa, fără nici o primejdie, sub același acoperiș.

În clipa în care Hulot înțelese tainicele intenții pe care le trăda cojocul de capră al lui Marche-à-Terre, el fu cu totul încredințat de sfîrșitul fericitei păci datorate geniului lui Hoche și a cărei menținere i se păru cu neputință. Astfel, războiul reîncepea, mai cumplit, fără îndoială, decît odinioară, după o liniște de trei ani. Revoluția, temperată după 9 thermidor, avea să-și reia, poate, caracterul de teroare care-o făcuse odioasă spiritelor blajine. Aurul Angliei ajutase, deci, ca întodeauna, la discordiile din Franța. Republica, părăsită de tînărul Bonaparte, ce părea a fi geniul ei tutelar, făcea impresia că nu va mai fi în stare să reziste atîtor dușmani, dintre care cel din urmă se dovedea a fi și cel mai crud. Războiul civil, vestit prin mii de mărunte răzvrătiri locale, căpăta un caracter de o gravitate cu totul nouă, de vreme ce șuanii

îndrăzneau să pună la cale atacarea unei escorte atît de puternice. Acestea erau gîndurile ce se învolburau în mintea lui Hulot, cu toate că într-un chip cu mult mai puțin succint, de îndată ce i se păru că întrevede în apariția lui Marche-à-Terre indiciul unei ambuscade pregătite cu dibăcie, căci numai el ghici din prima clipă tîlcul primejdiei în care se afla.

Tăcerea ce urmă după fraza profetică a comandantului rostită către Gérard, și care încheia scena precedentă, îi sluji lui Hulot pentru a-și recăpăta sîngele rece. Bătrînul militar aproape că se clătină pe picioare. El nu izbuti să alunge norii ce-i năpădiră fruntea, cînd se gîndi că se și găsea prins în grozăviile unui război de ale cărui cruzimi poate că și canibalii s-ar fi înspăimîntat. Căpitanul Merle și adjutantul Gérard, cei doi prieteni ai lui Hulot, căutau să-și explice teama, atît de neobișnuită, pe care o exprima figura șefului lor, și-l priveau pe Marche-à-Terre, ce-și rontăia azima pe marginea drumului, fără a putea să stabilească nici cea mai mică legătură între acel soi de animal și îngrijorarea neînfricatului lor comandant. Chipul lui Hulot se înseninâ însă pe dată. Deplîngînd nenorocirile Republicii, se bucură totuși că va lupta pentru ea ; își făgădui, înseninat, să nu se lase înșelat de șuani și să-l descoase pe insul de o viclenie atît de perfidă căruia dușmanii îi acordaseră cinstea de a-l folosi împotriva lui. Înainte de a lua vreo hotărîre, începu să cerceteze poziția în care atacatorii ar fi vroit să-l surprindă Văzînd că drumul în mijlocul căruia se afla în acea clipă trecea printr-un fel de strungă, nu prea adîncă, ce-i drept, dar mărginită de o pădure în care se afundau mai multe poteci, el își încruntă de-a binelea stufoasele sprîncene negre, apoi, cu o voce surdă și foarte emoționată, le spuse celor doi prieteni ai săi :

— Sîntem într-o belea afurisită !

— Şi de ce primejdie vi-i teamă, oare ? întrebă Gérard.

— Teamă ?... zise comandantul ; da, teamă ! Totdeauna mi-a fost teamă să nu fiu împuşcat ca un cîine la un colţ de pădure, fără ca să-mi strige cineva : „Stai ! Cine-i ?"

— Ei, aş ! spuse Merle, rîzînd ; „Stai ! Cine-i ?" e chiar prea mult.

— Ne aflăm, într-adevăr, în vreo primejdie ? întrebă Gérard, tot atît de nedumerit de sîngele rece al lui Hulot, pe cît fusese şi de spaima lui trecătoare.

— Sst ! făcu comandantul, sîntem în gura lupului, o să se facă beznă ca-ntr-un mormînt şi o să trebuiască să aprindem lumînările. Noroc că, urmă el, deţinem vîrful acestei coline !...

O împodobi cu un epitet strașnic, şi adăugă :

— Poate că voi izbuti, pînă la urmă, să văd limpede.

Comandantul, trăgîndu-i după el pe cei doi ofiţeri, îl înconjură pe Marche-à-Terre ; *garsul* se prefăcu a crede că-i stînjenea şi se ridică numaidecît.

— Stai pe loc, mişelule ! îi strigă Hulot, îmbrîncindu-l şi făcîndu-l să cadă îndărăt pe malul pe care şezuse pînă atunci.

Din acea clipă, şeful de demi-brigadă nu-l mai slăbi din ochi pe împasibilul breton.

— Prieteni, reluă el în şoaptă, e timpul să vă spun că ni s-a cam înfundat. Directoratul, în urma unui tărăboi care-a avut loc la Marea Adunare, a mai tras o dată cu măturа prin treburile noastre. *Pentarcii* [1] ăia de directori,

---

[1] Poreclă dată celor cinci membrii ai *Directoratului* (din grec. : *penta* şi *archos :* cei cinci arhonţi, conducători). *Directoratul* a condus Franţa de la 4 brumar al anului al IV-lea republican (26 octombrie 1795) pînă la 18 brumar al anului al VIII-lea (9 noiembrie 1799), cînd a fost răsturnat de Bonaparte.

sau *pantini* [1], că e mai pe franțuzește, au pierdut o sabie de valoare : Bernadotte [2] ne-a părăsit.

— Cine l-a înlocuit ? întrebă îngrijorat Gérard.

— Milet-Mureau, o fostă perucă. Și-au ales un timp tare păcătos ca să-i lase pe gogomani să navigheze ! Ia uite fregatele englezești cum ne înconjoară coastele. Și toți mierloii ăștia de vandeeni și de șuani sînt în aer, iar cei ce se află în spatele marionetelor alea s-au priceput de minune să prindă momentul în care ne prăbușim.

— Cum ? zise Merle.

— Armatele noastre sînt bătute pe toate fronturile, reluă Hulot, înăbușindu-și glasul și mai mult. Șuanii ne-au și interceptat de două ori pînă acum curierii, iar eu mi-am primit instrucțiunile și ultimele decrete numai printr-un curier special, trimis de Bernadotte în momentul cînd părăsea ministerul. Din fericire, niște prieteni mi-au scris confidențial despre acest prăpăd. Fouché [3] descoperit că tiranul de Ludovic al XVIII-lea [4] a fost sfătuit de trădătorii de la Paris să trimită un comandant ticălos

---

[1] Paiațe.

[2] *Bernadotte, Jean* (1763—1844), mareșal al Franței, care s-a remarcat în războaiele Revoluției și ale Imperiului, ajungînd, în 1818, rege al Suediei, sub numele de *Carol al XIV-lea*, sau *Carol-Jean*.

[3] *Fouché, Joseph* (1759—1820), revoluționar, montagnard la începutul Revoluției, a reprimat răscoala de la Lyon în 1793, a ajuns ministru al poliției și duce de Otrante sub Imperiu ; trădîndu-l pe Napoleon, și-a păstrat ministerul și sub Restaurație ; mai tîrziu a părăsit Franța, a obținut cetățenia austriacă și a murit la Triest.

[4] Ludovic al XVIII-lea (1755—1824) — rege al Franței (1814—1824) ; în timpul Revoluției a trăit în emigrație ; după înfrîngerea din 1814 a lui Napoleon, a fost instaurat, cu ajutorul armatelor invadatoare străine, rege al Franței. În timpul *celor o sută de zile*, s-a refugiat la Gand, în Belgia, reîntorcîndu-se pe tronul Franței după bătălia de la Waterloo.

şilor lui dinlăuntru. Se crede că Barras[1] trădează Republica. Pe scurt, Pitt[2] şi principii săi l-au trimis în părţile noastre pe un *fost*, un bărbat hotărît şi plin de har, care-ar vrea, unind eforturile vandeenilor cu ale şuanilor, să doboare boneta Republicii. Camaradul ăsta a debarcat la Morbihan, am aflat numaidecît de la deştepţii ăia de la Paris ; şi-a dat numele de *le Gars*. Toate vitele astea, spuse el arătîndu-l pe Marche-à-Terre, încalţă nişte nume care i-ar da dureri de burtă unui patriot cinstit. Or, individul se află în districtul nostru. Apariţia şuanului ăsta — şi îl arătă din nou pe Marche-à-Terre — mă vesteşte că e în spatele nostru. Dar nu se dau unei maimuţe bătrîne lecţii cum să se strîmbe, iar voi o să mă ajutaţi să-mi pun cintezoii la loc în colivie, şi cît ai *clipi* ! Aş fi un guguman de tot hazul dacă m-aş lăsa prins în laţ, ca o cioară, de *fostul* ăsta, care ne vine de la Londra sub pretext că vrea să ne scuture de praf pălăriile !

Cînd aflară aceste împrejurări critice şi secrete, cei doi ofiţeri, ştiind că niciodată comandantul lor nu se alarma degeaba, luară ţinuta gravă pe care o au în toiul primejdiei militarii călîţi în lupte şi deprinşi să vadă ceva mai departe în treburile omeneşti. Gérard, pe care gradul ce-l avea — grad desfiinţat mai tîrziu în armata franceză — îl apropia de şeful său, vru să mai pună cîteva întrebări şi să afle toate noutăţile politice din care o parte fuseseră, evident, trecute sub tăcere ; dar un semn al lui Hulot îi impuse linişte, şi tustrei îşi îndreptară privirile spre Marche-à-Terre. Şuanul nu da nici cea mai mică dovadă de tulburare văzîndu-se supravegheat de nişte bărbaţi deopotrivă de primejdioşi atît prin inteligenţa, cît şi prin forţa lor fizică. Curiozitatea celor doi ofiţeri, pentru care un asemenea fel de război era nou, fu viu stîr-

[1] *Barras, Paul, viconte de* — (1755—1829), om politic francez, unul dintre cei cinci membri ai Directoratului.

[2] *Pitt, William* (1759—1806), om de stat englez, duşman al Revoluţiei, a organizat trei coaliţii împotriva Franţei.

nită de acest început al unor întîmplări ce oferea un interes aproape ca-n romane : așa că vrură să glumească ; dar, de la primul cuvînt pe care-l rostiră, Hulot îi privi cu gravitate și le spuse :

— Trăznetul lui Dumnezeu ! Să nu ne-apucăm să fumăm pe un butoi cu pulbere, cetățeni ! Mai bine distrați-vă cărînd apă într-un coș, decît să dovediți curaj atunci cînd nu e cazul. — Gérard, spuse el mai departe, aplecîndu-se la urechea adjutantului său, apropie-te pe nesimțite de banditul ăsta ; și, la cea mai mică mișcare suspectă, stai gata să-nfigi sabia-n el. Iar eu am să iau măsurile necesare pentru a susține conversația, dacă necunoscuții noștri vor cu tot dinadinsul s-o înceapă.

Gérard înclină ușor capul în semn de înțelegere, pe urmă începu să contemple priveliștile văii, cu care se familiarizase ; păru că vrea să le examineze ceva mai atent, și se învîrtea, ca să spunem așa, pe loc, parcă fără să-și dea seama ; e însă de la sine înțeles că peisajul reprezenta cel din urmă lucru care-l interesa. La rîndu-i, Marche-à-Terre nu arăta absolut în nici un chip dacă manevra ofițerului îl îngrijora cumva ; după felul în care își juca vîrful biciului, s-ar fi zis că pescuia prin șanț cu o undiță.

În vreme ce Gérard încerca să ia astfel poziție în fața șuanului, comandantul îi spuse abia șoptit lui Merle :

— Dă-i unui sergent zece oameni pe sprînceană și du-te să-i postezi personal deasupra noastră, pe vîrful colinei, acolo unde drumul se lărgește formînd un platou și de unde o să zăriți o bună bucată din capătul drumului spre Ernée. Căutați un loc unde șoseaua să nu fie mărginită de copaci și de unde sergentul să poată supraveghea cîmpia. Ia-l pe la Clef-des-Coeurs, e băiat deștept... Nu-i nimic de rîs aici ; și n-o să pierdem nici o bucățică din pieile noastre, dacă nu ne-apucăm de zgoande.

În timp ce căpitanul Merle excuta ordinul cu o promptitudine a cărei importanță fu înțeleasă întru totul, coman-

dantul ridică mîna dreaptă ca să impună o adîncă tăcere soldaților ce-l înconjurau și care tăifăsuiau glumind. Ordonă, apoi, printr-un alt gest, să-și rela toți armele. Cînd liniștea se restabili, își plimbă privirile dintr-o parte a drumului în cealaltă, ascultînd cu o atenție încordată, de parcă s-ar fi așteptat să surprindă vreun zgomot înăbușit, vreun zăngănit de arme sau niște pași prevestitori ai luptei ce urma să se dezlănțuie. Ochii lui negri și sfredelitori păreau că străpung pădurile pînă în cele mai tainice adîncuri ; necăpătînd însă nici un semn, cercetă nisipul de pe drum, așa cum fac sălbaticii, încercînd să descopere urmele nevăzuților dușmani a căror îndrăzneală îi era cunoscută. Necăjit că nu descoperă nimic care să-i îndreptățească temerile, se îndreptă spre marginea drumului, urcă anevoie povîrnișurile accesibile, apoi, străbătu cu pas rar culmile. Înțelegînd cît de folositoare se dovedea pentru salvarea ostașilor săi experiența ce-o avea, coborî grăbit. Chipu-i deveni și mai întunecat ; căci, pe acele vremuri, șefii regretau cu adevărat faptul că nu puteau lua numai asupra lor sarcinile cele mai primejdioase. Ceilalți ofițeri și soldați, băgînd de seamă îngrijorarea șefului lor, a cărui fire o îndrăgiseră și a cărui valoare le era cunoscută, se gîndiră, că atenția lui încordată prevestea vreo primejdie ; așa încît, deși n-aveau cum să bănuiască ce gravă era situația, rămaseră totuși nemișcați și aproape fără să mai respire, din instinct. Asemenea unor cîini de vînătoare ce se străduiesc să ghicească intențiile istețului lor stăpîn, a cărui poruncă nu o înțeleg, dar căruia i se supun fără cîrtire, soldații priviră pe rînd cînd valea Couësnonului, cînd pădurile de pe marginea drumului, cînd fața aspră a comandantului lor, străduindu-se să-și citească astfel soarta. Se întrebau din ochi, și cîteva zîmbete se transmiseră de pe o gură pe alta.

Cînd Hulot făcu schima lui obișnuită, Beau-Pied, un tînăr sergent ce trecea drept mucalitul companiei, spuse în șoaptă :

— Da-n ce naiba ne-om fi băgat, de face soldățoiul ăsta bătrîn o mutră așa de bălțăreață ? Are aerul unui consiliu de război !

Hulot aruncă spre Beau-Pied o privire severă, și tăcerea pretinsă soldaților se reinstăpîni numaidecît. În acea tăcere solemnă, pașii tînșiți ai conscrișilor, sub tălpile cărora nisipul scrîșnea surd, scoteau un sunet regulat ce adăuga un vag fior îngrijorării generale. Un asemenea sentiment greu de definit nu va fi înțeles decît de cei care, în clipele vreunei crude așteptări, în tăcerea nopții, și-au simțit bătăile grele ale inimii sporite de cine știe ce zgomot a cărui repetare monotonă picură groaza strop cu strop. Întorcîndu-se în mijlocul drumului, comandantul se întrebă : „Să mă fi înșelat eu ?" Și-l privi cu o mînie stăpînită, ce-i străfulgera în priviri, pe pașnicul și netulburatul Marche-à-Terre ; dar ironia sălbatică pe care Hulot izbuti s-o descopere în privirea pămîntie a șuanului îl convinse să-și ia mai departe măsurile de apărare. În acea clipă, după ce îndeplinise ordinele lui Hulot, căpitanul Merle se întoarse lîngă el. Actorii mulți ai acestei scene, asemănătoare cu mii de altele care au făcut ca războiul acela să fie cel mai dramatic dintre toate, așteptară apoi neliniștiți noile evenimente, nerăbdători să vadă luminîndu-se, prin următoarele manevre, punctele întunecate ale poziției lor de luptă.

— Am făcut bine, căpitane, spuse comandantul, că i-am pus la coada detașamentului pe cei cîțiva patrioți pe care-i avem printre rechiziționați. Mai ia vreo doisprezece flăcăi isteți, pune-i sub comanda sublocotenentului Lebrun și condu-i rapid la coada detașamentului ; să apeleze la patrioții de-acolo și să facă să înainteze cît mai repede stolul ăsta de orătănii, în așa fel încît, în doi timpi, să le adunăm pe toate, pe înălțimea ocupată de camarazi. Aștept !

Căpitanul dispăru printre militari. Comandantul își îndreptă apoi privirile către patru ostași îndrăzneți, că-

rora le cunoștea și priceperea și isteția, și-i chemă la el, făcîndu-le acel semn amical din deget, care constă în a îndoi arătătorul către nas, printr-o mișcare rapidă și repetată. Cînd ei veniră, Hulot le spuse :

— Ați luptat împreună cu mine sub comanda lui Hoche, pe vremea cînd îi învățam minte pe banditii ăștia care-și zic *vînătorii regelui ;* știți cum se ascundeau pentru a-i împușca din umbră pe albaștri !

La acest elogiu adus îndemînării lor, cei patru soldați clătinară din cap, făcînd o schimă semnificativă. Aveau acea înfățișare eroic marțială a cărei resemnare nepăsătoare dovedea că, de cînd începuse lupta dintre Franța și Europa, ideile lor nu depășiseră, îndărăt, banduliera cu cartușe, și nici nu le trecuseră, înainte, dincolo de vîrful baionetei. Cu buzele încreștite ca o pungă strîns legată, își priveau comandantul cu ochii atenți și curioși.

— Ei, bine, reluă Hulot, care stăpînea în mod desăvîrșit arta de a vorbi pitorească limbă a soldatului, nu se cuvine ca niște vulpoi bătrîni ca noi să se lase înhățați de niște șuani, și asta-i primejdia aici, ori nu mă mai cheamă pe mine Hulot. Voi patru duceți-vă să scotociți cele două laturi ale drumului. Estimp, detașamentul va încerca să spele putina. Așa că țineți-vă tare, fiți cu ochii-n patru să nu vă curățați și lămuriți-mă cît mai repede !

Apoi le arătă primejdioasele culmi ale șoselei. Tuspatru, în semn de mulțumire, își dusără dosul palmelor înaintea vechilor lor pălării cu trei colțuri, ale căror boruri înalte, bătute de ploi și roase de ani, se deformaseră și se pleoștiseră. Unul dintre ei, cu numele de Larose, un caporal pe care Hulot îl cunoștea de mult, îi spuse, zăngănindu-și pușca :

— O să le fluierăm un cîntecel din clarinet, comandante.

Plecară, doi la dreapta și doi la stînga. Iar compania îi urmări, nu fără o anume lăuntrică înfiorare, cum dis-

păreau pe cele două laturi ale drumului. Îngrijorarea soldaților era împărtășită și de comandant, care-și spunea în sine că-i trimite la o moarte sigură. Fu, chiar zguduit de un tremur involuntar în clipa cînd nu mai zări vîrful pălăriilor lor. Ofițeri și soldați ascultară foșnetul tot mai stins pe care pașii lor îl făceau prin frunza uscată, cu un sentiment cu atît mai greu cu cît era mai ascuns în adîncurile sufletului. Se petrec în război unele scene cînd patru oameni ce-și riscă viața pricinuiesc mai multă tulburare sufletească decît toate miile de morți căzuți la Jemmapes [1]. Fizionomiile militarilor au niște expresii atît de multiforme, atît de schimbătoare, încît cei ce se ambiționează să le zugrăvească sînt nevoiți să apeleze la amintirile soldaților și să lase celor cu mintea liniștită grija de a studia îndelung asemenea chipuri atît de dramatice, pentru că niște furtuni atit de încărcate cu detalii n-ar putea fi zugrăvite complet fără interminabile descrieri.

În clipa cînd sclipirile baionetelor celor patru soldați nu se mai zăriră deloc, căpitanul Merle se înapoie, după ce executase cu iuțeala fulgerului ordinele comandantului său. Atunci Hulot, prin cîteva comenzi scurte, își desfășură restul trupei în ordine de luptă de-a lungul drumului și ordonă apoi plecarea spre vîrful muntelui Pelerinei, unde staționa mica lui avangardă ; el mergea la urmă, uitîndu-se mereu îndărăt, ca să poată observa chiar și cea mai mică schimbare ce ar fi survenit în orice punct al acelei scene pe care natura o crease așa de fermecătoare și pe care omul o făcea așa de cumplită. Cînd Hulot, ajunse în dreptul unde Gérard îl păzea pe Marche-à-Terre, acesta din urmă, după ce urmărise cu priviri aparent nepăsătoare toate manevrele comandantului, iar acum se uita

[1] *Jemmapes* este o localitate din Belgia, unde, în 1792, trupele revoluționare franceze au obținut o mare victorie împotriva armatelor intervenționiste austriece.

cu niște ochi plini de o inteligență surprinzătoare după cei doi soldați ce se afundau în pădurile din dreapta drumului, scoase deodată vreo trei-patru șuierături ce imitau țipătul scurt și ascuțit al cucuvelei. Cei trei contrabandiști celebri, ale căror nume le-am citat mai înainte, foloseau și ei, la vreme de noapte, diferite intonații ale acestui țipăt, pentru a se avertiza în legătură cu primejdiile ori cursele care-i pîndeau, și despre tot ceea ce-i interesa. De aceea li s-a și dat porecla de *chuin*, cuvînt care, în dialectul local, înseamnă cucuvea sau bufniță. Cuvîntul acesta, stîlcit, a început să denumească apoi pe toți cei care, în primul război, au folosit procedeele și semnalele celor trei frați. Auzind șuierătura aceea suspectă, comandantul se opri și-l privi țintă pe Marche-à-Terre. Se prefăcu încrezător în atitudinea nătîngă a șuanului, spre a-l reține în preajma lui, ca pe un barometru ce-i indica mișcările dușmanului. Așadar, opri mîna lui Gérard, care se pregătea să-l lichideze pe șuan, și plasă apoi doi soldați la cîțiva pași de iscoadă, ordonîndu-le, cu glas tare și răspicat, să fie gata să-l împuște la cel mai mic semn pe care l-ar face. În ciuda primejdiei iminente în care se afla, Marche-à-Terre nu lăsă să i se vadă nici un fel de tulburare, iar comandantul, care-l studia, înțelese tîlcul nepăsării lui.

— Năvlegul ăsta nu e prea deștept! îi spuse el lui Gérard. He, he! nu-i ușor să citești pe mutra unui șuan; ăsta însă s-a trădat prin dorința de a-și dovedi isteția. Vezi tu, Gérard, dacă s-ar fi prefăcut înspăimîntat, l-aș fi luat drept un dobitoc. Atunci, el și cu mine am fi făcut o bună pereche. Gata! Eh, o să fim atacați! Dar să-nceapă! Acum, sînt gată.

După ce rosti în șoaptă și cu un aer de triumf aceste cuvinte, încercatul militar își frecă mîinile și-l privi pe Marche-à-Terre cu un aer naucăit; pe urmă, își încrucișă brațele pe piept, rămase în mijlocul drumului între

cei doi ofițeri dragi și așteptă rezultatul măsurilor luate. Sigur de bătălie, își cercetă liniștit soldații.

— Hehe, aici o să aibă loc o scărmăneală strașnică, zise Beau-Pied în șoaptă : comandantul își freacă mîinile !

III

Situația critică în care se afla comandantul Hulot și detașamentul său era una dintre acelea în care viața este atît de cumplit pusă în joc, încît oamenii de acțiune socotesc drept o datorie de onoare să se arate plini de sînge rece și netulburați sufletește. Numai în atare împrejurări se poate judeca un bărbat pînă la ultimul său resort. Așa încît, pentru comandant, mai informat despre primejdie decît cei doi ofițeri ai săi, fu o problemă de amor-propriu să pară cel mai liniștit. Ațintindu-și privirile, rînd pe rînd, cînd asupra lui Marche-à-Terre, cînd asupra drumului și a pădurilor, aștepta, nu fără îngrijorare, salva de împușcături a șuanilor, pe care-i credea ascunși ca niște spiriduși împrejurul său ; chipu-i rămînea însă impasibil. În clipa cînd ochii tuturor soldaților se ațintiră într-ai săi își încreți ușor obrajii măslinii și ciupiți de vărsat, ridică în sus colțul drept al buzelor și își mîji ochii, grimasă totdeauna luată drept zîmbet de către soldații lui ; apoi îl bătu pe Gérard pe umăr și-i spuse :

— Acum, iată-ne liniștiți ; ce vroiai să mă întrebi adineauri ?

— În ce nouă criză ne mai aflăm, așadar, comandante ?

— Povestea nu-i nouă, răspunse el, în șoaptă. Toată Europa e împotriva noastră și, de astădată, a brodit-o

bine. În vreme ce directorii se bat între ei ca niște cai fără ovăz într-un grajd, și cînd totul se duce de rîpă sub guvernămîntul lor, ei lasă armatele fără sprijin. Sîntem zdrobiți în Italia ! Da, prieteni, am evacuat Mantua, în urma dezastrelor de la Trebia, și-acum Joubert a pierdut bătălia de la Novi. Nădăjduiesc că Maséna va apăra defileurile din Elveția, invadate de Suvorov. Sîntem înfrînți pe Rin. Directorul l-a trimis acolo pe Moreau. Vulpoiul ăsta va apăra, oare, fronierele ?... eu o doresc din toată inima ; dar coaliția va sfîrși prin a ne zdrobi și, din păcate, singurul general care ar putea să ne salveze e la dracu-n praznic, pe undeva prin Egipt... Și cum să se întoarcă, la urma-urmei ? Anglia e stăpînă pe mări.

— Pe mine absența lui Bonaparte nu mă prea îngrijorează, comandante, răspunse tînărul adjutant Gérard, căruia o educație aleasă îi dezvoltase o judecată superioară. Oare Revoluția noastră se va opri ? Ah, noi n-avem numai sarcina de-a apăra teritoriul Franței, noi avem o dublă misiune. Oare nu trebuie ca noi să păzim deopotrivă și sufletul țării, și acele măreție principii de libertate și de independență, acea rațiune umană, trezită de Adunările noastre, și care va birui, sper, pas cu pas ? Franța este un călător însărcinat să ducă o lumînă, ca ține această lumină cu o mînă, iar cu cealaltă se apără ; dacă informațiile pe care le aveți sînt adevărate, niciodată în ultimii zece ani n-am fost împresurați de atîția dușmani care încearcă s-o stingă. Și doctrine, și țară, totul e în pragul pieirii.

— Vai, da ! spuse suspinînd comandantul Hulot. Paiațele astea de directori s-au priceput să se certe cu toți cei care ar fi știut să conducă barca așa cum se cuvine. Bernadotte, Carnot, toți, pînă și cetățeanul Talleyrand, ne-au părăsit. Pe scurt, nu mai rămîne decît un singur bun patriot, amicul Fouché, care menține totul prin poliție ; iată un om ! Tot el m-a și prevenit la timp despre insurecția de-aici. Totuși, iată-ne prinși în capcană, sînt sigur.

— Oh, dacă armata n-are să se îngrijească oleacă de treburile ocîrmuirii noastre, spuse Gérard, avocaţii au să ne ducă într-o stare şi mai proastă decît cea în care ne aflam înainte de Revoluţie. Că ce se mai şi pricep şmecherii ăia să comande !

— Mă tot tem, reluă Hulot, să n-aud că negociază cu burbonii. Ar fi ca un trăznet ! De s-ar înţelege, în ce năpastă ne-am găsi noi, ceştilalţi de-aici !

— Nu, nu, comandante, nu vom ajunge pînă acolo, zise Gérard. Armata, aşa cum aţi spus, va ridica glasul şi, dacă n-are să-şi ia expresiile din vocabularul generalului Pichegru, sper că nu ne-am trudit vreme de zece ani ca să creştem inul şi, la sfîrşit, să-l vedem tors de alţii.

— Oh, da, exclamă comandantul, amarnic ne-a mai costat schimbarea straielor !

— Ei bine, spuse căpitanul Merle, aici să acţionăm totuşi ca nişte buni patrioţi şi să ne străduim să-i împiedicăm pe şuanii noştri să ia legătura cu Vandeea ; căci dacă se înţeleg şi dacă se amestecă şi Anglia, de data asta eu nu mai răspund de boneta Republicii, una şi indivizibilă.

În clipa aceea, ţipătul cucuvelci, răsunînd la o depărtare destul de mare, întrerupse conversaţia. Comandantul, şi mai neliniştit, cercetă încă o dată pe Marche-à-Terre, a cărui figură adormită nu da, ca să spunem aşa, nici un semn de viaţă. Conscrişii, păziţi de un ofiţer, şedeau cioporîţi ca o turmă de vite în mijlocul drumului, la vreo treizeci de paşi de compania aşezată în ordine de luptă. Iar în spatele lor, la vreo zece paşi, se aflau soldaţii şi patrioţii comandaţi de locotenentul Lebrun. Comandantul îşi roti ochii peste întreaga-i oaste şi aruncă o ultimă privire către pichetul de oameni postat pe drum, ceva mai încolo. Mulţumit de măsurile luate, tocmai se întorcea să ordone plecarea, cînd zări deodată cocardele tricolore ale celor doi soldaţi ce se înapoiau, după ce cercetaseră pădurea situată în stînga. Comandantul, văzînd că ceilalţi doi cercetaşi din

dreapta nu se mai arată, se gîndi să aştepte şi întoarcerea lor.

— Poate că tocmai de-acolo va plezni bomba, spuse el către cei doi ofiţeri ai săi, arătîndu-le pădurea în care cei doi copii pierduţi ai lui intraseră parcă-n mormînt.

Pe cînd cei doi tiraliori îi prezentau un fel de raport, Hulot îl scăpă din vedere pe Marche-à-Terre. Şuanul scoase atunci un şuierat cumplit, aşa ca să fie auzit la o distanţă cît mai mare ; apoi, mai înainte ca vreunul dintre paznicii lui s-apuce să ridice arma la ochi, el le şi aplică o lovitură de bici care-i rostogoli pe povîrnişul rîpos. Numaidecît, nişte strigăte sau mai degrabă nişte urlete sălbatice îi uluiră pe republicani. O salvă cumplită de împuşcături, venind din pădurea ce acoperea panta pe care şezuse şuanul, doborî vreo şapte-opt soldaţi. Marche-à-Terre, asupra căruia cinci sau şase oameni traseră fără să-l atingă, dispăru în pădure, după ce se căţărase pe dîmb cu sprinteneala unei pisici sălbatice ; tălpile încălţărilor lui se rostogoliră peste culme şi-n clipa aceea fu lesne să se vadă că era încălţat cu acei vînjoşi bocanci ţintuiţi pe care-i purtau pe-atunci vînătorii regelui. De la primele strigăte scoase de şuani, toţi conscrişii săriră în pădurea din dreapta, ca un stol de păsări ce se împrăştie bătînd din aripi la apropierea unui trecător.

— Foc ! Trageţi în orătăniile alea ! strigă comandantul.

Compania trase asupra lor, dar conscrişii izbutiseră cu toţii să se pună la adăpost de împuşcături, ascunzîndu-se pe după copaci ; şi, pînă ce armele să fie reîncărcate, dispăruseră.

— Decretaţi, aşadar, legiuni departamentale, na ! zise Hulot către Gérard. Trebuie să fii tîmpit ca un Directorat ca să te bizui pe rechiziţionarea ţării ăsteia. Marea Adunare ar face mai bine să nu tot voteze pentru noi atîtea haine şi bani şi muniţii, ci să ni le şi dea o dată.

— Iacătă niște broscoi cărora le place mai mult azima lor uscată decît pîinea soldățească, zise Beau-Pied, mucalitul companiei.

La cuvintele lui, huiduielile și hohotele de rîs pornite din mijlocul trupei de republicani îi veștejiră pe dezertori, dar tăcerea se restabili îndată. Soldații îi zăriseră coborînd anevoie povîrnișul pe cei doi cercetași pe care comandantul îi trimisese să iscodească pădurile din dreapta. Cel mai puțin rănit dintre cei doi îl sprijinea pe camaradul său, al cărui sînge uda pămîntul. Cei doi bravi soldați izbutiseră să ajungă la jumătatea dîmbului, cînd Marche-à-Terre își arătă fața hîdă ; el îi plezni cu atîta dibăcie pe cei doi albaștri, încît îi prăvăli dintr-o singură lovitură de bici, iar ei se rostogoliră neputincioși în șanț. Abia i se zărise capul mare, cînd treizeci de țevi de pușcă se și ridicară ; dar, asemenea unei vedenii, el și dispăruse printre blestematele tufe de grozamă. Aceste evenimente, care au necesitat atîtea cuvinte, se petrecură într-o clipită ; apoi, tot într-o clipită, patrioții și soldații din ariergardă se strînseră alături de restul escortei.

— Înainte ! strigă Hulot.

Compania se deplasă rapid spre dîmbul deschis unde se plasase pichetul. Acolo, comandantul așeză compania în linie de luptă ; neobservînd nici o intenție de atac din partea șuanilor, socoti că singurul scop al ambuscadei fusese eliberarea conscrișilor.

— După strigătele lor, spuse el către cei doi prieteni ai săi, nu-mi pare să fie prea mulți. Să pornim la drum cît mai repede, poate că vom ajunge la Ernée fără ca ei să ne atace.

Unul dintre patrioți, auzindu-l, ieși din rînduri și se prezentă :

— Generale, spuse el, eu lupt de mult în acest război ; sînt contra-șuan. Vi se pot spune două cuvinte ?

— Asta e avocat, se crede mereu în instanță, spuse comandantul la urechea lui Merle. — Hai, pledează, îi răspunse el tînărului din Fougères.

— Comandante, fără îndoială că șuanii le-au adus arme oamenilor cu care s-au unit acum. Or, dacă ne luăm tălpășița, au să ne aștepte la fiecare colț de pădure și au să ne ucidă pînă la unul, înainte ca noi să ajungem la Ernée. E necesară o pledoarie, cum spui tu, dar cu gloanțe. În timpul hărțuielilor care vor dura cu mult mai mult decît îți închipui, unul dintre tovarășii mei va da fuga să cheme garda națională și trupele regulate din Fougères. Și chiar dacă noi nu sîntem decît niște conscripși, ai să poți vedea că nu facem parte din neamul corbilor.

— Cu alte cuvinte, tu crezi că șuanii sînt foarte numeroși.

— Judecă și tu, cetățene comandant !

Și-l conduse pe Hulot într-un loc de pe platou unde nisipul fusese parcă răscolit cu o greblă ; pe urmă, după ce-i arătă aceasta, îl conduse și mai departe, pe o cărare, unde îi arătă urmele trecerii unui mare număr de oameni. Acolo frunzele erau îngropate în pămîntul bătucit.

— Aștia-s *garsii* din Vitré, spuse tînărul din Fougères ; se duc să se unească cu ceilalți, în Normandia-de-Jos.

— Cum te numești, cetățene ? întrebă Hulot.

— Gudin, comandante.

— Ei bine, Gudin, te fac caporal peste tîrgoveții tăi. Îmi pari un om straşnic. Te însărcinez să hotărăști care dintre camarazii tăi trebuie să fie trimis la Fougères. Tu să stai pe lîngă mine. Deocamdată, ia-ți rechiziționații și du-te de-adună puștile, cartușierele și hainele bieților noștri camarazi pe care tîlharii i-au doborît în drum. N-o să staţi aici să înghițiți focuri de pușcă fără a le înapoia și voi.

Curajoșii flăcăi din Fougères se repeziră să strîngă bunurile rămase de la cei morți, susținuți de întreaga companie printr-un foc de armă necurmat îndreptat către pă-

dure, în așa fel încît izbutiră să-i dezbrace pe morți fără a pierde vreun om.

— Bretonii ăștia, îi spuse Hulot lui Gérard, dacă vor îndrăgi vreodată gamela, au să ajungă niște ostășci strașnici.

Emisarul lui Gudin plecă în fugă pe o potecă lăturalnică de sub pădurile din stînga. Soldații își cercetară armele și se pregătiră de luptă ; comandantul îi trecu în revistă, le zîmbi și se opri la cîțiva pași mai în fața lor, împreună cu cei doi ofițeri favoriți ai săi, așteptînd, cu pieptul scos înainte atacul șuanilor. Tăcerea se reînstăpîni pentru un răstimp, dar nu dură mult. Trei sute de șuani, ale căror costume erau aidoma cu cele ale rechizițonaților, năvăliră din pădurea din dreapta și se repeziră de-a valma, scoțînd adevărate urlete, să ocupe tot drumul din fața slabului batalion al albaștrilor. Comandantul își rîndui ostașii în două grupe egale, fiecare dintre ele opunînd dușmanului un front de zece oameni. Așeză între aceste două grupe pe cei doisprezece rechiziționați ai săi, înarmați în grabă, și trecu în fruntea lor. Mica oaste era apărată pe cele două laturi de cîte o formație de douăzeci și cinci de oameni fiecare, rînduiți pe cele două margini ale șoselei, sub ordinele lui Gérard și ale lui Merle. Cei doi ofițeri, la momentul potrivit, urmau să-i ia pe șuani din flanc și să-i împiedice să se *izîdească* [1]. Cuvîntul acesta, din dialectul local, exprimă acțiunea de a se răspîndi prin cîmpie, unde fiecare țăran se putea piti în așa fel încît să poată trage în albaștri, fără a-și primejdui viața ; în atare situație, ostașii republicani nu mai știau unde să-și caute dușmanii.

Dispozițiile, ordonate de comandant cu iuțeala cerută de împrejurări, transmiseră și soldaților încrederea lui, așa încît toți înaintară tăcuți împotriva șuanilor. După cîteva

[1] În original : *s'egailler*, — un cuvînt regional, folosit adesea în cursul povestirii, și pe care noi l-am tradus, pentru a reda întrucîtva nuanța originalului, printr-un regionalism ce ni s-a părut adecvat.

minute, impuse de înaintarea celor două trupe, urmă o salvă de împușcături, de la o distanță foarte scurtă, răspîndind moartea în ambele tabere. În acea clipă, cele două aripi republicane, cărora șuanii nu putuseră să le opună nimic, ajunseră în dreptul flancurilor lor și, printr-o ploaie de împușcături rapide și necurmate, semănară moartea și învălmășeala printre dușmani. Manevra aceea aproape că restabili echilibrul numeric dintre cele două tabere. Firea șuanilor însă e de o îndrăzneală și de o dîrzenie gata să înfrunte orice ; fără să șovăie o clipă, fără să se tulbure de pierderile suferite, ei își strînseră rîndurile și încercară să împresoare mica trupă înghesuită și rînduită strict a albaștrilor, ce ocupa un spațiu atît de îngust încît părea o regină de albine în mijlocul roiului. Se încinse atunci una dintre acele lupte cumplite, în care vuietul împușcăturilor, răsunînd tot mai rar, este înlocuit cu clinchetul luptei la baionetă, cînd bătălia se dă piept la piept și cînd, la curaj egal, numărul decide victoria. Șuanii ar fi dobîndit-o din prima clipă, dacă cele două aripi comandate de Merle și de Gérard n-ar fi izbutit să descarce două-trei salve ce prinseră în cruciș ultimele rînduri ale dușmanului. Albaștrii din cele două aripi ar fi putut să stea pe pozițiile lor și să continuie a-i secera astfel, cu mare precizie, pe vajnicii adversari ; dar, îndîrjiți la vederea primejdiei în care se afla viteazul batalion al soldaților, împresurat de peste tot de vînătorii regelui, ei se repeziră pe șosea ca niște turbați, cu baioneta la armă și, pentru cîteva clipe, făcură și mai egală bătălia. Cele două trupe se încleștară într-o încăierare sporită de toată ura și de toată cruzimea pasiunilor care au făcut din luptele ce se purtau atunci un război cu totul aparte. Fiecare combatant, atent la primejdiile ce-l pîndeau, deveni tăcut. Scena era sumbră și rece ca moartea. În acea tăcere, nu se auzeau, printre zăngănitul de arme și scîrțîitul nisipului sub tălpi, decît surdele și grelele gemete ale celor care, răniți grav sau dîndu-și sufletul, se prăbușeau la pămînt. În oastea republicanilor, cei doispre-

zece rechiziționați îl apărau cu atîta dîrzenie pe comandantul ocupat să dea sfaturi și nenumărate ordine, încît nu numai o dată cîțiva soldați strigară :

— Bravo, recruții !

Hulot, netulburat și cu ochiul la toate, observă numaidecît printre șuani un bărbat care, înconjurat ca și el de o trupă de elită, trebuia să fi fost căpetenia. I se păru necesar să-l vadă mai bine pe acel ofițer ; zadarnic încercă însă, în cîteva rînduri, să-i distingă chipul pe care mereu i-l ascundeau bonetele roșii ori pălăriile cu boruri largi. Îl zări însă pe Marche-à-Terre care, stînd lîngă șeful lui, îi repeta ordinele cu un glas răgușit, pe cînd carabina-i nu se odihnea o clipă. Pe comandant înfruntarea aceea tot mai îndîrjită îl îngrijora. Trase sabia, își strigă rechiziționații, șarjă spre mijlocul șuanilor cu o asemenea furie încît le străpunse rîndurile, și izbuti să-l zărească pe șef, al cărui chip, din păcate, era cu totul ascuns sub o pălărie de fetru cu cocardă albă. Necunoscutul însă, uluit de un atac atît de năpraznic, făcu o săritură îndărăt, care-i dete pe spate pălăria ; atunci Hulot izbuti să vadă într-o fulgerare obrazul acelui personaj. Era un tînăr, căruia Hulot nu-i dădu mai mult de douăzeci și cinci de ani ; purta o bluză de vînătoare, din postav verde, iar la brîu-i alb stăteau înfipte cîteva pistoale. Bocancii-i erau țintuiți ca și cei ai șuanilor. Jambierele de vînător, înalte pînă sub genunchi, și pantalonii groși de dril îi completau costumul, sub care se bănuia un trup mijlociu, dar zvelt și bine legat. Mînios că albaștrii răzbătuseră pînă la el, își trase pălăria peste față și se năpusti spre ei ; numaidecît, însă, fu înconjurat de Marche-à-Terre și de alți șuani alarmați. Lui Hulot i se păru că întrezărește, printre spațiile lăsate de capetele ce se înghesuiau împrejurul tînărului, un cordon roșu, lat, peste o vestă descheiată. Ochii comandantului, atrași mai întîi de această decorație regală, dată pe-atunci cu totul uitării, se opriră o clipă asupra feței tînărului, pe care o pierdu însă imediat din vedere, silit fiind de desfășurarea

bătăliei să vegheze la securitatea şi la mişcările micii sale trupe. Aşa încît, abia zări nişte ochi strălucitori a căror culoare nu izbuti s-o deslușească, nişte plete blonde şi un obraz foarte fin, bronzat de soare. Totuşi, reţinu strălucirea unui gît gol, a cărui albeaţă ieşea şi mai mult în evidenţă datorită unei cravate negre înodată larg şi neglijent. Atitudinea aprigă şi neînfricată a tînărului şef era militărească, în maniera celor care într-o luptă caută şi o anume poezie convenţională. Mîna lui frumos înmănuşată vîntura o sabie ce sclipea în soare. Înflăcărarea-i remarcabilă, sporită de frumuseţea-i tinerească şi de manierele-i distinse, făcea din acel emigrant o graţioasă imagine a nobilimii franceze ; tînărul contrasta vădit cu Hulot care, la patru paşi de el, înfăţişa la rîndu-i o imagine vie a dîrzei Republici în numele căreia lupta bătrînul soldat, cu figura lui severă, în uniforma-i albastră cu reveruri roşii uzate şi cu epoleţii înnegriţi şi spînzurînd pe după umeri, ilustrînd aşa de limpede şi necazurile îndurate şi caracterul.

Ţinuta graţioasă şi chipul tînărului nu-i scăpară lui Hulot, care strigă, cu intenţia să-l zădărească :

— Hei, dansator de operă, vino să te cotonogesc oleacă !

Şeful regalist, înfuriat din pricina inferiorităţii lui momentane, se năpusti orbeşte, dar, cînd oamenii lui îl văzură primejduindu-se astfel, năvăliră cu toţii asupra albaştrilor. Deodată, un glas cîntat şi limpede domină vuietul luptei :

— Aici a murit sfîntul Lescure ! Nu vreţi să-l răzbunaţi ?

La aceste cuvinte magice, dîrzenia şuanilor deveni teribilă, iar soldaţii Republicii avură mult de furcă pentru a-şi menţine neclătinată ordinea de bătălie.

— Dacă ăsta n-ar fi tînăr, îşi spunea Hulot, dînd îndărăt pas cu pas, n-am fi fost atacaţi. S-au mai văzut vreodată, oare, şuani avîntîndu-se deschis la luptă ? Dar cu-atît mai bine, aşa cel puţin nu ne vor ucide ca pe nişte cîini pe la colţuri de drum.

Apoi răcni de răsunară pădurile :

— Hai, mai năpraznic, vulpanii mei ! Ce, vreţi să ne lăsăm *cotoiţi* de nişte tîlhari ?

Verbul cu care înlocuim aici expresia folosită de bravul comandant nu-i decît un slab echivalent ; veteranii, însă, vor şti să citească expresia cea adevărată, care, desigur, are un iz soldăţesc mult mai tare.

— Gérard, Merle, zbieră iar comandantul, strîngeţi-vă oamenii, orînduiţi-i în batalion, aşezaţi-vă în arîergardă şi împuşcaţi-i pe cîinii ăştia, ca să isprăvim odată !

Ordinul lui Hulot fu executat anevoie, pentru că, auzind strigătul adversarului său, tînărul şef strigă la rîndu-i :

— Pe sfînta Anne din Auray, nu le daţi răgaz ! Flăcăi, *izîdiţi-vă !*

Cînd cele două aripi comandate de Merle şi de Gérard se smulseră în grosul încăierării, fiecare batalion fu urmărit de şuanii îndîrjiţi, mult superiori ca număr. Bătrînele cojoace de capră îi împresurară din toate părţile pe soldaţii lui Merle şi ai lui Gérard, scoţînd iar strigătele lor sinistre, asemănătoare cu nişte urlete.

IV

— Tăceţi odată, domnilor, că nu mai auzim să ucidem ! strigă Beau-Pied.

Gluma lui reîmprospătă curajul albaştrilor. În loc să se bată într-un singur loc, republicanii se încăierară în trei puncte diferite de pe platoul Pelerinei ; vuietul împuşcăturilor trezi toate ecourile acelor văi, pînă atunci atît de liniştite. Victoria ar fi putut rămîne nehotărîtă ceasuri în şir, sau lupta s-ar fi încheiat prin pieirea tuturor combatanţilor, căci şi albaştrii şi şuanii dovedeau

o valoare egală. Dîrzenia sporea mereu și de-o parte și de cealaltă, cînd, de undeva de departe, o tobă răsună slab ; judecînd după direcția din care venea vuietul ei, trupa pe care o vestea părea a traversa valea Couësnonului.

— E garda națională din Fougères ! strigă Gudin ; Vannier trebuie s-o fi întîlnit.

La exclamația lui, pe care o auziră și tînărul șef al șuanilor și ferocele său aghiotant, regaliștii făcură o mișcare de dare îndărăt, reprimată pe loc de un răcnet cumplit scos de Marche-à-Terre. După cîteva comenzi șoptite de șef și retransmise de Marche-à-Terre în limba bretonă, șuanii executară retragerea cu o abilitate care-i descumpăni pe republicani, chiar și pe comandantul lor. La cel dintîi ordin, șuanii valizi se așezară în linie, alcătuind un front respectabil, în spatele căruia răniții și restul trupei se retraseră să încarce puștile. Apoi, deodată, cu sprinteneala dovedită mai înainte de Marche-à-Terre, răniții escaladară creasta dealului din dreapta drumului, urmați de jumătate dintre șuani, care se repeziră într-o clipă să pună stăpînire pe mal, nemaiarătîndu-le albaștrilor decît niște fețe crunte. Își alcătuiră un meterez din arbori și îndreptară țevile puștilor către rămășițele escortei, care conform comenzilor date de Hulot se așezase rapid în linie, spre a opune de pe drum un front egal cu cel al șuanilor. Aceștia se retraseră pas cu pas, apărînd terenul și manevrînd în așa fel încît să se adăpostească sub tirul camarazilor lor. Cînd răzbătură pînă la șanțul de pe marginea drumului, se cățărară și ei pe povîrnișul înalt a cărui creastă era ocupată de ai lor, și ajunseră acolo, înfruntînd vitejește focul republicanilor, care-i împușcară cu atîta precizie încît presărară cu trupuri mai tot lungul șanțului. Cei de pe creasta malului răspunseră printr-un foc nu mai puțin ucigător. În acea clipă, garda națională din Fougères sosi în pas aler-

gător la locul luptei și prezența ei puse capăt încăierării. Cei din garda națională și cîțiva soldați înfierbîntați săriseră peste șanțul drumului, ca să se avînte în pădure ; dar comandantul strigă cu vocea-i marțială :

— Vreți să vă lăsați ciolanele-acolo ?

Flăcăii se întoarseră lîngă batalionul Republicii, rămas, nu fără mari pierderi, stăpîn pe cîmpul de luptă. Toate vechile pălării fură puse în vîrful baionetelor, puștile fură înălțate în văzduh și soldații strigară în cor, de două ori : „Trăiască Republica !" Pînă și răniții, înșirați pe marginea drumului, împărtășiră entuziasmul general, iar Hulot strînse mîna lui Gérard, spunîndu-i :

— Eh ! Iată ce se cheamă niște vulpani !

Merle fu însărcinat să-i înmormînteze pe cei căzuți, într-o groapă de lîngă drum. Alți soldați se îngrijiră de transportarea celor răniți. Căruțele și caii de pe la fermele învecinate fură rechiziționate, iar camarazii suferinzi fură așezați în grabă pe hainele celor morți. Înainte de a pleca, garda națională din Fougères predete lui Hulot un șuan grav rănit, pe care-l găsise la poalele coastei abrupte pe unde se retrăseseră șuanii și de unde aceștia se rostogoliseră, părăsit de ultimele puteri.

— Mulțumesc pentru mîna de ajutor, cetățeni, spuse comandantul. Trăznetul lui Dumnezeu ! Fără voi, am fi avut de petrecut un sfert de oră năprasnic. Fiți cu băgare de seamă : a început războiul ! Adio, vitejii mei !

Și Hulot se întoarse către prizonier :

— Cum se numește comandantul tău ? întrebă el.

— Le Gars.

— Cine ?... Marche-à-Terre ?

— Nu, le Gars.

— De unde-a apărut le Gars ăsta ?

La această întrebare, vînătorul regelui, cu fața crîncenă și posacă schimonosită de durere, rămase tăcut, își luă mătăniile și începu să murmure rugăciuni.

— Pesemne că le Gars e acel tînăr *fost*, cu cravată neagră ? L-au trimis aici tiranul şi aliaţii lui, Pitt şi Cobourg...

Şuanul, care nu ştia prea multe, înălţă dîrz capul :

— E trimis de Dumnezeu şi de rege !

Rosti aceste cuvinte cu o mînie ce-i secătui toate puterile. Comandantul, văzînd că era greu să interogheze un muribund a cărui încăpăţînare dovedea un fanatism orb, întoarse capul şi încruntă o sprînceană. Doi soldaţi, prieteni cu cei pe care Marche-à-Terre izbutise cu năprasnica-i lovitură de bici să-i lichideze pe dîmbul drumului, căci, într-adevăr, îi lichidase, se dădură cîţiva paşi înapoi, îndreptară puştile către şuan, ai cărui ochi împietriţi nu se clintiră în faţa ţevilor aţintite spre el, trasară, şi şuanul se prăbuşi. Cînd soldaţii se apropiară să-l despoaie de haine, el mai apucă să strige o dată :

— Trăiască regele !

— Da, da, ticălosule, spuse le Clef-des-Coeurs, du-te să mănînci galete la buna ta Fecioară... Ia uite-l cum ne ţipă-n nas : „Trăiască tiranul !“ taman cînd ai fi zis că a crăpat.

— Poftiţi, comandante, zise Beau-Pierd, iată hîrtiile tîlharului.

— O, o ! exclamă Clef-des-Coeurs, veniţi să-l vedeţi pe pedestrăsul ăsta al preabunului Dumnezeu, ia uitaţi ce de mai zugrăveli are pe burtă !

Hulot şi cîţiva soldaţi veniră lîngă trupul complet gol al şuanului şi văzură pe pieptul lui un fel de tatuaj de culoare albastră, reprezentînd o inimă în flăcări. Era semnul de aderare al iniţiaţilor în confreria *Sacré-Coeur*. Sub inima tatuată, Hulot citi : *Marie Lambrequin* — de bună seamă, numele şuanului.

— Ai vedere bună, Clef-des-Coeurs ! spuse Beau-Pied. Da' ai putea să stai o sută de decade, fără să ghiceşti la ce slujeşte o zugrăveală ca asta.

— Păi ce mă pricep eu la uniformele papii ? răspunse Clef-des-Coeurs.

— Bă, pifan păcătos, tu n-ai de gînd să-nveţi nimic în viaţa asta ? reluă Beau-Pied. Nu vezi că neicuşorului i s-a făgăduit că va învia şi că şi-a zugrăvit pipota ca să aibă după ce să fie recunoscut ?

La gluma aceasta, care nu era lipsită de temei, Hulot însuşi nu se mai putu stăpîni să nu împărtăşească ilaritatea generală. Isprăvind şi Merle înmormîntarea celor căzuţi, iar răniţii fiind, de bine, de rău, aşezaţi de către camarazii lor în două căruţe, ceilalţi soldaţi se rînduiră pe două şiruri de-a lungul ambulanţelor improvizate şi porniră să coboare povîrnişul muntelui pe latura dinspre Maine, de unde se vede frumoasa vale a Pelerinei, tot atît de frumoasă ca şi valea Couësnonului. Hulot, însoţit de cei doi prieteni ai săi, Merle şi Gérard, porni şi el încet după soldaţi, urîndu-şi să ajungă cu bine la Ernée, unde răniţii aveau să primească îngrijiri. Bătălia aceasta, rămasă aproape ignorată printre atîtea mari evenimente ce se desfăşurau pe-atunci în Franţa, primi numele locului unde se dăduse. Ea stîrni totuşi oarecare vîlvă în Vest, unde locuitorii, preocupaţi de această a doua insurecţie armată, observară o schimbare în maniera în care şuanii reîncepeau războiul. Odinioară, ei n-ar fi atacat detaşamente atît de mari. După presupunerile lui Hulot, tînărul regalist pe care-l văzuse trebuie să fi fost le Gars, noul comandant trimis în Franţa de către suverani, şi care, după obiceiul şefilor regalişti, îşi ascundea titlul şi numele sub o poreclă aşa-zisă *nume de război*. Atare situaţie îl neliniştea pe comandant după trista-i biruinţă, tot atît de mult ca şi în clipa cînd aştepta să înceapă ambuscada ; se întoarse de mai multe ori să privească platoul Pelerinei, pe care-l lăsa în urmă-i şi dinspre care se mai auzea din cînd în cînd, sunetul înfundat al tobei gărzii naţionale ce cobora spre valea Couësnonului, în vreme ce albaştrii coborau spre valea Pelerinei,

— Poate să-mi spună vreunul dintre voi, îi întrebă el brusc pe cei doi prieteni ai săi, care-o fi fost motivul atacului dat de șuani ? Împușcăturile, pentru ei, reprezintă o negustorie, iar eu nu izbutesc să văd ce aveau de cîștigat aici. Trebuie să fi pierdut pe puțin vreo sută de oameni, iar noi, adăugă el, încrețindu-și obrazul drept și clipind din ochi a zîmbet, noi n-am pierdut nici șaizeci. Trăznetul lui Dumnezeu ! nu pricep care-i socoteala. Caraghioșii puteau foarte bine să se dispenseze a ne ataca, noi am fi trecut în pace și onor, și nu mă dumiresc ce le-a folosit să ne ciuruiască oamenii.

Și arătă cu un gest trist cele două căruțe pline de răniți. Pe urmă adăugă :

— Poate-or fi vrut să ne dea un bună-ziua.

— Păi, comandante, nu i-au cîștigat pe cei o sută cinci zeci de pițigoi ai noștri ? răspunse Merle.

— Rechiziționații ar fi sărit ca broaștele în pădure, și noi nu ne-am fi dus să-i mai pescuim, mai ales după ce înghițisem o salvă de împușcături, replică Hulot. — Nu, nu, reluă el, aici e un clenci.

Se mai întoarse o dată către Pelerină.

— Iacă-tă, exclamă el, priviți !

Cu toate că cei trei ofițeri se îndepărtaseră destul de mult de platoul fatal, ochii lor exersați recunoscură cu ușurință pe Marche-à-Terre și pe alți cîțiva șuani ce puseseră iarăși stăpînire pe culme.

— Grăbiți pasul ! strigă Hulot către trupă, lărgiți compasul și îndemnați caii să meargă mai uite. Ce, le-au înghețat picioarele ? Ori și vitele-astea-s tot niște Pitt și Cobourg ?

Vorbele lui imprimară micii oștiri un mers rapid.

— Cît despre taina prin al cărei întuneric mi se pare cu neputință să străvăd ceva, deie Dumnezeu, prieteni, spuse el către cei doi ofițeri, să nu ni se dezlege prin niște bubuituri de pușcă la Ernée. Tare mă tem să nu

aflăm că drumul spre Mayenne ni-i tăiat de supuşii regelui.

Problema de strategie care zburlea mustaţa comandantului Hulot nu pricinuia, în acele clipe, o mai mică nelinişte nici oamenilor pe care el îi zărise pe culmea muntelui Pelerina. De îndată ce vuietul tobei gărzii naţionale din Fougères nu se mai auzi, iar Marche-à-Terre îi zări pe albaştri dedesubtul lungului povîrniş pe care aceştia îl coborîseră, începu vesel să scoată ţipetele-i de bufniţă, iar şuanii reapărură, mai puţin numeroşi însă. Mulţi dintre ei erau, de bună seamă, ocupaţi cu pansarea răniţilor, în satul Pelerinei, situat de partea cealaltă a muntelui, pe latura dinspre valea Couësnonului. Cîţiva şefi de-ai vînătorilor regelui veniră lîngă Marche-à-Terre.

La patru paşi de grupul lor, tînărul nobil, stînd pe o stîncă de granit, părea cufundat în gîndurile negre stîrnite de dificultăţile pe care sarcina ce o avea i le şi oferise. Marche-à-Terre îşi puse mîna streaşină la frunte, ca să-şi ferească ochii de lumina soarelui, şi scrută îngîndurat drumul pe care-l străbăteau republicanii prin valea Pelerinei. Micii-i ochi negri şi pătrunzători se străduiau să descopere ce se petrecea pe celălalt dîmb de la capătul văii.

— Albaştrii au să pună mîna pe curier, rosti cu o voce cumplită acela dintre şefi ce se găsea cel mai aproape de Marche-à-Terre.

— Pe sfînta Anne din Aurey ! întrebă un altul, de ce ne-ai mai pus atunci să ne batem ? Ca să-ţi salvăm pielea ?

Marche-à-Terre aruncă spre cel ce pusese întrebarea o privire otrăvită şi izbi în pămînt cu greaua lui carabină.

— Ce, eu sînt şeful ? spuse el.

Apoi, după o pauză :

— Dacă aţi fi luptat toţi ca mine, nici unul dintre albaştrii ăia n-ar fi scăpat, reluă el, arătînd restul deta-

şamentului lui Hulot. Atunci poate că trăsura ar fi ajuns pînă aici.

— Crezi că, se băgă în vorbă un al treilea, s-ar fi gîndit ei s-o escorteze sau s-o oprească, dacă noi i-am fi lăsat să treacă în liniște ? Ai vrut să-ți scapi pielea ta de cîine, pentru că nu-i credeai pe albaștri plecați la drum. Pentru plăcerea rîtului lui, adăugă nemulțumitul întorcîndu-se spre ceilalți, ne-a pus să ne vărsăm sîngele și, pe deasupra, mai pierdem și douăzeci de mii de franci de aur curat...

— Rît ești tu ! zbieră Marche-à-Terre, dîndu-se cu trei pași îndărăt și luîndu-l la ochi pe cel care-l învinuise. Tu nu-i urăști pe albaștri, tu iubești doar aurul. Ai să mori nespovedit, țărănoi blestemat care tot anul ăsta nu te-ai împărtășit o dată !

Insulta îl mînie așa de cumplit pe șuan, încît îngălbeni și scoase un grohăit înfundat din piept, în vreme ce se pregătea să-l ia la ochi pe Marche-à-Terre. Tînărul șef se repezi între ei și le zvîrli armele din mîini, izbindu-le carabinele cu țeava puștii sale ; ceru apoi lămuriri în legătură cu cearta, căci discuția fusese purtată în bretonă, idiom ce nu-i era prea familiar.

— Domnule marchiz, spuse Marche-à-Terre, isprăvindu-și lămurirea, pe deasupra îmi poartă pică de pomană, de vreme ce l-am lăsat în urmă pe Pille-Miche, care are să izbutească cumva să scape trăsura din ghearele hoților.

Și-i arătă pe albaștri care, pentru acei credincioși slujitori ai altarului și ai tronului, erau cu toții asasini ai lui Ludovic al XVI-lea, și tîlhari.

— Cum ? strigă tînărul clocotind de mînie, așadar numai pentru a jefui o trăsură ați rămas aici, lașilor, care n-ați izbutit să cîștigați o victorie în prima bătătlie comandată de mine ! Dar cum să fi izbîndit cu asemenea gînduri ? Apărătorii lui Dumnezeu și ai regelui sînt, oare, niște borfași ? Pe sfînta Anne din Auray ! noi ducem lupta împotriva Republicii, nu împotriva diligențelor. Cei care

de azi înainte se vor face vinovați de asemenea atacuri josnice nu vor căpăta sfînta împărtășanie și nu vor beneficia de nici o răsplată acordată bravilor slujitori ai regelui.

Un murmur surd se ridică din mijlocul trupei. Era ușor de văzut că autoritatea noului șef, atît de greu de stabilit asupra unor asemenea gloate nedisciplinate, avea să fie compromisă. Tînărul, căruia nemulțumirea aceea nu-i scăpase, căuta să salveze în vreun fel onoarea-i de comandant, cînd un tropot de cal se auzi în toiul tăcerii. Toate capetele se întoarseră în direcția din care se presupunea că va apărea noul personaj. Era o doamnă tînără, așezată lăturalnic pe un mic cal breton și care, zărindu-l pe tînărul șef, îndemnă calul la galop spre a ajunge cît mai repede lîngă ceata de șuani.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă ea, privind cînd spre șuani, cînd spre șeful lor.

— Închipuiește-ți, doamnă, că ei așteaptă poșta de la Mayenne către Fougères, cu gîndul s-o jefuiască, după ce, pentru a-i elibera pe *garsii* noștri de la Fougères, am avut o încăierare ce ne-a costat mulți oameni, fără a fi izbutit să-i zdrobim pe albaștri.

— Ei bine, și care-i supărarea ? întrebă tînăra doamnă, căreia un tact instinctiv de femeie îi dezvăluise secretul scenei. Ați pierdut niște oameni, de care nu vom duce lipsă niciodată. Curierul poștal aduce niște bani, iar aceștia ne vor lipsi totdeauna ! Ne vom înmormînta oamenii, care vor ajunge în cer ; și vom pune mîna pe bani, care vor ajunge în buzunarele tuturor acestor viteji. Care-i neînțelegerea ?

Șuanii toți aprobară cele spuse, prin zîmbete unanime.

— Așadar, nu există nimic în această poveste care să te facă să roșești ? întrebă tînărul în șoaptă. Oare ai o atît de mare nevoie de bani, încît trebuie să-i capeți la drumul mare ?

— Sînt atît de flămîndă de ei, marchize, încît cred că mi-aș da inima zălog, de n-ar fi dată, spuse ea, zîmbind cochet. Dar de unde vii, oare, dumneata, de-ți închipui că te poți sluji de șuani fără a-i lăsa să jefuiască, pe ici, pe colo, cîte-un albastru ? N-ai auzit zicala : *Hoț ca o cucuvaie* ? Or, ce-i un șuan ? Dealtminteri, spuse ea, ridicînd glasul, oare nu-i drept așa ? N-au răpit, oare, albaștrii toate bunurile Bisericii și pe cele ale noastre ?

Un alt murmur, cu totul deosebit de grohăitul prin care șuanii răspunseseră marchizului, îi întîmpină cuvintele. Tînărul, a cărui frunte se întunecă, o luă atunci pe tînăra doamnă de-o parte și-i spuse cu cea mai vădită nemulțumire a unui om bine crescut.

— Domnii-aceia vor veni la Vivetière în ziua stabilită?

— Da, spuse ea, toți, și l'Intimé, și Grand-Jacques, și poate că și Ferdinand.

— Îngăduie-mi, atunci, să plec ; căci n-aș putea să întăresc asemenea tîlhării prin prezența mea... Da, doamnă, am spus tîlhării. Există o noblețe în faptul de a fi jefuit de alții, dar...

— Ei bine, spuse ea, întrerupîndu-l, voi lua eu și partea dumitale, și-ți mulțumesc că mi-ai cedat-o. Acest supliment de pradă îmi va fi de mare folos. Mama a întîrziat atîta să-mi trimită banii, încît am ajuns la disperare.

— Adio ! rosti marchizul.

Și dispăru ; dar tînăra doamnă alergă sprintenă după el.

— De ce nu rămîi cu mine ? întrebă ea, aruncîndu-i acea privire pe jumătate despotică, pe jumătate alintătoare, prin care femeile care au unele drepturi la respectul unui bărbat se pricep atît de bine să-și exprime dorințele.

— Nu te duci să jefuiești trăsura ?

— Să jefuiesc ? replică ea ; ce expresie ciudată ! Lasă-mă să-ți explic...

— Nimic, spuse el, luîndu-i mîinile și sărutîndu-i-le, cu galanteria iscusită a unui curtezan. — Ascultă-mă, con-

tinuă el după o pauză : dacă aș rămîne aici în timpul capturării diligenței, oamenii noștri m-ar ucide, pentru că eu îi...

— Nu-i vei ucide, reluă ea cu vioiciune, pentru că îți vor lega mîinile, cu toată cinstirea datorată rangului ce-l deții, și, după ce vor lua de la republicani o contribuție necesară echipării, întreținerii și cumpărării pulberii lor de pușcă, te vor asculta orbește.

— Și vrei ca eu să poruncesc aici ? Dacă viața mea este necesară cauzei pe care o apăr, îngăduie-mi să salvez onoarea puterii mele. Retrăgîndu-mă, pot ignora această lașitate. Mă voi întoarce să te însoțesc după aceea.

Și se îndepărtă grăbit. Tînăra doamnă ascultă, cu o neplăcere vădită, zgomotul pașilor săi. Cînd foșnetul de frunze uscate se stinse cu totul, ea rămase tulburată o clipă, pe urmă se întoarse în mare grabă la șuani. Făcu un gest brusc de nepăsare și-i spuse lui Marche-à-Terre, care o ajută să coboare de pe cal:

— Tînărul ăsta ar vrea să poarte un război legal împotriva Republicii... ah, bine ! încă vreo cîteva zile și-are să-și schimbe părerea. Cum m-a tratat ! își spuse ea, după o pauză.

Se așează pe stînca de care se servise ca de un scaun marchizul și așteptă în tăcere sosirea trăsurii. Prezența aici a acestei tinere și nobile doamne, aruncată de pasiunile sale violente în lupta monarhilor împotriva spiritului veacului, și împinsă de clocotul sentimentelor ei la acțiuni cu care, ca să spunem așa, nu era complice, reprezenta unul dintre fenomenele cele mai puțin remarcabile ale acelei epoci ; era și ea asemenea atîtor altora care au fost tîrîte de o exaltare adeseori creatoare de lucruri măreție. Ca și ea, multe femei au jucat pe atunci roluri fie eroice, fie blamabile, în acea furtună. Cauza regalistă n-a găsit emisari nici mai devotați, nici mai activi decît aceste femei, dar nici una dintre eroinele sale n-au plătit erorile

devotamentului sau nefericirea unor situaţii interzise sexului lor cu o ispăşire atît de grea ca amărăciunea acestei doamne, atunci cînd, aşezată pe piatra de lîngă drum, nu putu să nu admire nobilul dispreţ şi caracterul integru al tînărului şef. Pe nesimţite, ea se cufundă într-o visare profundă. Amintiri amare o făcură să dorească inocenţa celor dintîi ani ai vieţii sale şi să regrete că n-a căzut şi ea victimă a acestei Revoluţii al cărei marş, pe-atunci biruitor, nu putea fi oprit de mîinile ei atît de firave.

V

Trăsura care deţinea un anume rost în atacul şuanilor părăsise orăşelul Ernée la cîteva clipe după începerea încăierării dintre cele două trupe. Nimic nu zugrăveşte o regiune mai exact decît bunurile ei sociale. Sub acest raport, tipul de trăsură în cauză merită o menţiune aparte. Nici măcar Revoluţia n-a izbutit să-l desfiinţeze, el se mai află în circulaţie şi în zilele noastre. Cînd Turgot a cumpărat privilegiul pe care o companie îl obţinuse sub Ludovic al XIV-lea de-a transporta, în exclusivitate, călătorii în întregul regat şi cînd a înfiinţat întreprinderile denumite *turgotine,* vechile rădvane ale domnilor de Vousges, Chanteclaire şi ale văduvei Lacombe se refugiară în provincie. Una dintre acele butci prăpădite asigura, deci, legătura dintre Mayenne şi Fougères. Cîţiva deştepţi au denumit-o cîndva, prin antifrază, *turgotină,* spre a imita Parisul, ori din duşmănie faţă de un ministru ce încerca să introducă unele inovaţii. Turgotina de-aici era o cabrioletă nenorocită, pe două roţi foarte înalte, în fundul căreia două persoane ceva mai grase anevoie s-ar fi putut

ghemui. Îngustimea unei alcătuiri atît de șubrede neîngăduind o încărcătură prea mare, iar lada ce reprezenta scaunul fiind rezervată strict serviciului poștal, călătorii, dacă aveau vreun bagaj, erau nevoiți să-l țină între picioare, destul de chinuiți și fără asta, într-o colivie a cărei formă o făcea să se asemuie teribil cu niște foale. Culoarea ei originară, ca și cea a roților, rămîneau pentru călători o enigmă de nedezlegat. Două perdele de piele, greu de manevrat, în ciuda îndelungii lor folosiri, trebuia să-i apere pe stoicii călători împotriva frigului și a ploii. Surugiul, așezat pe o banchetă mai prăpădită decît lada celei mai prăpădite *coucou* [1] pariziene, lua parte, vrînd-nevrînd, la conversația călătorilor, datorită felului în care era plasat între victimele lui bipede și cele patrupede. Trăsura aceasta prezenta o fantastică asemănare cu acei bătrîni decrepiți care au suferit un mare număr de guturaiuri și de apoplexii, și pe care moartea pare a-i ocoli : gemea amarnic și se văicărea întruna. Ca un călător cuprins de un somn greu, ea se apleca ba înainte, ba îndărăt, de parcă se străduia să reziste violentei acțiuni a celor doi căluți bretoni care o tîrau pe un drum destul de gloduros. Monumentul acesta din alte vremuri ducea trei călători care, după ieșirea din Ernée, unde caii fuseseră schimbați, continuară cu vizitiul o discuție, începută înainte de popas.

— Cum de credeți că șuanii s-ar putea ivi pe-aici ? zicea vizitiul. La Ernée mi s-a spus că comandantul Hulot nici n-a plecat din Fougères.

— He-he, prietene, îi răspunse cel mai puțin vîrstnic dintre călători, tu nu-ți primejduiești decît harabaua ! Dacă ai avea, ca mine, trei sute de scuzi asupra ta, și dacă te-ar ști toți drept un bun patriot, n-ai mai fi așa de liniștit.

— În tot cazul, sînteți tare limbut, răspunse surugiul, clătinînd din cap.

[1] Trăsură pe două roți folosită la primele transporturi publice în cartierele mărginașe ale Parisului.

— Oile numărate le mănîncă lupul, răspunse cel de al doilea personaj.

Îmbrăcat în negru, el părea să aibă vreo patruzeci de ani și era, pesemne, vreun rector de prin împrejurimi. Bărbia i se sprijinea pe două caturi, iar obrazu-i înfloritor făcea parte, fără îndoială, din tagma preoțească. Deși era gros și scurt, dovedea o oarecare sprinteneală oridecîteori trebuia să coboare din trăsură sau să se urce la loc.

— Nu cumva sînteți șuani ? exclamă cel ce se lăudase cu cei trei sute de scuzi, al cărui larg cojoc de capră acoperea un pantalon de stofă bună și o vestă foarte curată, ce păreau a dovedi că personagiul era vreun cultivator bogat. Pe sufletul sfîntului Robespierre ! jur că veți nimeri rău...

Își plimbă apoi ochii suri de la surungiu la călător, arătîndu-le cele două pistoale ce le avea la brîu.

— Bretonii nu se prea sperie de-așa ceva, spuse cu dispreț rectorul. Dealtminteri, facem noi impresia că am rîvni la banii dumneavoastră ?

De fiecare dată cînd se rostea cuvîntul bani, vizitiul devenea tăcut, și de bună seamă că rectorul avea destulă minte ca să nu-și închipuie că patriotul ar poseda vreun scud, ori ca să creadă că ghidul lor nu transportă totuși bani.

— Ai un transport greu, astăzi, Coupiau ? întrebă abatele.

— Oh, domnule Gudin, n-am mai *ni'ic*, răspunse poștașul.

Abatele Gudin, cercetînd chipul patriotului și pe cel al lui Coupiau, le găsi la fel de imperturbabile la acest răspuns.

— Cu-atît mai bine pentru tine, replică patriotul ; voi putea, deci, să iau măsurile necesare pentru a-mi salva averea, în caz de primejdie.

O asemenea afirmație, exprimată atît de răspicat, îl revoltă pe Coupiau, care răspunse cu brutalitate :

— Sînt stăpîn pe trăsura mea şi, de vreme ce vă transport...

— Eşti patriot sau eşti şuan ? îl întrebă repezit adversarul său, întrerupîndu-l.

— Nici una, nici alta, îi răspunse Coupiau. Sînt surugiu şi, pe deasupra, breton ; aşa că nu mă tem nici de albaştri, nici de gentilomi.

— Vrei să spui *gens-pille-hommes* [1], spuse ironic patriotul.

— Nu fac decît să ia îndărăt ceea ce li s-a răpit, spuse aspru rectorul.

Cei doi călători se priviră, dacă ne este îngăduit să împrumutăm un termen din limbajul de toată ziua, pînă-n albul ochilor. În fundul trăsurii se afla un al treilea personaj, care păstra, în toiul acestor dezbateri, cea mai adîncă tăcere. Căruţaşul, patriotul şi chiar Gudin nu-i acordau nici o atenţie mutului personaj. Acesta era, într-adevăr, unul dintre acei călători incomozi şi prea puţin sociabili care stau în trăsură ca un viţel ce s-a resemnat să fie dus, cu picioarele legate, la tîrgul din apropiere. Ei încep prin a pune stăpînire pe întregul lor spaţiu legal şi sfîrşesc prin a adormi, fără nici un respect faţă de om, cu capul pe umerii celor de lîngă ei. Patriotul Gudin şi vizitiul îl lăsară să doarmă în boii lui, după ce văzură că era zadarnic să vorbească unui ins al cărui chip de piatră trăda o viaţă petrecută cu măsuratul coţilor de pînză şi o inteligenţă preocupată numai să vîndă mai scump decît cumpăra. Era un omuleţ gras, ghemuit în colţul lui, deschidea din cînd în cînd ochii-i mici şi albaştri ca de faianţă, purtîndu-i pe rînd de la un interlocutor la altul, cu o expresie de spaimă, de îndoială şi de neîncredere, în timpul discuţiei lor. Părea însă a nu se teme decît de aceşti tovarăşi de călătorie şi a-i păsa prea puţin de şuani. Cînd îl privea pe vizitiu, ai fi zis că sînt doi francmasoni. În acea

[1] Joc de cuvinte : *gentilomi (gentilshommes)* — *„nobili“ ; gens-pille-hommes* — „oameni care jefuiesc oamenii“, briganzi.

clipă, împușcăturile de pe Pelerină începură. Coupiau, uluit, opri trăsura.

— O ! O ! se minună eclesiastul, care părea a pricepe despre ce-i vorba ; e o încăierare serioasă acolo, e lume multă.

— Domnule Gudin, greu-i să știm cine va birui ! exclamă Coupiau.

De data aceasta, toate fețele se arătară unanim îngrijorate.

— Să tragem trăsura la hanul de colea, spuse patriotul, și s-o ascundem, așteptînd rezultatul bătăliei.

Sfatul păru atît de înțelept, încît Coupiau îl urmă numaidecît. Patriotul îi ajută surugiului să ascundă trăsura în spatele unei grămezi de butuci de vie. Presupusul rector se folosi de prilej spre a-i șopti lui Coupiau :

— Oare să aibă într-adevăr bani ?

— Deh, domnule Gudin, de-ar avea atîția cîți s-au scurs din buzunarele Reverenței Voastre, n-ar fi prea mulți !

Republicanii, grăbind să ajungă la Ernée, trecură prin fața hanului, fără să se oprească. La auzul cadenței lor de marș forțat, Gudin și hangiul, mînați de curiozitate, se dusără pînă la poartă ca să-i vadă. Deodată, vînjosul preot se repezi la un ostaș ce rămăsese mai în urmă :

— Hei, Gudin, încăpățînatule, strigă el : te duci, așadar, cu albaștrii !... Copilul meu, te-ai gîndit bine ?

— Da, unchiule, răspunse caporalul. Am jurat că voi apăra Franța.

— Eh, nenorocitule, ai să-ți pierzi sufletul ! spuse unchiul, încercînd să trezească în sufletul nepotului său simțămintele religioase, atît de puternice în inimile bretone.

— Unchiule, dacă regele ar fi trecut în fruntea armatelor sale, nu zic că...

— Ah, prostănacule ! cine-ți pomenește de rege ? Dar Republica ta a dat cuiva vreo abație ? A răsturnat totul

Ce vrei s-ajungi ? Rămîi cu noi ; vom birui, într-o zi ori alta, şi vei ajunge consilier în parlament.

— Parlament ?... spuse Gudin batjocoritor. Adio, unchiule.

— N-ai să capeţi de la mine nici trei ludovici găuriţi, zise mînios unchiul. Te dezmoştenesc !

— Mulţumesc, spuse republicanul.

Se despărţiră. Rachiul de cidru, cu care patriotul îl cinstise pe Coupiau în timpul trecerii micii trupe, izbutise să tulbure minţile surugiului ; el se ridică plin de voioşie în clipa cînd hangiul, după ce aflase rezultatul luptei, aduse vestea că albaştrii fuseseră mai tari. Coupiau atunci îşi scoase iarăşi la drum trăsura, care nu peste mult se ivi în josul văii Pelerinei în care, şi de pe platoul dinspre Maine, şi de pe cel dinspre Bretania, putea fi uşor văzută, ca o epavă de corabie legănată de valuri după o furtună.

Ajuns în vîrful unei coline pe care tocmai atunci o urcau albaştrii şi de unde încă se mai zărea în depărtări Pelerina, Hulot se întoarse să vadă dacă şuanii se mai aflau acolo unde îi lăsase ; soarele sclipind în ţevile puştilor lor, i-i semnală ca pe nişte puncte strălucitoare. Aruncînd o ultimă privire peste valea pe care o părăseau spre a intra în valea Ernée-ului, i se păru că zăreşte pe drumul cel mare trăsura lui Coupiau.

— Oare aceea nu-i poşta de Mayenne ? îi întrebă pe cei doi prieteni ai săi.

Cei doi ofiţeri, îndreptîndu-şi privirile spre vechea urgotină, o recunoscură numaidecît.

— Ei bine, zise Hulot, cum de n-am întîlnit-o în im ?

Se priviră în tăcere.

— Iată încă o enigmă ! exclamă comandantul. Încep, şi să întrevăd adevărul.

În acea clipă, Marche-à-Terre, recunoscînd şi el turna, o arătă tovarăşilor săi, iar manifestarea bucuriei lor

generale o trezi din visare pe tînăra doamnă. Necunoscutul veni şi el şi văzu trăsura ce se apropia pe drumul dinspre Pelerina cu o viteză fatală. Prăpădita turgotină ajunse îndată pe platou. Şuanii, ce se ascunseseră din nou, săriră atunci asupra prăzii, cu o sprinteneală lacomă. Călătorul cel mut se lăsă să alunece în fundul trăsurii şi se ghemui acolo, încercînd să capete înfăţişarea unui balot.

— Aha, exclamă Coupiau de pe lada lui, arătîndu-l pe ţăran, l-aţi dibăcit pe patriotul ăsta cu sacul lui de aur!

Şuanii îi întîmpinară cuvintele cu un hohot de rîs general şi strigară :

— Pille-Miche ! Pille-Miche ! Pille-Miche !

În zarva de rîsete, la care însuşi Pille-Miche răspunse ca un ecou, Coupiau coborî umilit de pe ladă. Cînd vestitul Cibot, poreclit Pille-Miche, îl ajută pe vecinul lui să se dea jos din trăsură, se auzi un murmur de respect.

— E părintele Gudin ! strigară cîţiva.

La auzul veneratului nume, toate pălăriile se ridicară, şuanii îngenunchiară dinaintea preotului şi-i cerură binecuvîntarea, pe care abatele, grav, le-o dădu.

— Ăsta l-ar înşela pînă şi pe sfîntul Petru şi i-ar şterpeli cheile raiului, zise rectorul, bătîndu-l pe umeri pe Pille-Miche. Fără el, albaştrii ar fi pus mîna pe noi.

Zărind-o pe tînăra doamnă, abatele Gudin se duse să stea de vorbă cu ea, la cîţiva paşi mai încolo. Iar Marche-à-Terre, deschizînd cu îndemînare lada cabrioletei, scoase la iveală, cu o bucurie sălbatică, un sac care, după înfăţişare, părea să conţină o sumă frumuşică de aur. Nu zăbovi prea mult pînă să facă împărţeala. Fiecare şuan îşi primi partea cu atîta exactitate, încît împărţirea nu sîrni nici cea mai mică nemulţumire. Pe urmă, Marche-à-Terre se apropie de tînăra doamnă şi de preot şi le înmînă vreo şase mii de franci.

— Pot să-i primesc cu conştiinţa liniştită, domnule Gudin ? întrebă ea, simţind nevoia unei aprobări.

— De ce nu, doamnă ? Oare Biserica, odinioară, n-a aprobat confiscarea bunurilor protestanţilor ? Cu atît mai mult o va îngădui în ce-i priveşte pe revoluţionari, care-l tăgăduiesc pe Dumnezeu, distrug bisericile şi prigonesc religia.

Abatele Gudin adăugă şi exemplul personal la predică, primind fără şovăială zeciulala de tip nou pe care i-o oferea Marche-à-Terre.

— Dealtfel, adăugă părintele, eu, de-acuma, pot închina tot ce am apărării lui Dumnezeu şi a regelui : nepotul meu a plecat cu albaştrii !

Coupiau se jeluia şi striga că a fost ruinat.

— Vino cu noi, îi spuse Marche-à-Terre, şi îţi vei căpăta şi tu partea.

— Dar se va crede că anume m-am lăsat furat, dacă am să mă întorc fără să fi suferit nici un necaz.

— Numai asta-i ?... zise Marche-à-Terre.

Făcu un semn, şi o salvă de împuşcături ciurui turgotina. La o asemenea lovitură neprevăzută, bătrîna trăsură scoase un ţipăt atît de jalnic, încît şuanii, superstiţioşi din fire, tresăriră înfiorăţi ; Marche-à-Terre însă văzu sărind şi răsturnîndu-se într-un colţ al cabrioletei figura palidă a călătorului taciturn.

— Ce, mai aveai o orătanie în coteţul tău ? îl întrebă Marche-à-Terre în şoaptă pe Coupiau.

Pille-Miche, care auzise întrebarea, clipi din ochi în semn de înţelegere.

— Da, răspunse surugiul ; dar n-am să mă înrolez în rîndurile voastre, decît dacă mă lăsaţi să-l duc viu şi nevătămat pe acest om de treabă pînă la Fougères. Am jurat pe numele sfintei Anne din Auray.

— Cine este ? întrebă Pille-Miche.

— Nu pot să vă spun, răspunse Coupiau.

— Lasă-l ! zise Marche-à-Terre, trăgîndu-l pe Pille-Miche de mînă ; a jurat pe sfînta Anne din Auray, trebuie să-şi ţină jurămîntul.

— Dar, spuse șuanul, adresîndu-se lui Coupiau, să nu cobori prea iute muntele, trebuie să te ajungem din urmă ; avem noi motivele noastre. Vrem să vedem mutra călătorului tău și să-i dăm un pașaport.

În acea clipă, se auzi un galop de cal ce se apropia grăbit de Pelerină. Curînd se ivi și tînărul șef. Doamna ascunse repede punga pe care-o ținea în mînă.

— Poți păstra banii fără nici o remușcare, spuse tînărul, aducînd în față mîna doamnei. Iată o scrisoare pe care am găsit-o printre cele ce mă așteptau la Vivetière ; e de la mama dumitale.

După ce privi pe rînd spre șuanii ce se retrăgeau în pădure și spre trăsura ce cobora în valea Couësnonului, adăugă :

— Cu toată silința pe care mi-am dat-o, n-am izbutit să ajung la timp. Deie Cerul să mă fi înșelat în temerile mele !

— Aceștia-s banii de la biata mea mamă ! strigă doamna, după ce deschisese scrisoarea, ale cărei cele dîntîi rînduri îi smulseră acea exclamație.

Cîteva rîsete înfundate răsunară în pădure. Tînărul însuși nu se putu împiedica să nu zîmbească, văzînd-o pe doamnă cum ține în mînă punga în care se afla partea ei din jefuirea propriilor săi bani. Ea însăși începu să rîdă.

— Ei bine, marchize, Domnul fie lăudat ! De data asta am scăpat neprihănită, îi spuse ea șefului.

— Ești, așadar, o ușuratică în toate, pînă și în remușcările dumitale ?... zise tînărul.

Ea roși și-l privi pe marchiz cu o căință atît de vădită, încît el se simți dezarmat. Abatele înapoie politicos, deși cu destulă șovăire, zeciuala pe care o primise și porni după tînărul șef, ce se îndreptă către drumul lăturalnic pe care venise. Înainte de a-l ajunge, tînăra doamnă făcu un semn lui Marche-à-Terre, care veni lîngă ea.

— Duceți-vă la intrarea în Mortagne, îi spuse doamna în șoaptă ; albaștrii trebuie să trimită fără întîrziere la Alençon o sumă mare de bani în vederea pregătirilor de război. Dacă le las camarazilor tăi captura de-acum, o fac cu convingerea că ei vor ști să mă despăgubească. Și ai grijă ca le Gars să nu afle nimic despre această operație ; s-ar putea opune ; iar dacă se va întîmpla ceva grav, am să am eu grijă.

— Doamnă, spuse marchizul, pe al cărui cal încălecă și ea, la spate, dînd calul ei abatelui, prietenii noștri de la Paris îmi scriu să fim cu luare-aminte. Republica încearcă să lupte împotriva noastră prin viclenie și prin trădare.

— Nu-i prea rău, răspunse ea. Au destule idei bune, domnii ăia ! Voi putea să iau și eu parte la război și să-mi găsesc adversari pe potrivă.

— Cred ! exclamă marchizul. Pichegru mă sfătuiește să fiu cît mai atent și cît mai prudent în relațile mele de orice natură. Republica îmi face cinstea de a mă socoti mai primejdios decît toți vandeenii laolaltă, și mizează pe slăbiciunile mele, ca să mă înhațe.

— Te îndoiești de mine ? spuse ea, lovindu-l ușor peste inimă cu mîna cu care se ținea de el.

— Vei fi acolo, doamnă ?... răspunse el, întorcîndu-și spre ea fruntea, pe care doamna o sărută.

— În acest caz, grăi abatele, poliția lui Fouché va fi mai primejdioasă pentru noi decît toate batalioanele mobile și decît toți contra-șuanii.

— Așa-i cum spuneți, reverende.

— Ah, ah ! exclamă doamna, deci Fouché are să trimită niște femei împotriva dumitale ?... Le aștept, adăugă ea, după o scurtă pauză, cu un glas profund.

La o depărtare de vreo trei-patru bătăi de pușcă de la platoul pustiu pe care șefii îl părăseau, se petrecea una dintre acele scene care, pentru încă o bună bucată de vreme, vor deveni destul de frecvente pe drumurile cele mari. La ieșirea din micul sat Pelerina, la o curmătură a

drumului, Pille-Miche şi Marche-à-Terre opriseră din nou trăsura. Coupiau coborîse de pe lada lui, după o uşoară rezistenţă. Călătorul cel taciturn, dezgropat din ascunzătoare de către cei doi şuani, sta îngenuncheat într-o tufă de grozamă.

— Cine eşti ? îl întrebă Marche-à-Terre cu glas sinistru.

Călătorul păstră tăcere ; Pille-Miche repetă întrebarea, izbindu-l cu patul puştii.

— Sînt Jacques Pinaud, spuse el atunci, aruncînd o privire către Coupiau ; sînt un biet negustor de pînzeturi.

Coupiau făcu un semn de tăgadă, fără a se gîndi că-şi calcă făgăduiala. Semnul lui îl lumină pe Pille-Miche, care-l luă la ochi pe călător, pe cînd Marche-à-Terre îi aducea la cunoştinţă în mod hotărît următorul ultimatum cumplit :

— Eşti prea gras ca să porţi grijă de cei săraci ! Dacă aştepţi să mai fii întrebat o dată care ţi-e numele adevărat, iacătă-l pe prietenul meu Pille-Miche stînd gata, cu o singură apăsare de trăgaci, să capete toată cinstirea şi recunoştinţa moştenitorilor tăi. Cine eşti ? adăugă el, după o pauză.

— Sînt d'Orgemont, din Fougères.

— Ah ! ah ! eclamară cei doi şuani.

— Nu eu v-am trădat numele, domnule d'Orgemont, zise Coupiau. Mi-e martoră sfînta Fecioară că v-am apărat destul.

— De vreme ce dumneavoastră sînteţi domnul d'Orgemont din Fougères, zise Marche-à-Terre cu un respect ironic, noi vă vom lăsa să plecaţi în bună pace. Dar, întrucît nu sînteţi nici bun şuan, nici un adevărat albastru, cu toate că aţi cumpărat bunurile abaţiei din Juvignay, ne veţi plăti, adăugă şuanul, cu aerul că-şi socoteşte asociaţii, trei sute de scuzi de cîte şase franci, pentru răscumpărarea dumneavoastră. Neutralitatea preţuieşte din plin o sumă ca asta.

— Trei sute de scuzi de şase franci ! repetară în cor nenorocitul bancher, Pille-Miche şi Coupiau, dar în feluri deosebite.

— Vai, scumpul meu domn, spuse d'Orgemont, sînt ruinat. *Împrumutul forţat*, de o sută de milioane, făcut de Republica asta a diavolului, care mă taxează cu o sumă enormă, m-a secătuit.

— Şi cît ţi-a cerut Republica asta a ta ?

— O mie de scuzi, scumpul meu domn, răspunse bancherul pe un ton jalnic, sperînd că va obţine vreo reducere.

— Dacă Republica ta scoate de la tine împrumuturi forţate atît de mari, vezi bine că ai totul de cîştigat cu noi ceştilalţi, ocîrmuirea noastră nu e aşa de scumpă. Trei sute de scuzi reprezintă, prin urmare, prea mult pentru pielea ta ?

— De unde să-i iau ?

— Din casa ta de bani, spuse Pille-Miche. Şi să nu care cumva să fie scuzi piliţi, ca să nu-ţi pilim şi noi unghiile la flacără !

— Unde să vi-i plătesc ? întrebă d'Orgemont.

— Conacul tău de lîngă Fougères nu-i prea departe de ferma din Giberry în care locuieşte vărul meu Galope-Chopine, numit şi Marele-Cibot ; dăi lui banii, spuse Pille-Miche.

— Asta nu-i legal, zise d'Orgemont.

— Ei şi ! răspunse Marche-à-Terre. Şi nu uita că, dacă pînă-n cincisprezece zile, începînd de azi, nu-i vor fi înmînaţi lui Galope-Chopine, avem să-ţi facem o mică vizită ce-are să te vindece de guta de la picioare. În ce te priveşte pe tine, Coupiau, continuă el adresîndu-i-se surugiului, numele tău de azi înainte va fi *Mène-à-Bien* [1].

După aceste cuvinte, cei doi şuani plecară. Călătorul se urcă la loc în trăsura care, cu ajutorul biciului lui Coupiau, porni în goana mare către Fougères.

[1] Conduce-la-bine.

— Dacă aţi fi fost înarmat, îi spuse Coupiau, am fi putut să ne apărăm ceva mai bine.

— Nerodule, am colea zece mii de franci ! răspunse d'Orgemont, arătîndu-şi bocancii enormi. Poţi să te aperi cînd ai o sumă aşa de mare la tine ?

Mène-à-Bien se scărpină după ureche şi privi în urmă-i, dar noii lui camarazi dispăruseră cu desăvîrşire.

VI

Hulot şi Soldaţii lui se opriră la Ernée, spre a-şi depune răniţii la spitalul din acel orăşel ; apoi, fără ca vreun eveniment neplăcut să întrerupă marşul trupelor republicane, ajunseră la Mayenne. Acolo, comandantul putu, a doua zi, să-şi verifice toate îndoielile în legătură cu poştalionul, căci toţi locuitorii aflaseră de cu zori despre jefuirea trăsurii. La cîteva zile după aceea, autorităţile strînseră în Mayenne destui conscrişi patrioţi, cu care Hulot putu să-şi completeze cadrele demi-brigăzii lui. Pe urmă, începură să circule tot felul de zvonuri alarmante despre răscoală. Revolta era totală pretutindeni unde, în vremea ultimului război, şuanii şi vandeenii îşi avuseseră stabilite principalele focare ale insurecţiei. În Bretania, regaliştii puseseră stăpînire pe Pontorson şi făcuseră joncţiunea cu marea. Orăşelul Saint-James, situat între Pontorson şi Fougères, fusese cucerit, şi se părea că acolo intenţionează să-şi instaleze deocamdată locul de adunare al oştilor, centrul depozitelor şi baza de operaţii. De acolo, puteau lua fără nici o primejdie legătura cu Normandia şi cu Morbihan. Şefii subalterni străbăteau cele trei regiuni

pentru a ridica la răscoală pe toți partizanii monarhiei și pentru a-i determina să se unească, în vederea țelului comun. Urzelile acestea coincideau cu veștile sosite din Vandeea, unde uneltiri asemănătoare tulburau ținutul, sub influența a patru șefi vestiți : abatele de Vernal, conții de Fontaine, de Chatillon și Suzannet. Iar cavalerul de Valois, marchizul d'Esgrignon și Troisville-ii se zicea că sînt similarii lor din departamentul Orne. Șeful vastului plan de operații ce se desfășurau încet, dar într-un chip formidabil, era într-adevăr le Gars, poreclă pe care șuanii o dăduseră domnului marchiz de Montauran, încă de la debarcarea lui. Observațiile transmise miniștriilor de către Hulot erau exacte din toate punctele de vedere. Autoritatea noului șef venit de peste graniță fusese recunoscută numaidecît. Marchizul căpătă chiar și asupra șuanilor suficientă influență încît să-i facă să priceapă adevăratul țel al războiului și să-i convingă că excesele de care se făceau vinovați întinau cauza generoasă pe care-o îmbrățișaseră. Firea cutezătoare, vitejia, sîngele-rece, capacitățile deosebite ale tînărului senior redeșteptau speranțele vrăjmașilor Republicii și înflăcărau atît de puternic cruntul entuziasm din acele ținuturi, încît pînă și cei mai puțin zeloși cooperau în vederea pregătirii unor evenimente hotărîtoare pentru monarhia doborîtă. Hulot nu primea nici un răspuns la cererile și la rapoartele repetate pe care le tot expedia la Paris. Tăcerea aceasta de necrezut prevestea, fără îndoială, o nouă criză revoluționară.

— Vom fi rămas acum, le spunea bătrînul șef prietenilor săi, în ceea ce privește guvernul, tot așa cum am rămas și în ceea ce privește banii : toate petițiile noastre se aruncă la coș ?

Dar zvonul despre magica întoarcere a generalului Bonaparte și despre evenimentele de la 18 brumar nu în-

tîrzie să se răspîndească. Comandanții militari din vest înțeleseră atunci tăcerea miniștrilor. Totuși, acești comandanți nu deveniră decît și mai nerăbdători să fie eliberați de responsabilitatea ce apăsa asupra lor, și destul de curioși să afle măsurile ce avea să le ia noul guvern. Auzind că generalul Bonaparte fusese numit prim-consul al Republicii, militarii fură cuprinși de o bucurie nemărginită : ei vedeau, pentru întîia oară, pe unul dintr-ai lor ajungînd la conducerea treburilor. Franța, care-și făcuse un idol din tînărul general, tresări de speranță. Energia națiunii se reîmprospătă. Capitala, obosită de îndelunga-i atmosferă posacă, se dărui sărbătorilor și plăcerilor de care fusese lipsită atîta vreme. Cele dintîi acte ale Consulatului nu tulburară nici o speranță, iar libertatea n-avu de ce să se sperie. Primul-consul adresă o proclamație către locuitorii din Vest. Asemenea elocvente alocuțiuni adresate maselor, și pe care, ca să spunem așa, Bonaparte le-a inventat, produceau, în acele vremuri de patriotism și de miracole, efecte nemaipomenite. Glasul lui răsuna în lume ca glasul unui profet, pentru că nici una dintre proclamațiile sale nu fuseseră încă dezmințite de victorie :

Locuitori,

Un război nelegiuit cuprinde pentru a doua oară departamentele din Vest.

Capii acelor trupe sînt trădători vînduți englezilor sau tîlhari care nu urmăresc în discordiile civile decît jaful și scăparea de pedeapsă pentru ticăloșiile lor.

Unor asemenea oameni, guvernul nu le datorează nici îndurare, nici declarații de principii.

Există însă unii cetățeni scumpi patriei, care au fost amăgiți de vicleșugurile lor ; acestor cetățeni li se cuvine lumina și adevărul.

Legi nedrepte au fost promulgate și executate ; acte arbitrare au tulburat siguranța cetățenilor și libertatea de conștiință ; pretutindeni, înscrieri întîmplătoare pe listele de emigranți au lovit mulți cetățeni ; în sfîrșit, mari principii de ordine socială au fost încălcate.

Consulii declară că, libertatea credinței fiind garantată de Constituție, legea din 11 prerial al anului II, care lasă cetățenilor folosința edificiilor destinate cultelor religioase, va fi aplicată strict.

Guvernul va ierta ; el va grația pe cei ce dovedesc căință, iertarea pe care o dă va fi totală și absolută ; dar va pedepsi, după această declarație, pe oricine va îndrăzni să se opună autorității naționale.

— Ei bine, spunea Hulot, după afișarea publică a acestei cuvîntări consulare, e destul de părintesc, nu ? Veți vedea, însă, că nici un tîlhar de regalist n-are să-și schimbe părerea !

Comandantul avea dreptate. Proclamația nu sluji decît să întărească pe fiecare în convingerile lui. Peste cîteva zile, Hulot și colegii săi primiră întăriri. Noul ministru de război îl anunța că generalul Brune a fost însărcinat să ia comanda trupelor din vestul Franței. Hulot, a cărui experiență era cunoscută, fu numit provizoriu comandant al departamentelor Orne și Mayenne. O activitate nemaipomenită reînsufleți numaidecît toate resorturile guvernului. O circulară a ministrului de război și a ministrului poliției generale vestea că măsuri hotărîte, încredințate șefilor comandamentelor militare, au fost luate, pentru a stîrpi răscoala din *rădăcină*. Dar șuanii și vandeenii profitaseră deja de delăsarea Republicii pentru a răzvrăti satele și pentru a pune stăpînire pe toate ; așa încît o nouă proclamație consulară fu rostită. De data aceasta, generalul se adresă trupelor :

Soldaţi,

N-au mai rămas în Vest decît tîlhari, emigranţi, stipendiaţi ai Angliei.

Armata este alcătuită din peste şaizeci de mii de viteji ; să mi se comunice îndată că şefii rebelilor au fost înfrînţi. Gloria nu se capătă decît prin trudă ; dacă s-ar putea căpăta ţinîndu-ţi cartierul general în marile oraşe, cine n-ar căpăta-o ?...

Soldaţi, oricare ar fi gradul pe care-l aveţi în armată, recunoştinţa naţiunii vă aşteaptă. Pentru a fi demni de ea, trebuie să înfruntaţi intemperiile, viscolele, zăpezile, frigul cumplit al nopţilor ; surprindeţi-i pe duşmanii voştri în revărsat de zori şi exterminaţi-i pe mizerabili, ruşini ale numelui de francez.

Înfăptuiţi o campanie scurtă şi deplină ; fiţi neînduplecaţi faţă de tîlhari, dar păstraţi sever disciplina.

Gărzi naţionale, uniţi eforturile braţelor voastre cu cele ale trupelor de linie.

Dacă printre voi cunoaşteţi partizani ai briganzilor, arestaţi-i ! Nicăieri să nu găsească adăpost faţă de soldaţii care-i vor urmări ; şi, dacă vor exista trădători ce ar îndrăzni să-i primească şi să-i apere, să piară împreună cu ei !

— Ce cumătru ! exclamă Hulot ; face ca şi cu armata din Italia : el anunţă liturghia, şi tot el o şi cîntă. Se poate vorbi aşa ?

— Da, dar vorbeşte singur şi în numele lui, zise Gérard, care începea să se alarmeze de urmările lui 18 brumar.

— Eh, sfîntă gheretă, ce-are a face asta, de vreme ce-i vorba de-un militar de-al nostru ? exclamă Merle.

La cîţiva paşi mai încolo, mai mulţi soldaţi se îmbulzeau înaintea proclamaţiei afişate pe un zid. Şi cum

nici unul dintre ei nu știa să citească, o contemplau, unii cu un aer nepăsător, alții cu o anume curiozitate, în vreme ce cîțiva căutau printre trecători vreun cetățean care să aibă un chip mai de savant.

— Ia vezi, Clef-des-Coeurs, ce-i cu zdreanța aia de hîrtie, îi spuse mucalitul de Beau-Pied camaradului său.

— Păi e destul de lesne de ghicit, răspunse Clef-des-Coeurs.

La aceste cuvinte, toți priviră către cei doi camarazi gata pururea să-și joace rolul.

— Poftim, priviți, adăugă Clef-des-Coeurs, arătînd în fruntea proclamației o vignetă grosolană în care, de cîteva zile, un compas înlocuise nivela lui 1793. Asta vrea să însemne că va trebui ca noi ăștia, soldățoii, să mărșăluim zdravăn ! Au pus acolea un compas veșnic deschis, asta-i o emblemă.

— Băiatule, nu-ți este prea la îndemînă să faci pe savantul ! Asta se numește o problemă. Eu am fost la început în artilerie, adăugă Beau-Pied, ofițerii mei nu rumegau decît de-astea.

— E o emblemă.

— E o problemă.

— Pariem ?

— Pe ce ?

— Pe pipa ta nemțească.

— Bate palma !

— Fără să vreau să vă influențez, domnule adjutant, nu-i așa că aceasta-i o emblemă, și nu o problemă ? îl întrebă Clef-des-Coeurs pe Gérard, care, îngîndurat, venea în urma lui Hulot și a lui Merle.

— E și una, e și alta, răspunse el grav.

— Adjutantul își bate joc de noi, zise Beau-Pied. Hîrtia asta vrea să spună că generalul nostru din Italia a ajuns consul, ceea ce-i un grad fain, și că noi vom căpăta mantăi și ciubote.

Pe la sfîrşitul lunii brumar, în clipa cînd, într-o dimineaţă, Hulot făcea instrucţie cu demi-brigada lui, concentrată toată la Mayenne, în urma unor ordine de sus, un curier special, venind de la Alençon, îi înmînă nişte depeşe ; pe cînd le citea, o nemulţumire destul de puternică i se zugrăvi pe chip.

— Hai înainte ! strigă el, morocănos, mototolind hîrtiile în fundul pălăriei. Două companii vor porni în marş, împreună cu mine, şi se vor îndrepta către Mortagne. Şuanii sînt acolo. Voi mă veţi însoţi, spuse el către Merle şi Gérard... Dacă pricep o vorbă din depeşa asta, pretind să fiu făcut nobil ! Poate că nu sînt decît un dobitoc, dar ce-are a face ? Înainte ! Nu-i timp de pierdut.

— Comandante, dar ce-i aşa de barbar în tolba asta ? zise Merle arătînd cu vîrful cizmei plicul ministerial în care fusese adusă scrisoarea.

— Trăznetul lui Dumnezeu ! nu-i nimic, dacă nu cumva vor numai să ne aiureaască.

Cînd comandantul lăsă să-i scape această expresie militărească, ce cuprindea în sine însăşi o anume rezervă, ea prevestea totodată şi cine ştie ce furtună, diferitele intonaţii ale unei asemenea fraze exprimînd diverse sensuri, care, pentru demi-brigadă, constituiau un termometru sigur al stării sufleteşti a şefului ; iar firea deschisă a bătrînului soldat îl făcuse atît de lesne de ghicit, încît pînă şi cel mai prostănac tambur ghicea îndată cum stă Hulot al său cu inima, luînd seama doar la variaţiile uşoarei grimase cu care comandantul îşi strîmba obrazul şi clipea din ochi. De data aceasta, tonul de mînie surdă cu care îşi însoţise cuvintele îi făcu pe cei doi prieteni să rămînă tăcuţi şi circumspecţi. Pînă şi micile semne de vărsat de pe obrazu-i milităros părură mai adînci, iar culoarea feţei mai smeadă decît de obicei. Iar cînd lunga-i panglică tivită cu trese i se agăţă de unul dintre epoleţi în clipa în care îşi pusese pe cap pălăria cu trei col-

țuri, Hulot o smulse cu atîta furie, încît cadenetele[1] i se deranjară. Totuși, pe cînd Hulot sta nemișcat, cu pumnii strînși, cu brațele dîrz încrucișate pe piept, cu mustața zburlită, Gérard îndrăzni să-l întrebe :

— Plecăm chiar acum ?

— Da, dacă patrontașele sînt pline, răspunse el mormăind.

— Sînt.

— Cu ocolire la stînga, înainte marș ! ordonă Gérard, la un semn al comandantului.

Toboșarii se și așezaseră în fruntea celor două companii indicate de Gérard. La sunetele tobei, comandantul, cufundat în gîndurile lui, păru a se trezi, și ieși din oraș, însoțit de cei doi prieteni, cărora nu le spuse o vorbă. Merle și Gérard se priviră de cîteva ori în tăcere, de parcă s-ar fi întrebat : „Oare mult timp are să ne mai frece așa ?" Și, în vreme ce mărșăluiau, aruncau pe furiș priviri iscoditoare spre Hulot, care continua să mormăie printre dinți cuvinte neînțelese. În mai multe rînduri, frazele lui răsunară a înjurătură în urechile soldaților ; dar nici unul nu cuteză să sufle o vorbă, căci, la nevoie, toți știau să păstreze severa disciplină cu care fuseseră deprinși ostașii comandați odinioară în Italia de către Bonaparte. Cei mai mulți dintre ei erau, ca și Hulot, rămășițele faimoaselor batalioane care capitulaseră la Maiența, făgăduindu-li-se că nu vor fi folosiți pe frontiere, iar armata îi denumise *maiențenii*. Era greu să întîlnești niște soldați și niște comandanți care să se înțeleagă mai bine.

---

[1] Lungă șuviță de păr împletită, pe care soldații din infanterie o purtau de fiecare parte a feței. (De la numele seniorului *de Çadenet*, care a lansat această modă de pieptănătură, pe vremea lui Ludovic al XIII-lea, în sec. al 17-lea.)

VII

A doua zi, Hulot şi cei doi amici ai lui se aflau, de cu zori, pe drumul Alençonului, la vreo leghe depărtare de acest ultim oraş, spre Mortagne, în regiunea unde drumul străbate păşunile udate de rîul Sarthe. Priveliştile pitoreşti ale cîmpiilor se aştern una după alta, pe partea stîngă a drumului, în vreme ce pe dreapta, umbrită de pădurile bătrîne care se unesc cu codrii de la Menil-Broust, formează, dacă ne este îngăduit să împrumutăm acest termen de pictură, un *contrast* pentru fermecătoarele cotituri ale rîului. Laturile drumului sînt delimitate de nişte şanţuri, din care pămîntul, fiind aruncat mereu afară, a dat naştere unor maluri acoperite cu *ajonc*, nume dat în întregul vest spinăriilor de grozamă. Acest arbust, cu lăstărişurile lui bogate, furnizează un excelent nutreţ de iarnă pentru cai şi pentru celelalte vite ; pînă a fi însă recoltat, şuanii se ascund de minune pe sub tufele lui de un verde întunecat. Malurile acelea acoperite de desişurile de grozamă, ce semnalau călătorului apropierea de Bretania, făceau, aşadar, această parte a drumului tot atît de primejdioasă pe-atunci, pe cît era de frumoasă. Pericolele ce se puteau ivi pe traseul dintre Mortagne şi Alençon, precum şi pe cel dintre Alençon şi Mayenne, constituiau cauza deplasării lui Hulot ; iar acolo, pînă la urmă, taina mîniei sale se dădu pe faţă. Escortă o străveche diligenţă trasă de nişte cai de poştă care, din pricina oboselii soldaţilor, trebuiau să meargă foarte încet. Companiile de albaştri, aparţinînd garnizoanei de la Mortagne şi care însoţiseră prăpădita de trăsură pînă la capătul etapei lor, unde Hulot venise să-i înlocuiască în acel servici, pe bună

dreptate numit de soldaţi o *corvoadă patriotică,* se întorceau spre Morţagne, mai întrezărindu-se în depărtare ca nişte puncte negre. Una dintre cele două companii ale bătrînului republican mergea la cîţiva paşi în urma caleştii, pe cînd cealaltă mergea înaintea ei. Hulot, aflat între Merle şi Gérard, la jumătatea distanţei dintre avangardă şi trăsură, spuse deodată :

— Mii de trăznete ! Credeţi că pentru a le însoţi pe cele două fuste din furgonul ăsta hodorogit ne-a detaşat de la Mayenne generalul ?

— Dar, comandante, adineauri, cînd am luat poziţie în preajma acestor cetăţence, răspunse Gérard, le-aţi salutat cu un aer ce nu părea prea răuvoitor.

— Păi asta-i ticăloşia ! *Muscadinii* ăia de la Paris ne pretind cele mai alese atenţii faţă de blestematele lor de muieruşti ! Poţi, oare, să dezonorezi nişte buni şi bravi patrioţi ca noi, punîndu-i în coada unei fuste ? O, eu păşesc drept pe drumul meu şi nu-mi plac zigzagurile altora ! Cînd am văzut că Danton are amante, că Barras are amante, le-am spus : „Cetăţeni, cînd Republica v-a cerut s-o guvernaţi, n-a făcut-o ca să legalizeze chiolhanurile vechiului regim". O să-mi spuneţi că femeile... ? O, femeile, da, e just. Unor vulpani de soi, aşa-i, le trebuie femei, ba chiar nişte femei de soi. Dar, cînd vine primejdia, gata cu trăncăneala ! La ce slujeşte să mături abuzurile vechiului regim, dacă patrioţii le reiau de la cap ? Ia uite la primul-consul, ăla om : nici o femeie, pururi la datorie ! Aş paria pe mustaţa mea a stîngă că el habar n-are de slujba pe care am fost puşi s-o săvîrşim aici.

— Pe legea mea, comandante, răspunse Merle rîzînd, eu am zărit vîrful nasului tinerei doamne ghemuite în fundul diligenţei şi mărturisesc că oricine din lumea asta ar putea, fără nici o jenă, să se simtă ispitit, aşa cum mă simt şi eu, să dea tîrcoale împrejurul acestei trăsuri ca să-nnoade cît de cît o conversaţie cu călătoarele.

— La seama, Merle ! zise Gerard. Ciorile astea coafate sînt însoțite de un cetățean destul de viclean ca să te prindă într-o cursă.

— Cine ? *Incroyabilul* ăla care-și plimbă necontenit ochișorii dintr-o parte a drumului în cealaltă, de parcă ar vedea peste tot numai șuani ? Muscadinul ăla din care de-abia se zăresc călcîiele și care, în clipa cînd picioarele calului lui sînt mascate de trăsură, seamănă cu un cap de rățoi, ieșind dintr-o plăcintă ? Dacă nătăfleață ăsta m-ar împiedica vreodată s-o giugiulesc pe drăguța de bibilică...

— Rățoi ! Bibilică ! Oh, bietul meu Merle, te dai tare la orătănii. Ferește-te, însă, de rățoi ! Ochii lui verzi mi se par vicleni ca ai unei vipere și isteți ca ai unei femei care își iartă soțul. Eu nici de șuani nu mă tem, cum mă tem de avocații ăștia cu mutrele ca niște carafe de limonadă.

— Aș ! exclamă Merle înveselit, eu am să risc, cu permisiunea comandantului ! Femeia asta are ochi ca niște stele, merită să pui totul la bătaie ca să-i vezi.

— Camaradul e prins tare, zise Gérard către comandant, a-nceput să toarne prostii.

Hulot făcu grimasa obișnuită, ridică din umeri și răspunse :

— Înainte de-a înfuleca ciorba, eu îl sfătuiesc s-o miroase.

— Bravul Merle, reluă Gérard calculîndu-și mersul în așa fel încît să fie ajuns treptat-treptat de diligență, e vesel. El e singurul om în stare să rîdă de moartea unui camarad, fără a fi învinuit de nesimțire.

— Așa-i adevăratul soldat francez, spuse Hulot, pe un ton grav.

— Oho, ia uite-l ce-și mai aranjează epoleții pe umeri ca să se poată vedea că e căpitan, exclamă Gérard rîzînd ; ca și cum, aici, ar avea vreo importanță gradul !

În trăsura spre care se tot răsucea ofițerul, se aflau, într-adevăr, două femei, dintre care una părea a fi slujnica celeilalte.

— Femeile astea umblă totdeauna două cîte două, spuse Hulot.

Un omuleț uscat și slab se tot vînzolea, cînd înaintea, cînd în urma trăsurii ; dar, deși părea că le însoțește pe cele două călătoare privilegiate, nimeni nu-l văzuse încă adresîndu-le vreun cuvînt. Tăcerea aceasta, dovadă de dispreț ori de respect, bagajele numeroase, cutiile de carton ale celei pe care comandantul o numea *prințesa*, totul, pînă și costumul curtenitorului ei cavaler, stîrniseră și mai mult veninul lui Hulot. Costumul necunoscutului înfățișa un tablou exact al modei care prilejuise pe-atunci caricaturile de *incroyabili*. Închipuiți-vă un personaj împopoțonat cu o haină ale cărei poale erau atît de scurte încît lăsau să se vadă vreo cinci-șase degete din vestă, și cu pulpanele atît de lungi încît semănau cu o coadă de morun, termen folosit pe-atunci pentru a le denumi. O cravată enormă îi așternea împrejurul gîtului atît de multe încrețituri, încît căpșorul ce ieșea din acest labirint de muselină mai că îndreptățea comparația gastronomică a căpitanului Merle. Necunoscutul purta niște pantaloni strîmți și cizme a la Suvorov. O imensă camee albă și albastră îi servea drept ac de cămașă. Două lanțuri de ceas îi atîrnau paralele la brîu ; iar pletele-i, spînzurînd ca niște tirbușoane pe laturile feței, îi acopereau aproape toată fruntea. În sfîrșit, ca ultim ornament, gulerul cămășii, asemenea celui al hainei sale, se ridicau atît de sus, încît capul lui semăna cu un buchet de flori înfășurat într-un cornet de hîrtie. Adăugați la un asemenea potop de recuzite, ce se băteau cap în cap, fără să alcătuiască un ansamblu, nepotriveala burlescă dintre culoarea galbenă a pantalonilor, cea roșie a jiletcii, cea de scorțișoară a hainei, și veți avea imaginea exactă a bontonului căruia i se supuneau eleganții pe la începutul

Consulatului. Un atare costum, oricît de baroc, părea să fi fost inventat spre a servi drept dovadă de grație și spre a demonstra că nimic nu este suficient de caraghios pentru ca moda să nu izbutească a-l consacra. Cavalerul arăta ca un om de vreo treizeci de ani, dar de-abia împlinise douăzeci și doi ; își datora, poate, această înfățișare fie destrăbălărilor, fie frămîntărilor epocii. În ciuda toaletei sale empirice, comportamentul lui dovedea o anume eleganță în manierele după care se recunoaște un om bine crescut. Cînd căpitanul ajunse lîngă caleașcă, muscadinul păru a-i pricepe intențiile, și i le favoriză, încetinind pasul calului său ; Merle, care-i arun case o privire sardonică, întîlni una dintre acele fețe de nepătruns, deprinse, prin vicisitudinile Revoluției, să-și ascundă toate emoțiile, chiar și pe cele mai mărunte. În clipa cînd călătoarele zăriră vîrful îndoit al vechei pălării triunghiulare și epoletul căpitanului, o voce de o dulceață îngerească îl întrebă :

— Domnule ofițer, sînteți așa de bun să ne spuneți pe unde ne aflăm ?

Există un farmec de nespus într-o întrebare pusă de o călătoare necunoscută, cînd pînă și în cel mai neînsemnat cuvînt pare să se ascundă o întreagă aventură ; iar dacă femeia, în temeiul slăbiciunii sale și al unei anume ignoranțe a lucrurilor, solicită vreo protecție, ce bărbat nu-i tentat să făurească o poveste imposibilă, în care se și vede copleșit de fericire ? Așa încît cuvintele „domnule ofițer" și felul politicos al întrebării treziră o tainică tulburare în inima căpitanului. Încercă s-o cerceteze mai bine pe călătoare și fu cu totul dezamăgit, pentru că un blestemat de voal îi ascundea chipul ; de-abia izbuti să-i zărească ochii care, prin pînza străvezie, străluceau ca două pietre de onix bătute de soare.

— Vă aflați acum la o leghe depărtare de Alençon, doamnă.

— Alençon ?

Şi doamna cea necunoscută se răsturnă iar, sau mai degrabă se lăsă să alunece în fundul trăsurii, fără să mai răspundă ceva.

— Alençon ? repetă cealaltă femeie, părînd a se trezi. Veţi revedea locurile...

Îl privi pe căpitan şi tăcu. Merle, înşelat în nădejdea lui de-a o vedea pe frumoasa necunoscută, începu s-o cerceteze pe însoţitoarea ei. Era o fată de vreo douăzeci şi şase de ani, blondă, cu un trup drăguţ, cu acea culoare proaspătă în obraz, cu acea strălucire de sănătate ce caracterizează femeile din Valognes, din Bayeux şi de prin împrejurimile Alençonului. Privirile ochilor ei albaştri nu relevau multă inteligenţă, ci doar o anume fermitate amestecată cu duioşie. Era îmbrăcată cu o rochie de stofă obişnuită. Părul strîns sub o boneţică după moda din regiunea Caux a Normandiei şi fără nici o pretenţie da chipului ei o simplitate fermecătoare. Atitudinea sa, fără a avea nobleţea convenţională a saloanelor, nu era lipsită de acea demnitate naturală a unei tinere modeste care îşi putea privi tabloul vieţii sale trecute fără să găsească în el nici o faptă de care să se ruşineze. Dintr-o singură privire, Merle înţelese că această fiinţă era ca o floare de cîmp care, transplantată într-o seră pariziană unde se concentrează atîtea lumini veşteţitoare, nu-şi pierduse totuşi nimic din culorile-i pure, ori din rustica-i prospeţime. Atitudinea naivă a tinerei fete şi modestia privirii sale îi arătară lui Merle că nu dorea să fie auzită ce spune. Într-adevăr, după ce el se depărtă, cele două necunoscute începură pe şoptite o conversaţie al cărei murmur abia ajungea pînă la urechile luî.

— Aţi plecat aşa de grăbită, spuse tînăra ţărancă, încît n-aţi avut timp nici să vă îmbrăcaţi cum trebuie. Frumos vă stă ! Dacă mergem mai departe de Alençon, va trebui numaidecît să vă schimbaţi acolo îmbrăcămintea...

— Oh, oh ! Francine ! exclamă necunoscuta.

— Bine-i așa ?

— Uite, pentru a treia oară încerci să afli încotro și de ce facem această călătorie.

— Am spus eu cît de cît ceva pentru care să mi se cuvină un asemenea reproș ?...

— O, am băgat de seamă micul tău vicleșug ! Din nevinovată și simplă cum erai, ai căpătat oarecare viclenie la școala mea. Începi să ai oroare de întrebări. Faci foarte bine, fetițo. Dintre toate modurile obișnuite de a smulge un secret, acesta, după părerea mea, este cel mai prostesc.

— Ei bine, reluă Francine, de vreme ce nu vi se poate ascunde nimic, de ce nu recunoașteți, domnișoară Marie, că purtarea dumneavoastră ar trezi pînă și curiozitatea unui sfînt ? Ieri de dimineață n-aveați un ban, iar astăzi aveți mîinile pline de aur ; la Mortagne vi se dă diligența poștală jefuită, al cărei surugiu a fost omorît ; sînteți ocrotită de trupele guvernamentale și vegheată de un bărbat pe care eu îl socotesc drept duhul rău al dumneavoastră...

— Cine, Corentin ?... întrebă tînăra necunoscută, accentuînd cele două cuvinte prin două inflexiuni de voce pline de un dispreț ce se revărsă pînă și prin gestul cu care îl arătă pe cavaler. Ascultă, Francine, continuă ea, îți amintești de *Patriot,* maimuțoiul pe care-l învățasem să-l imite pe Danton și care ne distra grozav ?

— Da, domnișoară.

— Ei bine, ți-era frică de el ?

— Era legat.

— Păi și Corentin are botniță, fetițo !

— Ne jucam cu Patriot ceasuri în șir, știu, zise Francine, dar, pînă la urmă, tot el izbutea să ne joace vreo festă.

Cu aceste cuvinte, Francine se ghemui în fundul trăsurii lîngă stăpîna sa, îi luă mîinile pe care începu să i

le strîngă și să i le alinte, spunîndu-i cu un glas plin de afecțiune :

— Dar dumneavoastră, domnișoară Marie, ați înțeles ce vreau eu și nu mi-ați răspuns nimic. Cum de puteți ca, la douăzeci și patru de ore după acele lacrimi și suferințe, care pe mine m-au topit, oh, m-au topit de tot, să deveniți dintr-o dată de o veselie nebună, ca atunci cînd spuneați că o să vă omorîți ? De unde vine schimbarea asta ? Am și eu dreptul întrucîtva să vă cer socoteală despre sufletul dumneavoastră. Pentru că, înainte de al oricui altcuiva, sufletul dumneavoastră e al meu, căci nimeni, niciodată, n-are să vă iubească mai mult decît vă iubesc eu. Spuneți-mi, domnișoară !

— Păi, Francine, oare nu vezi împrejurul nostru tot secretul veseliei mele ? Privește vîrfurile galbene ale acestor copaci în zare : nici unul nu-i la fel cu celălalt. Contemplîndu-i în depărtări, n-ai zice că sînt niște vechi draperii ale unui castel ? Privește dîmburile gardurilor acoperite de lăstărișuri, din dosul cărora se pot ivi în fiece clipă șuanii. Cînd mă uit la aceste tufărișuri, îmi pare că și zăresc țevi de pușcă. Îmi place primejdia aceasta nouă care ne înconjoară. Ori de cîte ori drumul ia o înfățișare sumbră, mă gîndesc că îndată vom și auzi împușcăturile ; atunci, inima mi se înfioară, o senzație necunoscută mă cuprinde. Și nu este nici tremurul pe care ți-l dă frica, nici fiorul plăcerii ; nu ! e mai mult, e jocul a tot ceea ce se zbuciumă-n mine, e viața. Și cînd n-am fost eu gata să mă bucur că-mi pot însufleți o clipă viața ?

— Ah, nu vreți să-mi spuneți nimic, rea ce sînteți. — Sfîntă Fecioară, adăugă Francine, ridicînd ochii cu durere spre cer, față de cine-și va deschide inima, dacă pînă și față de mine tace ?

— Francine, reluă necunoscuta pe un ton grav, nu pot să-ți împărtășesc ceea ce am de făcut. De data aceasta e ceva îngrozitor.

— ¿De ce să faci răul cu bună știință ?

— Ce vrei ? mă surprind adesea gîndind ca şi cum aş avea cincizeci de ani şi comportîndu-mă ca şi cum aş mai avea încă tot cincisprezece ! Tu ai fost totdeauna raţiunea mea, biată fată ; dar, în problema de-acum, trebuie să-mi înăbuş conştiinţa... Şi, adăugă după o pauză, suspinînd, nu izbutesc. Şi-atunci cum vrei să mai şi pun pe urmele mele un duhovnic aşa de aspru ca tine ?

Şi o bătu duios pe mînă.

— Eh, cînd v-am dojenit eu pentru vreo faptă ? exclamă Francine. La dumneavoastră, pînă şi ceea ce e rău e frumos. Da, sfînta Anne din Auray, la care atîta mă rog pentru mîntuirea dumneavoastră, are să vă ierte totul. Şi-apoi, oare nu mă aflu eu lîngă dumneavoastră, fără ca nici măcar să ştiu încotro mergeţi ?

Şi, în revărsarea ei de afecţiune, îi sărută mîinile.

— Dar poţi să mă părăseşti, răspunse Marie, dacă conştiinţa ta...

— Hai, stăpînă, nu mai vorbiţi aşa, o întrerupse Francine, făcînd un botişor supărat. Oh, nu vreţi să-mi spuneţi... ?

— Nimic ! zise tînăra domnişoară, cu voce hotărîtă. Să ştii însă că urăsc ceea ce trebuie acum să fac, mai mult decît îl urăsc chiar şi pe cel a cărui limbă de aur m-a determinat... Vreau să fiu sinceră şi să-ţi mărturisesc că nu m-aş fi potrivit dorinţelor lor, de n-aş fi întrezărit în această farsă vulgară un amestec de spaimă şi de plăcere care m-a ispitit. Şi-apoi, n-am vrut să plec de pe pămînt fără a fi încercat să culeg florile în care mai nădăjduiesc, chiar dacă va trebui să pier ! Dar să-ţi aminteşti, spre cinstea amintirii mele, că, dacă aş fi fost vreodată fericită, vederea cruntului lor cuţit gata să cadă asupra capului meu nu m-ar fi făcut să accept vreun rol în această tragedie, pentru că este o tragedie... Acum, continuă necunoscuta, făcînd un gest de dezgust, dacă cele hotărîte ar fi contramandate, m-aş arunca în apele

Sarthei ; şi n-ar fi o sinucidere, pentru că de fapt eu n-am trăit încă niciodată.

— O, iart-o, sfîntă Fecioară din Auray !

— De ce ţi-e frică ? Searbedele plictiseli ale vieţii casnice nu mă ispitesc, ştii şi tu. Asta-i rău pentru o femeie, însă sufletul meu şi-a făurit un mod de a simţi cu mult mai măreţ, în stare să îndure suferinţele cele mai grele. Aş fi fost, poate, ca şi tine, o fiinţă blajină. De ce m-am ridicat mai presus, sau de ce am coborît mai prejos de sexul meu ? Ah, ce fericită e soţia generalului Bonaparte ! Uite, eu voi muri tînără, dacă am şi ajuns să nu mă mai înspăimînt de plăcerile unei întîmplări în care se va bea sînge, cum spunea sărmanu-acela de Danton. Să uiţi însă ceea ce ţi-am spus acum : nu ţi-a vorbit decît femeia de cincizeci de ani. Slavă Domnului, copila de cincisprezece se va reîntoarce numaidecît.

Tînăra ţărancă se înfioră. Numai ea cunoştea firea clocotitoare şi pătimaşă a stăpînei sale ; numai ea era iniţiată în misterele acestui suflet plin de avînturi, în sentimentele acestei fiinţe care, pînă atunci, privise cum viaţa trece pe nesimţite ca o umbră, vrînd totuşi s-o prindă. După ce semănase cu amîndouă mîinile, fără să recolteze nimic, această femeie rămăsese fecioară ; dar, biciuită de o mulţime de doruri înşelate, obosită de o luptă fără adversar, ajunsese atunci, în deznădejdea ei, să prefere binele în locul răului, dacă binele se înfăţişa ca o plăcere ; răul în locul binelui, dacă răul oferea puţină poezie ; mizeria în locul mediocrităţii, ca pe un lucru mai de preţ ; primejdia sumbră şi necunoscută a morţii, în locul unei vieţi sărace în speranţe sau chiar în suferinţe. Niciodată nu se îngrămădise la un loc atîta pulbere de puşcă gata să explodeze, niciodată atîtea comori gata să fie mistuite de iubire, în sfîrşit, niciodată vreo fiică a Evei nu fusese plămădită cu mai mult aur în lutul ei. Asemeni unui înger pămîntean, Francine veghea asupra acestui suflet, în care ea adora desăvîrşirea, crezînd că îndeplineşte un mesaj

ceresc dacă îl menţine în corul serafimilor, de unde i se părea surghiunit spre a ispăşi vreun păcat de trufie.

— Iată clopotniţa din Alençon, spuse cavalerul, apropiindu-se de trăsură.

— O văd, răspunse scurt tînăra doamnă.

— Ah ! bun ! spuse el, îndepărtîndu-se cu supunere servilă, în ciuda unei vădite nemulţumiri.

— Mînă, mînă cît mai iute, spuse doamna către surugiu. Acum nu mai există nici o primejdie. Mînă la trap întins, ba chiar la galop, dacă se poate. Nu ne aflăm, oare, pe caldarîmul din Alençon ?

Cînd trecură prin faţa comandantului, ea îi strigă cu o voce caldă :

— Ne revedem la han, comandante. Vă aştept.

— S-a făcut, răspunse comandantul.

„La han ! Vă aştept. Aşa-i vorbeşti mata unui şef de demi-brigadă ?..." Şi scutură pumnul după trăsura ce dăruia în goană pe drum.

— Să nu crîcniţi, comandante, gradul dumneavoastră de general se află în mîneca ei, spuse rîzînd Corentin, care se străduia să dea galop calului ca să ajungă din urmă trăsura.

— Ah, n-am să mă las eu cotoit de enorieşii ăştia, mormăi Hulot către cei doi prieteni ai săi. Mai degrabă mi-aş zvîrli haina de general într-un şanţ, decît s-o capăt dintr-un pat. Ce-or vrea orătăniile astea ? Voi pricepeţi ceva ?

— O, da ! zise Merle, eu ştiu că aceasta-i femeia cea mai frumoasă pe care am văzut-o vreodată ! Cred că înţelegeţi greşit metafora. Poate că-i chiar soţia primului-consul ?

— Aş ! Soţia primului-consul e bătrînă, iar asta-i tînără, răspunse Hulot. Dealtminteri, ordinul pe care l-am primit de la ministru mă informează că se numeşte domnişoara de Verneuil. E o *fostă*. Ce, nu mă pricep eu

la de-astea ? Înainte de Revoluție, toate practicau meseria asta ; pe-atunci, în doi timpi și trei mișcări, ajungeai șef de demi-brigadă ; nu trebuia decît să știi cum să le spui de vreo două-trei ori : *Inima mea !*

VIII

Pe cînd fiecare soldat, ca să folosim expresia comandantului, lărgea compasul, cumplita trăsură ce slujea de diligență ajunse repede la hanul *Trei mauri*, situat la jumătatea străzii principale din Alençon. Zgomotul de fierărie pe care-l făcea informa haraba îl scoase pe hangiu în pragul ușii. Sosirea diligenței la hanul *Trei mauri* era o întîmplare de care nimeni din Alençon n-ar fi trebuit să se mire ; dar groaznicul eveniment de la Mortagne făcu ca ea să fie înconjurată de atîta lume, încît cele două călătoare, ca să scape de curiozitatea generală, intrară repede în bucătărie, inevitabila anticameră a hanurilor din întregul Vest ; hangiul tocmai se pregătea să le urmeze, după ce cercetase trăsura, cînd surugiul îl luă de braț.

— Atențiune, cetățene Brutus, spuse el, sîntem urmați de-o escortă de albaștri. Întrucît nu există nici un alt șef și nici o recomandație oficială scrisă, eu însumi-ți le dau în seamă pe aceste cetățence ; și-ți vor plăti, firește, ca fostele prințese ; așa că...

— Așa că o să bem pe curînd un pahar de vin împreună, flăcăule, îi spuse hangiul.

După ce aruncă o privire asupra bucătăriei afumate și asupra unei mese pline de sînge de carne crudă, domnișoara de Verneuil se refugie, sprintenă ca o păsărică, în sala de alături, îngrozită de aspectul și de mirosurile

din bucătărie, precum și de curiozitatea unui bucătar murdar și-a unei muieruști grase care o și cercetaseră cu atenție.

— Cum să facem, nevastă ? spuse hangiul. Cine naiba s-ar fi gîndit că o să avem atîta omenet tocmai acuma ? Pînă s-apuc eu să-i pregătesc o masă ca lumea, femeia aceea are să-și piardă răbdarea. Pe legea mea, mi-a venit o idee : întrucît par persoane de neam, ce-ar fi să le propun să ia masa împreună cu cei pe care-i avem colo sus, ce zici ?

Cînd hangiul se uită după noua sosită, n-o mai văzu decît pe Francine, căreia îi spuse în șoaptă, conducînd-o în fundul bucătăriei, în partea dinspre curte, ca să fie mai departe de cei ce ar fi putut să-l audă :

— Dacă doamnele vor să fie servite mai acătării, lucru de care dealtminteri nici nu mă îndoiesc, am gata pregătită pentru o doamnă și pentru fiul ei o masă foarte bună. Călătorii aceștia nu se vor opune, de bună seamă, să-și împartă dejunul cu dumneavoastră, adăugă el cu un aer tainic. Sînt persoane de vază.

Nici nu-și isprăvise bine ultima frază, cînd hangiul se simți bătut pe spate ușor cu o coderie de biciușcă ; se întoarse brusc și văzu îndărătul lui un om mic și îndesat, ieșit fără zgomot dintr-o cămăruță de-alături, și a cărui apariție îi înghețase de spaimă pe femeia cea grasă, pe bucătar și pe ajutorul lui. Cînd întoarse capul, hangiul îngălbeni. Bondocul își scutură pletele ce-i acopereau cu totul fruntea și ochii, se ridică în vîrful picioarelor, ca să ajungă la urechea hangiului, și-i spuse :

— Știi ce-nseamnă o prostie sau o denunțare, și cam ce culoare are moneda cu care plătim noi. Sîntem darnici...

Și la aceste cuvinte adăugă un gest ce constituia prin sine însuși un comentariu înfricoșător. Deși Francine n-avu cum să-l vadă pe cruntul personaj, ascuns pe după trupul vînjos al hangiului, ea prinse cîteva cuvinte din frazele mormăite de el și rămase ca lovită de trăznet auzind su-

netele răgușite ale unui glas breton. În clipa aceea de spaimă generală, ea se repezi către scundac. El, însă, parcă lunecînd cu agilitatea unui animal sălbatic, ieșise printr-o ușă laterală ce da spre curte. Francine se gîndi că vor fi înșelat-o urechile, mai ales că nu zări decît blana neagră-roșcată a unui urs de mărime mijlocie. Nedumerită, alergă la fereastră. Prin geamurile îngălbenite de fum, îl privi pe necunoscutul ce se ducea cu pas tîrșîit către grajd. Înainte de a intra în grajd, el îndreptă doi ochi negri spre catul de sus al hanului și, de-acolo, către trăsură, ca și cum ar fi vrut să-i împărtășească vreunui prieten o observație importantă în legătură cu acea trăsură. În ciuda cojocului său de capră, în urma acestei mișcări ce-i îngădui să distingă fața scundacului, Francine recunoscu îndată, și după biciu-i enorm, și după mersu-i tîrșit, deși sprinten la nevoie, pe șuanul poreclit Marche-à-Terre ; îl urmări cu privirile, destul de greu însă, în umbra din grajd, unde el se culcă în paie așezîndu-se într-o poziție care să-i îngăduie să observe tot ce se petrecea în han. Marche-à-Terre se ghemuise în așa fel încît, și de departe, și de-aproape, chiar și iscoada cea mai dibace l-ar fi luat cu ușurință drept un dulău de cărăuș, făcut covrig și dormind cu botul pe labe. Comportarea lui Marche-à-Terre îi dovedea Francinei că șuanul n-o recunoscuse. Or, în împrejurările delicate în care se afla stăpîna sa, ea nu știu dacă ar trebui să se bucure sau să se întristeze. Dar legătura misterioasă dintre amenințarea făcută de șuan și propunerea hangiului, ofertă destul de obișnuită la birtași, care caută totdeauna să scoată două măcinișuri dintr-un sac, îi stîrni curiozitatea ; părăsi fereastra murdară de unde privise grămada informă și neagră care, în întuneric, îi indica locul ocupat de Marche-à-Terre, se întoarse către hangiu și-l văzu în atitudinea unui om care a făcut un pas greșit și nu știe cum să mai dea îndărăt. Vorbele șuanului îl împietriseră pe bietul om. Toată lumea, în Vest, cunoștea groaznicele rafinamente ale tortu-

rilor cu care-i pedepseau vînătorii regelui pe cei doar bănuiți de vreo indiscreție ; așa încît hangiului i se părea că și simte pe gît cuțitele lor. Bucătarul privea cu spaimă vatra focului, unde adesea șuanii *încălziseră* picioarele celor care-i denunțaseră. Femeiușca cea grasă ținea un cuțit de bucătărie într-o mînă, în cealaltă un cartof pe jumătate curățat, și se uita năucă la soțul ei. În sfîrșit, ajutorul de bucătar, nedumerit, încerca să afle secretul, de care habar n-avea, al acestei spaime tăcute. Curiozitatea Francinei spori, firește, la vederea acestei scene mute, al cărei principal actor era văzut de toți, cu toate că nu se afla de față. Tînăra fată se simți mîndră de teribila putere a șuanului și, deși nu sta în firea ei cuminte să săvîrșească meschinării de slujnică, de data aceasta era mult prea interesată să dezlege misterul, ca să nu profite de avantajele pe care le avea.

— Ei bine, domnișoara primește propunerea dumneavoastră, spuse ea cu gravitate către hangiu, care păru că tresare din somn la aceste cuvinte.

— Care ? întrebă el, cu o uimire reală.

— Care ? întrebă Corentin, intrînd pe ușă.

— Care ? întrebă domnișoara de Verneuil.

— Care ? întrebă un al patrulea personaj, ce se afla pe ultima treaptă a scării și care veni grăbit în bucătărie.

— Ei bine, să luăm masa împreună cu persoanele dumneavoastră de vază, răspunse Francine nerăbdătoare.

— De vază, repetă cu o voce acră și ironică personajul care venise pe scară. Așa ceva, dragul meu, mi se pare o glumă proastă de hangiu ; dar, dacă aceasta-i tînăra cetățeancă pe care vrei să ne-o faci tovarășă de masă, ar trebui să fie cineva nebun să refuze, preacinstite hangiu, spuse el, privind-o pe domnișoara de Verneuil. În lipsa mamei mele, accept, adăugă apoi, bătîndu-l pe umăr pe birtașul încremenit.

Grațioasa nesocotință a tinereței mască trufia obraznică a cuvintelor lui, care firește că atraseră atenția tu-

turor actorilor acelei scene asupra noului personaj. Hangiul luă atunci atitudinea lui Pilat cînd încerca să-şi spele mîinile de moartea lui Isus Cristos, se dete cu cîţiva paşi îndărăt către dolofana-i soţie şi-i spuse la ureche :

— Eşti martoră că, dacă se întîmplă vreo nenorocire, eu n-am nici o vină. Dar, pînă una alta, adăugă el şi mai încet, du-te să-l previi despre toate astea pe domnul Marche-à-Terre.

Călătorul, un tînăr de talie mijlocie, purta o haină albastră, nişte jambiere mari, negre, înalte pînă sub genunchi, şi pantaloni de pînză tot albaştri. Uniforma aceasta simplă şi fără epoleţi era purtată de elevii Şcoli Politehnice. Dintr-o singură privire, domnişoara de Verneuil ştiu să distingă sub costumul acela sobru formele elegante şi *acel nu ştiu ce* care indică o noblеţe înnăscută. Destul de banală la întîia vedere, figura tînărului se făcea numaidecît remarcată prin conformaţia cîtorva trăsături care vădeau un suflet capabil de lucruri mari. Faţa smeadă, părul blond şi inelat, ochii albaştri strălucitori, nasul fin, mişcările degajate, întreaga lui înfăţişare dovedea şi o viaţă călăuzită de sentimente înalte, şi obişnuinţa de a comanda. Semnele cele mai caracteristice ale firii sale se aflau însă în bărbia-i à la Bonaparte şi în buza-i inferioară care se îmbina cu buza superioară conturînd acea curbă graţioasă a frunzei de acantă de sub capitelul corintian. În aceste două trăsături, natura pusese un farmec irezistibil.

— Tînărul acesta este mult prea distins pentru un republican, îşi zise domnişoara de Verneuil.

A vedea toate acestea dintr-o aruncătură de ochi, a se simţi cuprinsă de dorinţa de a plăcea, a înclina gingaş capul într-o parte, a zîmbi cochet, a arunca una dintre acele priviri galeşe care ar aprinde pînă şi-o inimă moartă pentru iubire ; a-şi pleca ochii lungi şi negri sub pleoapele mari ale căror gene dese şi întoarse trasară o linie neagră deasupra obrajilor ; a căuta sunetele cele mai melodioase

ale glasului spre a da un farmec ameţitor banalei fraze : „Vă sîntem foarte îndatorate, domnule“ ; toată această manevră nu ceru măcar atîta timp cît este necesar pentru a o descrie. Apoi, domnişoara de Verneuil, adresîndu-se hangiului, întrebă care este apartamentul ei, urcă scara şi dispăru, împreună cu Francine, lăsînd străinului sarcina să ghicească dacă după răspunsul ei exprima o acceptare sau un refuz.

— Cine-i femeia asta ? îl întrebă atunci elevul de la Şcoala Politehnică pe hangiul nemişcat şi tot mai uluit.

— Este cetăţeanca Verneuil, o *fostă*, răspunse acru Corentin, măsurîndu-l pe tînăr cu gelozie ! Ce vrei cu ea ?

Necunoscutul, fredonînd un cîntec republican, ridică trufaş capul spre Corentin. Cei doi tineri se priviră o clipă ca doi cocoşi gata să se încaiere, şi privirea aceasta făcu să izbucnească între ei o ură veşnică. Pe cît de sinceri erau ochii albaştri ai militarului, pe-atît se arătau de plini de răutate şi de prefăcătorie ochii verzi ai lui Corentin ; unul poseda prin naştere manierele nobile, celălalt n-avea decît nişte ifose insinuante : unul se avînta, celălalt se strecura ; unul impunea respect, celălalt se străduia să-l obţină ; unul părea că spune : „Să cucerim !“, celălalt : „Să împărţim“.

— Cetăţeanul du Gua Saint-Cyr e aici ? zise un ţăran, intrînd în salon.

— Ce vrei de la el ? răspunse tînărul, venind către ţăran.

Ţăranul îl salută pînă la pămînt şi îi înmînă o scrisoare pe care tînărul politehnician, după ce o citi, o aruncă în foc. Drept orice răspuns, înclină din cap, iar ţăranul plecă.

— Pe cît se pare, vii de la Paris, cetăţene ? spuse atunci Corentin, apropiindu-se de străin, cu o oarecare dezinvoltură în gesturi şi cu un aer mieros şi slugarnic, ce părură a-i fi de nesuportat cetăţeanului du Gua.

— Da, răspunse el scurt.

— Şi, fără îndoială, ţi s-a făgăduit vreun grad în artilerie ?

— Nu, cetăţene, în marină.

— A, te duci la Brest ? întrebă Corentin pe un ton nepăsător.

Dar tînărul marinar făcu brusc stînga-mprejur, fără să-şi dea osteneala să răspundă, şi spulberă repede frumoasele speranţe pe care înfăţişarea sa o făcuse pe domnişoara de Verneuil să le nutrească. Se interesă de mîncăruri cu o plăcere copilărească, îl întrebă pe bucătar şi pe hangiţă despre felul cum le gătiseră, se minună de obiceiurile din provincie, ca un parizian smuls din fermecata lui găoace, manifestă nişte sclifoseli de domnişoară şi, în sfîrşit, arătă cu atît mai puţin caracter cu cît înfăţişarea şi manierele lui păreau a dovedi mai mult. Corentin zîmbi a silă, văzîndu-l ce strîmbătură făcu atunci cînd gustă cel mai bun cidru din Normandia.

— Ptiu ! exclamase el, cum puteţi să înghiţiţi aşa ceva, oameni buni ? Există prin părţile astea destule lucruri de băut şi de mîncat ! Republica are mare dreptate să nu se-ncreadă într-o provincie unde strugurii se culeg bătîndu-i cu prăjina şi unde călătorii sînt pîndiţi şi împuşcaţi pe drumuri. Nu cumva să ne puneţi pe masă vreo carafă cu doctoria asta ; daţi-ne nişte vin adevărat, de Bordeaux, alb sau roşu. Şi, mai cu seamă, vedeţi dacă a fost făcut focul cum trebuie colo sus ! Oamenii ăştia îmi fac impresia că au cam rămas în urmă cu civilizaţia. Ah ! reluă el, suspinînd, nu există decît un Paris pe lume, şi-i mare păcat că nu poate fi luat pe mare ! Cum, măi strică-sos, spuse el bucătarului, torni oţet în tocana asta de pui, cînd ai lămîi acolo ?!... Iar dumneavoastră, doamnă hangiţă, mi-aţi dat nişte cearceafuri aşa de groase, încît n-am putut să-nchid ochii toată noaptea.

Pe urmă, începu să se joace cu un baston solid, executînd cu o atenţie copilărească nişte mişcări care, prin mai multa sau mai puţina lor desăvîrşire şi abilitate, de-

monstrau treapta mai mult sau mai puțin onorabilă pe care un tinerel o deținea în clasa *incroyabililor*.

— Și cu muscadini ca ăsta, îi spuse Corentin confidențial hangiului, iscodindu-i chipul, vor să refacă marina Republicii ?

— Individul ăsta, spunea tînărul marinar la urechea hangiței, e vreo iscoadă de-a lui Fouché, are pecetea poliției gravată pe chip și aș jura că pata care i se mai vede pe bărbie e de prin noroaiele Parisului. Dar, la o pisică bună, un bun...

În acea clipă, o doamnă, în întîmpinarea căreia marinarul se îndreptă cu toate semnele unui respect vădit, intră în bucătăria hanului.

— Scumpă mamă, spuse el, iată-te în sfîrșit. Mi se pare că, în lipsa ta, am recrutat niște comeseni.

— Comeseni ? Ce nebunie ! îi răspunse ea.

— Este domnișoara de Verneuil, adăugă el în șoaptă.

— A pierit pe eșafod, după dezastrul de la Savenay ; venise la Mans, ca să-l salveze pe fratele ei, prințul de Loudon, îi spuse tare mama sa.

— Vă înșelați, doamnă, zise Corentin dulce, accentuînd cuvîntul *doamnă ;* există două domnișoare de Verneuil, marile case au totdeauna mai multe ramuri.

Străina, surprinsă de o asemenea familiaritate, se trase înapoi cu cîțiva pași, ca pentru a-l cerceta pe neașteptatul interlocutor ; își opri asupra lui ochii negri, plini de acea perspicacitate rapidă, atît de firească la femei, și păru că vrea să descopere cu ce scop afirmase el existența domnișoarei de Verneuil. În același timp, Corentin, cercetînd-o pe doamnă cu coada ochiului, o despuia de toate bucuriile maternității, pentru a i le acorda pe cele ale dragostei ; galant, el îi refuza fericirea de-a avea un fiu de douăzeci de ani unei femei al cărei ten minunat, ale cărei sprîncene arcuite și destul de lungi, ale cărei gene încă tinerești constituiră obiectul admirației lui, și al cărei păr negru și îmbelșugat, despărțit în două printr-o cărare

pe mijloc, scotea în evidență frumusețea unui cap inteligent. Ușoarele riduri de pe frunte, departe de a dezvălui anii, trădau pasiuni tinerești ; și dacă ochii pătrunzători erau ușor adumbriți, nu se știa dacă această umbră se datora oboselii călătoriei sau prea desei frecventări a plăcerilor. În sfîrșit, Corentin observă că necunoscuta era îmbrăcată cu o manta de stofă englezească și că aspectul pălăriei sale, fără îndoială străină, nu se încadra în nici una dintre modele denumite grecești, care pe-atunci dominau încă toaletele pariziene. Corentin era o ființă înclinată din fire să presupună totdeauna răul, mai degarbă decît binele, așa încît își făuri pe dată o sumedenie de gînduri în legătură cu civismul celor doi călători. La rîndu-i, doamna, care și ea își făcuse cu tot atîta rapiditate observațiile sale asupra persoanei lui Corentin, se întoarse către fiul ei cu un aer semnificativ, destul de precis tălmăcit prin cuvintele : „Cine-i caraghiosul ăsta ? E de teapa noastră ?" La întrebarea aceasta, pusă în gînd, tînărul marinar răspunse printr-o atitudine, printr-o privire și printr-un gest cu mîna care spuneau : „Nu știu, pe legea mea, nimic, și-mi pare încă și mai suspect decît crezi". Pe urmă, lăsînd mamei sale sarcina să dezlege misterul, se întoarse către hangiță și-i spuse la ureche :

— Încearcă să afli cumva cine este zevzecul ăsta, dacă o însoțește într-adevăr pe acea domnișoară, și pentru ce.

— Așadar, zise doamna du Gua, privindu-l pe Corentin, tu, cetățene, ești sigur că domnișoara de Verneuil există ?

— Există tot atît de sigur, în carne și în oase, *doamnă*, ca și cetățeanul du Gua Saint-Cyr.

Răspunsul ascundea în sine o ironie adîncă, al cărei tîlc nu-l cunoștea decît doamna, și oricare alta, în locul ei, s-ar fi zăpăcit. Fiul său îl privi deodată țintă pe Corentin, care-și scotea calm ceasul, fără să pară că s-ar gîndi cumva la tulburarea pe care o pricinuise răspunsul lui. Doamna, neliniștită și curioasă să afle cît mai repede dacă

fraza ascundea vreo viclenie sau dacă nu cumva se datora numai întîmplării, îi spuse lui Corentin, cu aerul cel mai natural :

— Dumnezeule, ce nesigure sînt drumurile ! Pe noi ne-au atacat şuanii dincolo de Mortagne. Fiul meu era cît pe-aci să-şi piardă zilele acolo ; pe cînd mă apăra, două gloanţe i-au trecut prin pălărie.

— Cum, doamnă, dumneavoastră eraţi în poştalionul pe care l-au prădat briganzii, cu toate că era escortat, şi care chiar acum a fost adus aici ? Atunci dumneavoastră trebuie să cunoaşteţi trăsura ! Mi s-a spus, cînd am trecut prin Mortagne, că şuanii care au atacat diligenţa erau în număr de două mii şi că toată lumea a pierit, chiar şi călătorii. Ia uite cum se scrie istoria !

Tonul flecar pe care-l luă Corentin şi aerul lui nerod îl făcură în acea clipă să semene perfect cu vreun băştinaş de prin vreun fund de provincie, care recunoştea cu durere falsitatea unei noi politici. „Vai, doamnă, continuă el, dacă aşa de aproape de Paris sînt asasinaţi călătorii, gîndiţi-vă ce primejdioase trebuie să fie drumurile din Bretania ! Pe legea mea, mai bine mă-ntorc la Paris, nu mai am chef să merg mai departe."

— Domnişoara de Verneuil e frumoasă, e tînără ? întrebă doamna, cuprinsă de un gînd subit, adresîndu-se hangiţei.

În acea clipă, hangiul întrerupse conversaţia, ale cărei înţelesuri ascundeau o anume cruzime pentru cele trei personaje, anunţînd că masa a fost pusă. Tînărul marinar îi oferi mamei sale mîna, cu o familiaritate prefăcută, ce confirma bănuielile lui Corentin, căruia îi spuse destul de tare, pe cînd se îndrepta spre scară :

— Cetăţene, dacă o însoţeşti pe cetăţeanca Verneuil şi dacă ea acceptă propunerea hangiului, nu te sfii...

Deşi cuvintele acestea fură rostite pe un ton rece şi prea puţin îmbietor, Corentin urcă. Tînărul strînse cu

putere mîna doamnei şi, cînd se aflară la o depărtare de vreo şapte-opt paşi de parizian :

— Iată, şopti el, la ce primejdii lipsite de glorie ne expun hotărîrile tale necugetate ! Dacă vom fi descoperiţi, cum vom izbuti să scăpăm ? Şi ce rol mă faci să joc ?

Tustrei intrară într-o încăpere destul de mare. Nu era nevoie să fi umblat prea mult prin Vest ca să-ţi dai seama că hangiul, pentru a-şi găzdui oaspeţii, pusese la bătaie tot ce avea mai de preţ şi desfăşurase un lux cu totul neobişnuit. Masa era servită destul de îngrijit. Un foc straşnic alungase răceala din odăi. În sfîrşit, faţa de masă, scaunele, vesela nu erau chiar murdare. Aşa încît Corentin înţelese că hangiul se făcuse, spre a ne servi de o expresie populară, luntre şi punte, ca să fie pe placul străinilor.

— Deci, îşi zise spionul, aceste persoane nu sînt ceea ce vor să pară. Neicuşorul ăsta e isteţ ; îl socoteam un prostănac, însă acum îl cred tot atît de dibaci ca şi mine.

Tînărul marinar, mama sa şi Corentin o aşteptară pe domnişoara de Verneuil, pe care hangiul se duse s-o anunţe. Frumoasa călătoare nu se arătă însă. Politehnicianului nu-i prea venea să creadă că ea ar face nazuri, se ridică fredonînd *Să veghem la salvarea Imperiului* şi se îndreptă spre camera domnişoarei de Verneuil, stăpînit de ambiţia de a înfrînge reticenţele invitatei şi de a o aduce cu el. Poate că vroia să-şi limpezească bănuielile ce-l frămîntau, sau poate că îşi încerca faţă de această necunoscută puterea pe care orice bărbat are pretenţia s-o exercite asupra unei femei frumoase.

— Dacă ăsta e republican, îşi zise Corentin cînd îl văzu ieşind, primesc să fiu spînzurat ! Are în umeri mişcările oamenilor de la curte... Iar dacă asta-i maică-sa, îşi mai zise el, privind-o pe doamna du Gua, eu sînt papa de la Roma ! Îi ţin de şuani. Ia să cercetăm noi cam care li-i calitatea.

IX

Nu peste mult timp, uşa se deschise şi tînărul marinar apăru, ţinînd-o de mînă pe domnişoara de Verneuil, pe care-o conduse la masă cu o satisfacţie plină de curtoazie. Ora ce se scurse nu trecuse zadarnic pentru diavol. Ajutată de Francine, domnişoara de Verneuil se înarmase cu un costum de călătorie mult mai de temut, poate, decît o toaletă de bal. Simplitatea lui avea acel farmec ce izvorăşte din arta cu care o femeie, suficient de frumoasă ca să se poată lipsi de podoabe, ştie să-şi reducă toaleta pînă la a o face doar un ornament secundar. Purta o rochie verde, bine croită, şi un spencer împodobit cu brandenburguri, care îi reliefau formele trupului cu o ostentaţie cam nepotrivită unei tinere fete, şi lăsau să i se vadă talia zveltă, pieptul suplu şi mişcările graţioase. Intră zîmbitoare, cu acea gingăşie firească femeilor care pot să arate o gură trandafirie cu dinţi frumoşi şi sclipitori ca porţelanul, iar pe obraji două gropiţe dulci, ca de copil. Fără gluga care, la întîia ei apariţie la han, o ascunsese aproape cu totul privirilor tînărului marinar, ea ştiu cu iscusinţă să se folosească de miile de artificii mărunte, atît de neînsemnate în aparenţă, prin care o femeie face să strălucească şi să fie admirate toate farmecele şi toate gingăşiile chipului ei. Armonia dintre manierele şi toaleta sa o întinereau atît de mult, încît doamna du Gua se socoti exagerată dîndu-i douăzeci de ani. Cochetăria acelei toalete, făcută evident pentru a plăcea, e de la sine înţeles că insuflă multe nădejdi tînărului ; domnişoara de Verneuil însă îl salută cu o uşoară înclinare din cap, fără să se uite la el, şi păru a-l părăsi cu o nepăsare distrată, care îl descumpăni. Rezerva domnişoarei nu păru, în ochii străinilor, nici ca o precauţie, nici ca o cochetărie, ci mai degrabă ca o indiferenţă, firească ori prefăcută. Expresia

de nevinovăție pe care călătoarea știu s-o dea feței sale o făcu de nepătruns. Ea nu lăsă să se întrevadă că ar urmări vreun triumf anume și părea înzestrată cu acele maniere frumoase ce seduc și care și amăgiseră amorul-propriu al junelui marinar. Așa încît acesta se reașeză, cu o oarecare ciudă, pe scaunul lui.

Domnișoara de Verneuil o luă pe Francine de mînă și, adresîndu-se doamnei du Gua :

— Doamnă, spuse, cu un glas alintător, veți avea oare bunătatea să îngăduiți acestei fete, care pentru mine este mai degrabă o prietenă decît o slujnică, să ia masa împreună cu noi ? În vremurile acestea de prăpăd, devotamentul nu se poate plăti decît cu inima și, dealtfel, oare nu aceasta-i tot ce ne-a mai rămas ?

Doamna du Gua răspunse ultimei fraze, rostită în șoaptă, printr-o jumătate de reverență puțin cam ceremonioasă, care dezvăluia nemulțumirea ei de a fi întîlnit o femeie atît de frumoasă. Apoi, aplecîndu-se spre urechea fiului său :

— Oh, vremuri de prăpăd, devotament, doamnă și slujnică ! spuse ea ; asta nu-i domnișoara de Verneuil, trebuie să fie vreo fată trimisă de Fouché.

Oaspeții tocmai se așezau la masă, cînd domnișoara de Verneuil îl zări pe Corentin, care continua să supună unei analize severe pe cei doi necunoscuți, destul de îngrijorați de privirile lui :

— Cetățene, îi spuse ea, fără îndoială că ești prea bine crescut ca să-mi urmărești în felul acesta fiecare pas. Trimițîndu-mi părinții la eșafod, Republica n-a avut mărinimia să-mi dea un tutore. Dacă, printr-o nemaipomenită galanterie cavalerească, m-ai întovărășit, fără voia mea — și scoase un suspin — sînt hotărîtă să nu îngăduiesc ca grijile ocrotitoare cu care ești așa de darnic să ajungă să-ți pricinuiască vreo stînjeneală. Aici sînt în siguranță, poți, deci, să mă părăsești.

Şi-i aruncă o privire cruntă şi dispreţuitoare. Fu înţeleasă : Corentin îşi reprimă un surîs care aproape că-i încreţise colţurile buzelor viclene şi o salută respectuos.

— Cetăţeană, spuse el, pentru mine va fi întotdeauna o cinste să te slujesc. Frumuseţea este singura regină pe care un adevărat republican poate s-o slujească bucuros !

Cînd îl văzu plecat, ochii domnişoarei de Verneuil străluciră de o bucurie aşa de naivă, o privi pe Francine cu un zîmbet de înţelegere plin de atîta fericire, încît doamna du Gua, din prudentă cum era, devenind geloasă, se simţi înclinată să-şi alunge bănuielile pe care frumuseţea desăvîrşită a domnişoarei de Verneuil i le provocase.

— Poate că este într-adevăr domnişoara de Verneuil, spuse ea la urechea fiului său.

— Dar escorta ? îi răspunse tînărul, pe care ciuda îl făcea înţelept. Oare domnişoara e prizonieră sau protejată, prietenă sau vrăjmaşă a regimului ?

Doamna du Gua clipi din ochi, ca pentru a spune că va şti ea să lămurească repede acest mister. Plecarea lui Corentin păru, totuşi, că domolise neîncrederea marinarului, al cărui chip îşi pierdu expresia severă, şi se uită spre domnişoara de Verneuil cu nişte priviri în care se vădea o dragoste nestăpînită pentru femei, fără respectuoasa înflăcărare a unui început de afecţiune. Tînăra deveni atunci şi mai circumspectă şi îşi îndreptă toate cuvintele prietenoase numai către doamna du Gua. Tînărul, mîniindu-se pe sine însuşi, încercă, în amarnica-i ciudă, să se prefacă şi el tot atît de nepăsător. Domnişoara de Verneuil nu păru să bage de seamă schimbarea lui şi se arătă simplă — fără sfiiciune, rezervată — fără prefăcătorie. Aşadar, întîlnirea acestor persoane, ce nu păreau menite să se împrietenească, nu stîrni vreo simpatie deosebită. Ba chiar se făcu simţită un fel de stînjeneală care spulbera întreaga plăcere la care domnişoara de Verneuil şi tînărul marinar se aşteptau cu o

clipă mai înainte. Femeile însă păstrează între ele un tact atît de minunat al convenienţelor, nişte legături aşa de intime sau dorinţa unor emoţii atît de vii, încît totdeauna ştiu cum să spargă gheaţa în atare împrejurări. Dintr-o dată, de parcă cele două frumoase convive ar fi avut acelaşi gînd, începură să-l tachineze pe unicul lor cavaler, întrecîndu-se să-i arunce tot felul de ironii, de aluzii şi de drăgălăşenii ; această preocupare comună le făcea să se simtă mai în largul lor. O privire ori un cuvînt care, scăpat în clipele de stînjeneală, capătă un anume sens, deveneau acum fără importanţă. Pe scurt, după o jumătate de oră, cele două femei, oricît de duşmance în taină, părură a fi cele mai bune prietene de pe lume. Tînărul marinar se surprinse atunci înciudîndu-se din pricina glumelor domnişoarei de Verneuil, tot atîta cît se supărase de rezerva ei de mai înainte. Era aşa de contrariat, încît regreta, cu o mînie surdă, că a acceptat să-şi împartă masa cu ea.

— Doamnă, spuse domnişoara de Verneuil către doamna du Gua, fiul dumneavoastră e totdeauna trist ca acum ?

— Domnişoară, răspunse el, mă întrebam la ce oare serveşte o fericire ce se va spulbera în curînd. Secretul mîhnirii mele provine din prea via plăcere pe care-o simt.

— Ia uite, observă ea rîzînd, ce madrigaluri, în care se simte mai degrabă curtea regală, decît Şcoala Politehnică !...

— N-a făcut decît să exprime un gînd destul de firesc, domnişoară, spuse doamna du Gua, care avea motivele ei s-o facă pe necunoscută puţin bănuielnică.

— Atunci, hai, rîdeţi ! reluă domnişoara de Verneuil, zîmbindu-i tînărului. Cum sînteţi, oare, cînd plîngeţi, dacă ceea ce vă place să numiţi o fericire vă întristează aşa ?

Zîmbetul ei, însoţit de o privire provocatoare ce spulbera armonia acelei măşti de candoare, îi dădu iar oare-

care speranță marinarului. Dar, conform cu firea sa, care o îndeamnă pe femeie totdeauna să facă fie prea mult, fie prea puțin, domnișoara de Verneuil părea cînd cucerită de junele politehnician printr-o scurtă privire în care ardeau fermecătoare făgăduieli de iubire, cînd opunea deodată galantelor lui expresii o reținere rece și severă ; viclenie banală, sub care femeile își ascund adevăratele simțăminte. O clipă, una singură, în care fiecăruia i se păruse că-l va putea surprinde pe celălalt cu pleoapele coborîte, ei își comunicară adevăratele gînduri ; își ascunseră însă privirile cu tot atîta repeziciune cu cîtă își dezvăluiseră acea lumină ce le tulbură sufletele fulgerîndu-le.

Stînjeniți de faptul că își spuseseră atîtea lucruri printr-o singură privire, nu mai îndrăzniră să se uite unul la altul. Domnișoara de Verneuil, dornică să-i arate necunoscutului că se înșela, se închise iarăși într-o politețe rece, și păru chiar că abia așteaptă sfîrșitul mesei.

— Domnișoară, trebuie să fi suferit mult în închisoare ? o întrebă doamna du Gua.

— Vai, doamnă, mi se pare că nici n-am încetat să fiu tot acolo.

— Escorta dumneavoastră e pusă ca să vă protejeze, domnișoară, sau ca să vă supravegheze ?... Sînteți prețuită sau sînteți suspectată de Republică ?

Domnișoara de Verneuil înțelese instinctiv că persoana sa suscita prea puțin interesul doamnei du Gua, așa încît întrebarea o sperie.

— Doamnă, îi răspunse, nu știu foarte exact care este în prezent natura relațiilor dintre mine și Republică.

— Veți fi făcînd-o, poate, să tremure, zise tînărul, cu oarecare ironie.

— De ce să nu respectăm secretele domnișoarei ? spuse doamna du Gua.

— Ah, doamnă, secretele unei tinere, care încă n-a cunoscut din viață decît nenorocirile, nu sînt prea interesante.

— Dar, adăugă doamna du Gua, ca să continue o conversaţie din care ar fi putut afla ceea ce vroia să ştie, primul-consul pare să aibă cele mai bune intenţii. Oare nu urmează, zice-se, să pună capăt aplicării legii împotriva emigranţilor ?

— E adevărat, doamnă, răspunse ea, poate cam cu prea multă vioiciune ; dar, atunci, pentru ce răzvrătim Vandeea şi Bretania ? De ce să fie incendiată Franţa ?...

Acest strigăt generos, prin care părea că-şi face un reproş sie-însăşi, îl făcu pe marinar să tresară. O privi foarte atent pe domnişoara de Verneuil, dar nu izbuti să descopere pe faţa ei nici ură, nici iubire. Obrazul fetei, al cărui colorit dovedea noblețe, era de nepătruns. O curiozitate de neînfrînt îl apropie deodată de această fiinţă neobişnuită, către care de la început se simţise atras printr-o puternică dorinţă.

— Dar dumneavoastră, doamnă, mergeţi la Mayenne ? întrebă ea, după o scurtă pauză.

— Da, domnişoară, răspunse tînărul, pe un ton întrebător.

— Ei bine, doamnă, continuă domnişoara de Verneuil, de vreme ce fiul dumneavoastră se află în serviciul Republicii...

Rosti aceste cuvinte cu un aer nepăsător în aparenţă, aruncînd însă asupra celor doi necunoscuţi una dintre acele priviri furişe pe care numai femeile şi diplomaţii le stăpînesc.

— De bună seamă că vă e teamă de şuani ? reluă ea ; o escortă nu-i de dispreţuit. Întrucît am devenit aproape tovarăşi de călătorie, haideţi împreună cu noi pînă la Mayenne.

Fiul şi mama şovăiră şi părură a se consulta.

— Nu ştiu, domnişoară, răspunse tînărul, dacă este destul de prudent să vă mărturisim că interese de o mare importanţă ne impun să fim prezenţi astă-noapte în împrejurimile Fougères-ului, şi că încă n-am găsit mijlocul

de transport necesar ; femeile sînt însă aşa de mărinimoase din fire, încît m-aş ruşina să nu am încredere în dumneavoastră. Totuşi, adăugă el, înainte de a ne încredinţa în mîinile dumneavoastră, sîntem datori cel puţin să ştim dacă vom putea să ieşim din ele teferi şi nevătămaţi. Sînteţi oare regina ori sclava escortei dumneavoastră de republicani ? Scuzaţi francheţea unui tînăr marinar, dar situaţia dumneavoastră nu mi se pare deloc firească...

— Trăim într-un timp, domnule, cînd nimic din ce se întîmplă nu este firesc. Aşa încît, puteţi accepta fără teamă, credeţi-mă, zău. Şi, mai ales, adăugă ea subliniindu-şi cuvintele, n-aveţi să vă temeţi de nici o viclenie faţă de o propunere făcută deschis de către cineva care nu împărtăşeşte în nici un fel urile politice.

— O asemenea călătorie nu va fi lipsită de primejdie, remarcă el, punînd în privire o sclipire ce da un anume tîlc banalului răspuns.

— De ce v-aţi şi teme ? întrebă ea, cu un zîmbet şiret : eu nu văd nici un pericol, pentru nimeni.

— Femeia care vorbeşte astfel să fie, oare, tot cea a cărei privire împărtăşea dorinţele mele ? îşi zicea tînărul. Ce accent ! Îmi întinde vreo cursă.

În acea clipă, ţipătul clar şi pătrunzător al unei cucuvăi, ce părea aciuată chiar deasupra hornului, răsună ca o prevestire întunecată.

— Ce-i asta ? zise domnişoara de Verneuil. Călătoria noastră nu începe sub semne bune. Dar cum de există cucuvăi care cîntă în plină zi ? întrebă ea, făcînd un gest de uimire.

— Se-ntîmplă uneori, spuse rece tînărul. Domnişoară, reluă el, poate că v-am purta ghinion. Nu la asta vă gîndiţi ? Să nu călătorim, deci, împreună.

Cuvintele lui fuseseră rostite cu un calm şi cu o rezervă care-o surprinseră pe domnişoara de Verneuil.

— Domnule, spuse ea, cu o sfidare pur aristocratică, sînt departe de a vrea să vă contrazic. Să ne păstrăm fărîma de libertate pe care ne-o mai lasă Republica. Dacă doamna ar fi singură, aș insista...

Pași grei de militar răsunară pe coridor și comandantul Hulot intră cu o înfățișare posomorîtă.

— Poftiți aici, colonele, spuse zîmbind domnișoara de Verneuil, arătîndu-i cu mîna un scaun de lîngă ea. Să ne ocupăm, de vreme ce așa trebuie, de afaceri de Stat. Dar de ce-sînteți atît de posac ? Ce-aveți ? Există cumva pe-aici șuani ?

Comandantul rămase cu gura căscată, scrutîndu-l cu o atenție deosebită pe tînărul necunoscut.

— Mamă, mai vrei puțin iepure ? Domnișoară, n-ați mîncat nimic, spunea marinarul către Francine, ocupîndu-se de tovarășele sale de masă.

Dar figura surprinsă a lui Hulot și nedumerirea domnișoarei de Verneuil erau de o gravitate extremă și ar fi fost primejdios să nu le ia în seamă.

— Ce-i comandante ? Nu cumva mă cunoști ? zise brusc tînărul.

— Poate, răspunse republicanul.

— Într-adevăr, cred că te-am văzut pe la școală.

— N-am fost niciodată la vreo școală, replică brusc comandantul. Și, mă rog, cam de pe la ce școală-ai ieșit ?

— De la Școala Politehnică.

— Aha, aha ! Da, din cazarma aia, unde vor să fabrice militari în dormitoare comune, răspunse comandantul, a cărui aversiune față de ofițerii ieșiți din acea pepinieră savantă era nemărginită. Și-n ce corp activezi ?

— În marină.

— A, zise Hulot, rîzînd răutăcios. Mulți elevi din școala aia ai văzut tu în marină ? De-acolo, reluă el cu un accent grav, nu ies decît ofițeri de artilerie și de geniu.

Tînărul rămase netulburat.

— Cu mine s-a făcut o excepție, datorită numelui pe care-l port, răspunse el. În familia mea, toți am fost marinari.

— A, reluă Hulot și care-i numele tău de familie, cetățene ?

— Du Gua Saint-Cyr.

— Așadar, n-ai fost asasinat la Mortagne ?

— Ah, n-a lipsit mult ! spuse grăbit doamna du Gua, fiul meu a primit două gloanțe...

— Ai actele la tine ? zise Hulot, fără s-o asculte pe mamă.

— Nu cumva vrei să le buchisești ? întrebă sfidător tînărul marinar, ai cărui ochi albaștri, plini de maliție, cercetau pe rînd chipul sumbru al comandantului și pe cel al domnișoarei de Verneuil.

— Nu cumva un ageamiu ca tine vrea, așa, ca din întîmplare, să mă ia peste picior ? Hai, dă-mi hîrtiile, sau urmează-mă !

— Ho, ho, frate dragă ! Nu sînt un fluieră-vînt. Așadar, sînt nevoit să-ți răspund ! Dar tu cine ești ?

— Comandantul departamentului, replică Hulot.

— O, atunci cazul meu poate deveni foarte grav. Sînt prins cu arma în mînă.

Și îi întinse comandantului un pahar cu vin de Bordeaux.

— Nu mi-e sete, răspunse Hulot. Hai, ia să-ți vedem actele.

În acea clipă, un zăngănit de arme și pași de soldați răsunară în stradă ; Hulot se apropie de fereastră și luă o înfățișare satisfăcută, care-o făcu pe domnișoara de Verneuil să tresară. Semnul acesta de interes îl bucură pe tînăr, a cărui figură devenise rece și distantă. După ce se scotoci în buzunarul hainei, scoase un portofel elegant și-i prezentă comandantului hîrtiile pe care Hulot începu să le citească încet, comparînd semnalmentele de pe pașaport cu figura călătorului suspect. În timp ce

Hulot cerceta actele, țipătul de cucuvaie reîncepu ; de data aceasta însă nu fu greu să se distingă în el accentul și tonurile unui glas omenesc. Cu un aer iscoditor, comandantul îi înapoie atunci tînărului hîrtiile.

— Toate-s bune și frumoase, dar trebuie să mă urmezi la district. Mie nu prea-mi place muzica !

— Pentru ce să-l duceți la district ? întrebă domnișoara de Verneuil, cu o voce tremurată.

— Drăguță domnișoară, spuse comandantul, făcînd schima lui obișnuită, nu vă privește pe dumneavoastră.

Iritată de tonul și de expresia bătrînului militar, ca și, mai ales, de felul în care era umilită astfel în fața unui bărbat care-o plăcuse, domnișoara de Verneuil se ridică, lepădă brusc atitudinea de candoare și de modestie în care se arătase pînă atunci, obrazul i se împurpură și ochii-i străluciră.

— Spune-mi, tînărul acesta a satisfăcut tot ceea ce pretinde legea ? exclamă ea, stăpînit, dar și cu un fel de tremur în glas.

— Da, în aparență, răspunse ironic Hulot.

— Ei bine, nu vă cer decît să-i dați pace, *în aparență*, reluă ea. Vă temeți să nu vă scape ? N-aveți decît să-l escortați laolaltă cu mine pînă la Mayenne, va lua loc în trăsură împreună cu mama sa... Nici o obiecție, vă rog ! Ei bine, cum !... reluă ea, văzîndu-l pe Hulot care-și îngădui să facă mica-i grimasă, tot îl mai socotiți suspect ?

— Oarecum, pare-mi-se.

— Și-atunci, ce vreți să faceți cu el ?

— Nimic altceva, decît să-i bag oleacă minție-n cap... E cam zăpăcit, reluă comandantul cu ironie.

— Vă arde de glumă, colonele ? exclamă domnișoara de Verneuil.

— Hai, camarade, spuse comandantul, făcîndu-i semn cu capul marinarului ; hai să lichidăm !

La această obrăznicie a lui Hulot, domnișoara de Verneuil deveni calmă și zîmbi.

— Stați pe loc, spuse ea tînărului, apărîndu-l cu un gest plin de măreție.

— O, frumoasă figură ! spuse marinarul la urechea mamei sale, care își încruntă sprîncenele.

Ciuda și mii de alte sentimente iritate, dar stăpînite, așternură un farmec nou pe chipul pariziencei. Francine, doamna du Gua, fiul ei se ridicaseră cu toții. Domnișoara de Verneuil se așează dîrză între ei și comandantul ce surîdea, și își descheie zorită două brandenburguri de la spencer. Apoi, acționînd sub impulsul acelei orbiri care le cuprinde pe femei atunci cînd sînt lezate grav în amorul lor propriu, dar și încîntată ori nerăbdătoare să-și exercite puterea, asemenea unui copil abia așteptînd să-și încerce noua jucărie căpătată, ea îi prezentă mîndră comandantului o scrisoare deschisă.

— Citiți, îi spuse, cu un zîmbet sardonic.

Se întoarse apoi către tînăr, căruia, în beția triumfului, îi aruncă o privire în care șiretenia se îmbina cu o expresie de dragoste. Frunțile amîndorura se luminară ; bucuria le coloră fețele agitate, și mii de gînduri contradictorii se stîrniră în sufletele lor. Printr-o singură privire, doamna du Gua păru să atribuie mai mult iubirii decît carității generozitatea domnișoarei de Verneuil, și sigur că avea dreptate. Drăgălașa călătoare mai întîi se înroși, pe urmă își coborî cu modestie pleoapele, ghicind tot ceea ce spunea privirea aceea de femeie. Față de o asemenea învinuire primejdioasă, ea înălță apoi semeață capul, înfruntînd privirile tuturor. Comandantul, împietrit, înapoie scrisoarea contrasemnată de miniștri, și care ordona tuturor autorităților să se supună dispozițiilor acestei misterioase persoane ; își trase însă sabia din teacă, o luă, o frînse de genunchi și o zvîrli la pămînt.

— Domnișoară, dumneavoastră desigur știți prea bine ce-aveți de făcut ; dar un republican își are ideile și mîn-

dria lui, spuse el. Nu pot să slujesc unde comandă fetele frumoase ; chiar din această seară, voi înainta demisia mea primului consul, şi alţii, nu Hulot, vor fi supuşii dumneavoastră. Eu, acolo unde nu mai înţeleg, mă opresc ; mai ales atunci cînd este de datoria mea să înţeleg.

Urmă o clipă de tăcere, care fu însă repede ruptă de tînăra pariziancă ; înaintînd spre comandant, îi întinse mîna şi-i spuse :

— Colonele, chiar dacă aveţi o barbă cam prea lungă, puteţi să mă sărutaţi. Sînteţi un om !

— Şi sînt mîndru de asta, domnişoară, răspunse el, sărutînd cu stîngăcie mîna ciudatei fete. În ce te priveşte, camarade, adăugă el ameninţîndu-l cu degetul pe tînăr, ai scăpat dintr-o mare belea !

— Comandante, spuse rîzînd necunoscutul, e timpul să punem capăt glumelor şi, dacă vrei, te urmez la district.

— Ai să vii împreună cu invizibilul tău fluieraş, cu Marche-à-Terre... ?

— Care Marche-à-Terre ? întrebă marinarul, cu toate semnele celei mai sincere uimiri.

— Nu el a şuierat adineauri ?

— Ei bine, replică străinul, ce are-a-face şuieratul acela cu mine, te-ntreb ? Eu am crezut că soldaţii, cărora, fără-ndoială, le-ai poruncit să mă aresteze, îţi dădeau de ştire în felul acela că au sosit.

— Nu zău, aşa ai crezut tu ?

— Ah, Doamne-Dumnezeule, da ! Bea, totuşi, paharul cu vin de Bordeaux, e minunat.

Descumpănit de uimirea sinceră a marinarului, de nepăsarea de necrezut a manierelor şi de tinereţea chipului său, care făceau să-i pară aproape copilăreşti buclele părului blond pieptănat cu grijă, comandantul şovăia între mii de presupuneri. O zări atunci pe doamna du Gua încercînd să surprindă tîlcul privirilor pe care fiul ei le arunca spre domnişoara de Verneuil şi o întrebă brusc :

— Ce vîrstă-aveţi, cetăţeanco ?

— Vai, domnule ofiţer, legile Republicii noastre devin tot mai crude ! Am treizeci şi opt de ani.

— De-ar fi şi să mă-mpuşte, şi tot nu cred. Marche-à-Terre e-aici, el a şuierat ; sînteţi nişte şuani deghizaţi. Trăznetul lui Dumnezeu ! Am să-nconjur şi-am să scotocesc întregul han.

În acea clipă, un şuierat tremurat, destul de asemănător cu cele auzite mai înainte, venind din curtea hanului, îi tăie vorba comandantului, care se repezi încîntat pe coridor şi nu mai zări paloarea pe care cuvintele lui o aşternuseră pe faţa doamnei du Gua. Hulot văzu un surugiu ce-şi înhăma caii la diligenţă şi crezu că el şuierase ; renunţă la bănuielile sale, părîndu-i-se cu totul de necrezut ca şuanii să se hazardeze chiar pînă în mijlocul Alençonului, şi se întoarse încurcat.

— N-am ce-i face acum, dar, mai tîrziu, are să plătească scump clipa prin care ne-a făcut să trecem, zise grav mama la urechea fiului ei, în clipa cînd Hulot se întoarse în cameră.

Bravul ofiţer purta pe chipu-i îngîndurat expresia luptei ce se da în inima sa între severitatea datoriei şi bunătatea lui firească. Rămase tot mohorît, poate şi din pricină că gîndea că se va fi înşelat ; luă deci paharul cu vin de Bordeaux şi spuse :

— Camarade, scuză-mă ; şcoala ta însă trimite armatei ofiţeri prea tineri...

— Oare tîlharii au şi mai tineri ? întrebă rîzînd pretinsul marinar.

— Şi drept cine-l luaţi pe fiul meu ? reluă doamna du Gua.

— Drept le Gars, cel pe care guvernul de la Londra l-a trimis ca şef al şuanilor şi al vandeenilor, şi care se numeşte marchizul de Montauran.

Comandantul iscodi cu şi mai multă luare-aminte chipurile celor două personaje suspecte, care se priviră cu acea

expresie tipică a feței pe care o capătă treptat doi ignoranți închipuiți, și care s-ar putea reda prin următorul dialog : „Știi tu ceva ? — Nu ; dar tu ? — Habar n-am. — Atunci, ce tot ne-ndrugă ăsta ? — Aiurează". Apoi, zîmbetul obraznic și batjocoritor al prostiei ce se crede biruitoare.

Schimbarea subită a atitudinii și îngîndurarea domnișoarei Marie de Verneuil, cînd auzi rostindu-se numele generalului regalist, nu fură sesizate decît de Francine, singura care cunoștea pînă și nuanțele cele mai neînsemnate ale acelui chip tineresc. Pus brusc în derută, comandantul ridică de pe jos cele două bucăți ale săbiei lui, se uită la domnișoara de Verneuil, al cărei gest plin de căldură izbutise să descopere secretul de a-i înduioșa inima, și-i spuse :

— În ce vă privește, domnișoară, n-am să mă dezic : mîine, sabia mea frîntă îi va parveni lui Bonaparte, de nu cumva...

— Eh, ce mă interesează pe mine Bonaparte, Republica voastră, șuanii, regele și le Gars ? exclamă ea, înfrîngîndu-și cu greu o iritare nedorită.

Cine știe ce toane, sau poate pasiunea, așternură peste obrajii ei niște culori pline de strălucire și fu evident că lumea întreagă n-ar mai fi însemnat nimic pentru ea, din clipa în care s-ar fi atașat de o ființă ; dar numaidecît tînăra reintră într-un calm silit, cînd se văzu, ca un actor sublim, ținta privirii tuturor spectatorilor. Comandantul se ridică brusc. Îngrijorată și emoționată, domnișoara de Verneuil se luă după el, îl opri pe coridor și îl întrebă pe un ton solemn :

— Aveți, oare, motive suficient de temeinice ca să credeți că acest tînăr este le Gars ?

— Trăznetul lui Dumnezeu ! Domnișoară, cocoșelul care vă însoțește a venit să mă informeze că atît călătorii cît și vizitiul au fost omorîți de șuani, lucru pe care-l știam și eu ; ceea ce nu știam, însă, era numele călătorilor asasinați ; iar numele lor este du Gua Saint-Cyr !

— O, dacă s-a amestecat Corentin, nu mă mai mir de nimic ! exclamă ea, cu un gest de dezgust.

Comandantul plecă fără a îndrăzni s-o privească pe domnişoara de Verneuil, a cărei primejdioasă frumuseţe îi şi tulburase inima.

— Dacă aş mai fi întîrziat două minute, aş fi făcut prostia să-mi reiau sabia şi s-o escortez, îşi zicea el, în timp ce cobora scara.

Văzîndu-l pe tînărul marinar cu ochii aţintiţi la uşa prin care ieşise domnişoara de Verneuil, doamna du Gua îi spuse la ureche :

— Mereu acelaşi ! N-ai să pieri decît prin femeie. O păpuşă te face să uiţi totul. De ce-ai îngăduit să ia masa împreună cu noi ? Cine-i această domnişoară de Verneuil, care primeşte să ia masa cu nişte necunoscuţi, pe care o escortează albaştrii şi care-i dezarmează cu o scrisoare păstrată cu grijă la piept, sub spencer, ca o scrisoare de dragoste ? Asta-i una dintre ticăloasele cu ajutorul cărora Fouché vrea să pună mîna pe tine, iar scrisoarea pe care a arătat-o i-a fost dată spre a avea dreptul să solicite sprijinul albaştrilor împotriva ta.

— O, doamnă, răspunse tînărul, pe un ton acru, care-o făcu pe doamnă să îngălbenească şi-i sfîşie inima, generozitatea ei dezminte bănuielile tale. Aminteşte-ţi, pe deasupra, că, pe noi doi, nu ne unesc decît interesele regelui. După ce l-ai avut pe Charette la picioarele tale, universul nu-i, oare, prea gol pentru tine ? Oare nu mai trăieşti decît pentru a-l răzbuna ?

Doamna rămase gînditoare şi dreaptă, ca un om care contemplă de pe ţărm naufragiul comorilor sale şi care rîvneşte şi mai fierbinte averea lui pierdută. Domnişoara de Verneuil se întoarse, tînărul marinar schimbă cu ea un zîmbet şi o privire plină de gingăşie poznaşă. Oricît de nesigur părea viitorul, oricît de efemeră părea întîlnirea lor, bucuriile aşteptate erau cu atît mai ispititoare. Şi oricît de rapidă fu acea privire, ea nu scăpă ochiului iscoditor al doamnei du Gua, care pricepu totul ; numaidecît, fruntea i se încreţi uşor, iar fizionomia ei nu izbuti să ascundă în întregime gîn-

durile întunecate. Francine o observă ; îi văzu ochii aprinzîndu-i-se, obrajii împurpurîndu-i-se ; i se păru că zăreşte un duh infernal trecînd peste faţa ei bîntuită de o furtună groaznică ; dar trăznetul nu-i mai scurt, nici moartea mai fulgerătoare decît fusese acea expresie trecătoare ; doamna du Gua îşi reluă înfăţişarea voioasă, cu atîta seninătate, încît Francine gîndi că visase. Totuşi, recunoscînd în această femeie o dîrzenie cel puţin egală cu cea a domnişoarei de Verneuil, se cutremură prevăzînd cumplitele ciocniri ce aveau să se dezlănţuie între două inimi aşa de oţelite, şi se înfioră cînd o văzu pe domnişoara de Verneuil ducîndu-se la tînărul ofiţer, luîndu-l de amîndouă mîinile, trăgîndu-l spre ea şi conducîndu-l către fereastră, cu un gest de o cochetărie iscoditoare.

— Acum, mărturisiţi-mi, spuse ea, căutînd să-i citească în ochi, sînteţi cetăţeanul du Gua Saint-Cyr ?

— Da, domnişoară.

— Dar şi el şi mama sa au fost omorîţi alaltăieri !

— Sînt dezolat, răspunse el rîzînd. Oricum ar fi, nu vă sînt mai puţin îndatorat de un lucru pentru care vă voi păstra totdeauna o mare recunoştinţă, şi aş vrea să am prilejul să vi-o dovedesc.

— Am crezut că salvez un emigrant, dar îmi placeţi şi mai mult ca republican.

După aceste cuvinte, scăpate de pe buzele sale ca din nebăgare de seamă, ea se tulbură ; ochii-i părură a se roşina, şi nu mai avu în întreaga-i înfăţişare decît o delicioasă naivitate emoţionată ; lăsă încetişor mîinile ofiţerului, împinsă nu de ruşinea că le strînsese, ci de un gînd prea greu de purtat în inimă, şi-l părăsi ameţit de nădejdi. Deodată, păru că se înciudează pe sine însăşi pentru o atare libertate, ce putea fi atribuită pasagerelor aventuri de călătorie ; îşi reluă atitudinea convenţională, salută pe cei doi tovarăşi de călătorie şi dispăru împreună cu Francine. Cînd ajunseră în camera lor, Francine îşi împreună degetele, îşi întoarse pal-

mele răsucindu-şi braţele şi îşi privi lung stăpîna, spunîndu-i :

— Ah, domnişoară Marie, cîte întîmplări într-un timp atît de scurt ! Numai dumneavoastră vi se puteau întîmpla atîtea !

Domnişoara de Verneuil sări şi-o îmbrăţişă pe Francine.

— Ah, asta-i viaţa ! Sînt în ceruri !

— În iad, poate, replică Francine.

— O, dă-l încolo de iad, reluă domnişoara de Verneuil voioasă. Uite, dă-mi mîna : simţi cum îmi bate inima ? Am febră. Lumea-ntreagă acuma-i o nimica toată ! De cîte ori nu l-am văzut pe bărbatul acesta în visele mele ! Oh, ce chip frumos are, şi ce priviri strălucitoare !

— Vă va iubi, oare ? întrebă cu glas stins naiva şi simpla cîmpeancă, a cărei faţă era umbrită de melancolie.

— Tu mă-ntrebi ? răspunse domnişoara de Verneuil. Dar, ia spune-mi, Francine, adăugă ea, luînd o atitudine pe jumătate serioasă, pe jumătate glumeaţă : ar fi chiar aşa de greu ?

— Ba nu, dar are să vă iubească totdeauna ? reluă Francine zîmbind.

Se priviră o clipă, încurcate de-a binelea — Francine pentru că dovedea atîta experienţă, Marie pentru că întrezărea întîia oară în viaţa ei un vis de iubire şi de fericire ; rămaseră aşa, ca aplecate deasupra unui abis căruia ar fi vrut să-i sondeze adîncimea ascultînd vuietul unei pietre zvîrlite la început cu nepăsare.

— Eh, asta mă priveşte pe mine, spuse ea, făcînd gestul unui jucător care mizează la disperare. N-am s-o căinez niciodată pe o femeie înşelată, care n-ar trebui să se învinuiască decît pe sine atunci cînd este părăsită. Voi şti să-mi păstrez, pe viaţă şi pe moarte, bărbatul a cărui inimă va fi a mea. Dar, adăugă uimită, după o clipă de tăcere, de unde ai căpătat tu atîta experienţă, Francine ?...

— Domnişoară, tresări ţăranca, aud nişte paşi pe coridor...

— Ah, spuse ea ascultînd, nu e *el* ! Dar, reluă apoi, ia uite cum îmi răspunzi ! Te-nțeleg : te voi aștepta sau te voi ghici.

Francine avea dreptate. Trei lovituri bătute în ușă întrerupseră conversația. Căpitanul Merle se arătă, îndată ce auzi invitația de a intra, pe care i-o adresă domnișoara de Verneuil.

X

Salutînd-o milităreşte pe domnişoara de Verneuil, căpitanul îndrăzni să-i arunce o privire şi, uluit cu totul de frumusețea ei, nu nimeri să-i spună altceva decît :

— Domnişoară, sînt la ordinele dumneavoastră !

— Aşadar, aţi devenit protectorul meu, în urma demisiei şefului dumneavoastră de demi-brigadă ? Sau nu aşa se numeşte regimentul dumneavoastră ?

— Superiorul meu este adjutantul-major Gérard ; el m-a trimis aici.

— Deci comandantului, într-adevăr, îi este frică de mine ? întrebă ea.

— Scuzaţi-mă, domnişoară, lui Hulot nu-i e frică ; dar, vedeţi dumneavoastră, femeile nu-s specialitatea sa ; aşa încît l-a şifonat faptul de a-şi găsi generalul într-o scufă.

— Totuşi, răspunse prompt domnişoara de Verneuil, era de datoria lui să se supună superiorilor ! Mie îmi place disciplina, vă previn, şi nu vreau să fiu înfruntată.

— Aşa ceva ar fi şi greu, răspunse Merle.

— Să ne sfătuim, reluă domnişoara de Verneuil. Aici aveţi trupe proaspete care mă vor însoţi pînă la Mayenne, unde aş putea să ajung chiar astă-seară. Oare am pu-

tea găsi acolo alţi soldaţi, ca să ne continuăm drumul fără să ne oprim ? Şuanii nu ştiu nimic despre mica noastră expediţie. Călătorind noaptea, am avea necazuri dacă i-am întîlni într-un număr destul de mare pentru a ne ataca... Ce ziceţi, credeţi că ar fi posibil aşa ceva ?

— Da, domnişoară.

— Cum e drumul dintre Mayenne şi Fougères ?

— Prost. Mereu trebuie să urci şi să cobori, ca-ntr-un adevărat ţinut al veveriţelor.

— Să pornim, totuşi, zise ea ; şi, întrucît n-avem să ne temem de nici o primejdie la ieşirea din Alençon, luaţi-o înainte, noi vă vom ajunge repede.

— S-ar zice că domnişoara asta îşi poartă gradul de zece ani, îşi spuse Merle plecînd. Hulot se înşală, fetiţa nu-i dintre cele care-şi capătă rentele cu ajutorul unui pat moale. Şi, mii de cartuşe ? dacă bravul căpitan Merle vrea s-ajungă adjutant-major, nu-l sfătuiesc să-l creadă diavol pe arhanghelul Mihail.

În timpul discuţiei dintre domnişoara de Verneuil şi căpitan, Francine ieşise din cameră, cu gîndul să cerceteze de la o fereastră de pe coridor un anume loc din curte, spre care o curiozitate irezistibilă o împingea încă de pe cînd sosise la han. Privea paiele din grajd cu o atenţie atît de încordată, încît s-ar fi putut crede că se roagă în faţa vreunei sfinte Fecioare. Deodată, o zări pe doamna du Gua îndreptîndu-se către Marche-à-Terre, cu precauţiile unei pisici ce nu vrea să-şi ude labele. Văzînd-o pe doamna du Gua, şuanul se ridică şi rămase înaintea ei într-o atitudine de cel mai adînc respect. Această ciudată întîlnire stîrni curiozitatea Francinei, care alergă în curte, se strecură pe lîngă ziduri în aşa fel încît să nu fie văzută de doamna du Gua şi încercă să se ascundă în spatele uşii grajdului ; mergea în vîrful picioarelor, ţinîndu-şi răsuflarea, şi izbuti să se apropie de Marche-à-Terre, fără a-i trezi atenţia.

— Iar dacă, după toate informaţiile, îi spunea necunoscuta şuanului, nu-i ăsta numele ei, trage-n ea fără milă, ca-ntr-o căţea turbată !

— S-a-nţeles, răspunse Marche-à-Terre.

Doamna plecă. Şuanul îşi puse pe cap căciula de lînă roşie şi rămase în picioare, scărpinîndu-se după ureche, ca un om care nu ştie ce să facă ; atunci o văzu pe Francine, apărîndu-i ca prin magie.

— Sfîntă Anne din Auray ! exclamă el.

Lăsă biciul să-i cadă din mînă, întinse braţele şi rămase în extaz. O uşoară îmbujorare îi împurpură chipul grosolan, iar ochii-i străluciră ca nişte diamante căzute în noroi.

— Să fie într-adevăr fata lui Cottin ? spuse şuanul, cu un glas atît de stins, încît numai el putu să se audă. Sînteţi *godaine !* reluă el după o pauză.

— Cuvîntul acesta, destul de bizar, *godain, o godaine,* este un superlativ din dialectul locuitorilor de-aici, servind îndrăgostiţilor ca să exprime armonia dintre frumuseţea unei fiinţe şi îmbrăcămintea elegantă pe care-o poartă.

— Nici n-aş îndrăzni să vă ating, adăugă Marche-à-Terre, întinzînd totuşi mîna-i lată către Francine, ca pentru a cerceta greutatea unui lanţ gros de aur pe care fata îl purta la gît şi care-i atîrna pînă la brîu.

— Şi-*aţi* face bine, Pierre ! răspunse Francine, inspirată de acel instinct ce-o schimbă pe femeie în despot, atunci cînd nu-i ea cea împilată.

Se trase înapoi cu trufie, după ce se bucură în sine de uimirea şuanului ; compensă însă asprimea cuvintelor printr-o privire plină de duioşie şi se apropie din nou de el.

— Pierre, reluă ea, doamna aceea îţi vorbea despre tînăra domnişoară în slujba căreia mă aflu, nu-i aşa ?

Marche-à-Terre rămase mut, iar faţa-i se zbuciuma ca aurora între întuneric şi lumină. Privi cînd spre Francine,

cînd spre vajnicul bici căzut pe jos, cînd spre lanțul de aur ce părea că exercită asupra lui ispite tot atît de puternice ca și chipul bretonei ; pe urmă, ca pentru a pune capăt neliniștii sale, își ridică biciul și păstră tăcerea.

— O, nu e greu de ghicit că doamna ți-a poruncit s-o omori pe stăpîna mea, reluă Francine, care cunoștea adînca fidelitate a șuanului și socoti că-i va risipi astfel șovăielile.

Marche-à-Terre lăsă capu-n jos, într-un chip semnificativ. Pentru fata lui Cottin, acesta fu un răspuns.

— Ei bine, Pierre, dacă i se va întîmpla cel mai mic necaz, dacă un singur fir de păr de pe cap i se va clătina, ultima noastră întîlnire, și pe veci, va fi cea de-acum, pentru că eu, da ! eu voi fi în rai, pe cînd tu, tu te vei duce-n iad !

Posedatul, pe care Biserica îl exorciza odinioară cu mare pompă, n-ar fi fost mai zbuciumat decît Marche-à-Terre auzind profeția aceasta rostită cu o credință ce-i conferea o anume certitudine. Privirile lui, la început pline de o duioșie sălbatică, domolite apoi de îndatoririle unui fanatism tot atît de sever ca și cel al iubirii, deveniră deodată crunte, atunci cînd zări aerul poruncitor al neprihănitei fete de care se îndrăgostise cîndva. Francine interpretă tăcerea șuanului în felul ei.

— Așadar, nu vrei să faci nimic pentru mine ? îi spuse ea, pe un ton de reproș.

La aceste cuvinte, șuanul aruncă asupra iubitei sale o privire neagră ca o aripă de corb.

— Ești liberă ? întrebă el, printr-un mormăit pe care numai Francine îl putea înțelege.

— Eu ?... răspunse ea cu indignare. Dar tu, tu ce faci pe-aici ? Te ții tot de șueneală ! Și-alergi pe drumuri ca o fiară turbată care caută să muște. Oh, Pierre, dacă ai avea minte, ai veni cu mine. Frumoasa domnișoară care, pot să-ți spun, a fost crescută pe vremuri în casa noastră, mi-a purtat de grijă. Acum am două sute de livre rentă sigură. Pe deasupra, domnișoara mi-a mai cumpărat, pe cinci sute

de scuzi, şi casa cea mare a unchiului Thomas, iar eu am agonisit două mii de livre.

Dar zîmbetul şi enumerarea bogăţiilor ei eşuară în faţa chipului de nepătruns a lui Marche-à-Terre.

— Rectorii au hotărît să ne ridicăm la război, răspunse el. Fiecare albastru doborît e plătit cu o indulgenţă.

— Dar albaştrii n-ar putea şi ei să te ucidă ?

El răspunse îndepărtîndu-şi braţele ca pentru a regreta puţinătatea ofrandei pe care o aducea lui Dumezeu şi regelui.

— Şi eu ce-am să mă fac ? întrebă cu durere fata.

Marche-à-Terre o privi năuc ; ochii parcă i se măriră, două lacrimi i se rostogoliră de pe obrajii bărboşi pe cojocul de capră în care era îmbrăcat, şi un geamăt surd îi ieşi din piept.

— Sfîntă Anne din Auray !... Pierre, asta-i tot ce ai să-mi spui după o despărţire de şapte ani ?... Tare te-ai mai schimbat !

— Da' tot te iubesc, răspunse şuanul cu glas repezit.

— Nu, îi spuse ea la ureche, regele a trecut înaintea mea.

— Dacă mă mai priveşti aşa, zise el, plec.

— Ei bine, adio, reluă ea cu tristeţe.

— Adio ! repetă Marche-à-Terre.

Luă mîna Francinei, o strînse, o sărută, făcu semnul crucii şi dispăru în grajd, ca un cîine care a şterpelit un os.

— Pille-Miche, spuse el ortacului său, nu văd neam. Ai *chinchoire*-a la tine ?

— Uf, *sacristenia raiului !* mîndru lanţ !... răspunse Pille-Miche, scotocind printr-un buzunar al cojocului lui de capră.

Îi întinse lui Mache-à-Terre vîrful de corn de bou în care bretonii îşi ţin praful de tutun ce şi-l pisează singuri în timpul lungilor seri de iarnă. Şuanul îşi ridică degetul cel mare de la mîna stîngă în aşa fel încît să formeze cu încheietura mîinii acea scobitură în care se pune priza de

tabac, şi scuturâ acolo, vîrtos, cornul al cărui capac fusese scos de Pille-Miche. O pulbere măruntă căzu încetişor prin găurica cu care se termina vîrful acelei tabacheri bretone. Marche-à-Terre, tăcut, repetă de vreo şapte-opt ori aceeaşi mişcare, de parcă praful de tutun ar fi avut putere să-i schimbe gîndurile. Deodată făcu un gest deznădăjduit, aruncă *chinchoire*-a lui Pille-Miche şi înhăţă o carabină ascunsă sub paie.

— Şapte-opt *chinchées* de-astea-n şir nu preţuiesc *ni'ic* ? întrebă zgîrcitul de Pille-Miche.

— La drum ! strigă Marche-à-Terre, cu glasul-i răguşit. Avem de lucru.

Vreo treizeci de şuani ce dormeau pe sub iesle şi prin paie ridicară capetele, îl văzură pe Marche-à-Terre în picioare şi dispărură într-o clipă printr-o uşă ce da spre grădini, de unde se putea ajunge în cîmp. Cînd Francine ieşi din grajd, găsi diligenţa gata de plecare. Domnişoara de Verneuil şi cei doi tovarăşi ai ei de călătorie se şi urcaseră în ea. Bretona se înfioră văzîndu-şi stăpîna stînd în fundul trăsurii, lîngă femeia care, cu puţin mai înainte, poruncise să fie ucisă. *Suspectul* se aşeză în faţa domnişoarei Marie şi, de îndată ce Francine se urcă şi ea, greoaia trăsură porni cu mare cazną.

Soarele risipise norii suri ai toamnei, iar razele lui înseninau cu un aer oarecum sărbătoresc şi tineresc melancolia cîmpurilor. Mulţi îndrăgostiţi iau asemenea schimbări ale cerului drept prevestiri. Francine fu nespus de uimită de tăcerea care domni la început între călători. Domnişoara de Verneuil îşi reluase înfăţişarea rece şi sta cu mîinile împreunate pe un fel de manta, cu care se învelise. Cînd îşi ridica ochii, o făcea numai ca să privească peisajele ce rămîneau în urmă, schimbîndu-se rapid. Sigură că este admirată, nu se lăsă supusă de admiraţie ; dar aparenta ei nepăsare dovedea mai mult cochetărie, decît candoare. Emoţionanta puritate, ce dă atîta armonie diferitelor expresii prin care se exteriorizează sufletele delicate, părea

că nu poate să lumineze cu farmecul ei o ființă pe care apriga-i fire o destina furtunilor dragostei. Pradă plăcerii pe care o dau începuturile unei iubiri, necunoscutul nu mai încerca să-și explice discordanța dintre cochetăria și exaltarea ciudatei fete. Candoarea ei prefăcută nu-i îngăduia să contemple în voie o figură pe care acum liniștea o înfrumusețea, tot atît cît o înfrumusețase mai înainte zbuciumul! Nimănui nu-i place să dea vina pe izvorul plăcerilor sale.

E greu pentru o femeie frumoasă să se sustragă, într-o trăsură, privirilor însoțitorilor săi, care-și fixează ochii asupra ei ca pentru a căuta astfel o distracție față de monotonia drumului. Așa încît, fericit că poate să satisfacă aviditatea noii lui pasiuni, fără ca necunoscuta să-i evite privirea ori să se simtă jignită de atîta stăruință, tînărul ofițer se delectă să studieze liniile pure și încîntătoare ce alcătuiau contururile feței tinerei fete. I se păru ca un tablou. Uneori, lumina făcea să strălucească transparența trandafirie a nărilor ei și arcul dublu dintre nas și buza superioară; alteori, o rază galbenă de soare ilumina nuanțele tenului — sidefii dedesubtul ochilor și împrejurul gurii, trandafirii pe obraji, întunecate spre tîmple și pe gît. Tînărul admira contrastele de lumină și de umbră pe care le produceau în jurul feței buclele negre ale părului ei, dăruindu-i o grație efemeră; căci totu-i atîta de trecător la femei! Oare frumusețea ei de astăzi nu este, adeseori, cea de ieri, — din fericire, poate, pentru ea! Așa-zisul marinar, aflîndu-se încă la vîrsta cînd un bărbat se mai poate bucura de nimicurile ce reprezintă întreaga iubire, aștepta, cu încîntare, să se repete fermecătoarea clipire de pleoape a frumoasei fete și mișcările seducătoare pe care respirația le dă pieptului ei. Din cînd în cînd, furat de gînduri, pîndea un acord între expresia ochilor și imperceptibilul tremur al buzelor. Fiecare gest îi dezvăluia un alt suflet, fiecare mișcare o nouă față. Ori de cîte ori vreun gînd tainic trecea peste aceste trăsături mobile, ori de cîte ori

obrajii ei se împurpurau brusc, ori de cîte ori străluceau de un zîmbet cald, el savura mii de delicii, căutînd să ghicească secretele misterioasei domnișoare. Totul era o capcană, și pentru suflet, și pentru simțuri. În sfîrșit, tăcerea, departe de a ridica vreo piedică împotriva înțelegerii dintre inimile lor, constituia un loc de întîlnire pentru gînduri. Cîteva priviri, prin care ochii ei se ațintiră în cei ai străinului, îi arătară domnișoarei de Verneuil că tăcerea aceea putea s-o compromită ; atunci, îi puse doamnei du Gua cîteva dintre acele întrebări fără importanță, cu care se încep conversațiile ; dar nu izbuti să nu-l amestece și pe fiu.

— Cum de-ați putut să vă hotărîți, doamnă, întrebă ea, să-l dați pe fiul dumneavoastră la marină ? Nu-i aceasta totuna cu a vă condamna la o stare de necurmate îngrijorări ?

— Domnișoară, soarta femeilor, vreau să zic a mamelor, este să tremure totdeauna pentru comorile lor cele mai scumpe.

— Domnul vă seamănă foarte mult.

— Găsiți, domnișoară ?

Această nevinovată *legitimare* a vîrstei pe care și-o dase doamna du Gua îl făcu pe tînărul marinar să zîmbească, iar pretinsei sale mame îi inspiră o nouă ciudă. Ura acestei femei sporea cu fiecare privire pe care fiul ei o îndrepta spre Marie. Și tăcerea, și vorba, totul aprindea în ea o mînie înfricoșătoare, mascată sub manierele cele mai calde.

— Domnișoară, spuse atunci necunoscutul, săvîrșiți o eroare. Marinarii nu sînt mai în primejdie decît ceilalți militari. Femeile n-ar trebui să urască marina : n-avem noi, oare, față de trupele terestre, imensul avantaj de a rămîne credincioși iubitelor noastre ?

— Oh, fiindcă nu se poate altfel, răspunse domnișoara Verneuil rîzînd.

— Există totuşi fidelitate, zise doamna du Gua cu o voce aproape sumbră.

Conversaţia se însufleţi şi alunecă spre subiecte care nu prezentau interes decît pentru cei trei călători ; căci, în astfel de împrejurări, oamenii inteligenţi ştiu să dea banalităţilor semnificaţii noi ; dar discuţia, aparent frivolă, prin care aceşti necunoscuţi se amuzară iscodindu-se reciproc, ascundea dorinţele, pasiunile şi speranţele ce-i frămîntau. Finețea şi şiretenia domnişoarei Marie, care se ţinu mereu în gardă, demonstrară doamnei de Gua că numai prin calomnie şi prin viclenie ar izbuti să triumfe împotriva unei rivale primejdioase atît prin inteligenţa, cît şi prin frumuseţea sa. Călătorii ajunseră din urmă escorta, iar trăsura începu să meargă ceva mai încet. Tînărul marinar, văzînd un povîrniş lung pe care trebuiau să-l urce, propuse domnişoarei de Verneuil o plimbare pe jos. Eleganţa, politeţea caldă a tînărului părură a o cuceri pe pariziancă, iar consimţămîntul ei îl încîntă pe marinar.

— E şi doamna de aceeaşi părere ? o întrebă Marie pe doamna du Gua. Nu vreţi şi dumneavoastră să faceţi o plimbare ?

— Fandosita ! scrîşni doamna, coborînd din trăsură.

Marie şi necunoscutul porniră împreună, dar nu alături. Marinarul, sub stăpînirea unor dorinţi dezlănţuite, se gîndea să împrăştie rezerva ce i se împotrivea şi de care nu voia să se lase împiedicat. Socoti că va putea să reuşească, glumind cu necunoscuta după tipicul acelei amabilităţi franţuzeşti, al acelui spirit, cînd mai uşuratec, cînd mai grav, totdeauna cavaleresc, nu arare zeflemist, prin care se remarcau oamenii de frunte ai aristocraţiei exilate. Vesela pariziancă însă ştiu să-l ironizeze aşa de usturător pe tînărul republican, se pricepu să-i vestejească atît de dispreţuitor intenţiile de frivolitate, şi îşi arătă preferinţa faţă de ideile lui serioase şi faţă de căldura ce străbătea fără voia sa în vorbele ce le rostea, încît el ghici uşor secretul că domnişoara îl plăcea. Conversaţia se schimbă, deci

Din acea clipă, străinul corespunse tuturor speranţelor pe care figura lui expresivă le îndreptăţea. De la o clipă la alta, el întîmpina noi dificultăţi, ori de cîte ori încerca s-o înţeleagă pe sirena de care se îndrăgostea tot mai tare şi, pînă în urmă, fu silit să renunţe la orice impresie despre o fată care îşi făcea un joc din a le infirma pe toate. După ce fusese sedus admirîndu-i frumuseţea, el fu atras, deci, spre acest suflet necunoscut, de o curiozitate pe care Marie o stîrni încîntată. Conversaţia lor luă, pe nesimţite, un caracter de intimitate cu totul străin de tonul nepăsător, pe care domnişoara de Verneuil se străduia să i-l imprime, fără a izbuti.

Cu toate că doamna du Gua îi urmase pe cei doi îndrăgostiţi, ei începură, treptat-treptat, să meargă mai repede decît ea, aşa încît se găsiră în curînd la vreo sută de paşi înaintea ei. Cele două încîntătoare fiinţe călcau pietrişul fin de pe drum, răpite de farmecul copilăresc de a-şi uni scrîşnetul paşilor, fericiţi de a se vedea învăluiţi în aceeaşi rază de lumină, ce părea că se revarsă dintr-un soare de primăvară, şi că respiră împreună miresmele acelei toamne, încărcate de atîta jaf vegetal, încît păreau o hrană adusă de văzduhuri melancoliei dragostei lor. Deşi părea că nici unul dintre ei nu vede altceva decît o aventură trecătoare în întîlnirea lor de o clipă, — cerul, priveliştea şi toamna puseră în sentimentele pe care le trăiau o nuanţă de gravitate ce le da înfăţişarea dragostei. Începură prin a face elogiul zilei şi al frumuseţilor ei ; pe urmă, vorbiră despre ciudata lor întîlnire, despre sfîrşitul apropiat al unei legături atît de plăcute şi despre uşurinţa cu care îţi deschizi sufletul, într-o călătorie, faţă de persoane abia întrevăzute şi numaidecît pierdute. La această ultimă observaţie, tînărul profită de permisiunea tacită ce părea că-i dă dreptul să facă unele confidenţe sentimentale şi încercă să riste cîteva declaraţii indirecte, ca un bărbat deprins cu astfel de situaţii.

— Remarcați, domnișoară îi spuse el, cît de puțin urmează sentimentele drumul comun, în vremurile de teroare pe care le trăim ? Împrejurul nostru, nu-i oare totul bîntuit de un inexplicabil neprevăzut ? Iubim ori urîm, în temeiul unei priviri. Oamenii se unesc pe viață sau se despart cu graba cu care aleargă spre moarte. Ne grăbim în toate, ca și națiunea în zbuciumul ei. În toiul primejdiilor, îmbrățișările sînt datoare să fie mai arzătoare decît în scurgerea obișnuită a vieții. La Paris, pînă nu de mult, fiecare a învățat, ca pe un cîmp de bătălie, tot ce poate să spună o strîngere de mînă.

— Se simțea nevoia de a trăi repede și mult, răspunse ea, pentru că pe-atunci nu prea aveai mult timp de trăit.

Și, după ce-i aruncă tînărului ei însoțitor o privire ce părea să-i arate sfîrșitul scurtului lor drum, adăugă malițioasă :

— Sînteți destul de instruit în rosturile vieții, pentru un tînăr abia ieșit din școală !

— Ce gîndiți despre mine ? întrebă el, după o clipă de tăcere. Spuneți-mi părerea dumneavoastră, fără nici un menajament.

— Vreți, desigur, să obțineți astfel dreptul de a vorbi despre mine ?... replică ea, rîzînd.

— Nu vreți să-mi răspundeți, reluă el, după o ușoară pauză. Luați seama, adesea și tăcerea este un răspuns.

— Credeți că nu bănuiesc tot ce ați dori să puteți să-mi spuneți ? Of, Doamne, mi-ați și spus destule.

— O, dacă ne înțelegem așa de bine, făcu el, rîzînd, obțin mai mult decît îndrăzneam să sper.

Ea începu să rîdă atît de grațios încît păru că acceptă lupta curtenitoare cu care oricărui bărbat îi place să amenințe o femeie. Amîndoi se convinseră atunci, mai în glumă, mai în serios, că le-ar fi imposibil vreodată să fie unul pentru celălalt altceva decît ceea ce erau în acea clipă. Așa încît tînărul se putea încredința unei pasiuni lipsite de perspectivă, iar Marie putea să rîdă. Pe urmă, după ce ridi-

caseră astfel între ei o barieră imaginară, părură și unul și altul foarte grăbiți să profite de primejdioasa libertate pe care o stabiliseră.

Marie se împiedică deodată de-o piatră și făcu un pas greșit.

— Luați-mă de braț, spuse necunoscutul.

— Sînt nevoită, bine-nțeles ! Ați fi prea mîndru, dacă aș refuza. N-aș da, atunci, impresia că mi-e teamă de dumneavoastră ?

— Ah, domnișoară, răspunse el, strîngîndu-i brațul ca s-o facă să-i simtă bătăile inimii, am să devin mîndru prin favoarea pe care mi-o acordați.

— Ei bine, firea mea ușuratică vă va spulbera orice iluzie.

— V-ați pus de gînd să mă apărați de primejdia sentimentelor pe care le provocați ?

— Încetați vă rog, spuse ea, să mă tîrîți în asemenea discuții mărunte, de budoar, în asemenea logogrife de iatac. Nu-mi place să constat la un bărbat ca dumneavoastră un spirit pe care-l pot avea și proștii. Priviți !... Ne aflăm sub un cer albastru, în plin cîmp ; înaintea noastră, deasupra noastră, totul este măreț. Ați vrea să-mi spuneți că sînt frumoasă, nu-i așa ? Dar ochii dumneavoastră mi-o dovedesc destul, și, dealtminteri, știu acest lucru ; eu nu sînt femeia pe care-o pot flata complimentele. Vreți, cumva, să-mi vorbiți despre *sentimentele* dumneavoastră ? adăugă ea, cu o emfază sardonică. Mă considerați, deci, atît de naivă încît să cred într-o subită simpatie atît de puternică încît să domine o întreagă viață cu amintirea unei dimineți ?...

— Nu a unei dimineți, răspunse el, ci a unei femei frumoase, care s-a dovedit generoasă.

— O veți uita repede, reluă ea, răzînd cu ajutorul altor frumuseți, pe această femeie necunoscută, la care totul, probabil, pare bizar : numele, calitatea, situația, libertatea de spirit și de maniere.

— Nu-mi sînteţi necunoscută, exclamă el, am ştiut să vă intuiesc bine şi n-aş avea de adăugat nimic la desăvîrşirile dumneavoastră, afară doar de un pic mai multă încredere în dragostea pe care o inspiraţi din prima clipă.

— Ah, băieţelul meu cel de şaptesprezece ani! Aţi şi început să vorbiţi de dragoste? spuse ea surîzînd. Ei bine, fie... Iată un bun subiect de conversaţie între două persoane, la fel ca şi ploaia ori ca timpul frumos, atunci cînd ne aflăm într-o vizită. Să vorbim despre ea! Nu veţi constata la mine nici false modestii, nici sfială. Pot să ascult acest cuvînt fără să mă înroşesc, căci de-atîtea ori mi-a fost spus fără căldura inimii, încît a devenit aproape fără sens Mi-a fost repetat la teatru, în cărţi, în societate, pretutindeni; dar n-am întîlnit încă nimic care să se asemene cu un astfel de sentiment magnific.

— L-aţi căutat?

— Da.

Răspunsul ei fu rostit cu atîta dispreţ, încît tînărul făcu un gest de uimire şi o privi ţintă pe Marie, ca şi cum şi-ar fi schimbat brusc părerea despre firea şi despre adevărata ei situaţie.

— Domnişoară, spuse el cu o emoţie destul de prost mascată, sînteţi fată sau femeie, înger sau demon?

— Sînt şi una şi alta, răspunse ea rîzînd. Oare nu există totdeauna ceva diabolic şi angelic într-o tînără fată care n-a iubit încă, nu iubeşte şi nu va iubi, poate, niciodată?

— Şi sînteţi fericită astfel?... întrebă el, luînd un ton şi nişte maniere degajate, ca şi cum ar fi şi început să aibă mai puţină stimă pentru salvatoarea lui.

— O, fericită nu, reluă ea. Cînd mă gîndesc că sînt singură, dominată de convenţii sociale care mă fac în mod necesar artificioasă, invidiez privilegiile bărbaţilor. Dar, cînd îmi aduc aminte de toate mijloacele pe care natura ni le-a dăruit pentru a vă învălui, pe dumneavoastră, ceilalţi, pentru a vă înlănţui în firele invizibile ale unei puteri

căreia nici unul dintre dumneavoastră nu-i poate rezista, atunci rolul meu aici, pe pămînt, începe să-mi surîdă ; apoi, deodată, mi se pare mic și simt că l-aș dispreţui pe un bărbat care s-ar lăsa înșelat de ispite vulgare. În sfîrșit, uneori zăresc jugul nostru și-mi place, apoi mi se pare cumplit și-l resping, alteori simt în mine acea dorinţă de devotament care o face pe femeie atît de nobil de frumoasă ; adeșea, simt, o dorinţă de a domina, care mă sfîșie. Poate că aceasta-i lupta naturală dintre principiul binelui și cel al răului, care face să trăiască orice făptură pe pămînt. Înger și demon, spuneaţi dumneavoastră. Ah, astăzi, nu-mi recunosc această fire dublă. Totuși, noi, femeile, ne înţelegem insuficienţa mult mai bine decît dumneavoastră. N-avem noi, oare, un instinct care ne face să presimţim în orice lucru o desăvîrșire la care, fără îndoială, nu-i cu putinţă să ajungi ? Dar, adăugă ea privind cerul și scoţînd un suspin, ceea ce ne ridică în ochii dumneavoastră...

— Este... ? zise el.

— Ei bine, răspunse ea, este că noi toate luptăm, mai mult sau mai puţin, împotriva unei soarte incomplete.

— Domnișoară, pentru ce, așadar, să ne despărţim astă-seară ?

— Ah, spuse ea zîmbind la privirea pasionată pe care i-o aruncă tînărul, să ne urcăm în trăsură, aerul înălţimilor nu prea ne prieste.

Marie se întoarse brusc, necunoscutul o urmă și-o strînse de braţ într-un chip nu chiar respectuos, dar care exprima și imperioase dorinţi și admiraţie, totodată.

Ea grăbi pasul ; marinarul, bănuind că fata vrea să evite o declaraţie inoportună, deveni și mai arzător, riscă totul pentru a smulge o primă favoare de la ea și-i spuse, privind-o cu subînţeles :

— Vreţi să vă spun un secret ?

— Oh, zise ea grăbit, dacă se referă la dumneavoastră ?...

— Nu sînt în serviciul Republicii. Unde mergeți ? Voi merge și eu.

La această mărturisire, Marie se cutremură, își trase brațul și își acoperi obrajii cu amîndouă mîinile, spre a ascunde roșeața ori, poate, paloarea care-i acoperise chipul ; își dezveli însă numaidecît fața și spuse cu un glas stins :

— Ați început, așadar, la fel cum veți și sfîrși : înșelîndu-mă ?

— Da, spuse el.

La un asemenea răspuns, ea se întoarse cu spatele către greoaia diligență spre care se îndrepta și aproape că începu să alerge.

— Dar, reluă necunoscutul, parcă nu prea vă pria aerul ?

— Oh, s-a schimbat, spuse Marie cu o voce gravă, continuînd, să meargă, în prada unor gînduri furtunoase.

— Nu mai spuneți nimic ? întrebă străinul, cu inima plină de acea înfiorare plăcută pe care o dă așteptarea unei bucurii.

— Oh, spuse ea pe un ton uscat, tragedia a început prea repede.

— Despre ce tragedie vorbiți ? întrebă el.

Ea se opri, îl măsură pe elev mai întîi cu o privire în care strălucea o expresie dublă de teamă și de curiozitate, apoi își ascunse sub un calm de nepătruns sentimentele ce-o frămîntau, dovedind că, pentru o fată tînără, avea o înaltă școală a vieții.

— Cine sînteți ? reluă ea ; dar știu ! Cînd v-am văzut întîi, n-aș fi crezut ; sînteți șeful regalist numit le Gars ? Fostul episcop de Autun avea mare dreptate cînd ne spunea să ne încredem totdeauna în presimțirile care anunță nenorociri.

— Și ce interes aveți să-l cunoașteți pe garsonelul acela ?

— Dar ce interes are să se ascundă de mine, cînd eu i-am salvat viața ?

Ea începu să rîdă, însă silit.

— Am făcut bine cînd nu v-am îngăduit să-mi spuneți că mă iubiți. Să știți, domnule : vă urăsc din tot sufletul. Eu sînt republicană, iar dumneavoastră sînteți regalist ; v-aș denunța, dacă nu v-aș fi dat cuvîntul de onoare, dacă nu v-aș fi salvat o dată, și dacă...

Se opri. Cruntele învinuiri pe care și le aducea singură și zbuciumul pe care nici nu-și da silința să-l ascundă îl neliniștiră pe necunoscut, care încerca zadarnic s-o înțeleagă.

— Să ne despărțim numaidecît, numaidecît ! Adio ! spuse ea.

Se întoarse brusc, făcu cîțiva pași și se întoarse iar.

— Ba nu, am un interes enorm să aflu cine sînteți, reluă ea. Să nu-mi ascundeți nimic, să-mi spuneți numai adevărul. Cine sînteți ? Căci nu sînteți elev la Școala Politehnică, tot așa cum n-aveți șaptesprezece ani...

— Sînt un marinar, gata oricînd să părăsească oceanul spre a vă urma ori încotro va vroi imaginația dumneavoastră să mă poarte. Dacă am fericirea să vă ofer oarecare mister, mă voi feri să vă risipesc curiozitatea. De ce să amestecăm gravele interese ale vieții banale cu cele ale vieții inimii, în care începusem să ne înțelegem atît de bine ?

— Sufletele noastre s-ar fi putut înțelege, spuse ea pe un ton grav. Dar, domnule, eu nu am dreptul să vă cer să-mi acordați încrederea. Nu veți ști niciodată cît de mare vă este datoria față de mine : eu n-am să vă spun nimic.

Merseră cîțiva pași în cea mai adîncă tăcere.

— Ce mult vă interesează viața mea ! reluă necunoscutul.

— Domnule, spuse ea, vă implor, spuneți-mi cum vă numiți, sau tăceți. Sînteți un copil, adăugă ea, ridicînd din umeri ; și-mi faceți milă.

Stăruința pe care-o punea călătoarea ca să-i afle secretul îl făcu pe pretinsul marinar să șovăie între prudență și

dorință. Supărarea unei femei rîvnite are ispite destul de puternice ; supunerea, ca și mînia ei, este atît de imperioasă, atinge atîtea fibre ale inimii bărbatului, încît îl săgetează și îl subjugă ! Era aceasta, oare, la domnișoara Verneuil o cochetărie în plus ? Cu toată pasiunea lui, străinul avu tăria să nu se încreadă într-o femeie care vroia să-i smulgă cu tot dinadinsul o taină de viață și de moarte.

— Pentru ce, spuse el, luîndu-i mîna pe care ea îl lăsa ca din neatenție s-o ia, pentru ce indiscreția mea, care oferea o perspectivă de viitor acestei zile, a risipit întreaga vrajă ?

Domnișoara de Verneuil, care părea îndurerată, păstră tăcerea.

— Cu ce v-am putut mîhni atît, urmă el, și ce-aș putea să fac ca să vă îmbunez ?

— Spuneți-mi numele dumneavoastră.

De data aceasta, merse el în tăcere. După cîțiva pași, domnișoara de Verneuil se opri deodată, ca și cum ar fi luat o hotărîre importantă.

— Domnule marchiz de Mantauran, spuse ea cu demnitate, fără a izbuti să-și ascundă pe de-a-ntregul zbuciumul ce da un fel de tremur nervos feței sale, oricît m-ar costa, sînt fericită să vă fac un servici de mare preț. Ne vom despărți aici. Escorta și diligența sînt mult prea necesare securității dumneavoastră, ca să nu le acceptați și pe una, și pe cealaltă. Să nu vă fie teamă de republicani ; toți soldații aceștia, vedeți, sînt oameni de onoare, iar eu am să-i dau adjutantului cîteva dispoziții pe care le va executa întocmai. Eu pot să mă întorc la Alençon și pe jos, împreună cu camerista mea : cîțiva soldați ne vor însoți. Dar să nu uitați ceea ce vă spun, pentru că e vorba de viața dumneavoastră : dacă-l veți întîlni, înainte de a vă fi văzut în siguranță, pe oribilul muscadin pe care l-ați cunoscut la han, fugiți, căci vă va aresta numaidecît. În ce mă privește...

Făcu o pauză.

— În ce mă privește, eu mă reîntorc, mîndră, în mizeriile vieții, reluă ea în șoaptă, abia stăpînindu-și lacrimile. Adio, domnule, fiți fericit ! Adio...

Și-i făcu un semn căpitanului Merle, care tocmai ajungea în vîrful dealului. Tînărul nu se așteptase la un atît de brusc deznodămînt.

— Așteptați ! strigă el, cu un fel de disperare destul de bine jucată.

Ciudatul capriciu al unei fete pentru care el, atunci, și-ar fi sacrificat și viața, îl surprinse într-atîta pe necunoscut, încît născoci o deplorabilă viclenie ca să-și ascundă numele, dar totodată să satisfacă și curiozitatea domnișoarei de Verneuil.

— Aproape că ați ghicit, spuse el ; sînt emigrant, condamnat la moarte, și mă numesc vicontele de Bauvan. Dragostea de țară m-a readus în Franța, lîngă fratele meu. Nădăjduiesc că voi fi șters de pe listă, prin influența doamnei de Beauharnais, astăzi soția primului-consul ; dar, dacă nu voi izbuti, vreau să mor pe pămîntul țării mele, luptînd alături de Montauran, prietenul meu. Mai întîi vreau, însă, grație unui pașaport pe care l-am căpătat, să cercetez, în taină, dacă mi-a mai rămas vreo proprietate în Bretania.

În vreme ce tînărul gentilom vorbea, domnișoara de Verneuil îl cerceta cu ochi sfredelitori. Ar fi vrut să se îndoiască de adevărul vorbelor lui ; dar, naivă și încrezătoare, luă treptat o expresie de seninătate și exclamă :

— Domnule, ceea ce-mi spuneți acum este adevărul adevărat ?

— Cu desăvîrșire adevărat, repetă necunoscutul, care părea să pună destul de puțină probitate în relațiile lui cu femeile.

Domnișoara de Verneuil suspină adînc, ca o ființă care revine la viață.

— Ah, exclamă ea, sînt tare fericită.

— Așadar, îl uriți, într-adevăr, pe bietul meu Montauran ?

— Nu, spuse ea : dar nu veți putea să mă înțelegeți. N-aș vrea ca *dumneavoastră* să fiți amenințat de primejdiile de care mă voi strădui să-l apăr, acum, cînd știu că vă este prieten.

— Cine v-a spus că Montauran e în primejdie ?

— Eh, domnule, chiar dacă n-aș veni de la Paris, unde nu se vorbește decît despre acțiunile lui, cred că, totuși, comandantul de la Alençon ne-a spus destule despre el.

— V-aș întreba, atunci, cum veți putea să-l apărați de primejdie ?

— Și dacă nu vreau să răspund ? spuse ea, cu acel aer disprețuitor sub care femeile știu atît de bine să-și ascundă sentimentele. Cu ce drept vreți să-mi cunoașteți secretele ?

— Cu dreptul pe care trebuie să-l aibă un om care vă iubește.

— Atît de repede ?... zise ea. Nu, nu mă iubiți, domnule ! Dumneavoastră nu vedeți în mine decît obiectul unei plăceri trecătoare, atîta tot. Nu v-am intuit eu, oare, din capul locului ? O persoană care cunoaște cît de cît obiceiurile lumii bune, ar putea, în împrejurările în care ne aflăm, să se înșele cînd îl aude pe un elev de la Școala Politehnică servindu-se de expresii alese și ascunzîndu-și așa de nedibaci ca dumneavoastră manierele de mare senior sub înfățișarea unui republican ; dar în părul dumneavoastră mai este un rest de pudră, și mai păstrați încă un parfum de gentilon pe care o femeie de lume trebuie să-l simtă de la bun început. Așa încît, temîndu-mă ca nu cumva însoțitorul meu, care are toate istețiile unei femei, să nu vă recunoască, l-am concediat cît mai degrabă. Domnule, un adevărat ofițer republican, proaspăt ieșit din școală, nu s-ar socoti un cuceritor de inimi în preajma mea și nu m-ar lua drept o intrigantă drăguță. Îngăduiți-mi,

domnule de Bauvan, să vă supun, în această privință, unor simple deducții de femeie. Sînteți, oare, atît de tînăr, încît să nu știți că dintre toate creaturile de sexul nostru, cea mai greu de cucerit este cea a cărei valoare este evaluată în cifre și pe care plăcerea o scîrbește ? Pentru un asemenea gen de femeie, sînt necesare, s-a spus, ispite imense, ea nu cedează decît toanelor sale, iar pentru un bărbat, a pretinde să fie iubit de o astfel de femeie constituie cea mai mare înfumurare. Să lăsăm, însă, la o parte această categorie de femei, în care mi-ați făcut galanteria de a mă orîndui, pentru că ele, neapărat, trebuie să fie frumoase ; nu se poate, totuși, să nu vă dați seama că o femeie tînără, nobilă, frumoasă, inteligentă (îmi acordați aceste avantaje) nu se vinde și nu poate fi obținută decît într-un singur fel : atunci cînd este iubită. Mă înțelegeți ? Dacă iubește și dacă vrea să facă o nebunie, nebunia ei trebuie să fie justificată prin ceva măreț ! Iertați-mi risipa aceasta de logică, atît de rară la persoanele de sexul nostru ; dar, spre onoarea dumneavoastră și... a mea, spuse ea înclinîndu-se, n-aș vrea să ne fi amăgit reciproc în ceea ce privește meritele noastre, și nici ca dumneavoastră să vi-o închipuiți pe domnișoara de Verneuil, înger ori demon, fată sau femeie, în stare să se lase înșelată de niște galanterii banale.

— Domnișoară, spuse pretinsul viconte, a cărui uimire, cu toate că și-o ascunse, era nemărginită, și care redeveni dintr-o dată om de înaltă societate, vă rog să credeți că vă accept ca pe o foarte nobilă persoană, plină de inimă și de sentimentele înalte, sau... ca pe o fată bună, la alegerea dumneavoastră !

— Nu vă cer atîta, domnule, spuse ea, rîzînd. Lăsați-mi incognito-ul meu. Dealtminteri, masca mea e mai bine pusă decît a dumneavoastră, și vreau să mi-o păstrez, fie și numai pentru a ști dacă bărbații care-mi vorbesc despre dragoste sînt sinceri... Domnule, ascultați, adăugă

ea, strîngîndu-l tare de braţ : dacă mi-aţi putea dovedi o dragoste adevărată, nici o putere omenească nu ne-ar mai despărţi. Da, aş vrea să mă alătur unei vieţi de bărbat grandioase, să mă căsătoresc cu o ambiţie vastă, cu nişte gînduri sublime. Inimile nobile nu pot fi infidele, căci statornicia este una din forţele lor specifice ; aş fi, aşadar, totdeauna iubită, totdeauna fericită ; dar eu, oare, la rîndu-mi, n-aş fi gata totdeauna să fac din trupul meu o treaptă pe care să se ridice bărbatul căruia i-aş fi dăruit inima mea, să mă jertfesc pentru el, să îndur totul de la el, să-l iubesc totdeauna, chiar şi atunci cînd el nu m-ar mai iubi ? N-am îndrăznit niciodată să încredinţez unei alte inimi nici dorinţele inimii mele, nici avînturile pătimaşe ale visurilor care mă mistuie ; dar dumneavoastră pot să vă mărturisesc liniştită cîteva dintre ele, căci ne vom despărţi, îndată ce vă veţi afla în siguranţă.

— Să ne despărţim ?... Niciodată ! spuse el electrizat de bătăile care răsunau din acea inimă viguroasă ce părea că se zbate împotriva unui vis imens.

— Sînteţi liber ? reluă ea, aruncîndu-i o privire plină de mîndrie, care-l îngheţă.

— Oh, de liber... da, în afară de condamnarea la moarte.

Ea îi spuse atunci, cu o voce grea de sentimente amare :

— Dacă n-ar fi totul decît un vis, ce viaţă frumoasă am trăi noi doi !... Dar, dacă am vorbit prostii, să nu le şi săvîrşim. Cînd mă gîndesc la tot ceea ce ar trebui să fiţi pentru ca să mă puteţi preţui la adevărata mea valoare, mă îndoiesc de toate.

— Iar eu, eu nu m-aş îndoi de nimic, dacă aţi vrea să-mi aparţi...

— Sst ! exclamă ea, auzindu-i declaraţia spusă pe un ton între-adevăr pătimaş ; e limpede că aerul nu prea ne priieşte ; hai să ne întoarcem la însoţitorii noştri.

XI

Diligența îi ajunse repede din urmă pe cei doi, care își reluară locurile și călătoriră cîteva leghe în cea mai adîncă tăcere. Acum, și unul și celălalt aveau, într-adevăr, un subiect destul de vast pentru a se cufunda în gînduri ; ochii lor însă nu se mai sfiau să se întîlnească. Amîndoi păreau să aibă un interes egal de a se observa și de a-și ascunde un secret de seamă ; se simțeau însă atrași unul către celălalt printr-o aceeași dorință care, după discuția avută, căpătase adîncimile unei pasiuni, căci fiecare recunoscuse la celălalt calități ce făceau și mai atrăgătoare, în ochii lor, plăcerile pe care le așteptau din conflictul sau din înțelegerea dintre ei. Poate că fiecare, tîrît într-o viață de riscuri, ajunsese în acea stare sufletească singulară cînd, fie din oboseală, fie pentru a-și desfide soarta, fugeau de cugetările grave și se lăsau în voia capriciilor hazardului continuînd o acțiune numai pentru motivul că ea nu mai oferea nici o ieșire și pentru că vroiau totuși să-i vadă deznodămîntul final. Oare lumea sufletului nu are, ca și lumea fizică, vîrtejurile și abisurile ei, în care firilor puternice le place să se cufunde, riscîndu-și viața, așa cum unui jucător îi place să-și încerce norocul ? Gentilomul și domnișoara de Verneuil avură, într-un fel, revelația unor atari gînduri, ce le deveniră comune după convorbirea care le și pricinuise, și-astfel realizară amîndoi dintr-odată un pas imens, afecțiunea lor sufletească urmînd îndată pe cea a simțurilor. Cu toate acestea, cu cît se simțeau mai fatalmente atrași unul de către celălalt, cu atît mai mult se simțiră interesați să se studieze, fie și numai spre a spori, printr-un calcul involuntar, suma bucuriilor viitoare. Tînărul, încă uimit de profunzimea gîndurilor ciudatei fete, se întreba, în primul rînd, cum de putea ea să îmbine atîta cunoaștere a vieții cu atîta nevinovăție și tinerețe. I se păru, atunci, că descoperă, în neobișnuit

castitate pe care Marie vroia s-o dea atitudinilor ei, numai dorința de a părea castă ; o bănui de prefăcătorie, se mustră în sinea lui pentru plăcerea ce-o trăise și nu mai voi să vadă în acea necunoscută decît o comediantă dibace : și avea dreptate. Domnișoara de Verneuil, ca toate fetele din lumea ei, devenind cu atît mai modestă cu cît se simțea mai înflăcărată, lua în modul cel mai firesc acea atitudine de mironosiță sub care femeile știu să-și învăluie așa de bine dorințele cele mai aprinse. Toate ar vrea să se ofere fecioare dragostei ; și dacă nu mai sînt fecioare, faptul că ar vrea totuși să pară așa, constituie omagiul pe care ele îl aduc iubirii. Asemenea gînduri trecură fulgerător prin mintea gentilomului și-i făcură plăcere. Într-adevăr, pentru amîndoi, studierea aceea trebuia să fie un pas înainte, iar bărbatul îndrăgostit ajunge repede în faza pasională cînd și în defectele femeii îndrăgite găsește temeiuri ca s-o iubească și mai mult. Domnișoara de Verneuil rămase pe gînduri mai mult timp decît emigrantul ; poate că imaginația o purtase într-un viitor mult mai vast : tînărul nu se supunea decît unuia dintre miile de sentimente pe care desigur că le mai încercase în viața lui de bărbat ; pe cînd tînăra visa la o întreagă viață, pe care se simțea fericită s-o înfrumusețeze, s-o umplă cu bucurii, cu sentimente mari și nobile. Fericită în visele ei, tot atît de îndrăgostită de aceste himere ca și de realitate, de viitor ca și de prezent, Marie se gîndea să-și schimbe atitudinea de pînă atunci și să-și consolideze puterea asupra acelei inimi tinere, procedînd astfel din instinct, așa cum procedează toate femeile. După ce se hotărîse în sine să i se dăruie în întregime, ea rîvnea, ca să spunem așa, să i se dăruiască cu bucata : ar fi vrut să-și poată readuna, din trecut, toate faptele, toate cuvintele, toate privirile, și să le pună în armonie cu demnitatea de femeie iubită. Iar în ochi i se ivea un fel de spaimă, ori de cîte ori se gîndea la convorbirea avută, cînd se dovedise atît de

îndrăzneață. Contemplînd însă figura lui plină de forță, își spuse că o ființă atît de puternică nu se poate să nu fie mărinimoasă și se felicită că a avut norocul să întîlnească o dragoste mult mai de preț decît cea de care au avut parte multe alte femei, văzînd în iubitul ei un om de caracter, un om care, condamnat la moarte, venea de bunăvoie să-și rişte capul și să reînceapă războiul împotriva Republicii. Gîndul de a putea să stăpînească numai ea peste un asemenea suflet dădu pe loc tuturor lucrurilor o fizionomie deosebită. Între clipa cînd, în urmă cu cinci ore, își compunea o față și un glas destinate să-l atîțe pe junele gentilom, și momentul de-acum, cînd îl putea vrăji cu o singură privire, era deosebirea dintre un univers mort și universul viu. Rîsete fericite și o veselă cochetărie ascunseră imensitatea unei pasiuni ce se înfățișa, ca și nenorocirea, surîzînd. În starea sufletească în care se afla atunci domnișoara de Verneuil, viața exterioară luă, pentru ea, înfățișarea unei năluciri. Trăsura trecu prin sate, printre văi și printre munți, din care însă nici o imagine nu-i rămase în minte. Ajunseră la Mayenne, soldații de escortă se schimbară, Merle îi vorbi, ea îi răspunse, străbătură apoi un întreg oraș, pe urmă porniră iar la drum ; dar figurile, casele, străzile, priveliștile, oamenii se scurseră ca formele vagi dintr-un vis. Se lăsă seara. Marie plutea sub un cer de diamante, învăluită într-o lumină lină, pe drumul spre Fougères, fără să ia aminte că cerul își schimbase înfățișarea, fără să știe ce mai însemnau nici Mayenne, nici Fougères și nici unde se afla. Că peste cîteva ore s-ar putea despărți de bărbatul de care se îndrăgostise și pe care-l credea îndrăgostit — un asemenea lucru nu i se mai părea cu putință. Dragostea este singura pasiune care nu acceptă nici trecutul, nici viitorul.

Uneori gîndul ei se trăda în cîte un cuvînt, dar frazele-i păreau aproape cu totul lipsite de sens, răsunînd însă în inima iubitului ca făgăduiala uneori desfătări. În

ochii celor doi martori ai proaspetei iubiri, pasiunea lor lua o aliură înfricoşătoare. Francine o cunoştea tot aşa de bine pe Marie, cum îl cunoştea străina pe tînărul gentilom, iar atare experienţă a trecutului le făcea pe amîndouă să aştepte, tăcute, cine ştie ce deznodămînt cumplit. Într-adevăr, nu peste mult, ele putură vedea sfîrşitul dramei, pe care cu atîta tristeţe domnişoara de Verneuil, fără să ştie, poate, o numise tragedie.

Cînd cei patru călători se aflară la vreo leghe dincolo de Mayennne, auziră un călăreţ galopînd năpraznic după ei ; cînd ajunse în dreptul trăsurii, se aplecă şi o privi pe domnişoara pe Verneuil, care-l recunoscu pe Corentin. Sinistrul personaj îşi permise să-i facă un semn tainic, de o familiaritate destul de umilitoare pentru ea şi, după ce o îngheţase cu acel semn josnic, dispăru. Emigrantul păru neplăcut impresionat de întîmplare, lucru ce nu scăpă, desigur, nici pretinsei sale mame ; Marie însă făcu o uşoară mişcare spre el, parcă spre a se refugia printr-o privire în inima lui, ca în singurul adăpost al ei pe pămînt. Fruntea tînărului se însenină atunci, savurînd fiorul pe care-l făcu să-l trăiască gestul prin care iubita îi dezvăluise, parcă fără să vrea, profunzimea sentimentelor ei. O frică inexplicabilă alungase toată cochetăria, iar dragostea se arătă, pentru o clipă, fără voal ; tăcură, ca pentru a prelungi plăcerea acelei clipe. Din nefericire, între ei se afla doamna du Gua, care vedea totul ; şi, ca un avar care dă un ospăţ, ea părea că le numără fiecare înghiţitură şi că le socoteşte zilele. Pierduţi în fericirea lor, cei doi îndrăgostiţi, fără să-şi dea seama ce drumuri bătuseră, ajunseră pe acea porţiune a şoselei care străbate valea Ernée-ului şi care reprezintă primul dintre cele trei bazine unde s-au petrecut evenimentele ce servesc de cadru acestei povestiri. Francine zări atunci, şi le arătă şi lor, figurile stranii ce se deplasau ca nişte umbre printre copacii şi desişu-

rile de pe dîmburile din jurul ogoarelor. Cînd trăsura ajunse în dreptul acelor umbre, o salvă generală de împuşcături şi gloanţele ce le şuierau pe deasupra capetelor le dovedi călătorilor că toate acele năluciri erau reale. Escorta era prinsă într-o ambuscadă.

Sub salva de împuşcături, căpitanul Merle se mustră cumplit că o ascultase pe domnişoara de Verneuil, care săvîrşise greşala de a se bizui pe lipsa de primejdie a unei călătorii nocturne şi rapide, şi nu-l lăsase să ia cu el decît vreo şaizeci de oameni. La comanda lui Gérard, căpitanul îşi despărţi fulgerător mica oaste în două şiruri, ca să apere cele două laturi ale drumului, iar ofiţerii porniră în pas alergător prin cîmpurile de grozamă şi prin spinării, alergînd să-i înfrunte pe atacatori, fără să aibă vreo idee de numărul lor. Albaştrii începură să scotocească în dreapta şi în stînga prin tufărişurile dese, cu o vitejie imprudentă, şi răspunseră atacului şuanilor printr-un tir susţinut, îndreptat spre desişurile de unde porneau împuşcăturile. Prima reacţie a domnişoarei de Verneuil fu să sară din caleaşcă şi să fugă cît mai departe în urmă, ca să iasă din cîmpul de luptă ; dar, ruşinîndu-se de frica ei şi îndemnată de acel sentiment, ce pretinde să te arăţi măreţ în ochii fiinţei dragi, se opri în loc şi se străduí să urmărească lupta cu stăpînire de sine.

Emigrantul veni lîngă ea, îi luă mîna şi-o puse pe inima lui.

— Mi-a fost frică, spuse ea zîmbind ; acum însă...

În acea clipă, camerista speriată strigă :

— Marie, luaţi seama !

Dar cînd Francine dădu să sară din trăsură, se simţi înşfăcată de o mînă viguroasă şi enormă, a cărei strîngere o făcu să scoată un strigăt de durere. Se întoarse, recunoscu figura lui Marche-à-Terre şi amuţi.

— Datorez, deci, spaimei dumneavoastră, spuse atunci străinul către domnişoara de Verneuil, dezvălui-

rea celei mai dulci taine a inimii ! Datorită Francinei, aflu că purtați numele grațios de Marie ; Marie, numele pe cale l-am rostit în toate clipele mele de deznădejde ! Marie, numele pe care îl voi rosti de acum înainte cu bucurie, și pe care nu-l voi mai spune fără să săvîrșesc sacrilegiul de a confunda religia cu dragostea ! Ar constitui însă un păcat faptul de a te ruga și de a și iubi totodată ?

La aceste cuvinte, își strînseră mîna cu putere, se priviră în tăcere, iar năvala de senzații pe care le trăiau le luă și tăria și putința de a se exprima.

— Pentru dumneavoastră cei de-aici, nu-i nici o primejdie ! spuse brutal Marche-à-Terre către Francine, dînd sunetelor răgușite și guturale ale glasului său o notă sinistră de dojană și accentuînd în așa fel fiecare cuvînt, încît nevinovata țărancă rămase înmărmurită.

Pentru întîia oară, biata fată zărea ferocitatea din privirile lui Marche-à-Terre. Părea că numai lumina lunii se potrivea unei asemenea figuri. Sălbaticul breton, ținîndu-și căciula într-o mînă și greaua-i carabină în cealaltă, ghemuit ca un năpîrstoc și învăluit în acea lumină albă sub razele căreia toate formele capătă înfățișări atît de ciudate, aparținea astfel mai degrabă vedeniilor decît realității. Apariția lui și reproșul făcut avură ceva din fulgerarea fantomelor. El se întoarse brusc către doamna du Gua, cu care schimbă cîteva cuvinte grăbite și din care Francine, care uitase întrucîtva limba bretonă, nu putu să înțeleagă mai nimic. Părea că doamna îi da lui Marche-à-Terre mai multe ordine. Scurta lor discuție se încheie printr-un gest poruncitor al doamnei, care-i arăta șuanului pe cei doi îndrăgostiți. Înainte de a se supune, Marche-à-Terre aruncă o ultimă privire spre Francine, pe care părea s-o deplîngă ; el ar fi vrut să-i vorbească, dar bretona știu că tăcerea iubitului său era impusă. Pielea aspră și tăbăcită de pe fruntea lui izbuti aproape să se încrețească, iar sprîncenele i se împreunară cumplit.

Va rezista el, oare, poruncii reînnoite de-a o ucide pe domnișoara de Verneuli ? Schima aceea îl făcu, de bună-seamă, și mai hidos pentru doamna du Gua, dar lumina ochilor lui îl făcu aproape frumos pentru Francine care, ghicind din acea privire că ea ar putea face să se supună sub voința ei de femeie dîrzenia cruntului sălbatic, nădăjdui că mai domnește încă, după Dumnezeu, asupra inimii lui cumplite.

Amoroasa conversație a domnișoarei Marie fu întreruptă de doamna du Gua, care veni și o luă, țipînd de parcă cine știe ce primejdie ar fi amenințat-o ; țelul ei însă nu era decît să-i înlesnească unui călăreț, pe care-l recunoscuse de departe, să vorbească cu emigrantul.

— Feriți-vă de fata pe care ați cunoscut-o la hanul *Trei mauri !*

După ce spuse această frază la urechea tînărului, cavalerul de Valois, unul dintre membri comitetului regalist din Alençon, dispăru, călare pe căluțul lui breton, printre tufele de grozamă din care ieșise. În acea clipă, împușcăturile se dezlănțuiră cu o repeziciune uluitoare, fără însă ca vreuna dintre cele două tabere să se avînte asupra celeilalte.

— Adjutante, să nu fi fost asta numai o încercare de atac pentru a-i răpi pe călătorii noștri și a le impune o răscumpărare ?... zise Clef-des-Coeurs.

— Pune mîna pe ei, sau naiba să mă ia ! răspunse Gérard, zburînd pe drum.

În acea clipă, focul șuanilor se rări, căci singurul scop al încăierării fusese acel avertisment comunicat de cavaler. Merle, care-i văzu pe șuani furișîndu-se în grupuri mici peste gardurile de mărăcini, nu socoti potrivit să se angajeze într-o luptă primejdioasă și zadarnică. Gérard ordonă scurt escortei să-și reia poziția pe drum și reîncepură marșul, fără să fi suferit vreo pierdere.

Căpitanul avu atunci prilejul să ofere mîna domnișoarei de Verneuil, pentru a se sui iar în trăsură, căci gentilomul rămăsese ca lovit de trăznet. Parizianca, nedumerită, se urcă fără să accepte politețea republicanului ; întoarse capul spre iubitul ei, îl văzu nemișcat și fu uluită de schimbarea subită pe care tainicile cuvinte ale cavalerului i-o provocaseră. Tînărul emigrant porni încet spre trăsură, cu fața în pămînt, și din întreaga lui atitudine se revărsa un profund sentiment de silă.

— Așa-i că aveam dreptate ? spuse doamna du Gua la urechea tînărului, conducîndu-l la trăsură ; e sigur că ne aflăm în mîinile unei creaturi cu care s-a pus la preț capul tău ; dar, de vreme ce-i atît de proastă încît să se amorezeze de tine, în loc să-și facă meseria, nu te-apuca acuma să te comporți ca un copil ; prefă-te că o iubești, pînă ce vom ajunge la Vivetière... O dată acolo !... „Dar nu cumva s-a și îndrăgostit ?"... își zise ea, văzîndu-l pe tînăr că se așează pe locul lui, cu o înfățișare de om adormit.

Caleașca huruia surd peste pietrele de pe drum. De la întîia privire pe care domnișoara de Verneuil o aruncă împrejurul său, totul i se păru schimbat. Moartea se și strecurase în dragostea ei. Nu erau, poate, decît cîteva umbre ; dar, în ochii oricărei femei care iubește, asemenea umbre sînt la fel de clare ca și cele mai strălucitoare culori. Francine înțelesese din privirile lui Marche-à-Terre că soarta domnișoarei de Verneuil, asupra căreia ea îi poruncise să vegheze, era în alte mîini și, ori de cîte ori stăpîna sa o privea, îi arăta un obraz palid și nu izbutea să-și stăpînească lacrimile. Doamna necunoscută abia își ascundea răutatea și ura de femeie sub zîmbetele-i prefăcute, iar subita schimbare ce se ivea de sub slugarnica-i bunăvoință față de domnișoara de Verneuil, din comportamentul, din glasul și din fizionomia ei, erau de natură să trezească toate temerile unei ființe pers-

picace. Așa încît domnișoara de Verneuil se înfioră instinctiv cînd se întrebă :

— De ce mă înfioară ?... E mama lui.

Se cutremură însă, din creștet pînă-n talpă, spunîndu-și deodată :

— Dar e, într-adevăr, mama lui ?

Și zări un întreg abis, pe care o ultimă aruncătură de ochi spre necunoscută îl lumină pe deplin.

— Femeia aceasta îl iubește ! gîndi ea. Dar de ce mă copleșește cu amabilități, după ce mi-a arătat atîta răceală ? Sînt, oare, pierdută ? Se teme, oare, de mine ?

În ce-l privește pe gentilom, el îngălbenea și se înroșea, rînd pe rînd, păstrînd totuși o atitudine calmă și lăsînd ochii în jos, ca să nu i se vadă straniile emoții ce-l frămîntau. O cumplită strîngere a buzelor îi schimonosea grațioasa arcuire a gurii, iar obrazul lui era alb de zbuciumul furtunii din gînduri. Domnișoara de Verneuil nu mai știa nici măcar dacă se mai putea bănui un pic de dragoste în mînia lui. Drumul, mărginit de pădure, devenise întunecat, și nu le mai îngădui acestor actori muți să se interogheze din priviri. Vuietul vîntului, foșnetul frunzelor, tropotul pașilor cadențați ai escortei dădură scenei acel caracter solemn care face să sporească bătăile inimii. Încercarea domnișoarei de Verneuil de a ghici cauza schimbării tînărului nu putea rămîne zadarnică. Figura lui Corentin îi trecu ca un fulger prin minte și-i reconstitui imaginea soartei ei reale, care-i reapăru dintr-o dată. Pentru întîia oară în ziua aceea, Marie se gîndi în mod serios la situația sa. Pînă atunci se lăsase purtată de fericirea de a iubi, fără să se gîndească nici la ea, nici la viitor. Acum, neînstare să-și mai îndure deznădejdea, căuta, aștepta, cu fermecătoarea răbdare a iubirii, o privire din partea tînărului, pe care-o cerșea atît de fierbinte, iar paliditatea și tremurul ei aveau un

grai atît de răscolitor, încît el şovăi ; dar prăbuşirea nu fu decît şi mai totală.

— Nu cumva vă doare ceva, domnişoară ? întrebă el.

Vocea lui, lipsită de orice bunăvoinţă, întrebarea însăşi, privirea, gestul, totul nu făcea decît s-o convingă pe biata fată că întîmplările din ziua aceea aparţineau unui miraj al sufletului ei, un miraj ce se spulbera acum ca nişte nori abia iviţi pe care-i risipeşte vîntul.

— Dacă mă doare ceva ?... răspunse ea, rîzînd silit ; vroiam să vă pun acecaşi întrebare.

— Credeam că sînteţi înţeleşi, zise doamna du Gua, cu o veselie prefăcută.

Nici gentilomul, nici domnişoara de Verneuil nu răspunseră. Tînăra fată, de două ori jignită, se înciudă văzîndu-şi puternica frumuseţe rămasă fără putere. Ştia că, dacă ar vrea, ar putea să afle oricînd cauza noii situaţii ; dar, nemaidorind s-o cunoască, pentru prima dată, poate, o femeie renunţă să afle un secret. Viaţa omului e dureros de darnică în situaţii în care, fie ca urmare a unei meditaţii prea adînci, fie a unei catastrofe, ideile noastre nu se mai leagă de nimic, rămîn goale de orice conţinut, fără nici un punct de sprijin, cînd prezentul nu mai găseşte nici un mijloc prin care să se atîrne nici de trecut, nici de viitor. Într-o astfel de stare era acum domnişoara de Verneuil. Ghemuită în fundul trăsurii, sta acolo ca un arbust dezrădăcinat. Tăcută şi tristă, nu mai privea pe nimeni, se învălui în durerea ei şi se cuibări cu atîta îndîrjire în lumea tainică în care se refugiază cei nefericiţi, încît nu mai văzu nimic. Cîteva ciori trecură croncănind pe deasupra ; dar, deşi în inima sa exista, ca în toate sufletele dîrze, un ungher destinat superstiţiilor, nu le mai acordă nici o atenţie. O vreme, călătorii îşi continuară drumul în tăcere.

XII

„Așa de repede despărțiți ?“ își spunea domnișoara de Verneuil. Totuși nimeni din preajma mea n-a vorbit. S-o fi făcut Corentin ? N-avea nici un interes. Cine s-ar fi putut ridica să mă învinuiască ? De-abia iubită, și iată-mă trăind durerea de a fi părăsită. Semăn iubire și culeg dispreț. Așadar, soarta mea-i pururea să întrezăresc fericirea și pururea s-o pierd ?

Simți în inimă o tulburare necunoscută, pentru că, într-adevăr, iubea pentru întîia oară. Totuși, nu era subjugată pînă într-atîta, încît să nu poată găsi, în mîndria firească a unei femei tinere și frumoase, tăria de a reacționa împotriva durerii. Secretul iubirii ei, păstrat cu chinuri, nu-i scăpase. Își reveni și, rușinîndu-se că prin tăcerea aceea îndurerată își dăduse pe față profunzimea dragostei, își scutură capul cu un gest de voioșie, arătînd un chip sau, mai degrabă, o mască zîmbitoare, apoi se sili să ia un glas prin care să-și ascundă emoția.

— Unde ne aflăm ? îl întrebă pe căpitanul Merle, care venea la o mică distanță în urma lor, după trăsură.

— La trei leghe și jumătate de Fougères, domnișoară.

— Nu mai avem, deci, mult pînă să ajungem ! îi spuse ea, spre a-l încuraja să înceapă o conversație, cu intenția de a-i arăta o oarecare stimă tînărului căpitan.

— Locurile de pe-aici, replică Merle foarte bucuros, nu sînt prea grozave ; atîta doar că își îngăduie, prin părțile astea, să nu se isprăvească niciodată. Cînd vă veți afla în vîrful dealului pe care-l urcăm, veți zări o vale la fel cu cea pe care am lăsat-o în urmă, iar la orizont veți putea vedea Pelerina. Deie Dumnezeu ca șuanii să n-aibă de gînd să-și ia revanșa ! Dumneavoastră înțelegeți că, tot urcînd și tot coborînd așa, nu înaintăm deloc. După Pelerina, veți descoperi, de asemenea...

Auzind acele nume, emigrantul tresări pentru a doua oară, atît de ușor, însă, încît numai domnișoara de Verneuil îi observă tresărirea.

— Ce-i Pelerina asta ? întrebă cu interes tînăra, întrerupîndu-l pe căpitanul cufundat în topografia bretonă.

— E vîrful unui munte, de la care-și trage numele valea aceasta a rîului Maine, spre care vom coborî îndată și care desparte regiunea de-aici de valea Couësnonului, dincolo de care se află Fougères, cel mai de seamă oraș din Bretania, răspunse Merle. Acolo, pe la sfîrșitul lui vandemiar, am dat o luptă împotriva lui le Gars și a tîlharilor lui. Conduceam niște conscripși care, ca să nu-și părăsească locurile de baștină, au vrut să ne omoare, la hotar ; Hulot, însă, e-un creștin dat naibii ; le-a tras o...

— Atunci, dumneavoastră trebuie să-l fi văzut pe le Gars ? întrebă ea. Ce fel de om e ?...

Ochii ei șireți și iscoditori se ațintiră asupra fetei falsului viconte de Bauvan.

— Oh, Dumnezeule ! răspunse Merle, întrerupt iarăși, așa de mult seamănă, domnișoară, cu cetățeanul du Gua, încît, de n-ar purta uniforma Școlii Politenice, aș paria că e el.

Domnișoara de Verneuil îl privea țintă pe liniștitul și netulburatul tînăr care-o sfida, însă nu întrezări pe chipul lui nimic din care s-ar fi putut bănui vreun simțămînt de teamă ; ea, în schimb, îi da să înțeleagă, printr-un surîs amar, descoperirea ce-o făcea în acea clipă, în legătură cu secretul pe care el i-l ascunsese atît de vulgar ; apoi, cu un glas ironic, cu nările umflate de satisfacție, cu capul înclinat ușor într-o parte, ca să-l poată examina pe gentilom și totodată să-l vadă pe Merle, îi spuse republicanului :

— Șeful ăsta de șuani îi dă destule griji primului-consul, căpitane. Are curaj, zice-se ; numai că se aven-

turează în anumite acțiuni ca un tinerel fără minte, mai ales cînd e vorba de femei.

— Și noi contăm mult pe asta, ca să ne lichidăm socotelile cu el, răspunse căpitanul. De l-am avea în mîinile noastre măcar vreo două ceasuri, i-am băga noi oleacă mințile-n scăfîrlie. Dacă ne-ar întîlni ăia de la Coblenz, ar cam auzi cîte ceva despre noi, și ne-ar ține minte ; așa încît, cu ajutorul parizi...

— Oh, zise emigrantul, noi n-avem de ce ne teme ! Nu e nevoie ca soldații dumneavoastră să meargă pînă la Pelerina, sînt prea obosiți ; dacă sînteți de acord, s-ar putea odihni la doi pași de-aici. Mama rămîne la Vivetière și, uite, drumul ce duce acolo e la cîteva bătăi de pușcă. Cred că și cele două doamne vor fi de acord să se odihnească puțin, trebuie să fie istovite de drumul acesta fără popas de la Alençon pînă aici. Și, întrucît domnișoara, spuse el cu o politețe forțată, întorcîndu-se către pariziancă, a avut generozitatea să asigure călătoriei noastre tot atîta liniște cît și plăcere, va binevoi, poate, să accepte să ia masa de seară la mama ? În sfîrșit, adăugă el, adresîndu-i-se lui Merle, vremurile nu sînt chiar așa de nenorocite încît să nu se mai poată găsi la Vivetière un butoiaș de cidru bun, ca să-l destupăm pentru oamenii dumneavoastră. Veniți, le Gars nu ne va fi luat totul ; cel puțin mama așa crede...

— Mama dumneavoastră ?... făcu domnișoara de Verneuil, întrerupîndu-l ironică și fără să răspundă ciudatei invitații ce i se făcea.

— Vîrsta mea nu vi se mai pare demnă de crezut astă-seară, domnișoară ? răspunse doamna du Gua. Am avut nenorocul să fiu căsătorită de foarte tînără, l-am născut pe fiul meu cînd aveam cincisprezece ani...

— Nu cumva vă înșelați, doamnă ? Nu cumva aveți treizeci de ani ?

Doamna du Gua îngălbeni, înghițind sarcasmul ; ar fi vrut să poată să se răzbune, dar se vedea nevoită să

zîmbească, din pricină că vroia să afle cu orice preţ, fie chiar şi cu preţul celor mai crude ironii, ce sentiment o anima pe tînăra domnişoară ; aşa încît se prefăcu a n-o fi înţeles.

— Niciodată şuanii n-au avut un şef mai crud decît acesta, dacă e să dăm crezare zvonurilor ce umblă despre el, spuse doamna du Gua, adresîndu-se totodată şi Francinei şi stăpînei sale.

— Oh, de crud, nu cred, răspunse domnişoara de Verneuil ; ştie să mintă însă, şi mi se pare cam credul ; un şef de partid nu trebuie să fie jucăria nimănui.

— Îl cunoaşteţi ? întrebă domol tînărul emigrant.

— Nu, răspunse ea, aruncîndu-i o privire de dispreţ ; credeam că-l voi cunoaşte...

— Oh, domnişoară, categoric e un împieliţat ! reluă căpitanul, ridicînd capul şi redînd printr-un gest expresiv fizionomia particulară pe care acest cuvînt o avea pe-atunci şi pe care a pierdut-o mai tîrziu. Familiile astea vechi puiază uneori nişte lăstari viguroşi. E de baştină dintr-un ţinut unde *foştii* nu prea s-au bucurat, zice-se, de multe hatîruri ; iar oamenii, vedeţi dumneavoastră, sînt ca şi moşmoanele, se coc pe paie. Dacă băiatul ăla e dibaci, va izbuti să ne poarte mult timp pe drumuri. S-a priceput destul de bine să opună nişte companii mobile companiilor noastre uşoare şi să neutralizeze eforturile guvernului. Dacă e ars vreun sat de-al regaliştilor, el pune să fie arse două sate de-ale republicanilor. Îşi desfăşoară forţele pe o întindere imensă, şi ne sileşte astfel să folosim un număr considerabil de trupe, într-un moment cînd nu prea le avem !... Oh ! îşi cunoaşte meseria !

— Îşi asasinează patria ! spuse Gérard, cu o voce puternică, întrerupîndu-l pe căpitan.

— Dar, replică gentilomul, dacă moartea lui mîntuieşte ţara, atunci împuşcaţi-l cît mai repede.

Scrută apoi printr-o privire sufletul domnişoarei de Verneuil şi se petrecu între ei una dintre acele scene mute căreia cuvintele nu-i pot reproduce decît foarte incomplet spontaneitatea dramatică şi subtilităţile fulgerătoare. Primejdia face ca orice şi oricine să devină interesant. În faţa morţii, pînă şi criminalul cel mai josnic trezeşte totdeauna un pic de milă. Or, cu toate că acum domnişoara de Verneuil nu mai avea nici o îndoială că iubitul care o dispreţuia era însuşi primejdiosul şef, încă nu vroia să se convingă pe deplin de aceasta printr-un supliciu ; o cu totul altă curiozitate vroia să-şi satisfacă ea. Preferă, deci, să se îndoiască sau să creadă, după sentimentul pe care-l nutrea, şi începu să se joace cu focul. Privirea ei, plină de o şiretenie batjocoritoare, îi arătă, cu un aer triumfător, tînărului şef rîndurile de soldaţi : prezentîndu-i în acest fel imaginea primejdiei în care se afla junele, Marie se bucura că-l face să simtă din plin că viaţa lui depindea de un singur cuvînt, iar buzele ei păreau că se şi mişcă spre a-l rosti. Asemenea unui sălbatic din America, domnişoara de Verneuil studia fiecare fibră de pe faţa duşmanului legat de stîlp, şi-i rotea graţios pe dinainte toporul, savurînd o răzbunare cu totul nevinovată şi pedepsind ca o îndrăgostită care încă mai iubeşte.

— Dacă aş avea un fiu ca al dumneavoastră, doamnă, spuse ea străinei vădit îngrozite, mi-aş pune doliu pentru el din clipa în care l-aş lăsa să se expună primejdiilor.

Nu primi nici un răspuns. Îşi întoarse de zeci de ori capul către ofiţeri şi îl reîntoarse spre doamna du Gua, fără să surprindă între ea şi le Gars nici un semn tainic care să-i confirme o intimitate pe care o bănuia şi de care vroia să se îndoiască. Unei femei îi place grozav să şovăie într-o luptă pe viaţă şi pe moarte, atunci cînd sentinţa se află la discreţia ei ! Tînărul general zîmbea cu aerul cel mai liniştit şi suporta netulburat tortura la care îl supunea domnişoara de Verneil ; şi atitudinea şi

expresia pe care-o afișa fizionomia lui dovedeau că tînărul era un om pe care primejdiile la care era supus nu-l impresionau, și uneori părea să-i spună : „Iată prilejul să-ți răzbuni vanitatea rănită, folosește-l ! Mi-ar părea teribil de rău să renunț la dispretul pe care-l am față de tine !“ Domnișoara de Verneuil începu să-l scruteze pe șef din toată înălțimea poziției ei, cu o sfruntare și cu o mîndrie doar aparente, căci, în adîncul inimii, admira curajul și netulburarea lui. Încîntată de constatarea că iubitul său poartă un titlu străvechi, încărcat de privilegii ce plac oricărei femei, simțea o mulțumire deosebită că-l cunoștea într-o împrejurare în care, luptător pentru o cauză înnobilată de nenorocire, marchizul lupta cu toate însușirile sufletului său dîrz împotriva unei republici de-atîtea ori victorioase, și era bucuroasă că-l vedea înfruntînd primejdiile și dovedind acea bravură ce emoționează atît de mult o inimă de femeie, îl puse de zeci de ori la încercare, supunîndu-se poate acelui instinct ce-o îndeamnă pe femeie să se joace cu prada sa, așa cum pisica se joacă cu șoarecele pe care l-a prins.

— Și-n virtutea cărei legi îi condamnați la moarte pe șuani ? îl întrebă ea pe Merle.

— Păi, cea din 14 fructidor trecut, care declară în afara legii toate departamentele răzvrătite și care instituie consiliile de război în aceste departamente, răspunse republicanul.

— Cui datorez cinstea de a vă fi atras acum privirile asupra mea ? îl întrebă domnișoara de Verneuil pe tînărul comandant, care o privea atent.

— Unui sentiment pe care un om galant nu l-ar putea mărturisi nici unei femei, oricine ar fi aceasta, răspunse marchizul de Montauran încet, aplecîndu-se spre ea. Trebuia, spuse apoi tare, să trăiesc în aceste vremuri, pentru a vedea fetele îndeplinind slujba de călău și depășindu-l pe gîde prin felul în care se amuză jucîndu-se cu securea...

Marie îl ţintui pe Montauran cu privirea ; apoi, încîntată că el o insultase chiar în clipa în care viaţa-i se afla în mîinile ei, îi şopti la ureche, rîzînd cu o dulce maliţie :

— Aveţi un cap prea urît ; călăilor le-ar displace ; eu însă îl păstrez.

Marchizul, uimit, o contemplă o clipă pe această fată, a cărei iubire biruia totul, chiar şi cele mai crude injurii, şi care se răzbuna iertînd o jignire pe care femeile niciodată n-o iartă. Ochii lui deveniră mai puţin severi şi mai puţin reci, iar în trăsăturile sale se strecură parcă o umbră de melancolie. Pasiunea lui era deci mai tare decît şi-ar fi putut închipui el însuşi. Domnişoara de Verneuil, mulţumită chiar şi cu o atît de slabă mărturie de împăcare viitoare, îl privi pe şef cu dragoste, dăruindu-i un zîmbet ce semăna cu un sărut : pe urmă se ghemui în fundul trăsurii şi nu mai îndrăzni să primejduiască viitorul dramului său de fericire, gîndind că, prin acel zîmbet a legat iarăşi nodul. Era aşa de frumoasă ! Ştia aşa de bine să biruie toate piedicile din calea iubirii ei ! Era atît de obişnuită să rişte totul, să-şi joace norocul ! Iubea atît de mult neprevăzutul şi furtunile vieţii !

În curînd, la porunca marchizului, trăsura părăsi şoseaua principală şi se îndreptă spre Vivetière, pe un drum plin de gropi şi încadrat de maluri înalte, plantate cu meri, ce-l făceau mai degrabă un şanţ decît un drum. Călătorii îi lăsară pe albaştri să răzbească anevoie în urma lor pînă la vechiul castel, ale cărui turnuri cenuşii ba apăreau, ba dispăreau printre pomii de pe marginea drumului, de-a lungul căruia cîţiva soldaţi rămaseră să-şi smulgă cismele din lutul clisos.

— Drumul ăsta seamănă amarnic cu drumul spre rai ! exclamă Beau-Pied.

Mulţumită dibăciei surugiului, nu peste mult domnişoara de Verneuil putu să admire castelul Vivetière. Casa, aşezată pe culmea unui fel de promontoriu, era

înconjurată de două lacuri adînci ce nu îngăduiau să se ajungă la ea decît pe o alee îngustă. Partea acestei peninsule unde se aflau locuinţele şi grădinile, era protejată la o oarecare distanţă, în spatele castelului, printr-un şanţ lat în care se revărsa prisosul de apă al lacurilor, cu care era în legătură, alcătuind o adevărată insulă aproape inexpugnabilă, adăpost de mare preţ pentru un şef ce nu putea fi astfel surprins decît prin trădare. Auzind scîrţiitul porţilor şi trecînd pe sub bolta în ogivă a unui portal ruinat de războiul precedent, domnişoara de Verneuil scoase capul din trăsură. Aspectul sinistru al tabloului ce i se înfăţişă privirilor spulberă cu totul visele de dragoste şi cochetăria în care se legănase. Trăsura intră într-o curte mare, aproape pătrată, delimitată de malurile abrupte ale lacurilor. Aceste maluri sălbatice, scăldate de apele acoperite de mari pete verzi, aveau ca singură podoabă nişte arbori acvatici despuiaţi de frunze, ale căror trunchiuri chircite, cu vîrfurile enorme şi pleşuve înălţate deasupra stufărişurilor şi a mărăcinişurilor, păreau nişte figurine groteşti. Hidoasele garduri de mărăcini dădură impresia că se însufleţesc şi că încep să capete grai, cînd broaştele săriră din ele orăcăind, şi cînd lişiţele, trezite de zgomotul trăsurii, zburară plescăind peste oglinda lacurilor. Curtea, înconjurată de ierburi înalte şi veştejite, de mărăcinişuri şi de arbuşti pitici ori piperniciţi, excludea orice idee de ordine şi de splendoare. Castelul părea părăsit de mult timp. Acoperişurile păreau că se îndoaie sub povara vegetaţiilor ce creşteau pe ele. Zidurile, deşi construite din pietrele şistoase şi solide de care abundă aici solul, erau pline de crăpături printre care iedera îşi agăţa cîrceii. Două corpuri de clădiri, legate în unghi drept printr-un turn înalt, îndreptate cu faţa spre lac, constituiau întregul castel, cu uşile şi cu obloanele lui spînzurînde şi putrezite, cu balustradele scîrţiinde, cu ferestrele ruinate stînd parcă să cadă la întîiă răbufnire de furtună. Vîntul

bătea atunci printre aceste ruine, cărora luna, cu lumina ei tulbure, le da caracterul şi înfăţişarea unei vedenii enorme. Culorile pietrelor de granit, vinete şi sure, amestecate cu cele de şist negre şi galbene, meritau să fie văzute, pentru a şti cît de reală era imaginea sugerată de aspectul acelei schelării goale şi sumbre. Pietrele-i dezgărdinate, ferestrele fără geamuri, turnul cu creneluri şi acoperişurile sparte îi dădeau întru totul înfăţişarea unui schelet ; iar păsările de pradă, ce se ridicară ţipînd în zbor, adăugară o trăsătură în plus acestei vagi asemănări. Cîţiva brazi înalţi, plantaţi în spatele casei, îşi legănau pe deasupra acoperişurilor frunzişurile sumbre, iar cîteva tise, tăiate în aşa fel încît să decoreze colţurile clădirii, o înconjurau cu o jalnică broderie festonată, asemănătoare cu un cortegiu întunecat. În sfîrşit, forma uşilor, ornamentele grosolane, puţinele construcţii ce alcătuiau întregul ansamblu, totul ilustra acel tip de castele feudale cu care se mîndrea Bretania, pe bună dreptate, poate, de vreme ce ele alcătuiesc pe pămîntul galic un fel de istorie monumentală a vremurilor nebuloase premergătoare înscăunării monarhiei. Domnişoara de Verneuil, în imaginaţia căreia cuvîntul castel închipuise totdeauna nişte forme de un tip convenţional, impresionată de fizionomia funebră a tabloului, sări grăbită din caleaşcă şi îl contemplă de una singură, cu spaimă, gîndindu-se ce hotărîre s-ar fi cuvenit să ia. Francine o auzise pe doamna du Gua scoţînd un oftat de bucurie cînd se văzuse scăpată de supravegherea albaştrilor, şi o altă exclamaţie involuntară îi mai scăpase şi atunci cînd poarta cea mare se închisese în urma trăsurii şi cînd intrase în acest soi de cetăţuie naturală. Montauran se repezise sprinten spre domnisoara de Verneuil, bănuind ce gînduri o preocupau.

— Castelul, spuse el cu o uşoară tristeţe, a fost distrus de război, întocmai cum proiectele pe care le făurisem pentru fericirea noastră au fost distruse de dumneavoastră.

— Cum adică ? întrebă ea, cu totul surprinsă.

— Sînteţi o *tînără femeie frumoasă, nobilă şi spirituală* ? zise el, pe un ton ironic, repetîndu-i cuvintele pe care ea i le spusese cu atîta cochetărie în discuţia lor de pe deal.

— Şi cine v-a spus că nu-i aşa ?

— Nişte prieteni demni de încredere, pe care-i interesează siguranţa mea şi stau de veghe să dejoace ticăloşiile.

— Ticăloşii ! spuse ea cu un zîmbet amar. Aşadar, Alençon şi Hulot au rămas acum atît de departe ? N-aveţi memorie bună, domnule, şi acesta-i un defect grav pentru un conducător! Dar, de vreme ce nişte prieteni, adăugă ea cu o sfidare profundă, domnesc atît de puternic peste inima dumneavoastră, păstraţi-vă prietenii. Nimic nu se poate asemui cu plăcerile prieteniei. Adio ! Nici eu, nici soldaţii Republicii nu vom intra aici.

Şi se îndreptă spre poartă, cu o grabă plină de mîndrie rănită şi de dispreţ, reflectînd însă în mersul ei o noblеţe şi o mîhnire ce dădeau peste cap toate ideile marchizului, care nu putea să renunţe uşor la dorinţele lui şi să nu se dovedească imprudent şi lesne încrezător. Era limpede că şi el o iubea. Cei doi îndrăgostiţi nu se simţeau, aşadar, dispuşi, nici unul, nici celălalt să se certe definitiv.

— Adăugaţi un cuvînt şi vă cred, spuse el cu glas rugător.

— Un cuvînt ? răspunse ea ironică, strîngîndu-şi buzele ; un cuvînt ? Nici măcar un gest !

— Măcar certaţi-mă, se rugă el, încercînd s-o ia de o mînă, pe care ea şi-o trase îndărăt, dacă totuşi îndrăzniţi să-l sfidaţi pe un şef de rebeli, tot atît de bănuitor şi de sumbru acum, pe cît era de fericit şi de încrezător mai înainte.

Marie îl privi pe marchiz fără mînie, aşa încît el adăugă :

— Dumneavoastră cunoașteți secretul meu ; eu nu-l cunosc pe al dumneavoastră.

La aceste cuvinte, fruntea de alabastru păru că devine brună. Marie aruncă o privire posacă spre le Gars și răspunse :

— Secretul meu ?... Niciodată !

În dragoste, fiecare cuvînt, fiecare privire are elocvența sa de moment ; acum însă domnișoara de Verneuil nu exprimase nimic precis și, oricît de abil era Montauran, tîlcul exclmației îi rămase de nepătruns, cu toate că glasul tinerei femei trădase simțăminte destul de neobișnuite, care de bunăseamă că stîrniseră curiozitatea marchizului.

— Aveți o manieră nostimă de a risipi bănuielile, reluă el.

— Le mai păstrați, deci ? întrebă ea, măsurîndu-l din ochi, de parcă i-ar fi spus : „Aveți vreun drept asupra mea ?“.

— Domnișoară, răspunse tînărul cu un aer supus și hotărît, puterea pe care o exercitați asupra trupelor republicane, escorta...

— Ah, bine că mi-ați adus aminte! Escorta mea și eu, îl întrebă ea, cu o ușoară ironie, protectorii dumneavoastră, deci, vom fi în siguranță aici ?

— Da, pe cuvînul meu de gentilon ! Oricine ați fi, dumneavoastră și oamenii dumneavoastră n-aveți să vă temeți de nimic în casa mea !

Jurămîntul acesta fu rostit într-o pornire atît de loială și de generoasă, încît domnișoara de Verneuil simți că poate avea toată încrederea pentru siguranța vieții republicanilor. Tocmai se pregătea să vorbească, dar sosirea doamnei du Gua îi impuse tăcere. Doamna auzise, pesemne, ori ghicise o parte din conversația celor doi îndrăgostiți și nu mică îi fu îngrijorarea, zărindu-i într-o poziție ce nu mai dovedea nici un fel de dușmănie. La apariția ei, marchizul oferi mîna domnișoarei de Verneuil și o conduse grăbit spre

casă, vrînd parcă să se descotorosească de o companie nedorită.

— Îi stînjenesc ! își zise necunoscuta, rămînînd locului nemișcată.

Privi după cei doi îndrăgostiți care, împăcați, se duceau încet spre terasa casei, unde se opriră de vorbă, îndată ce între ea și ei rămase oarecare depărtare.

„Da, da, îi stînjenesc ! urmă doamna, vorbindu-și sieși ; în curînd, însă, creatura asta nu mă va mai stînjeni ; pe Dumnezeul meu, lacul îi va fi mormîntul ! Și oare n-am să-ți respect, astfel, domnule, cuvîntul de gentilom ? Și, cînd va fi pe fundul acestui lac, de ce ai să te mai temi ? Nu va fi acolo în siguranță ?"

Privea cu ochi crunți oglinda calmă a micului lac din dreapta, cînd deodată auzi foșnind mărăcinii de pe mal și zări în lumina lunii figura lui Marche-à-Terre, ce se ițea pe deasupra trunchiului cioturos al unei sălcii bătrîne. Trebuia să-l cunoști pe șuan pentru a-l putea distinge dintre mormanele acelea de trunchiuri, cu care trupul lui se confunda așa de ușor. Doamna du Gua aruncă mai întîi o privire cercetătoare împrejur ; îl văzu pe vizitiu conducîndu-și caii către grajdul situat în latura castelului dinspre malul sub care era ascuns Marche-à-Terre ; Francine se îndrepta către cei doi îndrăgostiți care, în acea clipă, uitaseră de întregul pămînt ; atunci doamna de Gua înaintă, cu un deget pe buze, ca pentru a impune tăcere deplină ; pe urmă șuanul mai degrabă înțelese decît auzi următoarele cuvinte :

— Cîți sînteți ?

— Optzeci și șapte.

— Ei nu sînt decît șaizeci și cinci, i-am numărat.

— Bun, răspunse sălbaticul, cu o satisfacție cruntă.

Atent la fiecare gest al Francinei, șuanul dispăru în scorbura sălciei, cînd o văzu că se întoarce ca s-o caute cu privirea pe vrăjmașa împotriva căreia veghea instinctiv.

XIII

Vreo şapte–opt persoane, atrase de huruitul trăsurii, ieşiră pe terasa castelului şi exclamară :

— E le Gars !... El e, uite-l !

La exclamaţiile acestea, alţi cîţiva domni veniră în fugă şi întrerupseră prin apariţia lor conversaţia celor doi îndrăgostiţi. Marchizul de Montauran ieşi grăbit în întîmpinarea gentilomilor, le făcu un semn poruncitor pentru a le impune tăcere, şi le arătă spre capătul aleii pe soldaţii republicani care intrau de-a valma. La vederea uniformelor albastre cu revere roşii, atît de cunoscute, şi a baionetelor sclipitoare, conspiratorii exclamară uluiţi :

— Aţi venit să ne daţi pe mîna lor ?

— Nu v-aş fi avertizat de primejdie, răspunse marchizul, zîmbind cu amărăciune. Soldaţii pe care-i vedeţi, reluă el după o pauză, alcătuiesc escorta acestei tinere domnişoare, a cărei generozitate ne-a salvat ca prin minune dintr-o primejdie în care era să pierim, într-o cîrciumă din Alençon. Vă vom povesti totul îndată. Domnişoara şi escorta sa se află aici, pe garanţia cuvîntului meu, şi trebuie să fie trataţi ca nişte prieteni.

Doamna du Gua şi Francine ajunseră şi ele pe terasă, marchizul îşi oferi galant mîna domnişoarei de Verneuil, grupul de nobili se despărţi în două şiruri pentru a-i lăsa să treacă, şi toţi se străduiră să zărească chipul necunoscutei, mai ales că doamna du Gua le stîrnise şi mai mult curiozitatea, prin cîteva semne făcute pe ascuns. Domnişoara de Verneuil zări în prima sală o masă mare, servită desăvîrşit şi aranjată ca pentru vreo douăzeci de persoane. Prin sufragerie se ajungea într-un salon vast, unde toată lumea se găsi numaidecît laolaltă. Cele două încăperi erau în perfectă armonie cu aspectul ruinat pe care-l prezentau exterioarele castelului. Lambriurile din lemn de nuc lustruit, aspre şi grosolane ca formă, masive, prost lucrate,

erau crăpate și păreau gata să cadă. Culoarea lor sumbră sporea și mai mult mohoreala sălii aceleia fără geamuri, fără perdele, și în care cîteva mobile seculare se armonizau cu întregul ansamblu de vechituri. Marie văzu cîteva hărți geografice și niște planuri desfășurate pe o masă mare ; apoi, prin toate colțurile apartamentului, grămezi de arme și carabine. Totul dovedea că era vorba de o consfătuire importantă între șefii vandeenilor și cei ai șuanilor. Marchizul o conduse pe domnișoara de Verneuil la un imens fotoliu ros de carii, lîngă cămin, iar Francine veni să se așeze în spatele stăpînei sale, pe spătarul acelei mobile antice.

— Sper că-mi veți îngădui o clipă să fac pe stăpînul casei ? zise marchizul, părăsindu-le pe cele două străine, pentru a se duce la grupul format de oaspeții săi.

Francine îi văzu pe toți șefii, după cîteva cuvinte rostite de Montauran, grăbindu-se să-și ascundă armele, hărțile și tot ceea ce ar fi putut deștepta bănuielile ofițerilor republicani ; unii își scoaseră numaidecît latele centuri de piele pline de pistoale și de cuțite de vînătoare. Marchizul îi sfătui să se comporte cu cea mai mare discreție, și ieși, scuzîndu-se că e dator să se îngrijească de primirea stînjenitorilor oaspeți, pe care i-i adusese întîmplarea. Domnișoara de Verneuil, care-și pusese picioarele la gura sobei ca să și le încălzească, îl lăsă pe Montauran să plece, și nu-și întoarse capul, dezamăgind astfel așteptarea tuturor celor de față, care ar fi vrut s-o privească mai bine. Așa încît numai Francine putu să remarce mișcarea produsă printre aceștia, după plecarea tînărului șef. Gentilomii se strînseră împrejurul doamnei și, în timpul tainicei conversații ce avu loc atunci, nici unul dintre ei nu se sfii să privească de mai multe ori spre cele două necunoscute.

— Îl știți pe Montauran ! le spunea doamna. Acum s-a îndrăgostit de fata asta și vă dați seama că, din gura mea, cele mai bune sfaturi i s-au părut interesate. Prietenii noș-

tri de la Paris, domnul de Valois și domnul d'Esgrignon din Alençon, toți l-au prevenit de cursa ce i s-a întins, aruncîndu-i-se pe cap o lepădătură ; iar el se aprinde după prima fustă ce-i iese în drum, după o fată care, conform cu informațiile ce le-am căpătat, își însușește un nume mare pentru a-l terfeli, care... etc., etc.

Această doamnă, în care s-a putut, desigur, recunoaște femeia ce hotărîse atacul împotriva turgotinei, își va păstra de aci înainte, în cadrul prezentei istorisiri, numele de care se slujise ca să scape de primejdiile trecerii sale prin Alençon. Publicarea adevăratului ei nume n-ar face decît să jignească o familie nobilă, și așa destul de profund afectată de nesocotințele acestei tinere doamne, al cărei destin dealtminteri a constituit subiectul unei alte *scene*. Numaidecît, curiozitatea pe care o manifestase adunarea deveni lipsită de orice respect, ba chiar aproape ostilă. Cîteva exclamații destul de tari ajunseră la urechea Francinei care, după ce-i șopti stăpînei sale cîteva cuvinte, se strecură în ambrazura unei ferestre. Marie se ridică, se întoarse spre grupul insolent și-i zvîrli cîteva priviri pline de demnitate, de dispreț chiar. Frumusețea, eleganța manierelor și mîndria ei schimbară dintr-o dată atitudinea dușmanilor săi și le smulseră un murmur de admirație. Doi sau trei dintre ei, al căror aspect trăda deprinderi de politețe și de galanterie ce se capătă numai în sferele înalte ale curților regale, se apropiară cu bunăvoință de Marie ; decența ei le impunea respect, nici unul nu îndrăzni să-i adreseze vreun cuvînt și nu numai că nu o acuzară, ci dimpotrivă, ea fu cea care părea că-i judecă. Șefii acestui război, început în numele lui Dumnezeu și al regelui, nu prea se asemănau cu portretele fanteziste pe care Marie se complăcuse să li le schițeze. Lupta aceea, cu adevărat mare, se diminuă și căpătă niște proporții meschine atunci cînd, în afară de două-trei figuri mai zdravene, nu văzu decît niște nobili provinciali, lipsiți cu totul de orice expresie și de viață. După ce făcuse atîta poezie, Marie se prăbuși deodată în crudul adevăr. Fiziono-

miile lor păreau să dovedească de la bun început mai degrabă o nevoie de intrigă decît dragostea de glorie ; era evident că numai interesul le punea tuturor acelor gentilomi armele în mînă ; şi, dacă ei vor fi devenind eroici în acţiune, aici se arătau în toată goliciunea lor. Pierderea iluziilor o făcu pe domnişoara de Verneuil să fie nedreaptă şi o împiedică să recunoască devotamentul real pe care-l manifestaseră cîţiva dintre aceşti bărbaţi atît de remarcabili. Totuşi, cei mai mulţi dovedeau maniere comune. Iar cînd cîteva capete originale se ridicau deasupra celorlalte, ele erau numaidecît acoperite de formule şi de etichete aristocratice. Dacă Marie le recunoscu, în general, subţirime şi spirit oamenilor din faţa sa, îi găsi însă cu totul lipsiţi de acea simplitate, de acea măreţie cu care o deprinseseră triumfurile şi oamenii Republicii. Reuniunea aceea nocturnă, între zidurile acelui castel ruinat şi sub acele ornamente părăduite, atît de bine armonizate cu figurile de-aici, o făcu să zîmbească, şi socoti că poate vedea în ea un tablou simbolic al monarhei. Gîndi apoi, cu satisfacţie, că marchizul cel puţin juca primul rol printre asemenea oameni, al căror singur merit, după ea, era de a se dărui unei cauze pierdute. Îşi închipui figura iubitului ei dominînd peste această masă, îi plăcu să şi-l imagineze plin de strălucire şi nu mai văzu în figurile acelea şubrede şi scofîlcite decît instrumentele nobilelor lui scopuri. În acea clipă, paşii marchizului răsunară în încăperea de alături. Îndată, conspiratorii se împărţiră în mai multe grupuri şi şuşotelile încetară. Asemenea unor şcolari care au pus la cale vreo răutate în absenţa dascălului lor, se grăbiră să afecteze ordinea şi tăcerea. Montauran intră, Marie avu fericirea să-l admire în mijlocul acelor oameni între care era cel mai tînăr, cel mai frumos, cel dintîi. Ca un rege la curtea sa, el trecea de la un grup la altul, împărţea uşoare înclinări din cap, strîngeri de mînă, priviri, cuvinte de înţelegere sau de reproş, îndeplinindu-şi funcţia de şef cu o graţie şi cu o siguranţă aproape de nebănuit la tînărul pe care ea, la început, îl

considerase un uşuratec. Prezenţa marchizului puse capăt curiozităţii provocate de domnişoara de Verneuil ; în curînd însă ticăloşiile doamnei du Gua îşi produseră efectul Baronul du Guénic, poreclit *l'Intimé*, care, dintre toţi bărbaţii aduşi acolo de nişte interese grave, părea singurul autorizat, prin numele şi prin rangul lui, să-l trateze familiar pe Montauran, îl luă de braţ şi îl conduse într-un colţ.

— Ascută, scumpul meu marchiz, îi spuse el, noi toţi sîntem îngrijoraţi văzîndu-te pe punctul de a face o mare nebunie.

— Ce-nţelegeţi prin aceste cuvinte ?

— Ştii tu, oare, de unde vine fata asta, cine e ea cu-adevărat şi ce planuri are faţă de tine ?

— Scumpul meu l'Intimé, între noi fie zis, mîine dimineaţă capriciul acesta al meu va fi de domeniul trecutului.

— De-acord ; dacă, însă, fiinţa asta te trădează pînă mîine dimineaţă ?...

— Îţi voi răspunde numai după ce ai să-mi spui de ce n-a făcut-o pînă acum, replică Montauran, care, în glumă, luă un aer ţanţoş.

— Dar, dacă-i placi, poate că nu vrea să te trădeze pînă ce nu-i va trece şi ei capriciul.

— Dragul meu, priveşte-o pe această fată frumoasă, studiază-i manierele şi îndrăzneşte să mai afirmi că nu e o femeie de mare distincţie ! Dacă ţi-ar acorda cîteva priviri favorabile, n-ai simţi, în adîncul sufletului tău, respect pentru ea ? O anumită doamnă v-a şi prevenit împotriva ei ; dar, după cele ce-am vorbit cu această domnişoară, dacă ar fi una dintre acele făpturi pierdute despre care ne-au comunicat prietenii noştri, eu aş omorî-o...

— Îl crezi pe Fouché atît de prost, întrebă doamna du Gua, intervenind, încît să-ţi trimită o fată culeasă la un colţ de stradă ? El i-a calculat puterile de seducţie în ra-

port cu valoarea pe care o ai. Dar, dacă eşti orb, cei ce-ţi sînt prieteni vor sta cu ochii larg deschişi spre a te veghea.

— Doamnă, răspunse le Gars săgetînd-o cu priviri de mînie, bagă de seamă să nu care cumva să întreprinzi ceva împotriva ei sau a escortei sale ; altminteri nimic nu te-ar putea scăpa de răzbunarea mea. Vreau ca domnişoara să fie tratată cu cele mai alese atenţii şi ca o femeie care se află sub protecţia mea. Noi sîntem, cred, înrudiţi cu Verneuil-ii.

Opoziţia pe care marchizul o întîmpina produse obişnuitul efect pe care-l fac asupra tinerilor asemenea obstacole. Chiar dacă în aparenţă o tratase cu foarte mare uşurătate pe domnişoara de Verneuil şi lăsă să se creadă că pasiunea lui pentru ea era un capriciu, el, datorită unui simţămînt de orgoliu, străbătuse rapid un spaţiu imens. Luîndu-i apărarea, îşi văzu propria onoare angajată în ambiţia ca domnişoara de Verneuil să fie respectată ; merse, deci, de la grup la grup, dînd asigurări, ca un om pe care era primejdios să-l jigneşti, că tînăra necunoscută era realmente domnişoara de Verneuil. În curînd toate şuşotelile se stinseră.

După ce Montauran stabili o oarecare armonie în salon şi satisfăcu toate pretenţiile, se apropie nerăbdător de iubita sa şi-i şopti :

— Oamenii ăştia mi-au furat o clipă de fericire.

— Sînt cu totul mulţumită că vă am lîngă mine, răspunse ea, rîzînd. Vă previn că sînt o fiinţă curioasă ; aşa încît să nu vă necăjiţi prea tare din pricina întrebărilor mele. Spuneţi-mi, mai întîi, cine-i bătrînelul acela care poartă o vestă de stofă verde ?

— E faimosul maior Brigaut, un domn din Marais, tovarăş cu răpostaul Mercier, zis *la Vendée*.

— Şi cine-i eclesiastul acela voinic, cu obrajii roşii şi cu care maiorul Brigaut vorbeşte acum despre mine ? reluă domnişoara de Verneuil.

— Aţi vrea să ştiţi ce vorbesc ?

— Dacă aș vrea să știu ?... E o întrebare ?

— N-aș putea însă să vă spun, fără să vă jignesc.

— De vreme ce îngăduiți să fiu jignită fără să pedepsiți injuriile pe care le primesc în casa dumneavoastră, adio, marchize ! Nu vreau să mai rămîn nici o clipă aici. Și așa am destule remușcări că i-am înșelat pe vrednicii mei republicani, atît de cinstiți și de încrezători.

Făcu cîțiva pași, iar marchizul o urmă.

— Scumpa mea Marie, scuză-mă. Pe fericirea mea, am impus tăcere răutăcioaselor lor apropouri, înainte de a ști dacă ele erau false ori adevărate. Totuși, în situația mea, cînd prietenii noștri din ministerele de la Paris m-au avertizat să mă feresc de orice fel de femeie ce s-ar ivi în drumul meu, vestindu-mă că Fouché vrea să folosească împotriva mea o Iudit de trotuar, nu li se poate interzice prietenilor mei cei mai buni să vă socotească mult prea frumoasă pentru a fi o femeie onestă...

Vorbind, marchizul își cufundă privirea în ochii domnișoarei de Verneuil, care se împurpură și nu izbuti să-și rețină cîteva lacrimi.

— Merit aceste injurii, spuse ea. Aș vrea să vă conving că sînt o creatură mizerabilă, dar să mă știu iubită ;... atunci, nu m-aș mai îndoi de dumneavoastră. Eu, însă, v-am crezut, deși dumneavoastră m-ați înșelat ; pe cînd dumneavoastră nu mă credeți, cu toate că eu nu vă mint ! Hai să punem punct, domnule, spuse ea încruntîndu-și sprîncenele și îngălbenind ca o femeie gata să moară. Adio.

Se repezi afară din sufragerie, cu un gest plin de deznădejde.

— Marie, viața mea e a ta ! îi spuse tînărul marchiz la ureche.

Ea se opri și-l privi.

— Nu, nu, spuse ea, voi fi generoasă. Adio. Nu m-am gîndit, atunci cînd v-am urmat, nici la trecutul meu, nici la viitorul dumneavoastră, eram nebună.

— Cum ! mă părăseşti în clipa în care eu îţi ofer viaţa mea ?...

— Mi-o oferiţi într-o clipă de pasiune, de dorinţă...

— Ţi-o ofer fără şovăire şi pentru totdeauna, spuse el.

Ea se întoarse. Ca să-şi ascundă emoţia, marchizul continuă conversaţia :

— Grăsanul despre al cărui nume m-ai întrebat este un ins de temut, abatele Gudin, unul dintre acei iezuiţi destul de vajnici, destul de devotaţi, poate, pentru a rămîne în Franţa în ciuda edictului din 1763 care i-a surghiunit. El e aţîţătorul războiului în aceste ţinuturi şi propagatorul asociaţiei religioase numită Sacré-Coeur. Deprins să se slujească de religie ca de un instrument, el le bagă în cap afiliaţilor săi că vor învia, şi ştie să le întreţină fanatismul cu predici iscusite. Priveşte-l ! Trebuie să foloseşti interesele particulare ale fiecăruia pentru a ajunge la un ţel mare ! În asta constau toate tainele politicii.

— Dar bătrînul acela, încă verde şi voinic, cu figura aşa de respingătoare ? Uite-l colo, îmbrăcat în zdrenţele unei robe de avocat ?

— Avocat ? El pretinde gradul de mareşal de cîmp. N-ai auzit niciodată de Longuy ?

— Aşta-i ? zise domnişoara de Verneuil, înfricoşată. Şi te slujeşti de asemenea oameni !

— Sst ! ar putea să te audă. Îl vezi pe celălalt, angajat într-o conversaţie criminală cu doamna du Gua ?...

— Domnul acela în negru, care pare judecător ?

— E unul dintre agenţii pentru străinătate, la Billardière, fiul unui consilier din parlamentul Bretaniei, un nume cam ca Flamet ; beneficiază însă de încrederea majestăţilor lor.

— Şi vecinul lui, cel care-şi umple acum pipa de lut alb şi se sprijină cu toate degetele drepte de perete, ca un ciobănoi ? întrebă domnişoara de Verneuil, rîzînd.

— L-ai ghicit, zău ! E fostul paznic de vînătoare al răposatului soţ al doamnei. Comandă una dintre companiile

cu care înfrunt batalioanele mobile. El şi cu Marche-à-Terre sînt, poate, cei mai conştiincioşi servitori pe care-i are regele aici.

— Dar ea, ea cine-i ?

— Ea, răspunse marchizul, este ultima amantă a lui Charette. Are o mare influenţă asupra întregii lumi de-aici.

— I-a rămas fidelă ?

Drept răspuns marchizul făcu o uşoară schimă de îndoială.

— Şi-o stimezi ?

— Eşti, într-adevăr, foarte curioasă.

— Îmi e duşmancă, pentru că nu mai poate să-mi fie rivală, spuse rîzînd domnişoara de Verneuil ; îi iert greşelile trecute, ca să le ierte şi ea pe ale mele. Dar ofiţerul ăla cu mustăţi ?

— Permite-mi să nu-i spun numele. Are de gînd să-l lichideze pe primul-consul, atacîndu-l cu arma în mînă. De va reuşi ori nu, ai să afli ; va deveni celebru.

— Şi-ai venit să comanzi asemenea oameni ?... spuse ea cu oroare. Iată-i pe apărătorii regelui ! Unde-s, deci, gentilomii şi seniorii ?...

— Sînt răspîndiţi pe la toate curţile Europei, spuse marchizul cu amărăciune. Cine, altminteri, îi înrolează pe regi, cu guvernele şi cu armatele lor, în slujba casei de Bourbon, şi-i asmute asupra acestei Republici ce ameninţă cu moartea toate monarhiile şi cu o distrugere completă întreaga ordine socială ?

— Ah, răspunse Marie cu o emoţie generoasă, fii de aici înainte izvorul curat din care să sorb toate ideile pe care va trebui să le capăt... consimt. Dar lasă-mă să cred că eşti singurul nobil care-şi îndeplineşte datoria şi atacă Franţa cu nişte francezi, nu cu ajutorul străinilor. Sînt femeie şi simt că dacă fiul meu m-ar lovi într-o clipă de mînie, aş putea să-l iert ; dar dacă ar

privi cu sînge rece cum sînt sfîşiată de un necunoscut, l-aş considera un monstru.

— Vei rămîne pururea o republicancă, spuse marchizul, cuprins de o beţie delicioasă, provocată de generoasele izbucniri ale fetei, care-i confirmau prezumţiile.

— Republicancă ? Nu, nu mai sînt. Nu te-aş stima, dacă te-ai supune primului-consul, replică ea ; dar n-aş vrea să te mai văd în fruntea unor oameni care jefuiesc într-un colţ din Franţa, în loc să atace întreaga Republică. Şi pentru cine lupţi ? Ce aştepţi de la un rege reinstaurat pe tron de mîinile tale ? O femeie a săvîrşit cîndva o asemenea frumoasă capodoperă, iar regele salvat a lăsat-o să ardă pe rug... Domnii ăştia sînt unşii lui Dumnezeu, şi e primejdios să te atingi de lucrurile sfinte. Lăsaţi-i lui Dumnezeu sarcina să-i plaseze, să-i deplaseze, să-i replaseze pe taburetele lor de purpură. Dacă ai fi cîntărit răsplata ce-o vei primi, ai fi în ochii mei de zece ori mai mare decît mi-am închipuit ; în acest caz, ai putea să mă calci, dacă vrei, în picioare, te-aş lăsa s-o faci şi aş fi fericită.

— Eşti fermecătoare ! Să nu te-apuci să-i îndoctrinezi şi pe domnii de-aici, pentru că aş rămîne fără soldaţi.

— Ah, dacă ai vrea să mă laşi să te convertesc, am pleca la o mie de leghe de-aici !

— Oamenii aceştia, pe care se pare că-i dispreţuieşti, s-ar putea să piară în luptă, replică marchizul, pe un ton mai grav, iar păcatele lor vor fi uitate. Dealtfel, dacă eforturile mele vor fi încununate de oarecare succes, laurii biruinţei nu vor acoperi atunci totul ?

— Eşti singurul de-aici pe care-l văd riscînd ceva.

— Nu sînt singurul, reluă el cu o modestie neprefăcută. Iată colo doi şefi proaspeţi ai Vandeei. Primul, cel pe care l-ai auzit strigat pe numele de Grand-Jacques, este contele de Fontaine ; celălalt este la Billardière, pe care ţi l-am arătat adineauri.

— Ai uitat de Quiberon, unde la Billardière a jucat cel mai ciudat rol ?... răspunse ea, fulgerată de o amintire.

— La Billardière a luat multe asupra lui, crede-mă. Nu prea trăiești pe roze, atunci cînd ești în slujba majestăților lor...

— Ah, mă faci să mă înfior ! exclamă Marie. Marchize, reluă ea, pe un ton ce părea să ascundă o șoväire și a cărei taină rămînea nemărturisită, e suficientă o clipă pentru a distruge o iluzie și a dezvălui secrete de care depind viața și fericirea multor oameni....

Se opri, ca și cum s-ar fi temut să nu spună prea mult, apoi adăugă :

— Aș vrea să-i știu în siguranță pe soldații Republicii.

— Voi fi prevăzător, spuse el zîmbind ca să-și ascundă emoția ; dar nu-mi mai aminti de soldații tăi, ți-am garantat pe cuvîntul meu de gentilom.

— Și, la urma urmei, cu ce drept vreau eu să te conduc ? reluă ea. Între noi doi, vei fi totdeauna cel care poruncește. Nu ți-am spus că aș fi deznădăjduită dacă aș domni peste un sclav ?

— Domnule marchiz, spuse respectuos maiorul Brigaut, întrerupîndu-le conversația, deci albaștrii vor rămîne mai multă vreme aici ?

— Vor pleca îndată după ce se vor fi odihnit, exclamă Marie.

Marchizul privi scrutător pe cei de față, observă agitația generală, o părăsi pe domnișoara de Verneuil și o lăsă pe doamna du Gua să-i ia locul lîngă ea. Doamna se înfățișă cu o mască surîzătoare și vicleană, pe care zîmbetul amar al tînărului șef n-o tulbură deloc. În acea clipă, Francine scoase un țipăt, repede înăbușit. Domnișoara de Verneuil o zări cu uimire pe fidela-i tovarășă repezindu-se spre sufragerie, o privi apoi pe doamna

du Gua, iar surpriza-i spori cînd văzu paloarea de pe fața dușmancei sale. Dornică să înțeleagă taina bruștei plecări a Francinei, alergă la ambrazura ferestrei, unde rivala sa, spre a risipi bănuielile pe care vreo imprudență ar fi putut să le trezească, o urmă surîzîndu-i cu o perfidie de neînchipuit. După ce aruncară o privire asupra priveliștii lacului, se întoarseră împreună lîngă cămin, Marie fără să fi zărit nimic care să justifice fuga Francinei, iar doamna du Gua satisfăcută că poruncile ei fuseseră ascultate. Lacul, de pe malul căruia Marche-à-Terre se ivise în curte așa cum îi poruncise doamna du Gua, se unea cu șanțul înconjurător ce ocolea grădinile, descriind nenumărate cotituri, cînd largi ca niște bălți, cînd înguste ca pîrîiașele artificiale dintr-un parc. Rîpa înaltă și abruptă, scăldată de apele acelea limpezi, trecea la cîțiva stînjeni pe sub fereastră. Preocupată cu cercetarea liniilor negre pe care vîrfurile cîtorva sălcii bătrîne le așterneau pe suprafața apelor, Francine privea într-o doară uniformitatea curburii imprimată ramurilor de o adiere ușoară de vînt. Deodată, i se păru că zărește una dintre acele umbre clătinîndu-se în oglinda apelor, cu o mișcare spontană și aidoma unei ființe vii. Umbra aceea, oricît era de vagă, părea să fie a unui om. Francine la început gîndi că nălucirea ei se datora contururilor înșelătoare pricinuite de lumina lunii strecurată printre frunzișuri ; nu peste mult însă un al doilea cap se ivi, apoi altele și altele apărură pînă hăt departe. Arbuștii de pe dîmb se îndoiră și se clătinară brusc. Francine văzu atunci lungul gard de tufărișuri mișcîndu-se încet-încet, ca un uriaș șarpe indian de formă fabuloasă. Pe urmă, ici și colo, printre desișurile de grozame și printre masivele mărăcinișuri, străluciră cîteva puncte luminoase ce se apropiau. Încordîndu-și atenția, iubitei lui Marche-à-Terre i se păru că o recunoaște pe ea mai

apropiată dintre formele negre ce se deplasau de-a lungul mișcătorului mal. Oricît de indistinctă era umbra aceea de om, Francine se convinse, după bătăile propriei sale inimi, că îl vedea pe însuși Marche-à-Terre. Un gest o lămuri pe deplin și, nerăbdătoare să afle dacă nu cumva misteriosul marș ascundea cine știe ce ticăloșie, se repezi în curte. Ajungînd în mijlocul acelui platou năpădit de iarbă, scurtă pe rînd cînd cele două corpuri de casă, cînd cele două maluri ale lacurilor, fără să descopere pe povîrnișul din fața aripei nelocuite a castelului nici cea mai mică mișcare. Își plecă urechea și izbuti să audă un zgomot ușor, asemănător cu cel pe care l-ar putea face niște pași de animal sălbatic în tăcerea unei păduri ; tresări, dar nu se înfricoșă. Oricît de tînără și de neștiutoare era, dorința de a afla despre ce e vorba îi inspiră repede un vicleșug. Văzu trăsura, alergă și se ascunse în ea, nemairidicîndu-și capul decît cu precauția iepurelui în urechile căruia răsună larma unei vînători îndepărtate. Îl zări atunci pe Pille-Miche ieșind din grajd. Șuanul era însoțit de doi țărani, și tustrei transportau cîteva brațe de paie pe care le așternură de-a lungul zidului din latura nelocuită a castelului, paralel cu malul acoperit de tufărișurile pe sub care șuanii se strecurau într-o tăcere ce dovedea pregătirea cine știe cărei îngrozitoare mișelii.

— Le-așterni atîtea paie de parcă chiar o să și doarmă aci... Ajunge, Pille-Miche, ajunge ! spuse un glas răgușit și înfundat, pe care Francine îl recunoscu.

— Păi ce, n-au să doarmă aici ? chicoti din gît Pille-Miche. Da' nu ți-e teamă că se supără le Gars ? adăugă atît de încet, încît Francine nu auzi nimic.

— De bunăseamă c-o să se supere, răspunse Marche-à-Terre în șoaptă ; da' noi, pînă una alta, îi terminăm pe albaștri.

— Ia uite colea, reluă el, o trăsură pe care trebuie s-o băgăm noi doi înăuntru.

Pille-Miche trase rădvanul de oişte, iar Marche-à-Terre împinse de una din roţi cu atîta îndemînare, încît Francine se văzu într-o clipită în şură, gata-gata să rămînă închisă acolo, înainte de-a avea vreme să-şi dea seama de situaţia ei. Pille-Miche plecă să ajute la aducerea butoiaşului cu cidru pe care marchizul poruncise să-l distribuie soldaţilor din escortă. Marche-à-Terre tocmai se strecura pe lîngă caleaşcă spre uşa pe care intenţiona s-o încuie în urma lui şi apoi să plece şi el, cînd se simţi oprit de o mînă ce se agăţase de şuviţele lungi ale cojocului său de capră. Recunoscu nişte ochi a căror blîndeţe exercita asupra lui o putere magnetică şi rămase o clipă ca vrăjit. Francine sări îndată jos din trăsură şi îi spuse cu acea voce repezită ce se potriveşte de minune unei femei, supărate :

— Pierre, ce veste le-ai adus astăzi, pe drum, doamnei acesteia şi fiului ei ? Ce fac ei aici ? Şi de ce te-ascunzi tu ? Vreau să ştiu tot.

Cuvintele ei aduseră pe chipul şuanului o expresie pe care Francine nu i-o cunoştea. Bretonul o împinse pe naiva lui iubită pînă în pragul uşii ; acolo o întoarse spre lumina albă a lunii şi-i răspunse, privind-o cu ochi crunţi :

— Da, pe mîntuirea mea ! Francine, eu am să-ţi spun, da' numai după ce ai să te juri pe mătăniile astea...

Şi trase un şirag de mătănii de sub cojocul lui de capră.

— Jură pe relicva asta pe care-o cunoşti, reluă el, că ai să-mi răspunzi adevărul adevărat la o singură întrebare.

Francine se înroşi privind acele mătănii, care fără îndoială că erau un zălog al dragostei lor.

— Acolo sus, continuă şuanul emoţionat cu totul, te-ai jurat.

Nu isprăvi. Ţăranca îşi puse mîna pe buzele cruntului ei iubit, pentru a-l face să tacă.

— Aşadar, e nevoie să mă jur ? spuse ea.

El o luă duios de mînă, o privi o clipă, apoi întrebă :

— Domnişoara la care slujeşti se numeşte, într-adevăr, domnişoara de Verneuil ?

Francine rămase cu braţele atîrnînde, cu pleoapele lăsate, cu capu-n pămînt, palidă, uluită.

— E o stricată ! adăugă Marche-à-Terre, cu un glas cumplit.

La acest cuvînt, gingaşa mînă îi acoperi iarăşi buzele, dar de data aceasta el se trase îndărăt cu mînie. Micuţa bretonă nu mai văzu în faţa sa un iubit, ci mai degrabă o fiară în toată grozăvia firii ei. Sprîncenele şuanului erau încruntate înfricoşător, buzele i se contractară şi rînji ca un cîine care-şi apără stăpînul.

— Te-am lăsat floare şi-acum te găsesc bălegar. Ah, de ce te-am părăsit ? Aţi venit să ne vindeţi, să-l înhăţaţi pe le Gars !

Frazele acestea fuseseră mai degrabă nişte răgete decît cuvinte. Cu toate că Francine se înfricoşă auzindu-i ultima învinuire, îndrăzni totuşi să-i privească sălbaticul chip, ridică spre el nişte ochi îngereşti şi răspunse liniştită :

— Pe mîntuirea mea că nu este adevărat. Asta-i o idee de-a doamnei tale...

Acum fu rîndul lui să coboare capu-n pămînt ; ea îl luă atunci de mînă, se întoarse spre el cu o mişcare plină de gingăşie şi-i spuse :

— Pierre, ce amestec avem noi aici ? Ascultă : nu ştiu cum de poţi tu să pricepi ceva din toate astea, că eu nu pricep nimic ! Să nu uiţi, însă, că această frumoasă şi nobilă domnişoară este binefăcătoarea mea ; ea-i astfel şi-a ta, iar noi două trăim aproape ca nişte

surori. Nu trebuie să i se întîmple nimic rău, niciodată, acolo unde vom fi noi lîngă ea, cel puţin cît sîntem vii, Jură-mi acest lucru ! Aici, nu am încredere decît în tine.

— Nu eu comand aici, răspunse şuanul, pe un ton morocănos.

Faţa-i deveni sumbră. Ea îl apucă de urechile mari şi clăpăuge şi începu să i le răsucească încetişor, de parcă ar fi alintat un motan.

— Ei bine, făgăduieşte-mi, reluă Francine, văzîndu-l mai puţin ursuz, că ai să faci pentru apărarea binefăcătoarei noastre tot ce stă în puterile tale.

El clătină din cap ca pentru a spune că se îndoieşte de succes, iar acest gest al lui o făcu pe bretonă să se înfioare. În clipa aceea critică, escorta ajunse pe alee. Pasul soldaţilor şi zăngănitul armelor lor treziră ecourile curţii şi părură a pune capăt şoviăielilor lui Marche-à-Terre.

— Am s-o scap, poate, îi spuse şuanul iubitei sale, dacă tu ai să izbuteşti s-o faci să nu iasă din casă. Şi, adăugă el, orice-ar fi să se întîmple, tu să rămîi cu ea şi să păstrezi cea mai mare tăcere ; altminteri *ni'ic !*

— Aşa am să fac, răspunse ea cu spaimă.

— Acuma, întoarce-te în casă... Întoarce-te îndată şi ascunde-ţi frica faţă de toată lumea, chiar şi faţă de stăpînă-ta.

— Da..

Ea strînse mîna şuanului, care o privi cu un aer părintesc cum alerga uşoară ca o păsărică spre terasă ; pe urmă, Marche-à-Terre se strecură pe după tufărişurile gardului, ca un actor ce se ascunde în culise în clipa în care se deschide cortina tragică.

XIV

— Află, Merle, că locul ăsta-mi face impresia unei adevărate curse de şoareci, spuse Gérard, cînd ajunseră la castel.

— Văd şi eu, răspunse căpitanul îngrijorat.

Cei doi ofiţeri să grăbiră să instaleze santinele pentru a supraveghea aleea şi poarta de intrare, pe urmă aruncară cîteva priviri bănuitoare asupra ţărmurilor şi a peisajului dimprejur.

— Deh, zise Merle, trebuie fie să ne lăsăm în seama barăcii ăsteia, cu toată încrederea, fie să nu intrăm în ea.

— Intrăm, răspunse Gérard.

Soldaţii, lăsaţi liberi printr-o comandă a şefului lor, se grăbiră să-şi aşeze puştile în piramidă şi-apoi se rînduiră în linie înaintea stratului de paie în mijlocul căruia domnea butoiaşul de cidru. Se despărţiră în cîteva grupuri, şi doi ţărani începură să le distrbuie unt şi pîine de secară. Marchizul veni în întîmpinarea celor doi ofiţeri, pe care-i conduse în salon. După ce Gérard urcă pe terasă şi văzu cele două laturi ale casei, în jurul cărora bătrînele zade îşi întindeau ramurile negre, îi chemă la el pe Beau-Pied şi pe Clef-des-Coeurs.

— Duceţi-vă amîndoi să faceţi o recunoaştere prin grădini şi să cercetaţi desişurile gardului, înţelegeţi ? Pe urmă, puneţi o santinelă în preajma voastră.

— Înainte de a începe cercetarea, adjutante, putem s-aprindem focul ? întrebă Clef-des-Coeurs.

Gérard înclină capul.

— Vezi bine, Clef-des-Coeurs, zise Beau-Pied, că adjutantul a scrîntit-o vîrîndu-se în buclucul ăsta. Dacă ne comanda Hulot, el nu s-ar fi împotmolit aici ; stăm ca prinşi într-o căldare.

— Eşti tu prostănac ! răspunse Clef-des-Coeurs ; ce, tu, regele isteţilor, nu pricepi că ghereta asta-i castelul

simpaticei puicuțe în preajma căreia cotcodăcește voiosul nostru Merle, cel mai desăvîrșit dintre căpitani, și-are să se însoare cu ea, lucru-i limpede ca o baionetă bine lustruită ? O femeie ca asta va face onoare demi-brigăzii noastre.

— Dreptu-i, răspunse Beau-Pied. Poți să mai adaugi că iată și niște cidru strașnic, eu însă nu simt nici o plăcere să-l beau în fața cățelelor astea de tufărișuri. Îi văd mereu înaintea ochilor pe Larose și pe Vieux-Chapeau rostogolindu-se în groapa de sub Pelerina. N-am să uit cît oi trăi coada pletelor bietului Larose, cum se bălăngănea ca un ciocan de poartă boierească.

— Amice Beau-Pied, ai prea multă *emaginație* pentru un soldat. Ai fi fost bun să faci cîntece la Institutul național.

— Dacă eu am prea multă imaginație, îi replică Beau-Pied, tu nu ai deloc, și ți-ar trebui mult timp ca să ajungi consul.

Rîsetele ostașilor puseră capăt discuției, căci Clef-des-Coeurs nu găsi nimic în cartușierea lui pentru a riposta antagonistului său.

— Îți începi rondul ? Eu o iau la dreapta, îi spuse Beau-Pied.

— Atunci, eu am s-o iau la stînga, răspunse camaradul său. Dar, mai întîi, o clipă ! vreau să beau un păhărel de cidru, mi s-a năclăit beregata ca taftaua cauciucată care acoperă mîndra pălărie a lui Hulot.

Partea din stînga grădinilor, pe care Clef-des-Coeurs întîrzie să se ducă s-o cerceteze, era, din nefericire, tocmai rîpa cea primejdioasă unde Francine observase mișcarea aceea de oameni. La război totul depinde de noroc. Intrînd în salon și salutînd pe cei strînși acolo, Gérard aruncă o privire scrutătoare asupra tuturora. Temerile i se redeșteptară în suflet cu și mai multă acuitate ; se duse de-a dreptul la domnișoara de Verneuil și-i spuse în șoaptă :

— Cred că trebuie să vă retrageți numaidecît, aici nu sîntem în siguranță.

— Vă temeți de ceva ? întrebă ea, rîzînd. Sînteți mai în siguranță aici decît la Mayenne.

O femeie garantează totdeauna cu toată convingerea pentru iubitul ei. Cei doi ofițeri se simțiră ceva mai puțin îngrijorați. În acea clipă, convivii trecură în sufragerie. în ciuda celor cîtorva opoziții formulate în legătură cu un oaspete destul de important ce se lăsa așteptat. Domnișoara de Verneuil, datorită tăcerii care domnește totdeauna la începutul meselor, putu să acorde oarecare atenție acelei adunări, atît de curioase în împrejurările de-atunci și a cărei pricină, într-un fel, era chiar ea, ca urmare a nesocotinței cu care femeile deprinse să ia totul în joacă acționează în cele mai critice momente ale vieții. Un fapt o surprinse însă numaidecît. Cei doi ofițeri republicani, prin caracterul impunător al fizionomiilor, dominau acea adunare. Părul lor lung, strîns pe tîmple și împletit într-o coadă enormă la ceafă, imprima frunților lor acele linii ce dau atîta puritate și noblețe chipurilor tinerești. Jerpelitele uniforme albastre, manșetele și reverurile roșii, uzate, totul, pînă și epoleții căzuți îndărăt, după atîtea marșuri, și care trădau lipsa de pelerine a întregii armate, chiar și pentru șefi, îi făceau pe cei doi militari să se evidențieze față de domnii din jurul lor.

— Oh, ei reprezintă națiunea, libertatea ! își zise ea.

Apoi, aruncînd o privire asupra regaliștilor :

— Iar aștelalți reprezintă un om, un rege și privilegiile !

Și nu putu să nu admire figura lui Merle, voiosul militar ce răspundea atît de perfect ideii ce și-o poate face cineva despre ostașul francez care știe să fluiere o melodie sub vîjîitul gloanțelor și nu uită să spună o glumă chiar și în clipa în care camaradul său se prăbușește rănit. Gérard impunea. Grav, plin de sînge rece, el părea unul dintre acele suflete într-adevăr republicane care, în acea

epocă, se găseau cu nemiluita în armatele franceze şi al căror devotament, rămas în mod măreţ necunoscut, le imprima o tărie nemaiîntîlnită pînă atunci.

— Iată unul dintre oamenii mei cu vederi mari, îşi zise domnişoara de Verneuil. Sprijinindu-se pe prezentul pe care-l domină, ei dărîmă trecutul, în folosul viitorului...

Gîndul acesta o întristă, pentru că nu se referea şi la iubitul său, spre care ea se îndrepta, ca să se răzbune printr-un alt fel de admiraţie pe Republica pe care o ura. Văzîndu-l pe marchiz înconjurat de acei bărbaţi destul de dîrzi, de fanatici şi de încrezători în viitor pentru a ataca o republică victorioasă, cu speranţa de a reînvia o monarhie moartă, o religie interzisă, nişte prinţi rătăcitori şi nişte privilegii expirate, Marie îşi spuse :

— Nici el nu e mai puţin măreţ decît celălalt, de vreme ce, cocoţat pe nişte ruine, vrea să facă din trecut viitor.

Mintea ei, îmbibată cu imagini, şovăia atunci între ruinele tinere şi cele vechi. Conştiinţa îi striga totuşi că unul luptă pentru un om, iar celălalt pentru o ţară ; ea însă ajunsese prin sentiment la principiul la care se ajunge prin raţiune, şi socoti că regele este ţara.

Auzind în salon paşii unui bărbat, marchizul se ridică să-i iasă în întîmpinare. Era oaspetele cel aşteptat, care, surprins de prezenţa acolo a unor persoane străine, vru să întrebe ceva, dar le Gars, ascunzînd faţă de republicani semnul pe care i-l făcu spre a-l determina să tacă, îl pofti să ia loc la ospăţ. Bănuielile, pe care cei doi ofiţeri republicani le avuseseră de la bun început, renăşteau pe măsură ce analizau fizionomiile gazdelor lor. Hainele preoţeşti ale abatelui Gudin şi bizareria costumelor şuanilor îi îndemnau să fie prudenţi ; îşi sporiră atenţia şi descoperiră nepotriviri între manierele şi cuvintele oaspeţilor. Pe cît era de exagerat republicanismul manifestat de cîţiva dintre ei, pe-atît era de aristocratică comportarea celorlalţi. Cîteva ochiade surprinse între marchiz şi oaspeţii săi, cîteva cuvinte cu dublu înţeles rostite

în mod imprudent, dar mai ales colanul ce împodobea gîtul unora dintre comeseni şi pe care şi-l ascundeau destul de prost sub cravată, sfîrşiră prin a-i convinge pe cei doi ofiţeri de un adevăr pe care amîndoi îl remarcară în aceeaşi clipă. Nu-şi putură împărtăşi gîndurile decît printr-o privire, căci doamna du Gua îi despărţise cu multă abilitate, silindu-i să se mărginească la limbajul ochilor. Situaţia le impunea să acţioneze cu dibăcie : nu aveau de unde să ştie dacă sînt doar ei în castel sau dacă fuseseră atraşi într-o cursă, nici dacă domnişoara de Verneuil fusese înşelată ori era complice în acea aventură ciudată ; un eveniment neprevăzut precipită însă deznodămîntul, mai înainte ca ofiţerii să-şi poată da seama de toată gravitatea tragediei. Noul oaspete era unul dintre acei oameni pătraţi atît în lăţime cît şi în înălţime, cu obrajii puternic coloraţi, care, în mers, se pleacă înainte, care par a stîrni vîrtejuri de aer în jurul lor, şi care cred că întreaga omenire e datoare să le acorde mai mult decît o privire pentru a-i admira. În ciuda nobleţei sale, lua viaţa ca pe o glumă din care trebuie să tragi cele mai mari foloase posibile ; dar, deşi se tot ploconea atîta în faţa lui însuşi, era un om bun, politicos şi spiritual, după tipicul acelor gentilomi care, după ce şi-au sfîrşit educaţia la curte, se întorc pe moşiile lor şi nu vor să se gîndească niciodată că au izbutit, în douăzeci de ani, să se hodorogească. Asemenea inşi săvîrşesc gafe cu un tupeu netulburat, spun prostii pline de duh, îşi bat joc de orice bun cu multă îndemînare şi-şi dau o silinţă de necrezut să cadă în tot felul de capcane. După ce, printr-o zarvă de furculiţe, ce-l dovedea mare mîncăcios, recîştigă timpul pierdut, îşi ridică ochii asupra adunării şi uimirea lui deveni totală cînd îi zări pe cei doi ofiţeri ; o interogă din priviri pe doamna du Gua care, drept orice răspuns, arătă spre domnişoara de Verneuil. Zărind-o pe sirena a cărei frumuseţe începea să impună tăcere simţămintelor provocate la început în sufletele convivilor de către doamna

du Gua, grăsanul hlizi spre ea unul dintre acele zîmbete obraznice şi perfide ce par a cuprinde o întreagă poveste deşuchiată. Se plecă la urechea vecinului şi spuse cîteva cuvinte care, rămînînd un secret pentru ofiţeri şi pentru Marie, trecură de la o urechea la alta, de la o gură la alta, pînă în inima celui pe care trebuiau să-l lovească de moarte. Şefii vandeenilor şi ai şuanilor îşi întoarseră privirile cu o crudă curiozitate spre marchizul de Montauran. Ochii doamnei du Gua alergau de la marchiz la nedumerita domnişoară de Verneuil, zvîrlind sclipiri de bucurie. Ofiţerii, îngrijoraţi, se consultară, aşteptînd rezultatul bizarei scene. Apoi, într-o clipă, furculiţele rămaseră nemişcate în mîinile tuturora, tăcerea se aşternu în sală şi toate privirile se concentrară asupra lui le Gars. O mînie înspăimîntătoare izbucni pe faţa lui cruntă şi îmbujorată, care căpătă apoi o culoare ca de ceară. Tînărul şef se întoarse spre oaspetele de la care pornise acea săgetătură şerpuitoare şi, cu un glas ce părea că iese de sub o pătură, întrebă :

— Pe sufletul meu, conte, spune-mi, e-adevărat ?

— P'onoarea mea, răspunse contele, înclinîndu-se cu gravitate.

Marchizul lăsă ochii în jos o clipă, îi ridică apoi şi-i îndreptă spre Marie care, atentă la tot, primi această privire grea ca moartea.

— Mi-aş da viaţa, spuse el cu glas stins, ca să mă pot răzbuna pe loc !

Doamna du Gua îi înţelese vorbele numai după mişcarea buzelor şi-i surîse tînărului, aşa cum se zîmbeşte unui prieten a cărui mîhnire are să înceteze. Dispreţul general faţă de domnişoara de Verneuil, zugrăvit pe toate chipurile, puse vîrf indignării celor doi republicani, care se ridicară brusc.

— Ce doriţi, cetăţeni ? întrebă doamna du Gua.

— Săbiile noastre, *cetăţeancă*, răspunse ironic Gérard.

— N-aveți nevoie de ele la masă, spuse calm marchizul.

— Nu ! dar avem să jucăm un joc pe care dumneavoastră-l cunoașteți, îl înfruntă Gérard. Ne vom putea privi aici ceva mai de-aproape decît pe dealul Pelerinei.

Adunarea înmărmuri. În acea clipă o salvă de împușcături, vuind groaznic în urechile celor doi ofițeri, bubui în curte. Ofițerii se repeziră pe terasă : de acolo, văzură cum vreo sută de șuani și lichidau pe cei cîțiva soldați ce mai scăpaseră cu viață după prima salvă, împușcîndu-i ca pe iepuri. Bretonii ieșeau de-a valma din rîpa de sub care Marche-à-Terre îi pusese să se ascundă, cu primejdia vieții lor ; în acea învălmășeală, după cele din urmă împușcături, printre gemetele muribunzilor, se auzi și zgomotul căderii în apă a cîtorva șuani ce se rostogoleau ca niște bolovani într-un gîldău. Pille-Miche își îndreptă arma spre Gérard, iar Marche-à-Terre îl ținea la respect pe Merle.

— Căpitane, spuse liniștit marchizul către Merle, repetîndu-i vorbele pe care republicanul le spusese despre el, uite, *oamenii sînt ca moșmoanele, se pîrguiesc pe paie.*

Și-i arătă cu mîna întreaga escortă a albaștrilor, întinsă pe paiele însîngerate, unde șuanii îi lichidau pe cei ce mai trăiau și-i jefuiau pe cei morți, cu o rapiditate uluitoare.

— Aveam dreptate cînd vă spuneam că soldații voștri nu vor ajunge la Pelerina, adăugă marchizul. Și cred că voi o să vă băgați mințile-n cap înaintea mea, ce ziceți ?

Montauran simțea o nevoie cumplită să-și satisfacă mînia. Ironia lui față de cel învins, cruzimea, ticăloșia acelui masacru săvîrșit fără ordinul său, dar pe care acum îl aproba, răspundeau unor dorințe lăuntrice ale inimii sale. În furia lui, ar fi vrut să nimicească întreaga Franță. Albaștrii măcelăriți, cei doi ofițeri încă în viață, cu toții nevinovați de crima pentru care dorea el să se

răzbune, erau în mîinile marchizului ca niște cărți de joc pe care un cartofor disperat le rupe în bucățele.

— Prefer să mor așa, decît să birui ca voi, zise Gérard.

Apoi, văzîndu-și ostașii jefuiți și zăcînd în sînge, strigă :

— I-ați asasinat ca niște lași !

— Așa cum a fost asasinat și Ludovic al XVI-lea, domnule, răspunse marchizul crunt.

— Domnule, replică Gérard cu mîndrie, la condamnarea unui rege intervin taine pe care n-ai să le înțelegi niciodată.

— Îl acuzi pe rege ! țipă marchizul, scos din minți.

— Lupți împotriva Franței ! răspunse Gérard disprețuitor.

— Neghiobule ! zise marchizul.

— Paricidule ! răspunse republicanul.

— Regicidule !

— Ei uite, ți-ai găsit și tu să te certi tocmai în ceasul morții ! exclamă înveselit Merle.

— E-adevărat, spuse scurt Gérard, întorcîndu-se către marchiz. Domnule, dacă ai de gînd să ne omori, reluă el, fă-ne măcar onoarea de a ne împușca pe loc.

— I-auzi, domnule ! răspunse căpitanul ; tu totdeauna-i dai zori să termini. Prietene, cînd pleci la drum lung și cînd știi că n-ai să mănînci a doua zi dimineața, e bine să mănînci cel puțin seara.

Gérard se avîntă hotărît, fără să mai scoată o vorbă, spre marginea terasei ; Pille-Miche duse arma la ochi, apoi, văzîndu-l pe marchiz nemișcat, luă tăcerea șefului drept ordin, și adjutantul-major se prăbuși ca un copac. Marche-à-Terre alergă să împartă noua pradă cu Pille-Miche. Ca doi corbi flămînzi, ei se încăierară croncănind pe cadavrul cald încă.

— Dacă vreți să vă isprăviți cina, puteți veni cu mine, căpitane, îi spuse marchizul lui Merle, pe care se

gîndi să-l lase în viaţă, în vederea vreunor schimburi de prizonieri.

Căpitanul se întoarse maşinal în casă, împreună cu marchizul, rostind în şoaptă, de parcă şi-ar fi făcut un reproş :

— Numai diavoliţa aia de tîrfă e de vină... Ce-are să spună Hulot ?

— Tîrfă ! exclamă marchizul, cu glas înfundat. Aşadar, e-o tîrfă, într-adevăr ?

Părea că tînărul căpitan îl ucisese de-a binelea pe Montauran, care îl urma livid, frînt, zdrobit, clătinîndu-se în mers.

În sufragerie se petrecuse o altă scenă care, datorită absenţei marchizului, luase un caracter atît de sinistru încît Marie, văzindu-se fără protectorul ei, socoti că i-a sosit ceasul morţii, scrisă în ochii rivalei sale. La auzul împuşcăturilor, toţi comesenii se ridicaseră, în afară de doamna du Gua.

— Aşezaţi-vă la loc, spusese ea, nu-i nimic, oamenii noştri îi lichidează pe albaştri.

După ce marchizul ieşise afară, ea se ridicase.

— Domnişoara aceasta, strigase ea cu calmul unei mînii înăbuşite, a venit să-l prindă pe le Gars ! Vroia să-l dea pe mîna Republicii.

— De azi-dimineaţă pînă acum, aş fi putut să-l arestez de douăzeci de ori, eu însă i-am salvat viaţa, replică domnişoara de Verneuil.

Doamna du Gua se repezi la rivala sa cu iuţeala fulgerului ; smulse în pornirea-i oarbă fragilele brandenburguri ale spencerului tinerei fete, uluită de neaşteptatul atac, rupse cu mîini tremurînde adăpostul sacru în care era ascunsă scrisoarea, sfîşie haina, broderiile, corsetul, cămaşa ; profită, apoi de această căutare spre a-şi satisface gelozia, şi zgîrie cu atîta îndemînare şi cu atîta furie gîtul palpitînd al rivalei, încît în carne rămaseră dîrele însîngerate lăsate de degetele ei, simţind o plăcere

cruntă s-o facă să îndure o înjosire atît de odioasă. Din pricina unei plăpînde opoziţii cu care Marie încercă să se apere de furioasa doamnă, boneta sfîşiată a fetei căzu, părul scăpă din legătura lui şi se revărsă în valuri mătăsoase ; faţa i se îmbujoră de ruşine, şi două lacrimi traseră o dîră umedă şi strălucitoare de-a lungul obrajilor, făcînd flacăra din ochii ei să pară şi mai aprinsă ; în sfîrşit, tremurînd de ruşine, rămase pradă privirilor musafirilor. Pînă şi judecătorul cel mai neîndurător ar fi crezut în nevinovăţia ei, văzîndu-i durerea.

Ura socoteşte atît de prost, încît doamna du Gua nu-şi dădu seama că nimeni n-o mai asculta atunci cînd strigă triumfătoare :

— Priviţi, domnilor, am calomniat-o, oare, pe-această oribilă creatură ?

— Nu chiar aşa de oribilă, spuse încet oaspetele cel gras, autorul nenorocirii. Mie, personal, îmi plac la nebunie ororile astea.

— Iată, aici, continuă crîncena vandeeană, un ordin semnat de Laplace şi contrasemnat de Dubois.

La auzul acestor nume, cîţiva ridicară capul.

— Şi iată-i şi conţinutul, spuse mai departe doamna du Gua :

„Cetăţenii comandanţi militari de orice grad, administratorii de districte, procurorii-sindici etc., din departamentele insurgente, şi în mod special cei din localităţile în care se va găsi fostul marchiz de Montauran, şeful briganzilor, supranumit le Gars, sînt datori să acorde sprijin şi ascultare cetăţencei Maria Verneuil şi să se conformeze ordinelor pe care ea le va da, fiecare în ceea ce îl priveşte.. etc.“

— Actriţa asta de Operă a luat nu nume ilustru ca să-l terfelească într-o infamie ! adăugă ea.

O mişcare de uimire se stîrni printre cei de faţă.

— Dacă Republica foloseşte fete aşa de frumoase împotriva noastră, lupta nu mai este egală ! spuse înveselit baronul du Guénic.

— Mai ales fete care nu mai au nimic de pierdut, replică doamna du Gua.

— Nimic ? zise cavalerul du Vissard ; domnişoara are, totuşi, un domeniu care trebuie să-i aducă venituri destul de strașnice !

— Republicii i-o fi plăcînd atît de mult să facă haz, de ne trimite ca soli fete aşa de frumoase ? se minună abatele Gudin.

— Din păcate, domnişoara umblă după plăceri care ucid, reluă doamna du Gua, cu o bucurie groaznică pe faţă, semn că se apropie sfîrşitul glumelor.

— Şi-atunci, cum de mai sînteţi în viaţă, doamnă ? întrebă Marie, revenindu-şi după ce îşi aranjase toaleta răvăşită.

Sarcasmul ei cumplit aduse un oarecare respect faţă de o victimă atît de mîndră şi impuse tăcere tuturor. Doamna du Gua zări pe buzele şefilor înflorind un zîmbet a cărui ironie o înnebunea ; şi-atunci, fără să se uite la marchizul ce intra în salon împreună cu căpitanul :

— Pille-Miche, ia-o, îi spuse ea şuanului, arătînd-o pe domnişoara de Verneuil : ea-i partea mea de pradă, ţi-o dăruiesc, fă cu ea tot ce vrei.

La cuvîntul *tot*, rostit de această femeie, întreaga adunare se înfioră, privind mutrele hidoase ale lui Marche-à-Terre şi Pille-Miche, ce se iviseră din spatele marchizului, iar cruzimea răzbunării li se înfăţişă în toată oroarea ei.

Francine, în picioare, cu mîinile împreunate, cu ochii plini de lacrimi, sta ca lovită de trăznet. Domnişoara de Verneuil, redobîndindu-şi în faţa primejdiei întreaga prezenţă de spirit, aruncă asupra celor dimprejur o privire de dispreţ, smulse scrisoarea din mîna doamnei du Gua, înălţă capul şi, cu ochi uscaţi, dar scăpărînd fulgere, se repezi spre uşa lîngă care se afla sabia lui Merle şi-l zări

pe marchizul alb și nemișcat ca o statuie. Nimic nu părea a fi în favoarea ei pe obrazul împietrit și crunt al lui Montauran. Rănită pînă-n adîncul inimii, viața i se păru odioasă. Bărbatul care-i arătase atîta dragoste ascultase, așadar, batjocurile cu care fusese acoperită și rămînea martor înghețat al terfelirii îndurate de ea, atunci cînd toate frumusețile pe care o femeie le păstrează numai pentru iubire înfruntaseră privirile tuturor ! Poate că i-ar fi iertat lui Montauran disprețul, dar faptul că el o putuse privi nepăsător, într-o situație înjositoare, o scotea din minți ; îi aruncă o privire năucă și plină de ură, simțind cum se naște în inima ei o dorință cumplită de răzbunare. Văzîndu-și moartea cu ochii, neputința o înăbușea. Prin creieri parcă îi vuia un vînt de nebunie : sîngele-i clocotind făcu să i se pară lumea ca un incendiu ; atunci, în loc să se omoare, apucă sabia, o repezi spre marchiz și-o înfipse pînă-n plăsele : sabia, însă, lunecă printre brațul și șoldul lui le Gars, marchizul o prinse pe Marie de încheietura mîinii și o tîrî afară din sală, ajutat de Pille-Miche, care se și aruncase asupra furioasei domnișoare, chiar din clipa cînd ea încercase să-l ucidă pe marchiz. Văzînd acest spectacol, Francine țipă din toate puterile :

— Pierre ! Pierre ! Pierre ! pe un ton deznădăjduit.

Și, țipînd întruna, se repezi după stăpîna ei.

Marchizul lăsase adunarea înmărmurită și ieșise închizînd ușa sălii. Cînd ajunse pe terasă, încă mai ținea încheietura mîinii domnișoarei de Verneuil, strîngînd-o convulsiv, în vreme ce degetele puternice ale lui Pille-Miche aproape că-i sfărîmau fetei osul brațului ; ea însă nu simțea decît mîna arzîndă a tînărului șef, pe care-l privea țintă.

— Domnule, mă doare !

Drept răspuns, marchizul o privi o clipă pe iubita lui.

— Oare ai ceva de răzbunat tot atît de josnic ca și doamna aceea ? întrebă ea.

Zărind apoi cadavrele de pe paie, strigă îngrozită :
— Cuvîntul unui gentilom !... Ha ! Ha ! Ha !
După hohotul acesta înfiorător, adăugă :
— Frumoasă zi !
— Da, repetă el, frumoasă şi fără nici un mîine.
Şi lăsă mîna domnişoarei de Verneuil, după ce, pentru ultima oară, o mai privi o dată lung pe fermecătoarea fată, la care îi era aproape cu neputinţă să renunţe. Nici unul dintre aceste spirite mîndre nu vroi să se încovoaie. Marchizul aştepta, poate, o lacrimă ; ochii tinerei fete rămaseră însă uscaţi şi dîrzi. El se întoarse brusc, lăsîndu-i lui Pille-Miche victima.
— Dumnezeu mă va asculta, marchize ; am să-i cer să-ţi dăruiască o zi fără nici un mîine !
Pille-Miche, tulburat de o pradă atît de minunată, o tîrî cu o gingăşie respectuoasă şi veselă totodată. Marchizul scoase un suspin, se întoarse în sală şi le înfăţişă oaspeţilor săi o faţă asemănătoare cu a unui mort uitat cu ochii deschişi.

XV

Pentru actorii acestei tragedii, prezenţa căpitanului Merle era inexplicabilă ; aşa încît toţi îl priveau uimiţi şi întrebîndu-se din priviri. Merle observă nedumerirea şuanilor şi, conform firii sale, spuse zîmbind trist :
— Domnilor, nu cred că-i veţi refuza un pahar de vin unui om care urmează să străbată ultima sa etapă.
În acea clipă, cînd oaspeţii toţi se liniştiseră auzind cuvintele rostite cu o nepăsare atît de franţuzească încît nu putea fi decît pe placul vandeenilor, Montauran re-

apăru, înghețîndu-i cu figura-i palidă și cu privirile-i năuce.

— Aveți să vedeți, spuse căpitanul, cum moartea are să-i înveselească pe cei vii !

— Ah ! zise marchizul, cu aerul unui om care se trezește, iată scumpul meu consiliu de război !

Și îi întinse lui Merle o sticlă cu vin de Grave, ca pentru a-i da să bea.

— Oh, mulțumesc, cetățene marchiz ; s-ar putea să mă zăpăcesc, pricepeți dumneavoastră...

La această glumă, doamna du Gua, rîzînd, le spuse oaspeților :

— Hai să-i respectăm desertul.

— Sînteți prea crudă în răzbunările dumneavoastră, doamnă, răspunse căpitanul. Îl uitați pe camaradul meu asasinat, care mă așteaptă ; iar eu nu întîrziez la întîlniri.

— Căpitane, spuse atunci marchizul, aruncîndu-i mînușa sa, ești liber ! Poftim, iată un pașaport. Vînătorii regelui știu că nu tot vînatul trebuie ucis !

— Primesc viața ! răspunse Merle ; greșiți, însă : eu vă asigur că voi juca tare cu dumneavoastră, n-am să vă acord nici o iertare. Puteți fi oricît de deștept, nu prețuiți însă cît Gérard. Capul dumneavoastră, deși nu mi-l poate plăti pe al lui, îmi trebuie, și-l voi avea.

— Păreai grăbit ! replică marchizul.

— Adio !... cu călăii mei aș putea să ciocnesc, dar cu asasinii prietenului meu nu pot să rămîn, spuse căpitanul, care dispăru, lăsîndu-i pe oaspeți uluiți.

— Ei bine, domnilor, ce părere aveți de notarii, de chirurgii și de avocații care conduc Republica ? întrebă rece le Gars.

— Pe Dumnezeul meu, marchize, răspunse contele de Bauvan, în tot cazul, sînt destul de prost crescuți ! Ăsta, am eu impresia, ne-a zvîrlit o impertinență.

Plecarea bruscă a căpitanului avea un anume motiv. Fata aceea, atît de disprețuită, atît de umilită, și care-n

acea clipă poate că își da sufletul, îi oferise, în scena precedentă, niște frumuseți așa de greu de uitat, încît Merle își zicea, în vreme ce ieșea din salon :

— Dacă-i o fată veselă, în nici un caz nu e o fată ordinară, și oricum ar fi, eu am s-o fac soția mea...

Era așa de sigur că o va salva din mîinile sălbaticilor aceia, încît primul lui gînd, după ce se văzuse scăpat cu zile, fu s-o ia sub protecția lui de aci înainte. Din nefericire, cînd ajunse pe peron căpitanul găsi curtea pustie. Își aruncă ochii împrejur, ascultă și nu auzi altceva decît îndepărtatele hohote de rîs ale șuanilor care petreceau în grădină, bînd și împărțindu-și prada. Se hazardă să ocolească aripa fatală în fața căreia soldații săi fuseseră împușcați și, ascuns pe după colț, zări la lumina slabă a cîtorva lumînări diferitele grupuri pe care le formau vînătorii regelui. Nici Pille-Miche, nici Marche-à-Terre, nici tînăra fată nu se aflau acolo ; deodată însă se simți tras încetișor de poala hainei, se întoarse și o văzu pe Francine în genunchi.

— Ea unde-i ? întrebă Merle.

— Nu știu... Pierre m-a izgonit și mi-a poruncit să nu mă mișc de-aici.

— Încotro au luat-o ?

— Încolo, răspunse ea, arătînd aleea.

Căpitanul și Francine zăriră atunci, în direcția arătată, cîteva umbre pe care lumina lunii le proiecta peste apele lacului, și recunoscură o formă feminină a cărei subțirime, deși de-abia se bănuia, făcu să le bată inima.

— Oh, ea e ! zise bretona.

Domnișoara de Verneuil părea că stă în picioare, copleșită, între cîțiva bărbați care, după mișcările ce le făceau, păreau că se ceartă.

— Sînt mulți ! exclamă căpitanul. Mi-e tot una, să mergem !

— Au să vă omoare fără nici un folos, zise Francine.

— Am mai murit o dată astăzi, răspunse el mucalit.

Şi amîndoi se îndreptară spre poarta întunecată, unde se petrecea scena. La mijlocul drumului, Francine se opri :

— Nu, eu nu mai merg de-aici ! spuse ea încet ; Pierre mi-a spus să nu mă amestec ; îl cunosc, o să stric-căm tot ! Faceţi cum vreţi, domnule ofiţer ; dar plecaţi de lîngă mine. Dacă v-ar vedea cu mine, Pierre v-ar omorî.

În acea clipă, Pille-Miche se ivi de după poartă, îl strigă pe surugiul rămas în grajd, îl zări pe căpitan şi spuse, îndreptînd puşca spre el :

— Sfîntă Anne din Auray ! Rectorul de la Antrain avea mare dreptate cînd ne spunea că albaştrii au semnat pact cu diavolul. Aşteaptă, aşteaptă, te învăţ eu să mai înviezi, neicuşorule !

— Hei, mi s-a garantat viaţa ! îi strigă Merle, văzîn-du-se ameninţat. Iată mînuşa şefului tău.

— Da ? Ia auzi ce glumă bună ! replică şuanul. Eu unul nu-ţi garantez nici o viaţă... *Ave Maria !*

Şi trase. Glonţul îl lovi în cap pe căpitan, care se prăbuşi.

Cînd Francine se apropie de Merle, îl auzi pronunţînd cu greu aceste cuvinte :

— Sînt mai bucuros să rămîn aici cu ei, decît să mă întorc fără ei.

Şuanul se repezi la albastru ca să-l jefuiască şi grăi :

— Bun lucru-i că strigoii ăştia înviază cu hainele pe ei.

Cînd văzu în mîna căpitanului, care făcuse gestul să-i arate mînuşa lui le Gars, salvconductul sacru, rămase înlemnit.

— N-aş vrea să fiu în pielea fiului maică-mi ! exclamă el.

Pe urmă dispăru iute ca pasărea.

Pentru a înţelege mai bine această întîlnire atît de fatală pentru căpitan, este necesar s-o urmărim pe doam-

nișoara de Verneuil încă din clipa cînd marchizul, pradă deznădejdii și furiei sale, o părăsise, lăsînd-o pe mîinile lui Pille-Miche. Atunci Francine apucase cu o mișcare convulsivă brațul lui Marche-à-Terre și, cu ochii plini de lacrimi, îi ceruse să-și împlinească făgăduiala dată. La cîțiva pași de ei, Pille-Miche își ducea victima de parcă ar fi tîrît după el cine știe ce povară grea. Marie, cu părul răvășit, cu capul plecat, întorcea ochii spre lac ; dar, ținută de un pumn de oțel, fu silită să-l urmeze anevoie pe șuanul care se întoarse de mai multe ori s-o privească sau ca s-o facă să grăbească pasul și, de fiecare dată, un gînd poznaș îi desena pe chip un zîmbet înfricoșător.

— E fainâ !... exclamă el, cu o încîntare grosolană.

Auzind aceste cuvinte, Francine își recăpătă graiul.

— Pierre !

— Ce-i ?

— Are s-o omoare pe domnișoara ?

— Nu numaidecît, răspunse Marche-à-Terre.

— Dar ea n-are să se lase siluită ; și, dacă ea moare, voi muri și eu !

— A, *bghine,* o iubești mult ;... să moară ! zise Marche-à-Terre.

— Dacă noi sîntem bogați și fericiți, ei îi datorăm fericirea noastră ; și nu mi-ai făgăduit tu c-o scapi ?

— Am să încerc ; rămîi aci, nu te mișca.

Brațul lui Marche-à-Terre rămase îndată liber și Francine, pradă celei mai cumplite neliniști, așteptă în curte. Marche-à-Terre îl ajunse pe camaradul lui chiar în clipa cînd acesta, după ce intrase în hambar, o silise pe victima lui să se urce în trăsură. Pille-Miche ceru ajutorul tovarășului său ca să scoată caleașca afară.

— Ce vrei să faci cu toate astea ? îl întrebă Marche-à-Terre.

— *Bene ! Garsa cea mare*[1] mi-a dăruit femeia, şi tot ce e-al ei e-al *mieu.*

— Trăsura, fie ! ai s-o faci bani ! Dar femeia ? O să-ţi sară în obraz ca o pisică !

Pille-Miche izbucni într-un hohot de rîs dezlănţuit şi răspunse :

— He-he, o duc şi *p'ea* la *mene,* am s-o leg.

— Ei *bene,* să-nhămăm caii, zise Marche-à-Terre.

O clipă mai tîrziu, Marche-à-Terre, care-şi lăsase camaradul să-şi păzească prada, împinse calească dincolo de poartă, pe şosea, iar Pille-Miche se urcă lîngă domnişoara de Verneuil, fără să se sinchisească de faptul că ea se smucea să fugă şi să se arunce în lac.

— Hei ! Pille-Miche ! strigă Marche-à-Terre.

— Ce-i ?

— Îţi cumpăr toată partea ta de pradă.

— Îţi baţi joc ? întrebă şuanul, trăgînd-o de fustă pe prizoniera lui, întocmai cum face un măcelar cu viţelul care dă să fugă.

— Lasă-mă s-o văd şi-am să-ţi spun cît dau pe ea.

Nefericita fu silită să coboare şi să stea între cei doi şuani, ce-o ţineau fiecare de cîte o mînă, privind-o aşa cum trebuie s-o fi privit cei doi bătrîni pe Suzana la baie.

— Primeşti, zise Marche-à-Terre scoţînd un suspin, primeşti treizeci de livre în rente bune ?

— *Direpţ spui ?*

— Bate palma, îi zise Marche-à-Terre, întinzînd mîna.

— Oh, am bătut palma ; ...cu asta ai din cine să scoţi nişte bretoni şi nişte *godaines !* — Dar trăsura, *a lu' care* are să fie ? reluă Pille-Miche, răzgîndindu-se.

— A mea ! exclamă Marche-à-Terre, cu un sunet teribil în glas, ce trăda superioritatea pe care firea-i crudă i-o da asupra tuturor tovarăşilor săi.

— Şi dacă-i niscaiva aur în trăsură ?

[1] Firește, poreclă dată doamnei du Gua.

— N-ai bătut palma ?

— Da, am bătut.

— Ei bine, du-te şi adu-l pe surugiul care-i legat în grajd.

— Dar dacă-o fi aur în...

— Ai aşa ceva aci ? o întrebă Marche-à-Terre brusc pe Marie, zgîlţîind-o de braţ.

— Am o sută de scuzi, răspunse domnişoara de Verneuil.

Cei doi şuani se priviră.

— Eh, tu mi-eşti cel mai bun prieten, n-o să ne certăm acuma pentru o albastră, îi spuse Pille-Miche lui Marche-à-Terre ; hai s-o *tăbîrcim* în lac cu-o piatră de gît şi să-mpărţim cei o sută de scuzi.

— Îţi dau cei o sută de scuzi din partea mea de la răscumpărarea lui d'Orgemont ! exclamă Marche-à-Terre, înăbuşindu-şi un grohăit pricinuit de acest sacrificiu.

Pille-Miche scoase un fel de geamăt răguşit, plecă să-l caute pe surugiu, iar bucuria lui aduse nenorocirea căpitanului care-i ieşi în drum. Auzind împuşcătura, Marche-a-Terre se repezi în goană spre locul unde Francine, pierită de frică, se ruga în genunchi, cu mîinile împreunate, lîngă sărmanul căpitan, aşa de tare o zguduise vederea omorului.

— Fugi la stăpîna-ta, îi zise brusc şuanul ; e scăpată !

El însuşi se repezi să-l caute pe surugiu, se întoarse iute ca fulgerul şi, trecînd din nou pe lîngă trupului lui Merle, zări mînuşa lui le Gars, pe care mîna moartă o mai strîngea convulsiv.

— Oh, oh, exclamă el, Pille-Miche a făcut-o de oaie ! nu e prea sigur c-o să se bucure de rentele lui...

Luă mînuşa şi-i spuse domnişoarei de Verneuil, care se şi aşezase în calèaşcă împreună cu Francine :

— Poftim, luaţi mînuşa asta. Dacă vă atacă pe drum cineva, strigaţi : „Oh, le Gars !“, arătaţi paşaportul ăsta

și nu vi se va întîmpla nici un rău. Francine, spuse apoi, întorcîndu-se către bretonă și strîngîndu-i mîna vîrtos, sîntem chit față de femeia asta ; acum, hai cu mine și naiba s-o ia !

— Vrei s-o părăsesc într-o clipă ca asta ! răspunse Francine, cu voce îndurerată.

Marche-à-Terre își frecă urechile, apoi fruntea ; pe urmă ridică privirea și arătă niște ochi aprinși de o expresie cruntă :

— Dreptu-i, zise el. Te mai las cu ea opt zile ; dacă peste opt zile nu vii la mine...

Nu-și isprăvi vorba, izbi însă năpraznic cu podul palmei în țeava carabinei și făcu gestul de a o lua la ochi pe iubita lui, după care dispăru fără să mai aștepte răspuns.

Îndată ce șuanul plecă, un glas ce părea să vină din lac strigă șoptit :

— Doamnă !... Doamnă !...

Surugiul și cele două femei tresăriră de groază, zărind cele cîteva cadavre ce plutiseră pe apă pînă acolo. Un albastru ascuns după un copac se arătă numaidecît :

— Lăsați-mă să mă sui și eu pe lada din spatele furgonului dumneavoastră, altminteri voi fi un om mort ! Blestemata aia de sticlă cu cidru, pe care Clef-des-Coeurs a vrut s-o bea, a costat mai mult de-o oca de sînge ! Dacă m-ar fi ascultat și și-ar fi făcut rondul, bieții noștri camarazi n-ar fi acuma acolo, plutind ca niște galiote...

În vreme ce pe-afară se petreceau aceste evenimente, șefii din Vandeea și cei ai șuanilor deliberau, cu paharul în mînă, sub conducerea marchizului de Montauran.

Frecventele libațiuni cu vin de Bordeaux însuflețiseră discuția, care deveni deosebit de importantă și de gravă spre sfîrșitul mesei. La desert, după ce fu stabilită linia generală comună a tuturor operațiunilor militare, regaliștii închinară în sănătatea burbonilor, chiar în clipa cînd focul de armă al lui Pille-Miche răsună ca un ecou

al groaznicului război pe care acești veseli și nobili conspiratori vroiau să-l înceapă împotriva Republicii. Doamna du Gua tresări ; la gestul care-i trăda bucuria de a se ști scăpată de rivala sa, convivii se priviră tăcuți, iar marchizul se ridică de la masă și ieși.

— O iubea totuși, spuse ironic doamna du Gua. Duceți-vă să-i ținеți tovărășie, domnule de Fontaine ; ar deveni plicticos ca o muscă, dacă l-am lăsa să-și mistuie singur durerea.

Și se duse la fereastra ce da spre curte, ca să încerce să vadă cadavrul domnișoarei Marie. De-acolo, izbuti să distingă, la ultima rază a lunii în asfințit, caleașca ce urca pe aleea de meri cu o viteză de necrezut. Voalul domnișoarei de Verneuil, bătut de vînt, flutura în afara caleștii. La vederea lui, doamna du Gua, furioasă, părăsi adunarea. Marchizul, rezemat de zidul terasei și cufundat într-o meditație sumbră contempla pe cei vreo sută cincizeci de șuani care, după ce își împărțiseră în grădină prada, se întorseseră să sfîrșească butoiașul de cidru și pîinea promisă albaștrilor. Cetele acestor soldați de tip nou, pe care se întemeiau speranțele monarhiei, beau vîrtos, în vreme ce, pe malul din fața terasei, vreo șapte-opt dintre ei se distrau aruncînd în apă cadavrele albaștrilor, de gîtul cărora legau pietroaie. Cruntul spectacol, adăugat multor altor tablouri oferite de costumele ciudate și de chipurile sălbatice ale garșilor nepăsători și barbari, era atît de neobișnuit și atît de nou pentru domnul de Fontaine, căruia trupele din Vandeea lui îi oferiseră lucruri întrucîtva mai nobile și mai corecte, încît se folosi de prilej pentru a-l întreba pe marchizul de Montauran :

— Ce nădăjduiești că vei putea săvîrși cu asemenea bestii ?

— Nu prea mare lucru, nu-i așa, scumpe conte ? răspunse le Gars.

— Vor izbuti ei vreodată să execute o manevră în fața republicanilor ?

— Niciodată.

— Vor fi-n stare măcar să te înțeleagă și să îți execute ordinele ?

— Niciodată.

— Atunci, la ce-ți vor fi buni ?

— La a-mi înfige sabia în pîntecele Republicii ! răspunse marchizul cu glas tunător ; la a-mi cuceri Fougéres-ul în trei zile, și întreaga Bretanie în zece !... Hai, domnule, spuse el cu o voce dulce, du-te în Vandeea ; numai de-ar mărșălui și d'Antichamp și Suzannet și abatele Bernier tot atîta de repede ca mine ; dacă nu vor trata cu primul-consul, așa cum mi-au dat motive să mă tem (și strînse puternic mîna vandeeanului) în douăzeci de zile vom fi la treizeci de leghe de Paris.

— Dar Republica trimite împotriva noastră șaizeci de mii de oameni și pe generalul Brune !

— Șaizeci de mii de oameni ?... Într-adevăr ? replică marchizul cu un rîs batjocoritor. Și cu ce va duce Bonaparte campania din Italia ? Cît despre generalul Brune, nu va veni, Bonaparte l-a trimis împotriva englezilor în Olanda, și va fi înlocuit aici de generalul Hédouville, amicul amicului nostru Barras... Mă înțelegeți ?

Auzindu-l vorbind astfel, domnul de Fontaine îl privi pe marchizul de Montauran cu un aer zîmbitor și spiritual, ce părea să-i reproșeze că el însuși nu pricepe sensul misterioaselor cuvinte pe care i le spusese. Cei doi gentilomi se înțeleseră atunci perfect ; tînărul șef însă răspunse cu un zîmbet vag la gîndurile pe care și le citeau în ochi :

— Domnule de Fontaine, cunoști stema mea ? Deviza mea-i : *„Persevereză pînă la moarte"*.

Contele de Fontaine luă mîna lui de Montauran și i-o strînse spunînd :

— Eu am rămas ca și mort după Quatre-Chemins, așa încît să nu te îndoiești de mine ; dă crezare însă experienței mele, vremurile s-au schimbat...

— Oh, da, zise la Billardière venind spre ei. Sînteţi tînăr, marchize. Ascultaţi-mă pe mine : bunurile dumneavoastră n-au fost toate vîndute...

— Ah, dumneavoastră vreţi jertfe fără sacrificii ? zise Montauran.

— Îl cunoaşteţi bine pe rege ? întrebă la Billardière.

— Da.

— Vă admir.

— Regele, răspunse tînărul şef, este preotul, iar eu lupt pentru credinţă !

Se despărţiră, vandeeanul convins de necesitatea de a se resemna în faţa evenimentelor, păstrîndu-şi credinţa în inimă, la Billardière cu gîndul să se reîntoarcă în Anglia, Montauran pentru a lupta cu îndîrjire şi pentru a-i forţa pe vandeeni, prin biruinţele la care visa, să se ralieze la acţiunea lui.

XVI

Aceste evenimente stîrniră atîtea emoţii în sufletul domnişoarei de Vernéuil, încît ea se ghemui, cu totul istovită şi ca şi moartă, în fundul trăsurii, poruncînd să fie dusă la Fougères. Francine tăcea şi ea, ca şi stăpînă-sa. Surugiul, de teamă să nu se mai întîmple iar cine ştie ce, zori să iasă la drumul mare şi ajunse curînd în vîrful culmei Pelerinei.

Prin pîcla deasă şi alburie a zorilor, Marie de Verneuil traversă frumoasa şi larga vale a Couësnonului, locul unde a început prezenta istorie, şi-abia izbuti să întrezărească, de pe înălţimea muntelui Pelerina, stînca

de șist pe care e construit orașul Fougères. Cei trei călători mai aveau de străbătut pînă acolo încă vreo două leghe. Simțindu-se pătrunsă de frig, domnișoara de Verneuil își aminti de bietul ostaș din spatele trăsurii și ținu neapărat, în ciuda refuzului lui, ca el să se urce lîngă Francine. Sosirea la marginea orașului Fougères o smulse pentru o clipă din gînduri. Pe deasupra, santinela de la poarta Saint-Léonard, necunoscîndu-i, nu le îngădui să intre în oraș și Marie fu nevoită să arate scrisoarea ministerială ; și se simți, în sfîrșit, la adăpost de orice primejdie, numai atunci cînd intră în piața apărată, deocamdată, doar de propriii ei locuitori. Surugiul nu-i găsi alt loc unde să tragă decît hanul Poștei.

— Doamnă, spuse albastrul pe care-l salvase, dacă veți avea nevoie vreodată să administrați o lovitură de sabie vreunui individ, viața mea-i la dispoziția dumneavoastră. Mă pricep la așa ceva. Numele meu e Jean Falcon, zis Beau-Pied, sergent în compania întîia a vulpanilor lui Hulot, demi-brigada a șaptezeci și doua, supranumită *maiențiana*. Iertați-mi tupeul și îngîmfarea ; dar nu vă pot oferi decît sufletul unui sergent, atîta-i tot ce am, deocamdată, pentru a vă sluji.

Se răsuci pe călcîie și plecă zorit.

— Cu cît mai jos cobori pe treptele societății, spuse cu amărăciune Marie, cu atît găsești mai multe sentimente generoase și curate. Un marchiz îmi dă moartea pentru viață, pe cînd un sergent... În sfîrșit, să lăsăm astea.

După ce frumoasa pariziană se culcă într-un pat bine încălzit, credincioasa Francine așteptă zadarnic cuvîntul afectuos cu care era obișnuită ; văzînd-o însă stînd îngrijorată în picioare, stăpîna ei făcu un semn plin de tristețe.

— Se cheamă că aceasta n-a fost decît o zi, Francine, spuse ea. Și sînt cu zece ani mai bătrînă !

A doua zi de dimineaţă, cînd se sculă, apăru Corentin, venit s-o vadă pe Marie, care îi îngădui să intre.

— Francine, spuse ea, atît de mare să fie oare nenorocirea mea ? Iată că venirea lui Corentin nu-mi mai e atît de dezagreabilă !

Totuşi, revăzîndu-l, simţi pentru a mia oară o silă instinctivă, pe care doi ani de relaţii cu el nu izbutiseră s-o îndulcească.

— Ei bine, zise Corentin zîmbind, eu eram sigur de reuşită. Aşadar, nu el era cel căutat ?

— Corentin, răspunse Marie cu o expresie calmă de durere, să nu-mi mai pomeneşti de afacerea asta decît atunci cînd voi pomeni eu.

Corentin începu să se plimbe prin cameră, aruncînd spre domnişoara de Verneuil priviri piezişe şi încercînd să ghicească gîndurile tainice ale ciudatei fete, care cu o singură aruncătură de ochi putea într-o clipă să descumpănească pînă şi pe oamenii cei mai abili.

— Am prevăzut eşecul, reluă el, după un moment de tăcere. Dacă vrei să-ţi stabileşti cartierul general aici, în oraş, eu am şi luat unele informaţii. Ne aflăm în inima şuaneriei. Vrei să rămîi aici ?

Ea răspunse printr-un semn din cap afirmativ, care-i dădu prilej lui Corentin să stabilească anumite deducţii, în parte adevărate, în legătură cu evenimentele din ajun.

— Am închiriat pentru tine o casă confiscată şi nevîndută încă. Locuitorii de pe-aici nu sînt prea isteţi. Nimeni n-a îndrăznit să cumpere baraca, din pricină că a aparţinut unui emigrant care trece drept foarte crud. E situată lîngă biserica Saint-Léonard : şi *pe cu'întu' meu de'inste,* se bucură de-o vedere frumoasă. Se poate face ceva cu coteţul ăsta, e locuibil ; vrei să vii acolo ?

— Îndată, exclamă ea.

— Mai am nevoie, totuşi, de vreo cîteva ore, ca să fac ordine şi curăţenie, aşa încît să găseşti totul aranjat pe gustul tău.

— Ce importanţă are asta ? zise ea ; aş locui, fără să mă plîng, şi-ntr-o mînăstire, şi-ntr-o închisoare. Totuşi, fă aşa fel încît, astă-seară, să pot să mă odihnesc în cea mai adîncă singurătate acolo. Şi-acum pleacă, lasă-mă. Prezenţa ta îmi e insuportabilă. Vreau să rămîn singură cu Francine, mă înţeleg cu ea poate mai bine decît cu mine însămi... Adio ! Hai ! pleacă odată !

Vorbele acestea, rostite cu volubilitate şi cuprinzînd, pe rînd, cochetărie, asprime, pasiune, dovedeau că ajunsese la o linişte deplină. Fără îndoială că somnul alungase treptat impresiile din ziua precedentă, iar meditaţia o îndemna să se răzbune. Dacă pe obrazul ei încă se mai zăreau culori sumbre, ele păreau să ilustreze doar acea facultate pe care o au unele femei de a ascunde în sufletul lor sentimentele cele mai învolburate şi acea disimulare ce le îngăduie să surîdă cu graţie, în vreme ce calculează pieirea victimei. Rămase singură, preocupată de găsirea unui mijloc prin care ar putea să-l prindă viu pe marchiz. Pentru prima oară în viaţa sa, această femeie trăise după propria ei simţire ; dar, din tot ceea ce trăise, nu mai avea acum decît un sentiment, cel al răzbunării, al unei răzbunări nemărginite, depline. Era singurul ei gînd, unica ei pasiune. Mută la toate vorbele şi la toate atenţiunile Francinei, părea că doarme cu ochii deschişi ; şi lunga zi se scurse fără ca vreun gest ori vreun fapt să exprime cumva acea viaţă exterioară ce dă expresie gîndurilor noastre. Sta culcată pe o otomană pe care-o întocmise din cîteva scaune şi perne. Seara doar, privind-o pe Francine, rosti cu nepăsare aceste cuvinte :

— Fetiţa mea, ieri am înţeles că omul trăieşte ca să iubească ; astăzi înţeleg că el poate să moară ca să se răzbune. Da, ca să mă duc să-l caut, ori unde-ar fi, să-l întîlnesc din nou, să-l seduc şi să-l fac al meu, mi-aş da viaţa,!... Iar dacă, în cîteva zile, nu-l voi vedea la picioarele mele, umil şi supus, pe acest domn care m-a dispre-

ţuit, dacă nu-l voi face sluga mea, atunci înseamnă că am căzut pe treapta cea mai de jos, că nu mai sînt femeie, că nu mai sînt eu !...

Casa pe care Corentin i-o propusese domnişoarei de Verneuil oferea destule posibilităţi spre a satisface gustul înnăscut pentru lux şi eleganţă al tinerei fete ; el aduse acolo tot ceea ce ştia că poate să-i facă plăcere, cu amabilitatea unui îndrăgostit faţă de iubita lui, ori, şi mai exact, cu servilitatea unui bărbat puternic ce caută să şi-l ataşeze pe vreun subaltern de care are nevoie. A doua zi, veni să-i spună domnişoarei de Verneuil că se poate muta în acel palat improvizat.

Cu toate că nu făcea decît să se mute de pe şubreda otomană pe o sofa antică pe care Corentin izbutise s-o găsească, fantastica pariziancă luă în stăpînire casa de parcă i-ar fi aparţinut pe veci. Se comportă cu o nepăsare regală faţă de tot ce vedea acolo, cuprinsă de o simpatie subită pînă şi pentru cele mai mărunte mobile pe care şi le însuşi de la bun început, de parcă le-ar fi cunoscut de cine ştie cînd : detalii banale, dar care nu-s indiferente pentru zăgrăvirea acestui caracter excepţional. Părea că un vis ar fi familiarizat-o de mai înainte cu locuinţa aceasta, în care trăi cu ura ei, întocmai cum ar fi trăit cu iubirea ei.

— Eu n-am căpătat din partea lui nici măcar acea milă umilitoare ce te ucide, îşi zicea ea ; nu-i datorez viaţa. O, întîia mea, singura şi ultima mea iubire, ce deznodămînt !

Se aruncă dintr-o săritură asupra Francinei înfricoşate.

— Tu iubeşti ? O, da, iubeşti, mi-aduc aminte ! Ah, sînt tare fericită că am lîngă mine o femeie care mă înţelege. Ei bine, buna mea Francine, nu ţi se pare că bărbatul e o creatură înspăimîntătoare ? Hm, spunea că mă iubeşte, dar n-a rezistat nici la cea mai uşoară încercare... Pe cînd eu, dacă lumea întreagă l-ar fi alungat, eu i-aş fi făcut din sufletul meu adăpost ; dacă universul l-ar fi acuzat, eu l-aş fi apărat ! Mai înainte, vedeam lumea

populată cu tot felul de ființe ce plecau, veneau și-mi erau absolut indiferente ; iar lumea era tristă, nu însă și groaznică ; acum, ce-i lumea fără el ? Și el va trăi, fără ca eu să fiu lîngă el, fără ca eu să-l văd, fără să-i vorbesc, fără să-l simt, fără să-l țin, fără să-l strîng... ? Ah, mai degrabă îl sugrum cu mîna mea în timp ce doarme !

Francine, speriată, o privi o clipă în tăcere.

— Să-l omori pe cel pe care-l iubești ?... se minună ea, cu un glas dulce.

— A, hotărît, dacă nu mă iubește !

Însă după aceste înfricoșătoare cuvinte, ea își ascunse fața în mîini, se așeză pe scaun și rămase tăcută.

A doua zi, un om se prezentă brusc în fața ei, fără să se fi anunțat. Avea chipul crunt. Era Hulot. Corentin îl însoțea. Marie ridică privirile și se înfioră.

— Ați venit să-mi cereți socoteală despre prietenii dumneavoastră ? întrebă ea. Sînt morți.

— Știu, răspunse Hulot. Și n-au murit pentru Republică !

— Pentru mine și prin mine... reluă ea. Îmi veți pomeni de Patrie ! Dar Patria mai dă îndărăt viața celor care mor pentru ea ? Îi răzbună, măcar ? Eu, însă, îi voi răzbuna ! exclamă ea.

Imaginile lugubre ale tragediei a cărei victimă fusese se desfășurară fulgerător în mintea sa și, uitînd acea stare grațioasă ce situează pudoarea pe primul loc între artificiile femeii, domnișoara de Verneuil avu o pornire de nebunie și se apropie cu un pas sacadat de comandantul uluit.

— Pentru cei cîțiva soldați măcelăriți, voi aduce sub cuțitul eșafoadelor voastre un cap care prețuiește cît mii de capete ! spuse ea. Femeile rareori poartă război, dar, comandante, oricît ați fi de trecut prin multe, veți putea să învățați la școala mea cîteva șiretlicuri strașnice. Voi aduce în fața baionetelor dumneavoastră un neam întreg : pe strămoșii lui și pe el, și viitorul, și trecutului lui. Pe cît am fost de bună și de sinceră față de el, pe atîta am să fiu de

perfidă și de mincinoasă. Da, comandante, am să-l aduc pe acest gentilom în patul meu, de unde nu va ieși decît ca să plece la moarte. Așa voi face, și nu voi mai avea niciodată vreo rivală... Mizerabilul și-a rostit singur sentința : *o zi fără nici un mîine !* Și Republica dumneavoastră și eu vom fi răzbunate... Republica ! reluă ea, cu o voce ale cărei intonații ciudate îl înspăimîntară pe Hulot ; așadar, rebelul nu va muri decît pentru că a ridicat armele împotriva țării sale ? Așadar, Franța îmi va răpi răzbunarea ?... Ah, dacă o viață nu-i mare lucru, o moarte nu ispășește decît o crimă ! Dar, dacă domnul acesta nu are de oferit decît un cap, eu voi avea o noapte întreagă pentru a-l face să înțeleagă că pierde mai mult decît o viață. Orice-ar fi, comandante, voi, cei care îl veți ucide (și scoase un suspin), să procedați în așa fel încît nimic să nu trădeze trădarea mea, pentru ca el să moară convins de fidelitatea mea. Nu vă cer decît atît. El nu trebuie să mă vadă decît pe mine, pe mine și mîngîierile mele !

Tăcu ; dar, dincolo de purpura de pe obrazul ei, Hulot și Corentin văzură că mînia și delirul nu-i înăbușeau în întregime pudoarea. Marie se înfioră din creștet pînă-n talpă cînd rosti ultimele cuvinte ; ea le mai ascultă o dată, de parcă s-ar fi îndoit că le-a putut rosti, și tresări cu naivitate făcînd gesturile involuntare ale unei femei căreia i-a căzut un voal.

— Dar l-ai avut în mînă ! spuse Corentin.

— Probabil, răspunse ea cu amărărciune.

— De ce mi-ați stat împotrivă, atunci cînd îl înhățasem ? întrebă Hulot.

— Eh, comandante, nu știam cine-i *el*.

Brusc, femeia aceea agitată, care se plimba cu pași repezi aruncînd priviri de foc spre cei doi spectatori ai furtunii ei, se calmă.

— Nu mă mai recunosc, zise Marie pe un ton bărbătesc. Dar ce să mai vorbim ? Trebuie să mă duc să-l caut !

— Să vă duceţi să-l căutaţi ? spuse Hulot. Dar, copilă dragă, ia seama că noi nu sîntem stăpînii ţinutului şi că, dacă vă veţi hazarda să ieşiţi din oraş, veţi fi prinsă şi omorîtă după o sută de paşi.

— Nu există primejdie în calea celor ce vor să se răzbune ! răspunse ea, făcînd un gest de mîndrie, spre a-i concedia pe cei doi bărbaţi, pe care-i era ruşine să-i mai privească.

— Ce femeie ! exclamă Hulot, plecînd cu Corentin. Ce idee-au mai avut şi tipii ăia de la poliţia din Paris ! N-o să ni-l dea însă pe mînă niciodată, adăugă el, clătinînd din cap.

— O, ba da ! răspunse Corentin.

— Nu vezi că-l iubeşte ? reluă Hulot.

— Păi tocmai de-aceea ! Dealtminteri, zise Corentin privindu-l pe comandantul uimit, eu mă aflu aici anume ca s-o împiedic să facă prostii ; căci, după mine, camarade, nu există dragoste care să preţuiască trei sute de mii de franci.

După ce agentul de poliţie se despărţi de militar, bravul luptător îl urmări îndelung cu privirea ; iar cînd nu-i mai auzi zgomotul paşilor, scoase un oftat şi zise :

— Aşadar, există uneori şi-o fericire să nu fii decît un dobitoc ca mine ?... Trăznetul lui Dumnezeu ! dacă-l voi întîlni pe le Gars, am să mă bat cu el corp la corp, sau nu mă mai cheamă Hulot ; căci, dacă vulpoiul ăsta de la Paris mi l-ar aduce să-l judec eu, acuma cînd au creat consiliile de război, conştiinţa mea mi s-ar părea tot atîta de năclăită ca şi cămaşa unui tînăr răcan care-aude pentru întîia oară împuşcăturile.

Masacrul de la Vivetière şi dorinţa de a-i răzbuna pe cei doi prieteni ai lui contribuiseră să-l determine pe Hulot să reia comanda demi-brigăzii sale, tot atîta cît contribuise şi răspunsul prin care un nou ministru, Berthier, îi declara că demisia sa nu putea fi acceptată în împrejurările actuale. La depeşa ministerială era adăugată o scri-

soare confidențială în care, fără să-l informeze asupra misiunii domnișoarei de Verneuil, i se spunea totuși că incidentul acela, cu totul în afara războiului, nu trebuia să tulbure operațiile militare. Rolul șefilor militari, scria ministrul, trebuia să se mărginească, în acea afacere, numai la a o ajuta pe *onorabila cetățeancă, dacă este cazul.* Aflînd din rapoartele ce le primea că mișcările șuanilor prevesteau o concentrare de forțe spre Fougères, Hulot trimisese pe ascuns, în marș forțat, două batalioane din demi-brigada lui în acel loc important. Primejdia în care se afla patria, ura față de aristocrație, ai cărei partizani amenințau o mare regiune din țară, prietenia, totul contribuise să-i redea bătrînului militar ardoarea tinereții sale.

— Iată, deci, viața pe care mi-o doream ! exclamă domnișoara de Verneuil, cînd rămase singură cu Francine ; oricît de scurte ar fi orele, mie mi se par cît niște veacuri de gînduri...

O luă de mînă pe Francine, și glasul ei, ca întîiul ciripit de pițiguș după furtună, șopti încetișor :

— Orice-aș face, copila mea, văd mereu acele două buze dulci, bărbia scurtă și ușor în vînt, ochii de foc, și-aud și-acum hi-ul surugiului. În sfîrșit, visez... de ce, dar, atîta ură la trezire !

Scoase un suspin adînc, se ridică ; apoi, pentru întîia oară, începu să privească locurile date pradă războiului civil de către crudul gentilom pe care ea vroia să-l atace, ea, singură. Ispitită de frumusețea peisajului, ieși să respire în voie, sub largul cerului ; și, dacă alese un drum, absolut la întîmplare, drumul acela o duse spre *Promenada* orașului, iar alegerea se datora numai stării de vrajă a sufletului care ne îndeamnă să căutăm speranța pînă și în absurd. Gîndurile zămislite sub imperiul unui astfel de farmec se realizează adesea ; atunci, însă, previziunea e pusă pe seama puterii denumită presimțire ; putere inex-

plicată, dar reală, pe care totdeauna pasiunile o găsesc tot atît de plăcută ca şi un linguşitor care, printre multele-i minciuni, spune şi adevărul cîteodată.

O ZI FĂRĂ NICI UN MÎINE

XVII

Ultimele evenimente ale acestei povestiri fiind strîns legate de locurile în care s-au desfăşurat, este necesar să facem o descriere amănunţită a lor, fără de care deznodămîntul ar fi greu de înţeles.

Oraşul Fougères este aşezat în parte pe o stîncă de şist ce pare prăvălită înaintea munţilor care închid spre apus marea vale a Couësnonului şi care capătă diferite denumiri, după localităţile din preajma lor. În latura de-aici, oraşul e despărţit de munţi printr-o strungă în adîncul căreia curge un pîrîiaş numit Nançon. Partea dinspre răsărit a stîncii are ca perspectivă peisajul contemplat de pe vîrful Pelerinei, pe cînd partea orientată spre vest are drept unică perspectivă întortocheata vale a Nançonului ; există însă un loc de unde pot fi cuprinse, într-o singură privire, atît un segment din cercul format de valea cea mare, cît şi frumoasele şerpuiri ale văii celei mici, care se contopesc aici. Acest loc, ales de către locuitorii oraşului pentru promenada lor, şi spre care se îndrepta domnişoara de Verneuil, era tocmai teatrul unde avea să se încheie drama începută la Vivètiere. Aşadar, oricît de pitoreşti ar fi celelalte părţi ale oraşului Fougères, trebuie să ne concentrăm atenţia exclusiv asupra amănuntelor de

peisaj pe care le dezvăluie porțiunea dinspre munte a Promenadei.

Pentru a avea o idee despre aspectul pe care-l prezintă stînca Fougères-ului privită de-aici, ea poate fi comparată cu unul dintre acele turnuri imense împrejurul cărora arhitecții sarazini au construit, la fiecare etaj, vaste balcoane legate între ele prin scări în spirală. Într-adevăr, această stîncă se încheie printr-o biserică gotică, ale cărei fleșe minuscule împreună cu clopotnița și cu arcurile de sprijin îi dau o formă aproape aidoma cu cea a unei căpățîne de zahăr. În fața porții acelei biserici, închinată sfîntului Léonard, se află o mică piață neregulată, împrejmuită de un zid înălțat în formă de balustradă și care comunică printr-un pasaj cu Promenada. Această esplanadă se desfășoară circular, ca o a doua cornișă, împrejurul stîncii, la cîțiva stînjeni mai jos de piața Saint-Léonard, și cuprinde o suprafață largă, acoperită cu arbori, întinsă pînă la fortificațiile din jurul orașului. Apoi, la zece stînjeni dincolo de zidurile și de stîncile pe care se sprijină terasa, datorită unei fericite dispoziții a șisturilor și unei trudnice munci omenești, există un drum răsucit, denumit *Scara Reginei*, cioplit în stîncă, și care duce la un pod construit peste Nançon de către Anne de Bretagne. În sfîrșit, pe sub acest drum, care închipuie o a treia cornișă, un șir de grădini coboară din terasă în terasă pînă la rîu, ca treptele unui amfiteatru împodobit cu flori.

Paralel cu Promenada, înaltele stînci, care-și iau numele de la cartierul din acea parte a orașului și cărora li se spune munții *Saint-Sulpice*, se așternd de-a lungul rîului și coboară în pante dulci către marea vale a Couësnonului, unde descriu o cotitură bruscă spre nord. Stîncile acestea drepte, pleșuve și întunecate par a se atinge cu șisturile Promenadei ; în unele locuri ele se află la depărtare de o bătaie de pușcă, și apără de vînturile dinspre miază-noapte o vale îngustă, adîncă de vreo sută de stînjeni, unde Nan-

çonul se desparte în trei braţe ce udă o cîmpie presărată cu căsuţe minunate şi cu livezi încîntătoare.

Spre sud, acolo unde se sfîrşeşte oraşul propriu-zis şi unde începe cartierul Saint-Léonard, stînca Fougères-ului face o cută, povîrnişul ei se îndulceşte, coborînd domol şi întorcîndu-se către valea mare de-a lungul ţărmului pe care-l înghesuie astfel spre munţii Saint-Sulpice, formînd un defileu pe unde Nançonul se avîntă prin două braţe spre Couësnon, în care se varsă. Această poetică îngrămădire de coline pietroase este numită *Nid-aux-Crocs*, valea pe care o îngrădesc se numeşte *valea Gibarry*, iar mănoasele ei pajişti furnizează o mare parte din untul cunoscut de gurmanzi sub numele de unt de Prévalaye.

În locul unde Promenada se uneşte cu fortificaţiile se ridică un turn, numit *turnul lui Papegaut*. Dincolo de această construcţie pătrată, pe care e zidită casa în care locuia domnişoara de Verneuil, se vede cînd un zid, cînd stînca goală, atunci cînd stînca se prezintă ca nişte table drepte ; iar partea oraşului situată sub această temelie înaltă şi inexpugnabilă descrie o vastă semilună, la capătul căreia stîncile se înclină şi se despică pentru a lăsa loc de trecere apelor Nançonului. Acolo se află poarta prin care se intră în cartierul Saint-Sulpice, nume comun dat şi porţii şi cartierului. Apoi, peste un dîmb de granit ce domină trei vîlcele în care se unesc mai multe drumuri, săgetează spre cer bătrînele creneluri şi turnurile feudale ale castelului din Fougères, una dintre cele mai uriaşe construcţii făcute de ducii de Bretania, cu zidurile înalte de cincisprezece stînjeni şi groase de cincisprezece picioare, întărită spre răsărit printr-un şanţ prin care curge Nançonul, ce se revarsă într-un şir de canale de unde învîrteşte morile dintre poarta Saint-Sulpice şi podurile umblătoare ale fortăreţii, şi apărată spre vest de culmile abrupte ale blocurilor de granit pe care a fost clădită.

Astfel, de la Promenadă pînă la această magnifică rămăşiţă din evul-mediu, îmbrăcată în mantalele-i de iederă,

împodobită cu turnuri pătrate sau rotunde, unde în fiecare se poate încartirui un întreg regiment, castelul, oraşul şi stînca pe care-i zidit, apărate de zidurile drepte sau de pantele abrupte ale muntelui, formează o vastă potcoavă străbătută de văi adînci, pe unde, cu timpul, bretonii au trasat cîteva cărări înguste. Din loc în loc blocuri mari de stînci se ițesc ca niște ornamente. Apele se strecoară printre văiugi din care cresc niște arbori rahitici. Mai încolo, printre cîteva dale de granit, ceva mai puțin abrupte decît celelalte, crește o iarbă măruntă căutată de capre. Şi pretutindeni tufele de mărtăloagă, răsărite printre crăpăturile jilave, tapetează cu ghirlandele lor roze stîncăriile negre.

În adîncul acestei pîlnii imense, pîrîiaşul şerpuieşte printr-o pajiște pururi proaspătă şi desfăşurată ca un covor moale.

La piciorul castelului, dintr-o mulțime de mase de granit, se înalță biserica închinată sfîntului Sulpice, care dă numele său unui cartier situat dincolo de Nançon. Acest cartier, parcă zvîrlit în fundul unei prăpăstii, împreună cu biserica lui — a cărui clopotniță ascuțită nu ajunge pînă la înălțimea stîncilor ce par gata să cadă peste ea şi peste căsuțele prăpădite care o înconjoară — sînt scăldate de apele pitoreşti ale cîtorva afluenți ai Nançonului, adumbrite de arbori şi împodobite cu grădini ; afluenții aceştia despică ici-colo semi-luna alcătuită de Promenadă, de oraş şi de castel, şi produc, prin detaliile lor, naive contraste cu gravele spectacole ale amfiteatrului în fața căruia se află. În sfîrşit, întregul Fougères, cu cartierele, cu bisericile, cu înşişi munții Saint-Sulpice, este încadrat de înălțimile munților Rillé, care fac parte din centura generală a marii văi a Cuësnonului.

Acestea-s trăsăturile cele mai de seamă ale naturii de-aici, al căror caracter principal este de o asprime sălbatică, îndulcită de armonii fermecătoare, prin îmbinarea fericită a celor mai grandioase realizări omeneşti cu capriciile unui sol frămîntat de neaşteptate contraste

printr-un anume soi de neprevăzut ce surprinde, uimește și tulbură. Nicăieri în Franța călătorul nu întîlnește contraste atît de mărețe ca acelea oferite de largul bazin al Cuësnonului și de văile pierdute între stîncile de la Fougères și înălțimile munților Rillé. Sînt frumusețí de neuitat, în care triumfă neprevăzutul și cărora nu le lipsește nici una dintre splendorile firii. Cu apele limpezi, strălucitoare, spumegătoare ; cu munții înveșmîntați în puternica vegetație specifică locurilor ; cu stîncile sumbre și construcțiile elegante, cu fortificații ridicate de natură și cu turnurile de granit zidite de oameni ; și cu toate jocurile de lumină și de umbră, cu toate contrastele feluritelor frunzișuri, atît de rîvnite de pictori ; cu grupurile de case unde forfotește o populație harnică, și cu locurile goale unde granitul nu îngăduie nici măcar umbra fumurie a mușchilor ce se lipesc de piatră ; în sfîrșit, cu tot ceea ce i se poate pretinde unui peisaj : farmec și groază, un poem plin de magii pururi proaspete, de tablouri sublime, de încîntătoare rusticități ! Este Bretania în toată splendoarea ei.

Turnul numit al lui Papegaut, pe care este zidită casa ocupată de domnișoara de Verneuil, își are baza chiar în afundul prăpastiei, și se înalță pînă la esplanada practicată în formă de cornișă în fața bisericii Saint-Léonard. De la această casă, izolată pe trei laturi, se pot cuprinde cu privirile dintr-odată și marea potcoavă ce începe chiar de la turn, și valea abruptă a Nançonului, și piața Saint-Léonard. Ea face parte dintr-o salbă de locuințe triseculare și construite din lemn, situate pe o linie pralelă cu latura nordică a bisericii, împreună cu care alcătuiesc o fundătură ce se deschide spre o stradă în pantă, de-a lungul bisericii, și duce mai departe spre poarta Saint-Léonard, către care cobora domnișoara de Verneuil.

Marie, firește, nu se abătu prin piața bisericii, dedesubtul cărela se afla, ci se îndreptă către Promenadă. După ce trecu dincolo de micuța barieră vopsită în verde din fața postului de gardă stabilit atunci în turnul porții Saint-

Léonard, măreția privelиștii îi amuți pasiunile pentru o clipă. Admiră vasta porțiune din marea vale a Couësnonului pe care ochii ei o puteau cuprinde de la vîrful Pelerinei pînă la platoul străbătut de drumul ce duce la Vitré ; privirile-i se opriră apoi asupra stîncilor de la Nid-aux-Crocs și a sinuozităților văii Gibarry, cu crestetele scăldate în lumina aburie a soarelui în asfințit. Rămase aproape înfricoșată de adîncimile văii Nançonului, de unde cei mai înalți plopi de-abia ajungeau pînă la zidurile grădinilor situate dedesubtul Scării Reginei. În sfîrșit, merse din uimire în uimire pînă la locul de unde putu să zărească atît larga vale Gibarry, cît și fermecătorul peisaj încadrat de potcoava alcătuită de oraș, de stîncile Saint-Sulpice și de culmile munților Rillé. La acel ceas al zilei, fumul caselor din cartier și de pe vale așternea în văzduh un nor ce nu lăsa să se întrezărească lucrurile decît ca printr-un baldachin albăstrui ; nuanțele prea puternice ale luminii începeau să se stingă ; firmamentul căpăta o culoare de perlă sură ; luna își arunca vălurile de raze peste acea frumoasă genune ; totul, în sfîrșit, tindea să cufunde sufletul în reverie și-l îmbia să-și amintească de ființele dragi. Dintr-odată, nici acoperișurile de șindrilă ale cartierului Saint-Suplice, nici biserica lui, cu fleșa-i ascuțită ce se pierde în afundurile văii, nici mantiile seculare de iederă și de curpen ce îmbrăcau zidurile vechei fortărețe dincolo de care apele Nançonului spumegă sub roțile morilor, în sfîrșit, nimic din întregul peisaj nu o mai interesă. În zadar soarele asfințind își arunca pulberea de aur și pînzele roșii peste căsuțele presărate printre stînci, pe văile apelor și prin pajiștile grațioase ; ea rămase nemișcată, dinaintea stîncilor de la Saint-Suplice. Speranța absurdă care-o adusese pe Promenadă se realizase în mod miraculos. Printre desișurile și tufărișurile de grozamă de pe culmile opuse, i se păru a recunoaște, în ciuda cojoacelor de capră ce-i acopereau, pe cîțiva dintre convivii de la Vivetière, printre care se zărea și le Gars, pe care-l putea distinge pînă la

cel mai mărunt gest în lumina molcoma a soarelui în scapăt. La cîţiva paşi în spatele grupului principal, o zări pe cumplita ei duşmancă, doamna du Gua. O clipă, domnişoara de Verneuil gîndi că visează ; însă ura rivalei sale ii dovedi imediat că totul era real în acel vis. Adînca atenţie cu care Marie urmărea fiecare gest al marchizului o făcu să nu ia seama la grija cu care doamna du Gua o lua la ochi cu o puşcă lungă. Bubuitura unei împuşcături trezi apoi ecourile munţilor, iar glonţul ce şuieră pe lîngă Marie îi dovedi îndemînarea rivalei sale.

— Îmi trimite cartea ei de vizită ! îşi zise Marie, zîmbind.

Într-o clipă, numeroase *„Stai ! Cine-i ?"* răsunară, din santinelă în santinelă, de la castel pînă la poarta Saint-Léonard, dovedindu-le şuanilor cît de mare era prudenţa locuitorilor din Fougères, de vreme ce pînă şi partea cea mai puţin vulnerabilă a zidurilor lor de apărare era atît de bine păzită.

— E ea şi cu el ! îşi zise Marie.

A se duce să-l caute pe marchiz, a-l urmări, şi a-l surprinde, fu o idee concepută cu iuţeala fulgerului.

— N-am nici o armă la mine ! oftă ea.

Îşi aduse aminte că, în clipa plecării din Paris, aruncase într-una din cutiile ei de carton un elegant pumnal, purtat cîndva de o sultană şi cu care se gîndise să se înarmeze atunci cînd pornise spre teatrul de război, aşa cum unii caraghioşi se aprovizionează cu caiete de însemnări pentru ideile ce le-ar putea trece prin cap în timpul călătoriei ; ea atunci se gîndise mai puţin la perspectiva că va trebui să înjunghie pe cineva, cît mai ales la plăcerea de a purta un frumos hanger împodobit cu pietre scumpe şi de a se distra cu lama aceea pură ca o privire. Cu trei zile în urmă, regretase destul că-şi lăsase arma în cutie, cînd, pentru a scăpa de odiosul supliciu la care o supusese rivala, vrusese să se sinucidă. Într-o clipită, se întoarse acasă, găsi pumnalul, îl puse la brîu, îşi petrecu peste umeri şi în ju-

rul mijlocului un șal mare, își legă părul cu un voal negru, își așeză pe cap o pălărie cu boruri largi, asemenea celor purtate de șuani, a unui servitor de-al ei, și, cu acea prezență de spirit pe care o dau uneori pasiunile, luă mînușa marchizului pe care i-o dăduse Marche-à-Terre ca pe un pașaport ; apoi, după ce-i răspunse Francinei înspăimîntate : „Ce vrei ! m-aș duce și-n iad ca să-l caut !“ se întoarse pe Promenadă.

Le Gars era tot acolo, dar singur. După direcția lunetei lui, părea să examineze, cu o atenție meticuloasă de comandant militar, diferite treceri peste Nançon, Scara Reginei și drumul care, dincolo de poarta Saint-Sulpice, ocolește biserica și se împreună apoi cu drumul cel mare, sub zidurile castelului. Domnișoara de Verneuil se avîntă pe micile poteci bătute de capre și de păstori peste culmea Promenadei, coborî Scara Reginei, ajunse în fundul văii, trecu Nançonul, străbătu cartierul și își urmă, ca pasărea în pustie, drumul printre primejdioasele pante ale stîncilor Saint-Sulpice, pînă ce în curînd răzbătu la un drum alunecos, peste blocurile de granit și, în ciuda spinărilor de grozamă și de drobiță, și a grohotișurilor care o înțepau, începu să urce coasta cu acea aprigă dîrzenie pe care bărbații n-o au, poate, dar pe care o femeie mînată de pasiune o posedă adesea. Noaptea o surprinse pe Marie, chiar în clipa cînd, ajungînd pe culme, încerca să zărească, la palidele raze ale lunii, drumul pe care presupunea că-l va fi luat marchizul ; căutare stăruitoare, rămasă însă fără succes ; iar tăcerea ce domnea pretutindeni îi dovedi că și șuanii și șeful lor plecaseră. Toată puterea pasiunii sale se prăbuși brusc, odată cu speranța care i-o insuflase. Văzîndu-se singură, la vreme de noapte, în mijlocul unui ținut necunoscut și bîntuit de război, o cuprinseră gîndurile, iar sfaturile ce i le dase Hulot și focul de armă tras de doamna du Gua o făcură să se înfioare de frică. Liniștea nopții, atît de adîncă în munți, îi permise să audă pînă și cea mai mică adiere de frunză, oricît de depărtată, iar aceste zgomote

uşoare fremătau împrejur, ca pentru a da o tristă măsură a singurătăţii şi a tăcerii. Vîntul bătea peste culmi, ducînd norii învolburaţi şi creînd jocuri de umbră şi de lumină ale căror efecte îi sporiră spaima, dînd înfăţişări fantastice şi înfricoşătoare celor mai inofensive lucruri. Marie îşi întoarse privirile spre casele din Fougères, ale căror lumini mărunte străluceau ca tot atîtea stele pămîntene, şi foarte aproape zări distinct turnul lui Papegaut. N-ar fi fost de parcurs decît o mică distanţă pînă acasă la ea, dar acea distanţă era o prăpastie. Îşi amintea destul de bine de rîpele ce mărgineau îngusta cărare pe unde venise şi îşi da seama că ar avea de întîmpinat mai multe primejdii dacă ar încerca să se întoarcă la Fougères, decît dacă îşi va urma calea pe care pornise. Socoti că mînuşa marchizului o va apăra de toate pericolele plimbării sale nocturne, dacă şuanii stăpîneau într-adevăr împrejurimile oraşului. Singura primejdie o constituia doamna du Gua. La acest gînd, Marie strînse în mînă pumnalul şi se strădui să răzbată spre o casă al cărei acoperiş îl întrezărise în clipa cînd ajunse pe culmea stîncilor Saint-Sulpice ; înainta însă foarte încet, pînă atunci nu mai cunoscuse niciodată întunecata măreţie ce apasă asupra unui suflet singuratic, la vreme de noapte, într-un peisaj sălbatic unde munţii înalţi îşi pleacă de pretutindeni capetele, ca nişte uriaşi strînşi la sfat.

Fîşiitul rochiei sale, ce se agăţa în mărăcini, o făcu să tresară de nenumărate ori ; ba îşi grăbea pasul, ba îl încetinea, socotind că i-a venit clipa cea de pe urmă. În curînd, însă, evenimentele luară un aspect căruia poate că nici cei mai îndrăzneţi bărbaţi nu i-ar fi rezistat şi care o aruncă pe domnişoara de Verneuil într-una dintre acele spaime ce încleştează aşa de puternic toate resorturile vieţii, încît în atare împrejurări atît forţa cît şi slăbiciunea unei fiinţe ating limita. Fiinţele cele mai plăpînde săvîrşesc atunci acte de o tărie nemaipomenită, iar cele mai puternice înebunesc de groază. Marie auzi, nu departe de

ea, niște zgomote ciudate, cînd distincte, cînd vagi, după cum noaptea era cînd sumbră, cînd luminoasă ; ele păreau cînd o învălmășeală, cînd zarva unei mulțimi ; iar urechea se chinuia să le perceapă ; veneau ca din adîncurile pămîntului, care parcă se zguduia sub pașii unei mari gloate de oameni în marș. O rază de lună îi îngădui domnișoarei de Verneuil să zărească la cîțiva pași de ea un lung șir de fețe hidoase ce se mișcau ca spicele într-un lan și lunecau ca niște fantome ; dar de-abia apucă să le întrevadă, că întunericul se și așternu iar ca o perdea neagră, ascunzînd privirilor înspăimîntătorul tablou, plin de ochi galbeni și scînteietori. Ea se trase repede îndărăt și alergă spre o creastă de dîmb, ca să scape de trei dintre acele figuri cumplite ce veneau către ea.

— L-ai văzut tu ? întrebă unul.

— Am simțit un vînt rece, atunci cînd a trecut pe lîngă mine, răspunse un glas răgușit.

— Și eu am simțit un vînt jilav și un miros de cimitir, spuse al treilea.

— E alb ? reluă primul.

— De ce-o fi înviat oare numai el dintre toți cîți au murit la Pelerina ?

— Eh, de cé ? răspunse al treilea. De ce-s oploșiți cu binefaceri cei din Sacrè-Coeur ? Ba să spun drept că mie-mi place mai degrabă să mor nespovedit, decît să rătăcesc ca el, fără să beau, fără să mănînc, fără sînge în vine, fără carne pe oase.

— Ah !

Această exclamație, sau mai degrabă acest strigăt de spaimă, izbucnit din grup, atunci cînd unul dintre cei trei șuani arătă cu degetul trupul zvelt și chipul palid al domnișoarei de Verneuil, care fugea cu o rapiditate uluitoare, fără ca ei să audă cel mai mic zgomot.

— Iată-l ! — Uite-l ! — Unde-i ? — Colo. — Colea. — A pierit ! — Nu. — Ba da. — Privește-l !

Cuvintele de mirare răsunară unul după altul, ca şopotul repetat al valurilor la ţărm.

Domnişoara de Verneuil se îndreptă cu tot curajul spre casă şi văzu figurile învălmăşite ale unei mulţimi ce fugea din calea ei, dînd toate semnele unei spaime cumplite. Se simţea ca purtată de o forţă necunoscută de sub a cărei influenţă nu putea ieşi ; iar lipsa de greutate a trupului său, care-i părea inexplicabilă, constituia o nouă pricină de spaimă pentru ea însăşi. Figurile acelea ce se ridicau de-a valma la apropierea sa, ţîşnind ca de dedesubtul pămîntului unde parcă zăceau culcate, scoteau nişte gemete ce n-aveau nimic omenesc. În sfîrşit, ajunse, cu chiu cu vai, într-o grădină răvăşită, cu gardurile şi cu porţile doborîte la pămînt. O santinelă o opri, ea îi arătă mănuşa. În acea clipă, luna lumină chipul domnişoarei de Verneuil, iar şuanul, care o şi luase la ochi, văzînd-o, scăpă carabina din mînă şi scoase ţipătul răguşit de care răsunau toate împrejurimile. Marie zări nişte clădiri mari, unde cîteva lumini dovedeau că mai multe odăi erau locuite, şi izbuti să ajungă pînă lîngă zidurile casei, fără să întîmpine vreo piedică. Prin cea dintîi fereastră către care se îndreptă, o văzu pe doamna du Gua şi pe şefii care participaseră la adunarea de la Vivetière. Uluită şi de cele ce vedea şi de simţămîntul primejdiei în care se afla, se trase brusc îndărăt şi se ghemui într-o mică nişă de fereastră apărată cu bare groase de fier ; de acolo, într-o lungă sală boltită, îl zări pe marchiz singur şi trist, la doi paşi de ea. Reflexele focului, în faţa căruia el sta pe un scaun grosolan, îi puneau pe chip o lumină roşiatică şi tremurătoare ce dădea scenei caracterul unei năluciri ; nemişcată şi tremurînd, viteaza fată se lipi de zăbrele şi, în tăcerea profundă ce domnea, nădăjdui să-l poată auzi, dacă va vorbi ; văzîndu-l abătut, descurajat, palid, se amăgi cu gîndul că ea ar fi una dintre pricinile tristeţii lui ; şi-atunci, mînia i se schimbă în compătimire, compătimirea în duioşie, şi simţi deodată că nu numai răzbunarea o adusese acolo. Mar-

chizul se ridică, întoarse capul și rămase înmărmurit cînd zări, ca într-un nor, chipul domnișoarei de Verneuil, făcu un gest de mînie și de silă, exclamînd :

— Oare-o văd pe diavoliţa asta pretutindeni, chiar și cînd sînt treaz ?

Dispreţul acela adînc faţă de ea o făcu pe sărmana fată să izbucnească într-un hohot de rîs nebunesc, ce-l înfioră pe tînărul șef, care se repezi la fereastră. Domnișoara de Verneuil fugi. Auzi în spatele ei pașii unui om și crezu că e Montauran ; și, ca să n-o ajungă, ea nu mai cunoscu piedici în cale-i, ar fi trecut prin ziduri și-ar fi zburat prin aer, ar fi apucat drumul spre iad, numai ca să nu-i mai fie dat să citească în litere de foc cuvintele : *El te dispreţuieşte !* scrise pe fruntea acelui om, și pe care o voce lăuntrică i le striga în acele clipe cu tăria unei trompete. După ce alergă așa o vreme, fără a ști pe unde trecea, se opri, simţindu-se pătrunsă de un aer jilav. Înfricoșată de zgomotul pașilor mai multor persoane, și mînată de spaimă, coborî o scară care-o conduse în fundul unei pivniţe. Cînd ajunse pe ultima treaptă, ciuli urechea, străduindu-se să recunoască direcţia în care se îndreptau cei ce o urmăreau ; dar, cu toată zarva destul de mare de afară, auzi gemetele lugubre ale unui glas omenesc care-i sporiră groaza. O fîșie de lumină, venită din vîrful scării, o făcu să se teamă că refugiul său are să fie descoperit de urmăritori ; ca să le scape, găsi puteri noi. Îi fu foarte greu să-și explice, cîteva clipe mai tîrziu, cînd putu din nou să gîndească, prin ce mijloace izbutise să se cațere pe colțul de zid unde se ascunsese. Nu-și dădu seama de la început nici măcar de jena pe care poziţia trupului ei o făcea s-o îndure ; dar această jenă deveni repede de nesuportat, întrucît fata se asemăna, sub arcul unei bolți, cu o Venus ghemuită, pe care vreun amator ar fi plasat-o într-o nișă prea strîmtă. Zidul pe care ședea, destul de larg și construit din granit, forma o despărţitură între treptele unei scări și o pivniță de unde se auzeau gemetele. Marie văzu în curînd

un necunoscut îmbrăcat cu cojoc de capră coborînd scările de sub ea și trecînd pe sub boltă cu mișcări ce nu arătau în nici un fel graba de-a căuta pe cineva. Dornică să vadă de nu cumva există vreo posibilitate de scăpare pentru ea, domnișoara de Verneuil așteptă cu nerăbdare ca lumina purtată de necunoscut să lumineze pivnița, unde zări pe jos o grămadă informă, dar însufletită, ce se străduia să atingă zidul într-un loc anume, zbuciumîndu-se amarnic și zvîrcolindu-se neîncetat, cu mișcări asemănătoare cu zbaterile unui pește aruncat afară din apă, pe țărm.

XVIII

Îndată, o mică torță de rășină își aruncă lumina albăstrie în pivniță. În ciuda sumbrei poezii pe care imaginația domnișoarei de Verneuil o atribuia acelor bolți sub care răsuna geamătul unei rugăciuni jalnice, ea trebui să recunoască faptul că se afla într-o simplă bucătărie de subsol, părăsită de multă vreme. La lumina torței, masa informă se arătă a fi un omuleț foarte gras, cu mîinile și cu picioarele legate cobză, dar care părea a fi fost lăsat pe dalele reci fără nici o pază de către cei ce-l înhățaseră. Cînd îl văzu pe străinul care ținea într-o mînă torța și-n cealaltă un braț de vreascuri, captivul scoase un geamăt adînc ce-o impresionă pe domnișoara de Verneuil așa de tare, încît își uită și propria-i spaimă, și deznădejdea, și suferința cumplită a întregului trup, amorțit de atîta ședere ghemuită, și se strădui să rămînă nemișcată. Șuanul aruncă vreascurile pe vatra cuptorului, după ce încercă mai întîi soliditatea unui cîrlig afumat ce spînzura de-a lungul unei plăci înalte de fontă, apoi aprinse lemnele cu torța. Dom-

nișoara de Verneuil îl recunoscu atunci, nu fără emoție, pe ticălosul de Pille-Miche, cel pe mîna căruia o dăduse rivala sa și a cărui figură, iluminată de flăcări, se asemăna cu cea a omuleților grotești sculptați în lemn de cimișir, în Germania. Gemetele prizonierului său stîrniră o schimă de rîs nestăvilit pe obrazu-i brăzdat de riduri și ars de soare.

— Precum vezi, îi spuse el schingiuitului, noi ăștilalți creștini nu ne călcăm cuvîntul, ca tine. Focul ăsta de colea are să-ți dezgheațe oleacă picioarele, limba și mîinile... *Iaca ne ! iaca ne !* nu văd nicăieri o tigaie să ți-o pun sub picioare, ca s-adun grăsimea ; că ai niște picioare grăsulii, și untura scursă din ele ar putea să stingă focul. Oare-așa de amărîtă să fie casa ta, de nu se găsește pe-aici cu ce să-l servești pe stăpînul ei cu toate cele de trebuință, atunci cînd dumnealui se încălzește ?

Victima scoase un geamăt ascuțit, parcă nădăjduind că va fi auzit în afara bolților și că va sări careva să-l scape.

— Oho, poți să cînți cît te țin bojocii, domnule d'Orgemont ! Deasupra dorm toți, iar Marche-à-Terre are să vină îndată și-o să închidă ușa pivniței.

În vreme ce vorbea, Pille-Miche ciocănea cu vîrful carabinei placa de deasupra cuptorului, dalele ce pardoseau bucătăria, apoi pereții, vatra, hornul, încercînd să descopere ascunzătoarea în care avarul își ținea banii. Căutarea lui se desfășura cu o asemenea iscusință, încît d'Orgemont amuți, de parcă s-ar fi temut să nu fi fost vîndut de vreun servitor înfricoșat ; căci, deși nu se dezvăluise față de nimeni, obiceiurile ce le avea ar fi putut să dea prilej vreunor presupuneri adevărate. Din cînd în cînd, Pille-Miche se întorcea brusc, privindu-și victima ca în acel joc în care copiii încearcă să ghicească, după expresia chipului celui care a ascuns ceva, dacă se apropie sau se îndepărtează de obiectul ascuns. D'Orgemont se prefăcu speriat cînd îl văzu pe șuan ciocănind hornul și vatra, care scoaseră un sunet

gol, şi păru că speră astfel să mai păcălească un timp lacoma credulitate a lui Pille-Miche. În acea clipă, alţi trei şuani năvăliră pe scară şi intrară grăbiţi în bucătărie. La apariţia lui Marche-à-Terre, Pille-Miche puse capăt căutării, după ce aruncase spre d'Orgemont o privire plină de toată cruzimea pe care-o stîrnea lăcomia lui înşelată.

— A înviat Marie Lambrequin ! zise Marche-à-Terre, rămînînd într-o atitudine ce arăta că orice altă preocupare pălea în faţa unei ştiri atît de neobişnuite.

— Nu mă miră deloc, răspunse Pille-Miche ; se împărtăşea atît de des, încît parcă bunul Dumnezeu n-ar mai fi fost decît a lui !

— Ah, ah ! remarcă Mène-à-Bien, asta i-a slujit ca unui mort pantofii. Că iacătă-l că n-a căpătat iertarea păcatelor pînă la afacerea de la Pelerina ; o-ncoţopenise pe fata lui Goguelu şi se afla sub pedeapsa unui păcat de moarte. Aşa că abatele Gudin zice că de-aia are să umble două luni ca strigoi, pînă s-apuce să-şi afle tihna de-a binelea ! Noi tustrei l-am văzut cînd a trecut pe dinaintea noastră ; e galben, şi rece, şi uşor, şi duhneşte a cimitir.

— Reverenţa-sa mai spunea că, dacă strigoiul va putea să pună gajba pe careva, are să şi-l facă tovarăş, adăugă cel de al patrulea şuan.

Figura grotescă a acestui ultim interlocutor îl trezi pe Marche-à-Terre din reveria religioasă în care îl cufundase împlinirea unui miracol pe care credinţa putea, după spusele abatelui Gudin, să-l împlinească faţă de toţi apărătorii cucernici ai religiei şi ai regelui.

— Iacătă, Galope-Chopine, îi spuse el neofitului, cu o anume gravitate, unde ne duce nepăsarea faţă de îndatoririle poruncite de sfînta noastră biserică. Asta-i un semn pe care ni-l trimite sfînta Anne din Auray, ca să fim fără cruţare între noi, chiar şi pentru cel mai mărunt păcat. Văru-tău Pille-Miche a cerut pentru tine slujba de *supraveghetor* al oraşului Fougères, şi le Gars a catadicsit să

ţi-o dea, aşa că ai să fii bine plătit ; ştii însă din ce făină frămîntăm noi azima trădătorilor !

— Da, domnule Marche-à-Terre.

— Ştii de ce-ţi spun asta ? Unii zic că-ţi cam plac cidrul şi bănişorii ; dar n-avem de gînd să fim zgîrie-brînză ; tu n-ai decît datoria să fii cu noi.

— Fie-mi cu iertăciune, domnule Marche-à-Terre, da' cidrul şi paralele-s două *cestii* bune, care nu împiedică întru nimic mîntuirea.

— Dacă văru-meu ar săvîrşi vreo prostie, zise Pille-Miche, n-ar face-o decît din neştiinţă.

— În orice chip s-ar petrece năpasta, răcni Marche-à-Terre cu un glas care făcu să vuiască bolta, eu n-am să-l iert ! Şi tu ai să-mi răspunzi de asta, adăugă el, întorcîndu-se către Pille-Miche, căci de-ar cădea-n greşeală, mi-ai plăti-o cu ceea ce îţi căptuşeşte cojoaca de capră.

— Dar, nu vă fie cu supărare, domnule Marche-à-Terre, urmă Galope-Chopine, oare dumneavoastră nu vi s-a întîmplat niciodată să-i luaţi pe nişte *contraşueni* drept *şueni ?*

— Vericule, replică Marche-à-Terre pe un ton sec, aşa ceva să nu ţi se întîmple, că te despic în două ca pe-un nap. În ce-i priveşte pe trimişii lui le Gars, aceia vor avea mînuşa lui, la care, de cînd cu afacerea de la Vivetière, Garsa cea mare a adăugat un tiv verde.

Pille-Miche smuci vîrtos de coada părului camaradului său, arătîndu-il pe d'Orgemont, care se prefăcea că doarme ; dar Marche-à-Terre şi Pille-Miche ştiau din experienţă că nimeni nu mai are somn în preajma focului lor ; şi, cu toate că ultimele vorbe spuse lui Galope-Chopine fuseseră rostite în şoaptă, ele ar fi putut totuşi să fie auzite de către cel schingiuit, aşa încît cei patru şuani îl priviră cu toţii o clipă şi gîndiră, de bună-seamă, că frica îi tulburase simţurile. Brusc, la un semn discret al lui Marche-à-Terre, Pille-Miche smulse ghetele şi ciorapii lui d'Orgemont ; Mène-à-Bien şi Galope-Chopine îl înşfăcară

pe după mijloc și-l tîrîră lîngă cuptor ; Marche-à-Terre luă un ciot aprins și pe urmă agăță picioarele cămătarului în cîrlig. Toate aceste mișcări și uluitoarea rapiditate cu care se desfășurară îl făcură pe d'Orgemont să scoată niște țipete ce deveniră sfîșietoare în clipa cînd Pille-Miche începu să-i îngrămădească jăraticul sub picioare.

— Prieteni, bunii mei prieteni, răcnea d'Orgemont, aveți să mă betejiți ! Sînt creștin ca și voi...

— Minți ca o javră, îi răspunse Marche-à-Terre. Frate-tău s-a lepădat de Dumnezeu, iar tu ai cumpărat abația de la Juvigny. Abatele Gudin spune că-i putem prăji fără teamă de păcat pe toți apostații.

— Dar, frați ai mei întru Dumnezeu, eu nu refuz să vă plătesc.

— Ți-am dat cincisprezece zile, și iată c-au trecut două luni de-atunci, fără ca Galope-Chopine să fi primit ceva.

— Cum n-ai primit, Galope-Chopine ? întrebă avarul cu disperare.

— *Ni'ic,* domnule d'Orgemont ! răspunse Galope-Ghopine speriat.

Gemetele ce se schimbaseră într-un mormăit neîncetat, ca răsuflarea unui muribund, reîncepură cu o tărie nemaipomenită. Tot atîta de obișnuiți cu astfel de spectacole cum erau să-și vadă cîinii umblînd fără ghete, cei patru șuani îl priviră atît de nepăsători pe d'Orgemont, care se zvîrcolea și urla, încît semănau cu niște călători așteptînd în fața cuptorului unui han să li se prăjească suficient friptura ca să poată fi mîncată.

— Mor ! mor ! urlă victima... și nu veți mai avea banii mei.

Deși țipetele erau destul de cumplite, Pille-Miche băgă de seamă că para focului nu atingea încă pielea picioarelor lui d'Orgemont ; aținți, așadar, cu multă artă, jarul, în așa fel încît focul să înalțe o mică flacără ; schingiuitul spuse atunci cu glas abătut :

— Dezlegați-mă prieteni... Cît vreți ? O sută, o mie, zece mii, o sută de mii de scuzi ? Vă dau două sute de mii de scuzi.

Glasu-i era așa de jalnic, încît domnișoara de Verneuil uită de propria-i primejdie și scoase o exclamație.

— Cine-a vorbit ? întrebă Marche-à-Terre.

Șuanii aruncară împrejur priviri năuce. Acești bărbați, atît de neînfricați în fața țevilor ucigătoare ale puștilor, nu rezistau înaintea unui *spirit*. Singur Pille-Miche asculta fără să-i pese mărturisirile pe care durerile tot mai crîncene le smulgeau victimei sale.

— Cinci sute... da, îi dau, spunea avarul.

— Aș ! Unde-s ? răspunse liniștit Pillé Miche.

— Ha ? sînt sub un măr... Sfîntă Fecioară ! în fundul grădinii, în stînga... Sînteți niște tîlhari... niște hoți... Ah ! mor... Am acolo zece mii de franci.

— Nu vreau franci, zise Marche-à-Terre, nouă ne trebuie livre. Scuzii Republicii tale au pe ei niște chipuri păgînești care nu vor căpăta preț niciodată.

— Sînt în livre, în ludovici adevărați, de aur. Dar dezlegați-mă odată, dezlegați-mă... Ah, ați aflat unde-i viața mea... comoara mea !

Cei patru șuani se priviră, căutîndu-l pe acela dintre ei căruia i s-ar fi putut încredința sarcina de a se duce să dezgroape banii. În acea clipă, cruzimea aceasta de canibali o îngrozi pînă într-atîta pe domnișoara de Verneuil încît, fără a ști bine dacă rolul ce i-l atribuia figura-i palidă o va mai apăra de primejdii, strigă curajoasă cu un glas cumplit :

— Nu vă temeți de mînia lui Dumnezeu ? Dați-i drumul, barbarilor !

Șuanii ridicară capul, văzură deasupra lor în aer niște ochi ce străluceau ca două stele și o luară la fugă înspăimîntați. Domnișoara de Verneuil sări în bucătărie, alergă la d'Orgemont, îl trase atît de brusc din foc încît vreascurile aprinse se împrăștiară, apoi tăie cu pumnalul frînghia cu care fusese legat. Cînd avarul se văzu în picioare, liber,

cea dintîi expresie pe obrazul său fu un rîs dureros, dar sardonic.

Duceți-vă, duceți-vă la măr, tîlharilor !... zise el. Oh ! oh ! iată, izbutesc pentru a doua oară să-i înșel ; a treia oară nu mai pun ei mîna pe mine !

În acea clipă un glas de femeie se auzi afară :

— Un *spirit !* un *spirit !* țipa doamna du Gua ; tîmpiților, e *ea !* O mie de scuzi — celui care mi-aduce capul tîrfei ăsteia !

Domnișoara de Verneuil îngălbeni ; avarul însă zîmbi, o luă de mînă, o trase pe sub placa de deasupra cuptorului, cu grijă să nu lase vreo urmă a trecerii lor, conducînd-o în așa fel încît să nu deranjeze jarul ce nu ocupa decît un foarte mic spațiu ; puse apoi în mișcare un resort tainic, placa de fontă se ridică ; iar cînd dușmanii lor se întoarseră în pivniță, greaua intrare a ascunzătoarei fusese de mult coborîtă la loc, fără zgomot. Parizianca înțelese atunci rostul zbaterilor ca de pește pe care le făcuse nefericitul bancher.

— Uitați-vă, doamnă, strigă Marche-à-Terre, strigoiul și l-a luat pe albastru de tovarăș...

Spaima șuanilor trebuie să fi fost mare, căci cuvintele lui Marche-à-Terre fură urmate de o tăcere așa de adîncă, încît d'Orgemont și tovarășa lui îi auziră pe șuani șoptind :

Ave, sancta Anna Auriaca gratia plena, Dominus tecum etc.

— Se roagă, imbecilii ! exclamă d'Orgemont.

— Nu vă e frică, spuse domnișoara de Verneuil întrerupîndu-l pe tovarășul ei, că ne aud și...

Un rîs de avar bătrîn împrăștie temerile tinerei parizience.

— Placa e făcută dintr-o tablă de granit groasă de zece degete. Noi îi auzim, ei însă nu.

Luă cu gingășie mîna salvatoarei sale, o puse în dreptul unei scobituri pe unde se simțea un curent de aer proas-

păt, și Marie bănui că deschizătura aceea era practicată în hornul cuptorului.

— Ah ! ah ! oftă d'Orgemont ! mă cam înjunghie picioarele ! *Iapa asta a lui Charette,* cum i se spune la Nantes, nu-i atît de proastă încît să-și contrazică ciracii ; știe bine că dacă ăștia n-ar fi niște brute, n-ar lupta împotriva intereselor lor. Ia auzi-o cum se roagă și ea. Trebuie să fie grozav s-o vezi cum își spune *Avé*-le către sfînta Anne din Auray ! Ar face mai bine să mai jefuiască vreo diligență, ca să aibă de unde-mi da îndărăt cei patru mii de franci pe care mi-i datorează. Cu dobînzile și cu despăgubirile cuvenite, fac numai bine vreo patru mii șapte sute optzeci de franci și cîteva centime...

După ce-și isprăvirâ rugăciunea, șuanii se ridicară și plecară. Bătrînul d'Orgemont strînse mîna domnișoarei de Verneuil, ca pentru a o preveni că totuși primejdia n-a trecut cu totul.

— Nu, doamnă, exclamă Pille-Miche, după cîteva clipe de tăcere, puteți să așteptați aici și zece ani, n-au să se mai întoarcă.

— Dar n-a avut pe unde să iasă, trebuie să fie-aici ! spuse cu îndîrjire *Iapa lui Charette.*

— Nu, doamnă, nu, au zburat și au trecut prin zid. Păi diavolul nu ne-a mai plimbat pe dinainte, mai adineori, un juruit ?

— Cum de nu-ți dai seama, măi Pille-Miche, tu, care ești tot atît de lacom de bani ca și el, că jigodia asta bătrînă a putut foarte bine să cheltuie, cîteva mii de livre și să-și construiască în zidurile boltei ăsteia un ascunziș a cărui intrare trebuie să fie pe-aici, pe undeva ?

Avarul și tînăra îl auziră pe Pille-Miche izbucnind într-un hohot de rîs năpraznic :

— *Dereptu-i !* zise el.

— Rămîi aici, spuse doamna du Gua. Așteaptă-i la ieșire. Pentru o singură împușcătură, îți voi da tot ceea ce vei găsi în vistieria cămătarului. Dacă vrei să te iert

că ai vîndut-o pe față, atunci cînd eu îți spusesem s-o omori, fă acum ceea ce-ți spun.

— Cămătar ! zise bătrînul d'Orgemont ; și nu i-am luat, totuși, decît nouă la sută. E drept că mai am și o cauțiune ipotecară ! Dar, mă rog, o vezi ce nerecunoscătoare e ! Așa, doamnă, nu știu dacă Dumnezeu ne-o pedepsi cîndva pentru faptele noastre rele, da-i sigur că diavolul ne pedepsește numaidecît pentru cele bune ; și, așezat între acești doi termeni, bietul om, care nu știe nimic despre viitor, mă face să mă gîndesc mereu la o regulă de trei, în care x nu poate fi aflat.

Și scoase un oftat hîrîit, ce-i era caracteristic, datorat aerului care, cînd trecea prin laringele său, părea că întîlnește acolo și că face să zbîrnîie două coarde uzate și dezacordate. Zgomotul pe care-l făcură Pille-Miche și doamna du Gua cercetînd din nou zidurile, bolțile și lespezile, păru a-l mulțumi pe d'Orgemont, care o luă pe salvatoarea lui de mînă, ajutînd-o să urce o scară în spirală, îngustă, săpată în grosimea unui perete de granit. După ce urcară vreo douăzeci de trepte, lumina unei lămpi le ilumină slab capetele. Avarul se opri, se întoarse către tovarășa sa, îi cercetă fața de parcă ar fi privit, ar fi sucit și ar fi răsucit în mînă o poliță a cărei scontare era nesigură, și scoase cumplitu-i suspin.

— Aducîndu-te aici, zise el după o clipă de tăcere, am rambursat integral serviciul pe care mi l-ai făcut ; așa încît nu văd de ce ți-aș da...

— Domnule, lăsați-mă în hrubă, nu vă cer altceva nimic, spuse ea.

Aceste ultime cuvinte, și poate că și disprețul pe care-l exprima frumoasa ei figură, îl liniștiră pe bătrînelul care răspunse, după un nou oftat :

— Ah ! conducîndu-vă pînă aici, am și făcut mult prea mult pentru a nu continua...

O ajută politicos pe Marie să suie cîteva trepte destul de ciudat așezate, apoi o introduse, pe jumătate cu bunăvoință, pe jumătate strîmbînd din nas, într-o cămăruță de patru picioare pătrate, luminată de o lampă atîrnată în tavan. Era ușor de observat că avarul își luase toate precauțiunile pentru a putea rămîne mai multe zile în ascunzătoarea lui, dacă evenimentele războiului civil l-ar fi silit să stea acolo vreme mai îndelungată.

— Nu vă apropiați de perete, vă murdăriți de var ! zise deodată d'Orgemont.

Și se repezi să-și pună mîna între șalul tinerei fete și peretele ce părea tencuit de curînd. Gestul bătrînului zgîrcit produse un efect cu totul contrar celui la care se așteptase. Domnișoara de Verneuil își aținti privirile înaintea sa și văzu într-un colț un fel de construcție a cărei formă îi smulse un țipăt de groază, cînd înțelese că acolo se afla o ființă omenească, acoperită cu mortar și așezată în picioare ; d'Orgemont îi făcu un semn înfricoșător spre a o sili să tacă, iar ochii lui mititei, albaștri, ca de faianță, exprimau tot atîta spaimă cît și cei ai însoțitoarei sale.

— Greșiți ! Ce, credeți că eu l-am omorît ?... E fratele meu, spuse el, hîrîindu-și suspinul într-un mod lugubru. E primul rector care a depus jurămîntul față de Republică. Acesta-i singurul adăpost unde-a putut să scape de ura șuanilor și a celorlalți preoți. O, să prigonești pe un om vrednic și atît de cuminte ! Era mai mare ca mine și numai el a avut răbdarea să mă-nvețe calculul zecimal. Oh ! era un preot bun ! Era econom și știa să strîngă. Sînt patru ani de cînd a murit de nu știu ce boală ; dar, vedeți dumneavoastră, preoții ăștia, așa au ei obiceiul, de îngenunchează din cînd în cînd, ca să se roage, și el n-a putut, pesemne, să se deprindă să stea aici în picioare, ca mine... L-am pus acolo ; în altă parte, ăștia l-ar fi dezgropat. Într-o zi, cînd s-o

putea, am să-l înmormîntez în pămînt sfînt, cum zicea bietul de el, că nici jurămîntul nu l-a depus decît de frică.

O lacrimă se rostogoli din ochii goi ai bătrînelului, a cărui perucă roşcovană i se păru atunci mai puţin slută tinerei fete, care întoarse ochii, dintr-un respect lăuntric faţă de acea durere ; dar, în ciuda înduioşării sale, d'Orgemont îi spuse iar :

— Nu vă apropiaţi de perete, hei...

Şi îşi aţinti ochii în ochii domnişoarei de Verneuil, sperînd că astfel o împiedică să examineze mai cu atenţie pereţii acelei cămăruţe, unde aerul, foarte rarefiat, nu era suficient pentru funcţionarea plămînilor. Cu toate astea, Marie izbuti să furişeze o privire pe lîngă Argusul ei şi, după bizarele proeminenţe ale pereţilor, bănui că avarul îi căptuşise cu pungi de argint şi de aur. Dar d'Orgemont căzuse de-o dată într-un extaz grotesc. Durerea pe care o simţea la picioare din pricina arsurilor şi spaima de a vedea o fiinţă omenească în mijlocul comorilor lui se citeau în fiecare rid ; în acelaşi timp, însă, ochii lui reci exprimau printr-un foc neobişnuit puternica emoţie pe care i-o pricinuia primejdioasa prezenţă a salvatoarei sale, cu obrajii-i alb-trandafiri ce parcă cereau să fie sărutaţi, cu privirea-i neagră şi catifelată ce-i aducea în inimă valuri de sînge atît de fierbinţi încît el nu mai ştia dacă aceasta era un semn de viaţă ori de moarte.

— Sînteţi măritată ? o întrebă el, cu o voce tremurătoare.

— Nu, răspunse ea, zîmbind.

— Am cîteva lucruri, reluă el, hîrîindu-şi suspinul, deşi nu sînt chiar atît de bogat pe cît spune lumea. Unei tinere ca dumneavoastră nu se poate să nu-i placă diamantele, bijuteriile, echipajele, aurul, adăugă el, privind cu un aer năuc în jurul său. Eu vă pot oferi toate astea, după moartea mea... Şi, dacă aţi vrea... ?

Ochii bătrînului vădeau atîta calcul, chiar şi în acest amor efemer, încît domnişoara de Verneuil, clătinînd din

cap în semn de neacceptare, nu putu să nu se gîndească la faptul că avarul vroia s-o ia de soţie numai pentru a-şi înmormînta secretul unui alt el-însuşi.

— Banii ! spuse ea, aruncîndu-i lui d'Orgemont o privire plină de ironie, care-l făcu deopotrivă şi fericit şi mîhnit, banii nu înseamnă nimic pentru mine. Aţi fi de trei ori mai bogat decît sînteţi, dacă tot aurul pe care l-am refuzat eu ar fi aici.

— Nu te-apropia de per... !

— Şi nu mi se cerea totuşi decît o privire, urmă ea, cu o mîndrie fără pereche.

— Aţi greşit, ar fi fost o afacere excelentă. Păi ia gîndiţi-vă numai...

— Gîndiţi-vă, îl întrerupse domnişoara de Verneuil, că aud vorbind undeva pe-aici un glas din care un singur sunet preţuieşte pentru mine mai mult decît toate bogăţiile dumneavoastră.

— Nu le cunoaşteţi...

Înainte ca avarul s-o poată opri, Marie împinse cu degetul într-o parte o micuţă gravură miniaturală ce-l reprezenta pe Ludovic al XV-lea, şi-l zări, printr-o deschizătură aflată sub gravură, pe marchizul ce se îndeletnicea cu încărcarea flintei. Deschizătura ascunsă de micul panou pe care era prinsă stampa părea să corespundă vreunui ornament de pe peretele camerei vecine, unde pesemene generalul regalist îşi avea dormitorul. D'Orgemont împinse la loc, cu cea mai mare precauţie, vechea stampă şi o privi cu un aer sever pe tînăra fată.

— Să nu scoateţi o vorbă, dacă ţineţi la viaţă ! Nu v-aţi aruncat cangea, îi spuse el la ureche, după o pauză, asupra unui bastiment de rînd... Ştiţi, oare, că marchizul de Montauran stăpîneşte o avere de o sută de mii de livre rentă, în pămînturi arendate ce n-au fost încă vîndute nimănui ? Or, un decret, al consulilor, pe care l-am citit în *Primidi de l'Ille-et-Vilaine,* pune capăt confiscărilor. Ah ! ah ! aşa-i că garsul ăsta vi se pare

acuma și mai drăguț, nu ? Vă sclipesc ochii ca doi ludovici de aur noi-nouți.

Privirile domnișoarei de Verneuil se însuflețiră deodată, auzind din nou glasul binecunoscut. De cînd sta acolo, în picioare, ca îngropată într-o mină de bani, resortul ei sufletesc, încovoiat sub atîtea evenimente, se restabilise. Păru a fi luat o hotărîre sinistră și că întrezărește mijloacele de a o pune în aplicare.

— Un asemenea dispreț nu mai trece niciodată, își zicea ea, și, de vreme ce nu mă mai iubește, am să-l omor... Nici o femeie nu-l va avea.

— Nu, abate, nu ! se auzi vocea puternică a tînărului șef ; așa trebuie să fie !

— Domnule marchiz, obiecta abatele Gudin cu mîndrie, veți stîrni indignarea întregii Britanii dacă veți da un asemenea bal la Saint-James. Predicatorii, și nu niște dansatori, vor ridica la luptă satele noastre... S-aveți puști, nu viori.

— Abate, dumneavoastră aveți suficientă înțelepciune pentru a ști că numai într-o adunare generală a tuturor partizanilor noștri pot să-mi dau seama ce voi fi în stare să întreprind cu ei. Un dineu mi se pare mult mai prielnic ca să le cercetez fizionomiile și să le aflu intențiile, decît toate spionajele posibile, de care, pe deasupra, mi-e și silă ; îi vom face să-și spună părerile cu paharul în mînă.

Marie tresări auzind cuvintele generalului, întrucît ea își făcu pe loc planul să se ducă la acel bal și acolo să se răzbune.

— Mă luați drept un idiot cu predica dumneavoastră despre dans ! reluă Montauran. Nu v-ați visa, cu toată inima, la o *chacona* pentru a vă vedea instalat sub noul dumneavoastră nume de părinte al Credinței ?... Sau nu știți că bretonii pleacă de la liturghie ca să se ducă să danseze ?' Și nu știți că domnul Hyde de Neuville și domnul d'Andigné au avut o întîlnire, acum o săptămînă, cu pri-

mul-consul, în legătură cu problema reîntronării Majestății-sale Ludovic al XVIII-lea ? Dacă acuma mă pregătesc să risc un atac atît de temerar, o fac numai pentru a adăuga la negocierile lor și greutatea bocancilor noștri țintuiți. Nu știți că toți șefii Vandeei, chiar și Fontaine, vor să se supună ? Ah ! domnule, e limpede că majestățile lor au fost amăgite în legătură cu situația din Franța. Devotamentele despre care li se tot vorbește sînt devotamente oportuniste. Abate, dacă am călcat în sînge, nu vreau să mă afund în el pînă la brîu, decît cu toată buna-credință. M-am devotat regelui și nu unor capete exaltate, unor oameni pierduți în datorii ca Riföel, unor schingiuitori, unor...

— Spuneți, domnule, în continuare : unor abați care adună contribuții la drumul mare pentru a susține războiul ! întrerupse abatele Gudin.

— De ce n-aș spune și asta ? răspunse înrăit marchizul. Voi spune și mai mult : timpurile eroice ale Vandeei au trecut.

— Domnule marchiz, noi vom ști să facem minuni și fără dumneavoastră.

— Da, ca minunea cu Marie Lambrequin, replică rîzînd marchizul. Hai, fără ură, abate ! Știu că dumneavoastră vă primejduiți viața și că împușcați un albastru tot așa de bine cum spuneți un *oremus*. Cu ajutorul lui dumnezeu, nădăjduiesc să vă fac să asistați, cu mitra pe cap, la încoronarea regelui.

Ultima frază avu, fără îndoială, o putere magică asupra abatelui, de vreme ce acesta bătu cu palma în carabină și strigă :

— Am cincizeci de cartușe în buzunare, domnule marchiz, și viața mea aparține regelui !

— Iată încă unul dintre debitorii mei, spuse avarul către domnișoara de Verneuil. Nu vorbesc de cei vreo cinci-șase prăpădiți de scuzi pe care i-a împrumutat de la mine, ci de o datorie de sînge, pe care trag nădejde că are s-o achite odată. N-are să i se întîmple niciciînd atîta

rău cît îi doresc eu satanei ăsteia iezuite ; jurase moartea lui frate-meu și ridicase țara împotriva lui. Pentru ce ? pentru că bietului om îi era frică de legile cele noi !...

După ce-și lipi urechea de un anumit loc al ascunzătorii :

— Ia uite-i pe tîlhari că-și iau tălpășița, spuse el. Te pomenești că vor să mai facă vreo minune ! Numai să nu-ncerce să-mi spună adio, ca ultima oară, dînd foc casei !

După vreo jumătate de oră, în timpul căreia domnișoara de Verneuil și d'Orgemont se priviră ca și cum fiecare ar fi privit un tablou, vocea aspră și groasă a lui Galope-Chopine strigă încetișor :

— Nu mai e nici o primejdie, domnule d'Orgemont. De data asta, însă, îmi merit din plin cei trei sute de scuzi !

— Copila mea, zise avarul, jură-mi că ai să stai cu ochii închiși.

Domnișoara de Verneuil își puse o mînă pe pleoape ; dar, pentru mai multă siguranță, bătrînul stinse lampa, o luă pe salvatoarea sa de mînă și o ajută să facă vreo șapte-opt pași printr-un pasaj dificil ; peste cîteva minute o luă iarăși ușurel de mînă, și ea se trezi în camera pe care marchizul de Montauran abia o părăsise și care era a avarului.

— Scumpa mea copilă, îi spuse bătrînul, poți pleca. Nu privi așa împrejur. Fără îndoială că n-ai bani ! Poftim, iată zece scuzi ; sînt piliți oleacă, dar au să meargă. Cînd ai să ieși din grădină, vei găsi o cărare ce duce în oraș sau, cum se spune acum, la district. Dar șuanii sînt acum la Fougères, nu prea e de crezut că vei izbuti să te întorci în oraș prea ușor ; așa că s-ar putea să ai nevoie de un adăpost sigur. Ia aminte la ceea ce-ți spun acum și să nu te folosești de lucrul ăsta decît în caz de mare primejdie. Pe drumul ce duce spre Nid-aux-Crocs prin valea Gibarry, vei vedea o gospodărie ; acolo locuiește

Cibot-cel-mare, zis Galope-Chopine ; intră și spune-i nevesti-si : „Bună ziua, Bécanière !“ și Barbette are să te ascundă. Dacă Galope-Chopine te va descoperi, te va lua drept un spirit, dacă e întuneric ; iar dacă e lumină, îl vei înduioșa cu zece scuzi. Adio ! socotelile noastre sînt chit... Dacă ai vrea, adăugă el arătîndu-i cu un gest cîmpurile ce-i împrejmuiau casa, toate astea ar fi ale dumitale !

Domnișoara de Verneuil aruncă o privire de recunoștință ciudatei ființe și reuși să-i smulgă un zîmbet plin de toate nuanțele cu putință.

— Îmi vei înapoia cîndva, fără-ndoială, cei zece scuzi ; bagă de seamă, bine-nțeles, că nu pomenesc nimic despre dobînzi ; să-i depui în contul meu la maestrul Patrat, notarul din Fougères, care, dacă ai vrea, ar scrie și contractul nostru de căsătorie, frumoasă comoară... Adio!

— Adio, spuse ea, zîmbindu-i și salutîndu-l cu mîna.

— Dacă vei avea nevoie de bani, îi strigă el, îți dau cu cinci ! Da, cu cinci numai... Am zis cinci ?

Ea plecase.

— Îmi face impresia că e fată bună, adăugă d'Orgemont ; totuși, am să schimb ascunzătoarea de la cuptorul meu.

Luă apoi o pîine de douăsprezece livre și un jambon, și se întoarse în ascunzătoare.

Cînd domnișoara de Verneuil se văzu iarăși în cîmp, i se păru că se născuse a doua oară ; aerul nopții îi răcori obrajii, care de cîteva ceasuri i se păreau bătuți ca de un vînt de foc. Încercă să descopere cărarea descrisă de avar ; dar, după asfințitul lunii, bezna devenise așa de mare, încît fu nevoită să înainteze la întîmplare. În curînd, teama de a nu cădea în vreo prăpastie îi cuprinse inima și-i salvă viața, căci se opri brusc, presimțind că, dacă ar mai fi făcut un pas, ar fi călcat în gol. Un vînt ceva mai rece care-i flutura părul, murmurul apelor, instinctul, totul contribui să-i indice că se afla pe stîncile

Saint-Sulpice. Își petrecu brațele în jurul unui pom și aștepță zorii, străbătută de fiori, auzind o zarvă de arme, de cai și de glasuri omenești. Mulțumi întunericului care o ascundea de primejdia de a cădea în mîinile șuanilor, dacă, așa cum îi spusese avarul, aceștia împresurau orașul Fougères.

XIX

Asemenea unor focuri aprinse în noapte ca niște semnale de libertate, cîteva raze de lumină, ușor împurpurate, trecură pe deasupra munților, la poalele cărora încă se mai învolburau umbrele albăstrii ce contrastau cu trandafiriul norilor plutind peste văi. În curînd, un disc de rubin se ridică încet la orizont, bolta cerului se lumină, toate detaliile peisajului, clopotnița de la Saint-Léonard, stîncile, pajiștile învăluite în umbră se iviră din nou, treptat-treptat, iar copacii de pe culmi se conturară în razele lui strălucitoare. Soarele se înălță apoi desprinzîndu-se lin din mijlocul broboadelor sale de un roșu ca focul, de ocru și de safir. Lumina-i vie se împrăștie în raze drepte din colină în colină, se revărsă din vale în vale. Negurile se risipiră, ziua acoperi natura. O adiere proaspătă fremătă în aer, păsările ciripiră, viața se trezi pretutindeni. Dar tînăra fată nici n-apucă bine să-și coboare privirile asupra peisajului atît de interesant, că, printr-un fenomen destul de frecvent în ținuturile acelea de munte, cețurile se și desfășurară în pînze groase, acoperiră văile, urcară pînă și pe cele mai înalte culmi și învăluiră fermecătorul bazin într-o mantie albă. În curînd, domnișoarei de Verneuil i se păru că revede una dintre

acele mări de gheață ce împodobește Alpii. Pe urmă, atmosfera aceea plină de nori se rostogoli de-a valma, ca un ocean, ridicîndu-și valurile de nepătruns, ce se legănară alene, se unduiră, apoi se învolburară năpraznic, căpătînd, în strălucirile soarelui, nuanțe de un trandafiriu crud și, din loc în loc, transparențele unui lac de argint topit. Brusc, vîntul dinspre nord suflă peste măreața fantasmagorie și spulberă cețurile, care depuseră peste ierburi o rouă plină de oxid. Domnișoara de Verneuil zări atunci o imensă masă brună așezată pe stîncile orașului Fougères. Vreo șapte-opt sute de șuani înarmați forfoteau prin cartierul Saint-Sulpice, ca furnicile într-un mușuroi. Zidurile castelului, înconjurate de trei mii de oameni, sosiți acolo ca printr-o magie, fură atacate cu mînie. Orașul cufundat în somn ar fi capitulat numaidecît, în ciuda tuturor meterezelor lui acoperite cu mușchi verde și a bătrînelor turnuri sure, dacă n-ar fi fost vegheat. O baterie, ascunsă sub proeminența ce se află în fundul unei nișe pe care-o formează meterezele orașului, răspunse la prima salvă de împușcături a șunalior, lovindu-i din plin de-a lungul drumului spre castel. Mitraliile bătură drumul și-l măturară. O companie ieși apoi pe poarta Saint-Sulpice, profită de uluiala șuanilor, se așeză în linie de tragere pe drum și descărcă asupra lor un foc ucigător. Șuanii nici nu mai încercară să opună vreo rezistență cînd văzură meterezele castelului acoperindu-se cu soldați, de parcă un mașinist ar fi meșterit un mecanism care să rînduiască deodată liniile albastre, iar salvele din fortăreață protejau pe cele ale pușcașilor republicani.

Cu toate astea, alți șuani, punînd stăpînire pe mica vale a Nançonului, se cățărară printre stînci și izbutiră să ajungă pînă pe Promenadă, pe care cojoacele de capră o năpădiră numaidecît, dîndu-i aspectul unui acoperiș de paie înnegrit de intemperii. Totodată, o salvă de împușcături răsună în partea orașului dinspre valea Couësnonu-

lui. Era limpede că Fougères, atacat din toate părțile, fusese împresurat în întregime. Iar incendiul care izbucni pe versantul dinspre răsărit al orașului dovedea că șuanii dădeau foc cartierelor. Scînteile ce se ridicau din acoperișurile de grozamă sau de șindrilă încetară însă repede, și cîteva coloane de fum negru arătară că incendiul se stingea. Cețuri albe și sure ascunseră încă o dată privirilor domnișoarei de Verneuil scena bătăliei, dar vîntul împrăștie iute pîcla subțire. Comandantul republican abia porunci să se schimbe direcția bateriei sale în așa fel încît să poată prinde succesiv în bătaie și valea Nançonului și Scara Reginei și stînca Saint-Sulpice, că și putu vedea, de pe înălțimea Promenadei, primele sale ordine executate admirabil. Două tunuri plasate la postul de gardă de la poarta Saint-Léonard loviră în plin furnicăraia de șuani ce încerca să cucerească acea poziție, în vreme ce gărzile naționale din Fougères soseau în pas alergător în piața bisericii, de unde-l izgoniră repede pe dușman. Întreaga bătălie nu dură nici o jumătate de oră și nu-i costă pe albaștri nici o sută de oameni. Șuanii, bătuți și zdrobiți, se și retrăgeau, în toate direcțiile, după ordinele repetate ale lui le Gars, al cărui atac îndrăzneț eșua, dintr-o pricină de care habar n-avea, și care nu era decît urmarea măcelului de la Vivetière, fapt ce-l reîntorsese într-un mod atît de tainic pe Hulot la Fougères. Artileria nu fusese adusă aici decît în ultima noapte ; căci numai știrea unui transport de muniții ar fi fost suficientă pentru a-l face pe Montauran să renunțe la atacul său care, dacă era aflat, nu putea avea decît urmări dezastruoase. Iar Hulot ardea de nerăbdare să-i dea o lecție aspră lui le Gars, tot așa cum le Gars rîvnea să izbîndească în lovitura lui, pentru a influența atitudinea primului-consul. La cea dintîi bubuitură de tun, marchizul înțelesese, deci, că ar fi o nebuie să stăruiască, din amor-propriu, într-un atac prin surprindere ratat. Așa încît, pentru a nu lăsa să-i fie uciși în mod inutil șuanii, se

grăbi să trimită numaidecît vreo şapte-opt emisari însărcinaţi cu instrucţiunile necesare spre a opera rapid retragerea de pe toate poziţiile. Comandantul, zărindu-şi adversarul în mijlocul unui numeros consiliu dominat de doamna du Gua, încercă să le expedieze o ghiulea pe stîncile de la Saint-Sulpice ; locul însă fusese foarte bine ales, tînărul şef se afla acolo la adăpost de orice pericol. Oricum, Hulot izbutise să schimbe repede rolurile, din atacat devenise atacator. De la cele dintîi mişcări ce trădară intenţiile marchizului, compania plasată sub zidurile castelului se pregăti să taie retragerea şuanilor, instalîndu-se la ieşirile din susul văii Nançonului.

În ciuda urei sale, domnişoara de Verneuil îmbrăţişă cauza oamenilor de sub comanda iubitului ei şi îşi întoarse privirile curioasă spre cealaltă ieşire, să vadă dacă aceea era liberă ; acolo însă văzu alţi albaştri, cei care, fără îndoială, biruiseră în cealaltă parte a Fougères-ului şi care se întorceau din valea Couësnonului, prin valea Gibarry, pentru a pune stăpînire pe Nid-aux-Crocs şi pe stîncile de la Saint-Sulpice, unde se aflau ieşirile din josul văii Nançonului. Aşa încît părea că şuanii, închişi în cîmpia îngustă a acelei văi, urmau să piară pînă la unul, atît de exacte se dovediseră previziunile bătrînului comandant republican şi atît de iscusite măsurile luate de el. Dar, în aceste două poziţii, tunurile ce-l serviseră aşa de bine pe Hulot se dovediră neputincioase, şi se încinseră lupte îndîrjite, iar oraşul Fougères, odată salvat, bătălia luă un caracter de încăierare, lucru cu care şuanii erau deprinşi. Domnişoara de Verneuil înţelese atunci şi rostul mulţimii de oameni pe care-i zărise pe cîmp, şi consfătuirea şefilor în casa lui d'Orgemont, şi toate întîmplările din acea noapte, fără să înţeleagă însă cum de izbutise ea să scape din atîtea primejdii. Atacul dictat de disperare, la care asistase, o captivase atît de mult, încît rămase nemişcată, contemplînd tablourile însufleţite ce i se înfăţişau privirilor. În curînd, lupta ce se desfăşura la

poalele culmilor Saint-Sulpice căpătă pentru ea un interes şi mai mare. Văzîndu-i pe şuani aproape zdrobiţi de albaştri, marchizul şi prietenii lui se avîntară în valea Nançonului spre a le veni în ajutor. Piciorul muntelui fu acoperit de o sumedenie de grupuri încăierate, luptînd pe viaţă şi pe moarte, pe un teren şi cu arme favorabile cojoacelor de capră. Încet-încet, arena aceasta zbuciumată se întinse tot mai mult în suprafaţă. Şuanii, dispersîndu-se, năpădiră toate stîncile, la adăpostul arbuştilor ce se ridicau din loc în loc. Domnişoara de Verneuil trăi o clipă de spaimă atunci cînd îi văzu, mai tîrziu, pe duşmanii ei urcînd iarăşi spre înălţimile de pe care îşi apăraseră cu îndîrjire cărările abrupte pe unde veniseră. Toate ieşirile muntelui fiind ocupate de cele două oştiri, ea, temîndu-se să nu fie prinsă la mijloc, părăsi copacul vînjos în spatele căruia se adăpostise şi o luă la fugă, cu gîndul să se folosească de cele ce-i spusese bătrînul avar. După ce alergă o bună bucată de vreme pe panta muntelui Saint-Sulpice dinspre valea cea mare a Couësnonului, zări de departe un grajd şi socoti că trebuie să aparţină gospodăriei lui Galope-Chopine care, de bună seamă, în timpul luptei o lăsase pe nevastă-sa acolo singură. Încurajată de atari presupuneri, domnişoara de Verneuil nădăjduia că va fi bine primită în acea casă şi că va putea rămîne acolo cîteva ceasuri, pînă ce-i va fi cu putinţă să se întoarcă, fără primejdie, la Fougères. După toate aparenţele, Hulot avea să cîştige bătălia. Şuanii fugeau aşa de repede, încît Marie auzi răsunînd peste tot împrejuru-i împuşcăturile, iar frica de a nu fi atinsă de vreun glonţ o făcu să ajungă într-o clipă la coliba al cărui horn îi slujea de călăuză. Poteca pe care venise se sfîrşea într-un fel de şură, al cărei acoperiş de mărăcini era sprijinit pe patru copaci groşi, încă înveliţi de scoarţa lor. Un perete de chirpici constituia fundul şurii, sub care se adăposteau un teasc de cidru, o vînturătoare de hrişcă şi cîteva unelte plugăreşti. Domnişoara de Vernueil se opri

lîngă unul dintre stîlpi, fără să îndrăznească a străbate bălțoaca stătută ce umplea curtea casei, casă pe care, de departe, ca o adevărată pariziancă, o luase drept grajd.

Coliba, apărată de vînturile dinspre miazănoapte de un cleanț de stîncă ce se înălța pînă peste acoperiș și de care se și sprijinea, nu era lipsită de o anume poezie, înconjurată fiind de lăstărișuri de ulm, de tot felul de arbuști și de florile de munte ce o încununau cu ghirlandele lor. Un șir de trepte, săpate grosolan în piatră, pe porțiunea dintre șură și casă, dădeau locuitorilor ei putința de a urca să respire aerul curat de pe culmea acelei stînci. În stînga colibei, dîmbul cobora brusc și deschidea privirii o înșiruire de gospodării, prima dintre ele aparținînd, fără îndoială, fermei. Fiecare cîmp cuprindea livezi fermecătoare, despărțite între ele prin garduri de pămînt plantate cu pomi ; primul dintre garduri cuprindea și curtea din jurul colibei. Drumul ce ducea spre livezi era închis cu un trunchi imens de copac, pe jumătate putrezit, — poartă bretonă al cărei nume va prilejui, mai încolo, o digresiune ce va completa caracterizarea ținutului. Între scara săpată în șist și cărarea barată de trunchiul de copac, înaintea bălții și sub stînca aceea spînzurată, cîteva bucăți de granit cioplite grosolan, puse unele peste altele, alcătuiau cele patru colțuri ale locuinței și mențineau legătura dintre chirpicii șubrezi și bîrnele și pietrele din care erau zidiți pereții. Faptul că jumătate din acoperiș era durat din grozamă în loc de paie, iar cealaltă era de șindrilă, un fel de scîndurele tăiate în formă de țigle, dovedea că locuința cuprindea două despărțituri ; și, într-adevăr, una, îngrădită de o leasă prăpădită, slujea de staul, pe cînd gospodarii locuiau în cealaltă. Deși sălașul aceasta datora vecinătății cu orașul cîteva îmbunătățiri cu totul de neînchipuit în regiunile mai depărtate, el ilustra perfect nesiguranța vieții la care războaiele și prădăciunile feudalității supuseseră atît de crunt rosturile șerbilor, încît pînă și astăzi mulți țărani

de prin părţile locului dau numele de *locuinţă* numai castelului locuit de către seniorii lor. Pînă la urmă, cercetînd gospodăria, cu o uimire uşor de înţeles, domnişoara de Verneuil zări ici şi colo, prin noroiul din curte, cîteva pietre aşezate în aşa fel încît să alcătuiască pînă la casă o potecă ce părea destul de greu de străbătut ; auzind însă zarva împuşcăturilor ce se apropia vertiginos, sări din piatră în piatră, de parcă ar fi trecut peste un rîu, şi se duse să caute adăpost acolo. Casa era închisă cu o uşă alcătuită din două părţi separate ; partea inferioară era făcută dintr-un lemn tare şi masiv, iar cea superioară era apărată de un oblon ce slujbea şi de fereastră. La multe prăvălii de prin unele oraşele din Franţa se poate vedea acest tip de uşi, dar cu mult mai împodobite şi înzestrate în partea de jos cu un clopoţel de alarmă ; uşa de-aici se deschidea cu ajutorul unui zăvor de lemn vrednic de epoca de aur, iar partea superioară nu se închidea decît noaptea, căci lumina nu putea pătrunde în încăpere decît prin această deschizătură. Exista totuşi şi o fereastră grosolană, dar geamurile ei păreau nişte funduri de clondire, iar masivele dreve de plumb ce le susţineau erau aşa de late încît fereastra părea menită mai degrabă să oprească, decît să lase să treacă lumina. Cînd domnişoara de Verneuil împinse uşa, care scîrţîi din toate ţîţînile, simţi o răbufnire de miasme dospite ieşind din colibă şi văzu că loviturile de picior ale patrupedelor dărîmaseră peretele interior ce despărţea staulul de odaie. Aşa încît, interiorul fermei — pentru că, într-adevăr, era vorba de o fermă — nu dezmintea prin nimic exteriorul. Domnişoara de Verneuil tocmai se întreba dacă era posibil ca nişte fiinţe omeneşti să trăiască într-o asemenea bălăgărie statornicită, cînd un băieţel zdrenţăros şi părînd să tot aibă vreo opt sau nouă ani îşi iţi deodată chipul nostim, bălai şi îmbujorat, cu obrajii bucălaţi, cu ochii vii, cu dinţii ca de fildeş şi cu un păr blond ce-i cădea sculuri-sculuri peste umerii pe jumătate goi ; mîinile şi picioarele îi erau

durdulii, iar atitudinea lui avea acea nedumerire simpatică și acea naivitate speriată care-i face pe copii să caște ochii mari. Băiețelul era într-adevăr de o frumusețe sublimă.

— Unde-i mămica ta ? îl întrebă Marie cu o voce dulce, aplecîndu-se să-l sărute pe ochi.

După ce se lăsă sărutat, copilul se smulse ca un țipar și dispăru pe după o grămadă de bălegar ce se afla între potecă și casă, pe o latură a stîncii. Căci, ca mulți alți plugari bretoni, Galope-Chopine depozita îngrășămintele, după un sistem de agricultură aparte, pe locurile cele mai ridicate, în așa fel ca, atunci cînd gospodarul avea să se servească de ele, apele ploilor să le fi spălat de toate calitățile. Stăpînă pentru cîteva clipe în toată casa, Marie îi făcu repede inventarul. Odaia în care o aștepta pe Barbette reprezenta întreaga locuință. Obiectul cel mai de seamă și cel mai fălos era o sobă imensă cu prichiciul făcut dintr-o bucată de granit albastru, garnisit cu o fîșie de serj verde tivită cu o panglică verde-deschis, tăiată rotund, ce atîrna de-a lungul lui ; deasupra-i se înălța o sfîntă Fecioară de ipsos vopsit. Pe soclul statuii, domnișoara de Verneuil citi două versuri dintr-o poezie religioasă foarte răspîndită în regiune :

Sînt mama lui Dumnezeu
Protectoarea acestui loc al meu.

În spatele Fecioarei, o imagine groaznică, spoită cu pete roșii și albastre, cu pretenție de pictură, reprezenta pe sfîntul Labre. Ua pat, *zis en tombeau* [1], acoperit cu serj verde, apoi un fel de pătuț de copil, o vîrtelniță, niște scaune grosolane, un cufăr sculptat, umplut cu fel de fel de scule — alcătuiau mai tot mobilierul lui Galope-Chopine. Lîngă fereastră se afla o masă lungă din lemn de castan și două laviță tot de castan, cărora ochiurile de

[1] *Lit en tombeau* — pat mare și pătrat, foarte încărcat cu toale.

geam le da culoarea sumbră a mahonului vechi. Un butoi enorm cu cidru, sub cepul căruia domnișoara de Verneuil zări un smag gălbui, dovedea că porecla dată de șuani stăpînului casei era căpătată pe drept [1]. Domnișoara de Verneuil ridică privirile, ca pentru a nu mai vedea acel spectacol, și-atunci i se păru că zărește toți liliecii de pe pămînt, atît erau de numeroase pînzele de păianjen ce spînzurau din tavan. Două *pichet* enorme, pline cu cidru, se aflau pe masa cea lungă. Aceste ulcioare sînt niște vase de pămînt ars, al căror model există și în multe alte regiuni din Franța, și pe care un parizian poate să și le imagineze, dacă se gîndește la olurile în care gurmanzilor le place să li se servească untul de Bretania, cu pîntecele ceva mai rotunjit, lăcuite neregulat și împestrițate cu pete ruginii ca acelea de pe unele scoici. Un astfel de ulcior se termină cu un fel de gură, destul de asemănător cu un cap de broască scos deasupra apei. Marie își concentră atenția asupra celor două ulcioare; zarva luptei însă, devenind brusc mult mai distinctă, o sili să-și caute un ungher potrivit, unde să se ascundă fără a o mai aștepta pe Barbette, cînd femeia se ivi deodată.

— Bună ziua, Bécanière, îi zise Marie, stăpînindu-și un zîmbet involuntar, la vederea unui chip ce se asemăna cu capetele pe care arhitecții le așează ca ornamente deasupra ferestrelor.

— Ah ! ah ! veniți de la d'Orgemont, răspunse Barbette, cu un aer cam încurcat.

— Unde mă ascunzi ? șuanii sînt aici...

— Colo !... zise Barbette, tot atît de uluită de frumusețea ca și de ciudata îmbrăcăminte a unei făpturi pe care nu îndrăznea s-o socotească printre cele de sexul ei. Colo! în *ascunzătoarea preotului.*

[1] *Galope-Chopine* s-ar traduce : *Zorește-Ulceaua.*

O conduse la capătul patului şi o puse să intre în spaţiul dintre zid şi pat ; amîndouă însă rămaseră năuce cînd li se păru că aud pe cineva străbătînd în fugă balta din curte. Barbette de-abia avu timp să smulgă o pătură de pe pat şi s-o arunce peste Marie, că se şi trezi faţă în faţă cu un şuan fugar.

— Bătrîno, unde mă pot ascunde aici ? sînt contele de Bauvan.

Domnişoara de Verneuil tresări, recunoscînd glasul oaspetelui ale cărui cuvinte, rămase o taină pentru ea, pricinuiseră nenorocirea de la Vivetière.

— Vai ! uitaţi-vă şi dumneavoastră, domnule, nu e *ni'c* aici ! Tot ce pot să fac este să ies afară şi să stau de veghe. Dacă au să vină albaştrii, eu am să vă vestesc. Dacă aş rămîne aici şi m-ar găsi cu dumneavoastră, mi-ar da foc la casă.

Şi Barbette ieşi, neavînd destulă înţelepciune pentru a şti cum să împace interesele a doi duşmani, ce aveau drepturi egale asupra ascunzătorii, în virtutea rolului dublu pe care îl juca bărbatul ei.

— Mai am două cartuşe, zise contele cu disperare ; dar ei m-au şi depăşit. Eh, aş păţi-o rău dacă, trecînd pe-aici, le-ar veni pofta să se uite sub pat.

Îşi aşeză încetişor puşca de stîlpul lîngă care Marie sta în picioare, învăluită în pătura cea verde, şi se aplecă să cerceteze dacă va putea să se strecoare sub pat. Era neîndoielnic că urma să dea cu ochii de picioarele celei ascunse care, în acea clipă de disperare, înhăţă puşca, sări sprintenă în lături şi îl ameninţă pe conte ; el însă, recunoscînd-o, izbucni într-un hohot de rîs ; căci, pentru a se ascunde, Marie lepădase larga-i pălărie de şuan, iar părul i se revărsa în bucle groase de sub un fel de plasă dantelată.

— Nu rîde, conte ! Eşti prizonierul meu. Dacă faci o mişcare, vei vedea de ce e în stare o femeie jignită.

În clipa cînd contele și Marie se priveau cu simțăminte destul de diferite, cîteva glasuri învălmășite se auziră țipînd printre stînci :

— Salvați-l pe le Gars ! *Izîdiți-vă !* Salvați-l pe le Gars ! *Izîdiți-vă...*

Glasul Barbettei domina zarva de-afară, iar cei doi dușmani din colibă îl ascultau cu gînduri absolut deosebite, țăranca strigînd mai puțin pentru fiul ei, cît mai mult pentru ei :

— Nu-i vezi pe albaștri ? țipa ascuțit Barbette. Vino-ncoace, copil rău ce ești, ori vin eu la tine ! Ai de gînd să te împuște ?... Of, ascunde-te numaidecît.

În vremea acestor mărunte evenimente, care se petrecură cît ai clipi, un albastru trecu în goană prin baltă.

— Beau-Pied ! îl strigă domnișoara de Verneuil.

Beau-Pied alergă la chemarea ei și-l luă la ochi pe conte, ceva mai convins decît o făcuse salvatoarea lui.

— Aristocratule, zise mucalitul soldat, nu te clinti, sau te dărîm ca pe Bastilia, în doi timpi.

— Domnule Beau-Pied, spuse domnișoara de Verneuil cu o voce dulce, vă încredințez acest prizonier. Făceți cum veți crede, dar trebuie să mi-l dați îndărăt, sănătos și teafăr, la Fougères.

— S-a-nțeles, doamnă !

— Drumul spre Fougères este, oare, liber acum ?

— Garantat ! Numai de n-or fi înviat din morți șuanii.

Domnișoara de Verneuil se înarmă voioasă cu ușoara pușcă de vînătoare și zîmbi ironic spunîndu-i prizonierului său : „Adio, domnule conte, la revedere !“ și se avîntă pe cărare, după ce-și puse iar pe cap larga pălărie.

— Învăț cu oarecare întîrziere, zise cu amărăciune contele de Bauvan, că niciodată nu trebuie să glumești cu onoarea celor ce nu au așa ceva.

— Aristocratule, strigă crunt Beau-Pied, dacă nu vrei să te trimit în fostul tău paradis, nu mai rosti o vorbă de rău despre această frumoasă doamnă !

Domnişoara de Verneuil se întoarse la Fougères pe potecile ce se aştern între stîncile Saint-Sulpice şi Nidaux-Crocs. Cînd ajunse pe această ultimă culme şi cînd intră pe drumul întortochiat săpat printre asperităţile de granit, putu să admire frumoasa vale a Nançonului, aşa de tulburată mai înainte, acum cu desăvîrşire liniştită. Privită de acolo, valea părea un drum înverzit. Domnişoara de Verneuil intră în oraş prin poarta Saint-Léonard, la care ducea acel drum. Locuitorii, încă îngrijoraţi de lupta care, după împuşcăturile ce se auzeau în depărtare, părea că va dura toată ziua, aşteptau acolo întoarcerea gărzii naţionale, spre a afla ce pierderi suferiseră. Cînd o zăriră pe tînăra fată, în costumul ei bizar, cu părul răvăşit, cu puşca în mînă, ştergînd cu şalul şi rochia ei zidurile, murdară de noroi şi udă de rouă, curiozitatea celor din Fougères fu cu atît mai stîrnită, cu cît puterea, frumuseţea şi ciudăţenia pariziencei puseseră demult stăpînire pe toate conversaţiile lor.

XX

Francine, în prada unor griji îngrozitoare, o aşteptase pe stăpînă-sa toată noaptea ; şi, cînd o revăzu, vru să deschidă gura, dar un gest amical îi impuse tăcere.

— N-am murit, fetiţa mea, zise Marie. Ah ! cînd am plecat din Paris îmi doream emoţii... şi le-am avut ! adăugă ea, după o pauză.

Francine vru să se ducă să aranjeze masa, spunînd stăpîne-si că trebuie să-i fie foame.

— Oh ! zise domnişoara de Verneuil, o baie, o baie !... Să mă spăl, înainte de orice.

Francine fu cu totul uimită auzind-o pe stăpîna ei cerînd hainele cele mai elegante pe care le aduseseră de la Paris. După ce mîncă, Marie se îmbrăcă în modul cel mai iscusit şi cel mai minuţios cu care ştie să împlinească o asemenea operă capitală o femeie atunci cînd urmează să se înfăţişeze ochilor fiinţei dragi, în strălucirea unui bal. Francine nu izbutea să-şi explice nicicum şireata veselie a stăpînei sale. Nu era bucuria dragostei, o femeie nu se înşeală în această privinţă ; era o perfidie stăpînită, de un destul de rău augur. Marie aranjă ea însăşi perdelele la fereastra de unde se putea privi o vastă panoramă, trase apoi canapeaua lîngă sobă, aşezînd-o într-o lumină prielnică figurei sale şi-i spuse Francinei să facă rost de flori spre a da camerei o înfăţişare sărbătorească. Iar cînd Francine aduse florile, Marie le orîndui în modul cel mai pitoresc. După ce mai aruncă o ultimă privire de satisfacţie asupra apartamentului, îi spuse Francinei să se ducă să-l ceară pe prizonierul ei de la comandant. Se culcă voluptuoasă pe canapea, atît pentru a se odihni, cît şi pentru a lua o atitudine de graţie şi de gingăşie prin care unele femei devin de o putere irezistibilă. O melancolie suavă, poza provocatoare a picioarelor, al căror vîrf deabia se ivea de sub pliurile rochiei, toropeala trupului, înclinarea capului, totul, pînă şi felul cum ţinea îndoite degetele răsfirate ale mîinii, atîrnînd peste pernă asemenea clopoţeilor unei tufe de iasomie, totul se armoniza cu privirile ei, spre a provoca toate seducţiile. Aprinse cîteva mirodenii, ca să împrăştie în aer acele miresme ce farmecă atît de puternic simţurile bărbatului şi pregătesc adesea izbînzile pe care femeile vor să le obţină fără a le cere. Cîteva clipe mai tîrziu, paşii grei ai bătrînului comandant răsunară în antreul apartamentului.

— Ei bine, comandante, unde-mi este prizonierul ?

— Tocmai am dat ordin unui pluton de doisprezece oameni să-l împuşte pentru vina de a fi fost prins cu arma în mînă.

— Aţi luat, deci, o hotărîre în legătură cu prizonierul meu ? întrebă ea. Ascultaţi-mă, cetăţene comandant : moartea unui om nu pare a vă fi, în afara luptei, un lucru prea plăcut, dacă judec după fizionomia dumneavoastră. Ei bine, daţi-mi şuanul înapoi şi acordaţi o amînare a morţii lui, pentru care îmi iau toată răspunderea. Trebuie să vă declar că acest aristocrat mi-a devenit foarte necesar şi că el trebuie să contribuie la realizarea planurilor noastre. La urma urmei, a împuşca un astfel de amator de şuanerie ar însemna săvîrşirea unui act tot atît de absurd ca acela de a împuşca un balon ce nu necesită decît o împunsătură de ac spre a se dezumfla. Pentru Dumnezeu ! lăsaţi-i aristocraţiei cruzimile. Republicile trebuie să fie mărinimoase. Oare dumneavoastră nu i-aţi fi iertat pe cei executaţi la Quiberon, şi pe atîţia alţii ?... Hai, trimiteţi-i pe cei doisprezece să facă un rond şi veniţi să luaţi masa la mine, împreună cu prizonierul meu. Nu e încă ora unu şi, vedeţi şi dumneavoastră, adăugă ea zîmbind, dacă întîrziaţi, toaleta mea nu va mai avea nici un succes.

— Dar, domnişoară..., zise comandantul nedumerit.

— Ei bine, ce-i ? Vă aştept. Hai, contele n-are cum să vă scape. Mai devreme ori mai tîrziu, fluturaşul ăsta are să ardă în focul plutonului dumneavoastră.

Comandantul ridică uşor din umeri, ca un om nevoit să se supună, fie ce-o fi, dorinţelor unei femei frumoase, şi peste o jumătate de oră se întoarse urmat de contele de Bauvan.

Domnişoara de Verneuil se prefăcu surprinsă de vizita celor doi oaspeţi şi păru încurcată că fusese văzută de conte culcată aşa de neglijent ; dar, după ce citi în ochii gentilomului că întîiul efect se produsese, se ridică şi îl trată cu o graţie şi cu o politeţe desăvîrşite. Nimic studiat, nimic forţat în atitudine, în zîmbet, în gesturi sau în glas nu dezvăluia vreo intenţie anume, ori vreun gînd ascuns. Totul era într-o deplină armonie şi nimic aparte

nu lăsa să se creadă că afecta doar manierele unei lumi în care nu trăise niciodată. După ce regalistul şi republicanul se aşezară, ea îl privi pe conte cu un aer aspru. Gentilomul cunoştea destul de bine femeile pentru a şti că jignirea pe care o adusese celei din faţa lui era pedepsită cu condamnarea la moarte. În ciuda temerilor, fără a fi nici vesel, nici trist, el avu aerul unui om care nu se gîndea la deznodăminte atît de crunte. În curînd, i se păru chiar ridicul să se teamă de moarte în faţa unei femei drăguţe. În sfîrşit înfăţişarea severă a domnişoarei Marie îi sugeră *nişte idei.*

„Eh ! cine ştie, se gîndea el, dacă o coroană sigură de conte nu i-ar plăcea mai mult decît o coroană de marchiz pierdută ?... Montauran e uscat ca un cui, pe cînd eu..."

Şi se privi cu un aer satisfăcut.

„Or, lucrul cel mai rău care mi s-ar putea întîmpla ar fi să-mi salvez capul".

Reflecţiile sale diplomatice se dovediră cu totul inutile. Dorinţa de care contele se hotărîse să se prefacă cuprins faţă de domnişoara de Verneuil deveni un violent capriciu pe care primejdioasa domnişoară se complăcu să-l sporească.

— Domnule conte, spuse ea, sînteţi prizonierul meu şi am dreptul să dispun de dumneavoastră cum vreau. Executarea dumneavoastră nu va avea loc decît cu consimţămîntul meu ;... or, eu sînt mult prea curioasă ca să îngădui să fiţi împuşcat acum.

— Şi dacă m-aş încăpăţîna să păstrez tăcerea ? răspunse el glumeţ.

— Cu o femeie cinstită, poate, dar cu o... fată ca mine ! haide, haide, domnule conte, e imposibil.

Cuvintele acestea, pline de o ironie amară, fură şuierate, cum zicea Sully vorbind despre ducesa de Beaufort, printr-un botişor aşa de ascuţit, încît gentilomul, descumpănit, se mulţumi s-o privească pe cruda lui antagonistă.

— Iată, reluă Marie cu un aer batjocoritor, ca să nu vă dezmint, am să fiu și eu ca acele creaturi, ca acele *fete bune*. Mai întîi, uite, vă înapoiez pușca.

Și-i întinse arma, cu un gest ușor batjocoritor.

— Pe cuvîntul meu de gentilom, dumneavoastră, domnișoară, procedați...

— Ah ! spuse ea, întrerupîndu-l, știu cît prețuiesc cuvintele de onoare ale gentilomilor ! În urma unui astfel de cuvînt m-am dus la Vivetière. Șeful vostru îmi jurase că eu și oamenii mei vom fi acolo în siguranță...

— Ce ticăloșie ! exclamă Hulot, încruntîndu-și sprîncenele.

— Vina este a domnului conte, reluă ea, arătîndu-i-l lui Hulot pe gentilom. Sînt sigură că le Gars era hotărît să-și respecte cuvîntul dat ; însă domnul acesta a spus despre mine nu știu ce calomnie care confirma tot ceea ce născocise *Iapa lui Charette*...

— Domnișoară, zise contele tulburat de-a binelea, cu capul sub secure vă jur că n-am spus decît adevărul...

— Spunînd ce ?

— Că ați fost...

— Zi-i pe nume : amanta... ?

— Marchizului de Lenoncourt, astăzi duce, unul dintre prietenii mei, răspunse contele.

— Acum, aș putea să vă las pe seama călăului, zise Marie, fără să pară tulburată de acuzația exactă a contelui, care rămase uluit de nepăsarea, aparentă ori prefăcută, pe care fata o arătă față de o asemenea învinuire. Dar, continuă Marie rîzînd, să alungăm pentru totdeauna sinistra imagine a acelor bucăți de plumb, întrucît dumneavoastră nu m-ați jignit cu nimic mai mult decît acel prieten al dumneavoastră căruia vreți ca eu să-i fi fost... ah ! mi-e și scîrbă !... Ascultați, domnule conte : n-ați venit oare, dumneavoastră, odată la tatăl meu, ducele de Verneuil ? Ei bine ?

Gîndind, de bunăseamă, că Hulot nu trebuia să audă o confidenţă atît de importantă ca aceea pe care vroia s-o facă, domnişoara de Verneuil îl chemă cu un gest pe conte lîngă ea şi-i spuse cîteva cuvinte la ureche. Domnul de Bauvan scoase o scurtă exclamaţie de uimire şi o privi năucit pe Marie, care completă amintirea pe care o evocase, sprijinindu-se de şemineu, în atitudinea de inocenţă şi de naivitate a unui copil. Contele îndoi un genunchi.

— Domnişoară, exclamă el, vă implor să mă iertaţi, sînt un om cu totul nedemn.

— N-am nimic de iertat, spuse ea. N-aveţi mai multă dreptate acum, cînd vă faceţi reproşuri, decît atunci cînd rosteaţi, la Vivetière, insolenta calomnie. Asemenea taine însă depăşesc inteligenţa dumneavoastră. Să ştiţi, totuşi, domnule conte, adăugă ea grav, că fiica ducelui de Verneuil are un suflet mult prea nobil pentru a nu se preocupa cu adevărat de soarta dumneavoastră.

— Chiar şi după o insultă ? întrebă contele, cu un fel de regret.

— Oare anumite persoane nu-s situate mult prea sus, încît o insultă să nu le mai atingă ? Domnule conte, eu fac parte dintre asemenea persoane.

Rostind aceste cuvinte, tînăra domnişoară luă o atitudine atît de nobilă şi de mîndră, încît îl copleşi pe prizonier şi făcu toată acea intrigă încă şi mai puţin clară pentru Hulot. Comandantul îşi duse mîna la mustaţă, ca pentru a şi-o ridica în sus, şi privi cu un aer înciudat pe domnişoara de Verneuil, care-i făcu un semn de liniştire, de parcă ar fi vrut să-l avertizeze că nu-şi uitase socotelile.

— Acum, reluă ea după o pauză, să stăm de vorbă. — Francine, aprinde lămpile, drăguţo.

Ea conduse cu dibăcie conversaţia către vremurile care deveniseră, în numai cîţiva ani, *vechiul regim,* îl făcu pe conte, prin plasticitatea observaţiilor şi a tablourilor evocate, să retrăiască acea epocă şi-i oferi gentilomului atîtea prilejuri să-şi etaleze iscusinţa, prin fineţea curteni-

toare cu care știu să-i menajeze replicile, încît contele sfîrși prin a-și spune că nu fusese în viața lui mai strălucitor ca acum ; și, înviorat de un asemenea gînd, el încercă s-o facă pe seducătoarea domnișoară să-i împărtășească buna părere ce-o avea despre sine-însuși. Isteața fată se amuză să exercite asupra contelui toate vicleșugurile cochetăriei sale, știu să se comporte cu atît mai dibaci, cu cît totul era un joc pentru ea. Astfel, aci lăsa să se creadă că între ea și conte se realizează niște progrese rapide, aci, parcă uimită de tăria sentimentului pe care-l trăia, manifesta o răceală ce-l fermeca pe gentilom și care contribuia pe nesimțite la sporirea neprevăzutei lui pasiuni. Marie semăna întru totul cu un pescar care, din cînd în cînd, scoate undița spre a vedea dacă peștele mușcă momeala. Bietul conte se lăsă prins de maniera nevinovată în care salvatoarea lui acceptase două-trei complimente destul de bine plasate. Emigrația, Republica, Bretania și șuanii erau atunci la mii de leghe de gîndurile lui. Hulot sta țeapăn, nemișcat și bănuielnic ca zeul Terminus. Cultura lui incompletă îl făcea cu totul nepriceput la asemenea gen de conversație și, dealtminteri, nu se îndoia că cei doi interlocutori erau foarte spirituali ; toate străduințele minții lui nu țînteau însă decît la a încerca să-i priceapă, spre a ști de nu cumva complotau, prin vorbe în doi peri, împotriva Republicii.

— Montauran, domnișoară, spunea contele, e dintr-un neam de seamă, e binecrescut, e băiat drăguț ; nu pricepe, însă, absolut nimic din legile galanteriei. E prea tînăr și n-a cunoscut Versailles-ul. Educația lui a rămas neterminată și, decît să-și facă gînduri negre, preferă să aplice o lovitură de cuțit. E în stare să iubească pătimaș, dar nu va poseda niciodată acea floare gingașă a manierelor, care-i făcea să strălucească pe un Lauzun, pe un Adhémar, pe un Coigny și pe atîția alții !... El nu cunoaște deloc arta dulce de a spune femeilor drăgutele nimicuri care, la urma urmei, le plac mai mult decît

elanurile înflăcărate de care se plictisesc repede. Da, oricîte succese ar avea în dragoste, nu are nici nonşalanţă, nici graţie.

— Mi-am dat şi eu seama, răspunse Marie.

„Ah, îşi zise contele, a vorbit cu o inflexiune în glas şi cu o privire ce dovedesc că nu voi avea prea mult de aşteptat pînă să ajung la *bunul suprem* cu ea ; şi, pe legea mea ! pentru a-i aparţine, am să cred tot ceea ce va vroi ea să cred".

Îi oferi mîna, masa era servită. Domnişoara de Verneuil făcu onorurile mesei, cu o politeţe şi cu un tact ce nu puteau fi căpătate decît prin educaţie şi prin viaţa trăită la curtea regală.

— Plecaţi, îi şopti ea lui Hulot, la sfîrşitul mesei ; se va sfii faţă de dumneavoastră, pe cînd, dacă rămîn singură cu el, voi afla în curînd tot ceea ce vreau să ştiu ; e în starea în care un bărbat îmi mărturiseşte totul şi nu mai vede decît prin ochii mei.

— Şi pe urmă ? întrebă comandantul, cu aerul că îl pretinde pe prizonier.

— O ! liber, răspunse ea, va fi liber ca aerul.

— A fost totuşi prins cu arma în mînă...

— Nu, spuse ea, făcînd una dintre acele glume sofisticate pe care femeile se amuză să le opună unei judecăţi limpezi, îl dezarmasem eu. Conte, îi spuse ea gentilomului, întorcîndu-se în cameră, am izbutit să obţin eliberarea dumneavoastră ; dar îţi dau, ca să-mi dai ! adăugă ea, zîmbind şi lăsîndu-şi capu-ntr-o parte, ca pentru a-l întreba ceva.

— Cereţi-mi orice, chiar şi numele şi onoarea mea ! exclamă el, ca beat ; aştern totul la picioarele dumneavoastră.

Şi se repezi să-i sărute mîna, străduindu-se s-o facă pe Marie să-i ia dorinţele drept recunoştinţă ; domnişoara de Verneuil nu era însă o copilă care să se lase amăgită de asemenea vorbe. Zîmbind, deci, mai departe, în aşa

fel încît să-i dea oarecare speranţe proaspătului îndrăgostit :

— Nu mă veţi face, oare, să-mi reproşez cîndva încrederea de-acum ? spuse ea, dîndu-se înapoi cu cîţiva paşi.

— Imaginaţia unei tinere fete zboară mult mai repede decît a unei femei, răspunse el rîzînd.

— O tînără fată are de pierdut mai multe decît o femeie.

— E-adevărat, trebuie să fii precaut atunci cînd ai de păstrat o comoară.

— Să părăsim limbajul acesta, replică ea, şi să vorbim serios. Daţi un bal la Saint-James. Am auzit că aţi şi instalat acolo depozitele, arsenalul şi reşedinţa guvernului dumneavoastră... Pe cînd balul ?

— Mîine seară.

— Nu vă veţi mira, domnule, dacă o femeie calomniată vrea, cu îndărătnicia de care numai femeile sînt în stare, să obţină o strălucitoare cerere de iertare pentru injuriile pe care le-a suferit, în prezenţa celor ce au fost martorii acelei umiliri. Voi veni deci la balul dumneavoastră. Vă cer să-mi acordaţi protecţie, din clipa cînd voi apărea acolo, pînă cînd voi pleca... Nu vă cer cuvîntul de onoare, spuse ea, văzîndu-l că-şi pune mîna pe inimă. Urăsc jurămintele, prea au un aer circumspect. Spuneţi-mi doar că făgăduiţi să mă apăraţi de orice agresiune criminală ori umilitoare. Promiteţi-mi că vă veţi ispăşi greşala, declarînd acolo că sînt fiica ducelui de Verneuil, fără însă a pomeni nimic despre nenorocirile ce le-am avut de îndurat din pricina lipsei unei protecţii paterne : vom fi chit ! Eh ! două ore de protecţie acordate unei femei la un bal constituie oare o pedeapsă prea grea?... Hai, nu veţi plăti un singur obol mai mult...

Şi, cu un surîs, împrăştie toată amărăciunea din vorbele ei.

— Şi ce veţi pretinde pentru puşca mea ? zise contele, rîzînd.

— O, mai mult decît pentru dumneavoastră.

— Ce ?

— Secretul. Credeţi-mă, domnule Bauvan, o femeie nu poate fi înţeleasă decît tot de o femeie. Sînt sigură că, dacă aţi spune un singur cuvînt, s-ar putea să dispar încă înainte de a ajunge acolo. Ieri, cîteva gloanţe m-au prevenit asupra primejdiilor pe care le am de întîmpinat pe drumuri. Oh ! doamna aceea e tot atît de dibace la vînătoare, pe cît e de iscusită la îmbrăcăminte. Nici o cameristă nu m-a dezbrăcat vreodată atît de repede ca ea... Ah ! te rog, spuse Marie, fă în aşa fel încît să n-am a mă teme de nimic asemănător la bal.

— Vă veţi afla acolo sub protecţia mea, răspunse contele mîndru. Dar, veţi veni, oare, la Saint-James pentru Montauran ? întrebă el, cu un aer trist.

— Vreţi să ştiţi mai multe decît ştiu eu însămi, spuse Marie rîzînd. Acum, plecaţi, adăugă ea după o pauză. Vă voi conduce pînă în afara oraşului, altminteri aţi fi ataeat aici ca de nişte canibali.

— Aşadar, vă preocupă puţin viaţa mea ? exclamă contele. Ah ! domnişoară, îngăduiţi-mi să sper că nu veţi rămîne nepăsătoare faţă de prietenia pe care vi-o port ; căci, trebuie să mă mulţumesc numai cu acest sentiment, nu-i aşa ? adăugă el, curtenitor.

— Ghiciţi ! răspunse ea, cu acea expresie nostimă pe care o ia o femeie ca să facă o mărturisire ce nu-i compromite nici demnitatea, nici secretul.

Apoi îşi puse o haină de blană şi-l însoţi pe conte pînă la Nid-aux-Crocs. Ajungînd la capătul potecii, îi spuse :

— Domnule, păstraţi cea mai desăvîrşită discreţie, chiar şi faţă de marchiz.

Şi îi puse un deget pe buze.

Contele, încurajat de aerul de bunătate al domnișoarei de Verneuil, îi luă mîna ; ea îl lăsă s-o ia, acordîndu-i parcă o mare favoare, iar el i-o sărută cu delicatețe.

— Oh ! domnișoară, puteți conta pe mine toată viața, pînă la moarte ! exclamă el, văzîndu-se în afară de orice primejdie. Cu toate că vă datorez o recunoștință aproape egală cu cea pe care o datorez mamei mele, îmi va fi foarte greu să păstrez față de dumneavoastră numai un sentiment de respect...

Plecă grăbit pe potecă ; în clipa cînd îl văzu ajuns pe stîncile Saint-Sulpice, Marie clătină din cap în semn de mulțumire și-și spuse încetișor :

— Băiețelul ăsta grăsan mi-a dăruit mai mult decît viața, pentru viața pe care i-am dăruit-o eu ; am să fac din el creatura mea, și cu foarte puțină cheltuială ! A fi o creatură sau a fi un creator, iată, deci, toată diferența ce există între un om și altul !

Nu mai zăbovi, aruncă o privire deznădăjduită spre cer și se întoarse încet către poarta Saint-Léonard, unde o așteptau Hulot și Corentin.

— Încă două zile ! exclamă ea, și...

Se opri, văzînd că nu erau singuri.

— Și el va cădea sub puștile voastre ! șopti la urechea lui Hulot.

Comandantul se dete un pas înapoi și privi cu un aer ironic, greu de redat, spre această fată, a cărei înfățișare și al cărei obraz nu arătau nici un fel de remușcare. Femeile posedă o calitate admirabilă, anume aceea de a nu-și reproșa nici măcar acțiunile cele mai blamabile, lăsîndu-se călăuzite de sentiment ; există ceva firesc pînă și în prefăcătoria lor, și numai ele săvîrșesc o crimă fără josnicie ; mai totdeauna, *ele nu pricep cum de s-a întîmplat.*

— Mă voi duce la Saint-James, la balul dat de șuani și...

— Dar, o întrerupse Corentin, sînt cinci leghe pînă acolo, nu vrei să te întovărășesc ?

— Te preocupi prea mult, îi spuse ea, de un lucru la care eu nu mă gîndesc niciodată,... de dumneata.

Disprețul pe care Marie i-l arăta lui Corentin îi plăcu grozav lui Hulot, care făcu grimasa-i obișnuită, privind-o cum dispare spre Saint-Léonard. Corentin o urmări și el cu ochii, lăsînd să-i strălucească pe chip convingerea adîncă o fatalei superiorități pe care socotea că o poate exercita asupra fermecătoarei fete, guvernîndu-i pasiunile, pe care își întemeia credința că o va avea într-o zi. Domnișoara de Verneuil, ajungînd acasă, se grăbi să chibzuiască asupra toaletei sale de bal. Francine, deprinsă să se supună fără a înțelege vreodată rosturile stăpînei sale, răscoli geamantanele și propuse o toaletă grecească. Totul se supunea pe atunci sistemului grec. Toaleta preferată de Marie putea fi ținută într-o cutie de carton ușor de transportat.

— Francine, drăguțo, va trebui să străbat drumuri grele, prin cîmpuri ; gîndește-te dacă vrei să rămîi aici sau să mergi cu mine.

— Să rămîn ? exclamă Francine ; și cine-o să vă-mbrace ?

— Unde-ai pus mînușa pe care ți-am dat-o azi-dimineață ?

— Uite-o.

— Coase la mînușa asta un tiv verde ; și, mai ales, ia niște bani.

Amintidu-și că Francine nu avea decît bani de cei noi, exclamă :

— Numai atîta ar trebui ca să fim asasinate ! Trimite-l pe Jérémie să-l scoale pe Corentin... Ba nu, mizerabilul s-ar lua după noi ! Trimite-l mai degrabă la comandant, să-i ceară pentru mine cîțiva scuzi de șase franci.

Cu acea istețime de femeie, care nu uită nici cele mai mici amănunte, Marie se gîndea la toate. În vreme ce Francine isprăvea pregătirile pentru ciudata plecare, ea se străduia să imite țipătul de cucuvaie și izbuti să scoată

semnalul lui Marche-à-Terre atît de bine, încît să pară destul de natural.

La miezul nopții, ieși prin poarta Saint-Léonard, ajunse la potecuța dinspre Nid-aux-Crocs și, cu pas hotărît, se aventură, urmată de Francine, în valea Gibarry, mînată fiind de acea voință puternică ce dă mersului și trupului un anume caracter de putere. Pentru femei, ieșirea de la un bal în așa fel încît să evite o răceală constituie un lucru dificil ; dar, cînd poartă în suflet o pasiune mare, trupul lor devine ca de bronz. În fața unei călătorii ca aceasta de-acum, sufletul unui bărbat îndrăzneț ar fi șovăit multă vreme ; domnișoara de Verneuil se simți aproape fericită, pentru ea primejdiile reprezentau tot atîtea atracții.

— Plecați la drum fără să cereți ocrotirea lui Dumnezeu ? întrebă Francine, întorcîndu-și privirile spre turla bisericii Saint-Léonard.

Pioasa bretonă se opri, își împreună mîinile și rosti un *Ave* către sfînta Anne din Auray, rugînd-o să le ajute în călătorie, pe cînd stăpîna ei sta îngîndurată și privea pe rînd și atitudinea nevinovată a cameristei sale ce se ruga cu evlavie, și umbrele pe care palidele raze ale lunii, strecurate printre turnurile bisericii, le așterneau pe stîncile de granit, dîndu-le suavitatea unei lucrări filigranate.

XXI

Cele două călătoare ajunseră repede la sălașul lui Galope-Chopine. Zgomotul pașilor lor, oricît de ușor fu, trezi unul dintre acei dulăi enormi, în vrednicia cărora bretonii

lasă paza simplului drug de lemn cu care își închid ușile. Cîinele se repezi la cele două străine, iar lătrăturile lui deveniră atît de amenințătoare, încît fetele fură nevoite să strige după ajutor, dîndu-se îndărăt, pas cu pas ; nimic nu se mișca însă nicăieri. Domnișoara de Verneuil scoase atunci țipătul de cucuvaie, îndată țițînile ruginite ale ușii de la colibă scîrțîiră ascuțit, și Galope-Chopine, sculat în mare grabă, își arătă chipul mohorît.

— Trebuie să ajung numaidecît la Saint-James, îi spuse Marie supraveghetorului orașului Fougères, arătîndu-i mînușa marchizului de Montauran. Domnul conte de Bauvan mi-a spus că tu mă vei călăuzi și mă vei ocroti pînă acolo. Așa încît, prietene Galope-Chopine, fă-ne rost de doi măgari de călărie și pregătește-te să ne însoțești. Fiecare clipă-i prețioasă, căci, dacă nu vom ajunge pînă mîine seară la Saint-James, nu vom mai vedea nici pe le Gars, nici balul.

Galope-Chopine, cu totul năucit, luă mînușa, o suci, o răsuci, și aprinse o lumînare de rășină, groasă cît degetul cel mic de la mînă și de culoarea unei păpuși de turtă dulce. Asemenea marfă, importată în Bretania din nordul Europei, ilustrează, ca tot ceea ce se poate vedea prin aceste locuri aparte, o ignoranță pînă și a celor mai elementare principii comerciale. După ce studie panglica verde, privi lung la domnișoara de Verneuil, își frecă urechea, bău o ulcică de cidru și-apoi oferi un pahar și frumoasei doamne ; Galope-Chopine o lăsă lîngă masă, pe lavița lustruită, de castan, și plecă să caute doi măgari. Lumina violetă pe care o răspîndea exotica lumînare nu era suficient de puternică pentru a înlătura jocurile ciudate ale razelor de lună, ce așterneau pete albe peste tonurile negre ale podelei și ale mobilelor din coliba afumată. Băiețelul își ridicase fața bucălaie și nedumerită, iar peste frumoasele-i bucle de păr două vaci își iteau prin găurile din peretele staulului boturile trandafirii și ochii mari și strălucitori. Dulăul, a cărui figură nu era chiar cea mai

puțin inteligentă din familie, părea că examinează pe cele două străine cu tot atîta curiozitate cîtă arăta și copilul. Un pictor ar fi admirat îndelungat efectele de noapte ale acestui tablou ; dar, nu prea dornică să intre în conversație cu Barbette, care se ridică în capul oaselor ca un spectru și căscă ochii mari recunoscînd-o, Marie ieși afară, ca să scape de aerul rău mirositor al magherniței și de întrebările pe care Bécanière ar fi putut să i le pună. Urcă sprintenă scara cioplită în stînca ce adăpostea coliba lui Galope-Chopine și admiră de-acolo vasta desfășurare a peisajului care-și schimba perspectiva cu fiecare pas făcut, înainte ori înapoi, în sus spre culmi, ori în jos spre văi. Lumina lunii învăluia ca-ntr-o brumă de văpaie întreagă valea Couësnonului. De bună seamă că o femeie ce purta în inimă o dragoste disprețuită nu putea decît să savureze melancolia pe care acea lumină suavă o trezea în suflet, prin fantasticele umbre pe care le imprima stîncilor și copacilor, și prin strălucirile cu care arginta apele. În acea clipă, tăcerea fi tulburată de zbierătul măgarilor ; Marie coborî în grabă la cabana șuanului și plecară numaidecît. Galope-Chopine, înarmat cu o pușcă de vînătoare cu două țevi și îmbrăcat cu un cojoc lung de capră, semăna perfect cu Robinson Crusoe. Chipul lui, plin de buburuze și de riduri, abia se vedea de sub larga pălărie pe care țăranii o mai păstrează încă și acum, ca pe o tradiție din timpurile de odinioară, mîndri de a fi cuceriți prin servitutea lor străveche, dreptul să poarte această podoabă a capetelor senioriale. Nocturna caravană, protejată de ghidul care prin costumul, prin atitudinea și prin înfățișarea sa avea ceva patriarhal, era aidoma celebrului tablou al *Fugii în Egipt* datorat asprei pensule a lui Rembrandt. Galope-Chopine evită cu grijă drumul cel mare și le călăuzi pe cele două străine prin imensul dedal de drumuri lăturalnice ale Bretaniei.

Domnișoara de Verneuil înțelese atunci taina războiului purtat de șuani. Străbătînd acele drumuri, putu să

aprecieze mai bine starea cîmpiilor bretone care, privite dintr-un unghi îndepărtat, i se păruseră fermecătoare, dar în care trebuia să te afunzi pentru a izbuti să înţelegi atît primejdiile, cît şi dificultăţile lor de nedescîlcit. Din vremuri imemoriale, în jurul fiecărei proprietăţi ţăranii au ridicat un mal de pămînt, înalt de şase picioare, de formă prizmatică, pe culmea căruia cresc castani, stejari şi fagi. O asemenea îngrăditură, plantată astfel, se numeşte *haie (haie normandă),* iar lungile ramuri ale pomilor care o acoperă, trecînd aproape totdeauna peste drum, descriu deasupra acestuia o boltă imensă. Drumurile, îndiguite jalnic de atari dîmburi alcătuite dintr-un sol argilos, se asemuie cu şanţurile de apărare din jurul fortăreţelor, iar acolo unde granitul care, în aceste ţinuturi, răzbate mai totdeauna la suprafaţa pămîntului, nu alcătuieşte un fel de pavaj bolovănos, ele devin aşa de impracticabile, încît nici cea mai uşoară şaretă nu le poate străbate decît cu ajutorul a două perechi de boi şi a doi cai, mărunţi, dar, în general, viguroşi. Aceste drumuri sînt de obicei atît de mlăştinoase, încît oamenii vrînd-nevrînd au trebuit să stabilească, pentru a putea să treacă de pe o proprietate pe alta, de-a lungul acestor *haie,* o potecă denumită *rote,* care începe şi se sfîrşeşte la capetele terenului fiecărei gospodării. Pentru a trece de pe o proprietate pe alta, trebuie, deci, să urci pe culmea acelei *haie,* folosind o scară cu cîteva trepte, care, din pricina umezelii, este de obicei lunecoasă.

Călătorii mai aveau încă şi alte multe obstacole de înfruntat de-a lungul acelor poteci întortocheate. Fiecare bucată de pămînt, datorită unor atari fortificaţii, îşi are intrarea ei, largă de vreo zece picioare şi închisă prin ceea ce se numeşte în vest un *échalier.* Este un trunchi sau un ram puternic de copac, cu unul dintre capete sfredeliţ şi care se îmbucă într-o altă piesă de lemn informă, ce-i slujeşte de pivot. Capătul *échalier*-ului se prelun-

geşte puţin dincolo de pivot, în aşa fel încît să se poată agăţa de el o piatră suficient de grea pentru a opune o contra-greutate şi a permite astfel chiar şi unui copil să manevreze bizara poartă cîmpenească. Cealaltă extremitate a ei se propteşte într-o scobitură practicată în partea interioară a dîmbului de pămînt ce slujeşte de gard. Uneori, pentru a economisi piatra de contra-greutate, ţăranii lasă capătul cel gros al trunchiului de copac sau de ram să depăşească pivotul de sprijin, aşa încît tipurile de porţi variază după iscusinţa fiecărui proprietar. Adesea, *échalier*-ul constă dintr-un singur ram de copac cu amîndouă capetele proptite în pămîntul care alcătuieşte respectiva *haie*. Alteori e o poartă pătrată, întocmită dintr-o mulţime de ramuri mai mărunte de copac, aşezate din distanţă în distanţă, ca stinghiile unei scări puse culcat. O asemenea poartă funcţionează tot ca un *échalier*, cu capătul mobil sprijinit pe o mică roată de lemn plină. Aceste *haie* şi *échalier*-ele dau pămînturilor de-aici aspectul unei imense table de şah, pe care fiecare proprietate reprezintă un careu izolat perfect de celelalte, închis ca o fortăreaţă şi ca şi ea înconjurat de metereze. O asemenea poartă, uşor de apărat, constituie pentru asediatori cea mai primejdioasă dintre toate cuceririle. Într-adevăr, ţăranul breton crede că îngraşă pămîntul ce se odihneşte, încurajînd creşterea pe *haie* a stufoaselor mărăcinişuri de grozamă, arbust căruia-i merge aşa de bine în acele ţinuturi, încît în puţin timp ajunge la înălţimea unui stat de om. Atare prejudecată, demnă de nişte oameni ce aşează bălegarul pe locul cel mai ridicat din curţile lor, întreţine, în proporţie de un cîmp din patru, păduri de grozamă în care se pot întinde mii de capcane. În sfîrşit, nu există poate nici o singură proprietate pe care să nu se găsească şi cîţiva vechi meri de cidru, cu crengile aplecate pînă la pămînt şi, în consecinţă, ucigătoare pentru producţiile solului pe care-l umbresc ; or, dacă veţi lua seama cît de puţin întinse sînt acele proprietăţi, pe

ale căror *haie* cresc nenumărați copaci cu rădăcini lacome, ocupînd o pătrime din întregul teren, veți avea o ideie despre agricultura și despre aspectul regiunii pe care o străbătea domnișoara de Verneuil.

— Nu se știe dacă nu cumva nevoia de a evita gîlcevile, mai degrabă decît deprinderea, atît de prielnică lenei, de a închide vitele fără a le mai păzi, a dus la construirea acestor împrejmuiri formidabile, cu veșnicele lor obstacole ce fac ținutul de nepătruns și războiul de mase imposibil. Numai după ce se studiază pas cu pas o asemenea dispoziție a terenului, se poate vedea limpede cît de categoric este aici insuccesul unui atac de trupe regulate împotriva partizanilor, de vreme ce în astfel de locuri cinci sute de oameni pot înfrunta trupele unui întreg regat. În aceasta consta tot secretul războiului purtat de șuani. Domnișoara de Verneuil înțelese atunci necesitatea în care se găsea Republica de a înăbuși răzmerița mai degrabă prin mijloace polițienești și diplomatice, decît printr-o zadarnică desfășurare de forțe militare. Ce se poate face, într-adevăr, împotriva unor oameni atît de abili încît să disprețuiască stăpînirea orașelor, asigurîndu-și-o în schimb pe cea a acestor cîmpii apărate de fortificațiile lor de netrecut ? Cum, dar, să negociezi, de vreme ce toată forța acestor țărani fanatizați se concentra într-un șef dibaci și cutezător ? Marie admiră atunci geniul ministrului care, din umbra unui cabinet, știuse să ghicească în ce consta secretul păcii, și i se păru că întrevede motivele care-i călăuzesc pe acei bărbați atît de înzestrați încît pot vedea un întreg imperiu dintr-o singură privire, și ale căror acțiuni, criminale în ochii mulțimii, nu reprezintă decît mișcările unei minți uriașe. Asemenea genii teribile posedă un fel de cumpănă între puterea fatalității și cea a destinului, un fel de prestiință ale cărei semne îi înalță dintr-odată ; mulțimea îi caută o vreme în mijlocul său, ridică apoi ochii și-i zărește planînd. Atare gînduri păreau să justifice și

chiar să înnobileze dorința de răzbunare pe care-o nutrea domnișoara de Verneuil ; iar acest zbucium al sufletului și al speranțelor ei îi transmîtea o energie suficientă pentru a o face să poată îndura cumplita oboseală a acelei călătorii. La marginea fiecărei proprietăți, Galope-Chopine era silit să le descalece de pe măgărușii pe cele două călătoare și-apoi să le ajute să străbată trecerile atît de anevoioase, iar atunci cînd drumurile dispăreau cu totul, ele erau nevoite să încalece din nou și să se hazardeze pe acele cărări noroioase, ce se resimțeau de apropierea iernii. Copacii aceia mari, cărările pline de gropi și împrejmuirile acelea întreținеau în umbra lor o jilăveală care adesea îi învăluia pe cei trei călători într-o mantie de gheață. După o trudă amarnică, izbutiră să ajungă, pe la răsăritul soarelui, în pădurile de la Marignay. Drumul deveni ceva mai ușor pe cărarea cea largă din pădure. Bolta crengilor și desimea copacilor îi puseră pe călători la adăpost de neîndurarea cerului, iar nenumăratele piedici pe care le avuseseră de depășit pînă aci încetară.

Abia străbătuseră vreo leghe prin pădure, cînd auziră în depărtare un murmur confuz de glasuri și sunetul unui clopoțel cu niște clinchete ca de argint, ce nu aveau nimic din acea melancolie pe care-o imprimă mersul turmelor. Urmîndu-și cărarea, Galope-Chopine asculta acea melodie cu o atenție deosebită, și în curînd o pală de vînt îi aduse cîteva cuvinte psalmodiate a căror armonie păru să-l emoționeze puternic; căci le conduse pe trudite le călărețe pe o cărare ce le îndepărta fără doar și poate de drumul către Saint-James, și se făcu n-aude, n-a vede la toate mustrările domnișoarei de Verneuil, speriată din ce în ce mai mult din pricina întunecatei înfățișări a locurilor. La dreapta și la stînga, stînci uriașe, așezate unele peste altele, alcătuiau configurații bizare. Printre blocurile de granit, nenumărate rădăcini se strecurau ca niște șerpi enormi pentru a merge să caute cine știe unde sucurile nutritive ale cîtorva fagi seculari. Cele două la-

turi ale drumului se asemuiau cu acele grote subterane, vestite prin stalactitele lor. Mari festoane de piatră, peste care sumbra verdeață a ilicelor și a ferigilor se îmbina cu petele verzui sau albicioase ale mușchilor, decorau prăpăstiile și intrarea cîtorva peșteri adînci. Cînd cei trei călători parcurseră cîțiva pași pe o potecă îngustă, cel mai uluitor spectacol se înfățișă deodată privirilor domnișoarei de Verneuil, care abia atunci înțelese îndărătnicia lui Galope-Chopine.

Un bazin semi-circular, clădit în întregime din bucăți de stîncă, închipuia un amfiteatru pe ale cărui gradene informe înalți brazi negri și castani galbeni se ridicau unii peste alții, ca într-un circ uriaș asupra căruia soarele iernii părea mai degrabă să-și reverse palidele culori decît să-și risipească lumina, și peste care toamna își așternuse pretutindeni covorul ruginiu de frunze moarte. În mijlocul acelei săli, al cărei arhitect părea să fi fost însuși potopul biblic, se ridicau trei uriașe pietre druidice, vast altar deasupra căruia flutura un vechi prapur bisericesc. Peste-o sută de oameni, îngenuncheați și cu capul gol, se rugau plini de smerenie în acea incintă, unde un preot, asistat de alți doi eclesiaști, slujeau sfînta liturghie. Sărăcăcioasele veșminte sacerdotale, vocea slabă a preotului răsunînd ca un murmur în văzduh, bărbații aceia cucernici, uniți într-o singură simțire și prosternați înaintea unui altar lipsit de fală, crucea simplă, primitiva energie a templului, ora, locul, totul dădea scenei caracterul de puritate ce constituise cîndva specificul epocilor dintîi ale creștinismului. Domnișoara de Verneuil rămase înmărmurită de admirație. Acea liturghie săvîrșită în adîncul codrilor, acel cult pe care prigoanele îl întorceau la sursa lui, poezia vremurilor de odinioară aruncată de-a dreptul în inima unei naturi singulare și sălbatice, acei șuani, care cu arme, care fără arme, cruzi și evlavioși, deopotrivă de bărbați și de copii totodată, toate acestea nu semănau cu nimic din cîte văzuse

sau își imaginase ea pînă atunci. Își mai amintea cum admirase în copilărie fasturile atît de impresionante ale Bisericii romane ; dar nu-l văzuse încă niciodată pe Dumnezeu însuși, și crucea lui pe un altar, și altarul lui pe pămînt ; în locul frunzelor de piatră ce încununa bolțile gotice ale catedralelor, vedea acum copacii toamnei susținînd bolta cerurilor ; în locul miilor de culori străcurate prin vitralii, vedea soarele abia lunecîndu-și razele roșietice și reflexele umbrei lui peste altar, peste preot și peste asistenți. Oamenii, acolo, nu mai erau decît un fapt și nu un sistem, era vorba de o rugăciune și nu de o religie. Dar patimile omenești, a căror înăbușire momentană lăsau tabloului întreaga-i armonie, se iviră numaidecît în cadrul acestei misterioase scene și o însuflețiră vertiginos.

La sosirea domnișoarei de Verneuil, *evanghelia* se încheia. Nu fără spaimă, Marie recunoscu în cel ce slujise liturghia pe abatele Gudin, și se grăbi să se ferească de privirile lui, în dosul unei mari bucăți de stîncă din care își făcu ascunzătoare și unde o trase și pe Francine după ea ; zadarnic încercă însă să-l smulgă și pe Galope-Chopine din locul ce și-l alesese pentru a participa la foloasele ceremoniei aceleia. Se gîndi că va putea să scape din primejdia care o amenința, văzînd că natura terenului îi permitea să se retragă laolaltă cu toți cei ce luau parte la slujbă. Printr-o largă crăpătură de stîncă, îl zări pe abatele Gudin urcîndu-se pe o piatră de granit pe care-o folosi drept amvon și începîndu-și de acolo predica în acești termeni : *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.*

La aceste cuvinte, întreaga asistență își făcu pioasă semnul crucii.

— Scumpii mei frați, reluă abatele cu un glas puternic, ne vom ruga întîi pentru cei răposați : Jean Cochegrue, Nicolas Laferté, Joseph Brouest, François Parquoi, Sulpice Coupiau, toți din această parohie, și morți de ră-

nile primite în lupta de la Pelerina și la atacul împotriva orașului Fougères... *De profundis* etc.

Psalmul fu recitat, conform datinei, de către asistență și preoți laolaltă, rostindu-se alternativ verset după verset, cu o înflăcărare de bun augur pentru succesul predicii. Cînd psalmul morților se sfîrși, abatele Gudin continuă cu o voce a cărei violență sporea mereu, căci bătrînul iezuit știa că vehemența cu care vorbești reprezintă cel mai puternic dintre argumente pentru a-i convinge pe sălbaticii lui auditori.

— Acești apărători ai lui Dumnezeu, creștinilor, v-au dat pilda datoriei, spuse el. Nu vă rușinați, oare, de ceea ce se va putea spune în paradis despre voi ? Fără binefericiții aceștia care, de bună seamă, au fost primiți acolo cu brațele deschise de către toți sfinții, Stăpînul-Nostru ar putea să creadă că parohia voastră e locuită de *mahumetani !*... Oare știți, voi, garsii mei, ce se spune despre voi în Bretania și în preajma regelui ?... Nu știți deloc, așa-i ? Am să vă spun eu : „Cum ! albaștrii au pîngărit altarele, au ucis pe rectori, au asasinat pe rege și pe regină, vor să-i ia pe toți enoriașii din Bretania și să-i facă albaștri ca ei, să-i trimită să lupte în afara parohiilor lor, în țări tare îndepărtate, unde îi paște primejdia să moară nespovediți și astfel să fie azvîrliți pe veci în infern ; și garsii din Marignay, cărora le-a fost arsă biserica, au stat cu brațele nemișcate ? Vai ! Vai ! Această Republică de blestemați a vîndut la mezat bunurile lui Dumnezeu și pe cele ale seniorilor, și-a împărțit între albaștrii ei banii luați ; și-apoi, ca să se îmbuibe cu bani așa cum se îmbuibă cu sînge, se-apucă să decreteze că ia trei livre pe scuzi de șase franci, așa cum vrea să înhațe trei oameni din șase ; și garsii din Marignay n-au pus mîna pe arme ca să-i alunge pe albaștri din Bretania ? Of ! of !... Ei nu vor dobîndi intrarea în Paradis și niciodată nu vor putea să-și capete mîntuirea !“ Iată ce se spune despre voi. De

mîntuirea voastră-i vorba, aşadar, creştinilor. Sufletul vostru îl veţi izbăvi, luptînd pentru religie şi pentru rege. Însăşi sfînta Anne din Auray mi s-a arătat alaltăieri, la ora două şi jumătate. Ea mi-a grăit, întocmai aşa cum vă spun : „Eşti preot în Marignay ? — Da, doamnă, şi-s gata să vă slujesc. — Ei bine, eu sînt sfînta Anne din Auray, mătuşa Domnului. Eu sînt totodată şi la Auray şi aici, şi-am venit pentru ca tu să le spui garsilor din Marignay că n-aù a nădăjdui să fie mîntuiţi, dacă nu pun mîna pe arme. Tot aşa, tu să nu le dai iertarea de păcate, dacă nu-l vor sluji pe Dumnezeu. Să le binecuvîntezi puştile, iar garsii care vor fi fără de păcat îl vor ţinti fără greş pe albaştri, pentru că puştile lor vor fi blagoslovite !... Pe urmă a pierit, lăsînd sub stejarul de la Patte-d'Oie o mireasmă de tămîie. Am însemnat locul. O frumoasă Fecioară de lemn a fost aşezată acolo de către domnul rector din Saint-James. Acolo, povesteşte Marche-à-Terre, mama lui Pierre Leroi, venind spre seară să se roage, a fost vindecată de dureri, ca drept răsplată pentru faptele bune ale fiului ei. Iat-o acum în mijlocul vostru şi o puteţi vedea cu ochii voştri cum umblă singură-singurică. Acesta-i un miracol săvîrşit. întocmai ca şi înşirarea preafericitului Marie Lambrequin, anume spre a vă dovedi că Dumnezeu nu va părăsi niciodată cauza bretonilor, cîtă vreme ei vor lupta pentru slujitorii săi şi pentru rege. Aşadar, scumpii mei fraţi, dacă vreţi să dobîndiţi mîntuirea şi să vă arătaţi apărători ai regelui, stăpînul nostru, trebuie să îndepliniţi tot ce are să vă poruncească acela pe care regele ni l-a trimis şi pe care noi îl numim le Gars. Atunci, n-aveţi să mai fiţi ca nişte *mahumetani* şi vă veţi afla, laolaltă cu toţi garsii din toată Bretania, sub flamura lui Dumnezeu. Veţi putea să luaţi îndărăt din buzunarele albaştrilor tot argintul pe care l-au furat ; căci dacă, în vreme ce vă aflaţi la război, pămînturile voastre rămîn nesemănate, Domnul şi regele vă dau îngăduinţa să luaţi prada de la

vrăjmașii voștri. Vreți, oare, voi creștinilor, să se spună că garșii din Marignay sînt mai prejos decît garșii din Morbihan, decît garșii din Saint-Georges, decît cei din Vitré, din Antrain, care sînt toți în slujba lui Dumnezeu și a regelui ? Îi veți lăsa voi să ia totul ? Veți rămîne, oare, ca niște eretici, cu brațele încrucișate, cînd atîția bretoni își dobîndesc mîntuirea și-și salvează regele ? „Lepădați-vă de toate pentru mine !" spune *Evanghelia*. Oare noi, preoții, n-am renunțat la toate dijmele ce ni se cuveneau ? Jertfiți totul pentru a duce acest sfînt război ! Veți fi asemenea macabeilor ! Și totul vi se va ierta. În mijlocul vostru vor sta rectorii și preoții voștri, și veți birui ! Luați aminte, dar, creștinilor ! spuse el încheind : numai astăzi avem dezlegare să vă binecuvîntăm pușțile. Cei ce nu se vor grăbi să se folosească de această favoare, nu vor mai avea prilejul s-o afle pe sfînta din Auray atîta de milosîrdioasă, și nu se va mai îndura de ei așa cum s-a îndurat în războiul de rîndul trecut.

Predica aceasta, susținută de tunetul unui glas emfatic și de gesturi atît de des repetate încît oratorul asudă cu totul, nu produse aparent un prea mare efect. Țăranii, nemișcați și drepți, cu ochii ațintiți la orator, păreau niște statui ; domnișoara de Verneuil observă însă repede că o astfel de atitudine generală se datora vrajei pe care abatele o revărsase asupra acelei mulțimi. El cucerise, asemenea marilor actori, întreaga asistență, ca pe un singur om, vorbind atît intereselor, cît și pasiunilor ei. Nu dezlega el astfel, de mai înainte, toate excesele, și nu rupea singurele legături ce-i siliseră pe oamenii aceștia grosolani să respecte preceptele religioase și sociale ? El vînduse sacerdoțiul pe interesele politice ; dar, în acele vremuri de revoluție, fiecare făcea, pentru partidul său, o armă din orice avea la îndemînă, iar crucea pașnică a lui Isus devenea o unealtă de război, la fel ca și harnicul fier de plug. Nezărind nici o ființă la care să găsească înțelegere, domnișoara de Verneuil se întoarse s-o pri-

vească pe Francine, şi nu mică-i fu uimirea văzînd-o că împărtăşeşte entuziasmul general, de vreme ce-şi rostea pioasă rugăciunile, slujindu-se de şiragul de mătănii al lui Galope-Chopine care, de bunăseamă, i-l împrumutase în timpul predicii.

— Francine, îi spuse ea în şoaptă, ţi-e frică să nu fii o *mahumetistă* ?

— Oh ! domnişoară, răspunse bretona, priviţi-o colo, pe mama lui Pierre cum umblă...

Atitudinea Francinei dovedea o convingere atît de adîncă, încît Marie înţelese atunci întregul secret al acelei predici, influenţa clerului asupra ţăranilor şi uluitoarele efecte ale scenei ce începea. Ţăranii cei mai apropiaţi de altar înaintară unul cîte unul şi îngenunchiară, oferind puştile lor predicatorului, care le depuse pe altar. Galope-Chopine se repezi şi el să-şi prezinte vechea-i carabină. Cei trei preoţi cîntară imnul *Veni Creator,* în vreme ce oficiantul învăluia acele instrumente ale morţii într-un nor de fum albăstrui, închipuind o mulţime de dîre ce păreau că se întreţes. După ce adierea vîntului risipi norii de tămîie, puştile fură distribuite în ordine. Fiecare om, stînd în genunchi, îşi primi arma din mîna preoţilor, care recitau o rugăciune latină în vreme ce le-o înapoiau. Iar cînd toţi oamenii înarmaţi se întoarseră la locurile lor, entuziasmul deplin al asistenţei, mută pînă atunci, izbucni într-un chip formidabil şi emoţionant.

— *Domine, salvum fac regem !*

Aceasta fu rugăciunea pe care predicatorul o intonă cu glas răsunător şi care fu cîntată de două ori, puternic. Strigătele acestea aveau ceva cumplit de sălbatic şi de războinic. Cele două note ale cuvîntului *regem,* lesne traduse de către ţărani, fură atacate cu atîta energie, încît domnişoara de Verneuil nu se putu împiedica să nu-şi îndrepte gîndurile înfiorate spre familia burbonilor exilaţi. Aceste amintiri treziră alte amintiri din viaţa ei trecută. Memoria-i reînvia serbările de la acea curte ri-

sipită acum, și în mijlocul căreia strălucise și ea. Figura marchizului se ivi numaidecît în această reverie. Cu acea nestatornicie firească a gîndurilor unei femei, Marie uită tabloul ce i se înfățișa dinaintea ochilor și se întoarse la planurile ei de răzbunare, pentru care și-ar fi dat viața, dar care ar fi putut să eșueze în fața unei priviri. Vrînd ca în acea împrejurare, cea mai decisivă a existenței ei, să apară frumoasă, se gîndi că nu avea nimic cu ce să-și împodobească părul la bal, și fu ispitită de ideea de a se încununa cu o creangă de ilică, ale cărei frunze creț și bobițe roșii îi treziră atenția.

— Ho ! ho ! pușca mea va putea să dea greș de-acu-nainte dacă trag în niscaiva păsări, da-n albaștri... niciodată ! zise Galope-Chopine, clătinînd din cap în semn de mulțumire.

Marie cercetă mai cu atenție chipul călăuzei sale și găsi în el tipul tuturor celor pe care-i vedea acolo. Bătrînul șuan nu părea să aibă mai multă minte decît un copil. O bucurie naivă îi încrețea obrajii și fruntea, cînd își privea pușca ; dar o încredere religioasă revărsa în expresia bucuriei lui o nuanță de fanatism care, pentru o clipă, lăsa să strălucească pe sălbatica-i figură viciile civilizației. Nu peste mult, ajunseră la un sat, adică la o așezare de vreo patru-cinci sălașuri asemănătoare celui al lui Galope-Chopine, unde șuanii proaspăt recrutați sosiră, pe cînd domnișoara de Verneuil isprăvea de mîncat o gustare frugală alcătuită din unt, pîine și lapte. Ceata era condusă de rectorul ce ținea în mînă o cruce grosolană, transformată în drapel, și pe care îl urma un gars grozav de mîndru că poartă flamura parohiei. Vrînd-nevrînd, domnișoara de Verneuil se văzu alăturată acelui detașament, care mergea ca și ea la Saint-James și care, firește, o feri de orice primejdie, din clipa cînd Galope-Chopine săvîrși fericita indiscreție de a spune șefului trupei că frumoasa garsă căreia îi slujea de călăuză era drăguța lui le Gars.

XXII

Pe la asfinţitul soarelui, cele trei personaje sosiră la Saint-James, un orăşel ce-şi datorează numele englezilor, care l-au construit în secolul al XIV-lea, pe vremea stăpînirii lor în Bretania. Înainte de a intra în oraş, domnişoara de Verneuil fu martora unei ciudate scene de război, căreia nu-i dădu prea multă atenţie : se temea să nu fie recunoscută de vreunul din duşmanii ei, şi această teamă o făcu să zorească pasul. Vreo cinci-şase mii de ţărani aşezaseră o tabără pe un cîmp. Costumele lor, destul de asemănătoare cu cele ale rechiziţionaţilor de la Pelerina, excludeau orice idee de război. Gălăgioasa mulţime de oameni se asemuia cu aceea dintr-un mare iarmaroc. Ba chiar era necesară o oarecare atenţie, spre a descoperi că bretonii erau înarmaţi, căci cojoacele lor de capră, croite atît de felurit, le ascundeau aproape cu totul puştile, iar singura armă vizibilă era coasa, cu care cîţiva înlocuiau puştile ce urma să li se distribuie. Unii beau şi mîncau, alţii se trînteau sau se ciorovăiau cu mare zarvă, cei mai mulţi însă dormeau culcaţi pe pămînt. Nu exista nici urmă de ordine şi de disciplină. Un ofiţer, îmbrăcat în uniformă roşie, trezi atenţia domnişoarei de Verneuil, care-l bănui că trebuie să facă parte din armata Angliei. Mai încolo, alţi doi ofiţeri păreau a voi să-i înveţe pe cîţiva şuani ceva mai deştepţi decît ceilalţi cum să manevreze două tunuri ce păreau a constitui întreaga artilerie a viitoarei armate regaliste. Sosirea garsilor de la Marignay, recunoscuţi îndată după steagul lor, fu întîmpinată cu urale. Profitînd de zarva pe care nouă trupă şi rectorii ei o stîrniră în tabără, domnişoara de Verneuil putu să treacă mai departe fără nici un neajuns şi să intre în oraş. Nimeri la un han cu aspect modest, nu prea îndepărtat de casa în care se ţinea balul. Oraşul era năpădit de atîta lume încît, cu toate stă-

ruinţele cele mai de neînchipuit, nu obţinu decît o cămăruţă nenorocită. După ce se instală acolo, Galope-Chopine îi aduse Francinei cutia cu hainele stăpînei şi rămase în picioare, într-o atitudine de aşteptare şi de nehotărîre indescriptibilă. În orice altă împrejurare, domnişoara de Verneuil s-ar fi amuzat văzînd cum arată un ţăran breton scos din parohia lui, acum însă ea curmă fermecătoarea scenă scoţînd din pungă patru scuzi de şase franci pe care îi întinse bretonului.

— Ia-i ! îi spuse lui Galope-Chopine ; şi, dacă vrei să mă îndatorezi, întoarce-te numaidecît la Fougères, fără să te abaţi prin tabără şi fără să guşti o picătură de cidru.

Şuanul, uluit de o asemenea dărnicie, privi pe rînd cînd la cei patru scuzi, căpătaţi, cînd la domnişoara de Verneuil ; ea însă îi făcu semn cu mîna şi el dispăru.

— Cum de-aţi putut să-l lăsaţi să plece aşa, domnişoară ? întrebă Francine. N-aţi văzut ce împresurat e oraşul ? Cum vom mai putea să plecăm de-aici şi cine are să ne ocrotească ?...

— Nu-l ai pe ocrotitorul tău ? spuse domnişoara de Verneuil, şuierînd în glumă încetişor, aşa cum şuiera Marche-à-Terre, şi încercînd să-i imite felul de a fi.

Francine se înroşi şi zîmbi mohorîtă de veselia stăpînei sale.

— Dar al dumneavoastră unde-i ?

Domnişoara de Verneuil trase brusc pumnalul şi îl arătă bretonei înfricoşate care se prăbuşi pe un scaun împreunîndu-şi mîinile.

— De ce-aţi venit, oare, aici, domnişoară Marie ? exclamă ea, cu o voce rugătoare care nu cerea răspuns.

Domnişoara de Verneuil, ocupată cu împletitul ramurilor de ilice pe care le culesese, spuse :

— Nu ştiu dacă ilicele astea vor fi destul de frumoase în păr. Numai la o faţă sclipitoare ca a mea se poate po-

trivi o pieptănătură așa de mohorîtă ; tu ce zici, Francine ?

Multe alte asemenea întrebări dovediră totala seninătate a gîndurilor ciudatei fete, în vreme ce se îmbrăca. Cine-ar fi ascultat-o, cu greu ar fi crezut în gravitatea acelor momente, în care ea își risca viața. O rochie de muselină de India, destul de scurtă și semănînd cu o pînză udă, îi scotea în evidență contururile delicate ale trupului ; își puse apoi o mantie roșie ale cărei pliuri numeroase, tot mai largi pe măsură ce se apropiau de linia laterală, închipuiau grațiosul cintru al tunicilor grecești. Acest veșmînt voluptuos de preoteasă păgînă făcu mai puțin indecent costumul pe care moda epocii îngăduia să-l poarte femeile. Ca să atenueze indecența modei, Marie își acoperi cu un voal umerii albi, pe care tunica îi lăsa mult prea goi. Își adună apoi lungile cosițe ale părului în așa fel încît să alcătuiască din ele, la ceafă, acel con imperfect și ușor turtit ce dă atîta grație unor figuri de statui antice, printr-o prelungire artificială a capului, iar cîteva bucle lăsate libere deasupra frunții fură desfășurate pe laturile feței în lungi văluri sclipitoare. Îmbrăcată și pieptănată astfel, ea înfățișa o asemănare desăvîrșită cu cele mai ilustre capodopere ale daltei grecești. După ce, cu un zîmbet, se felicită pentru această pieptănătură, care pînă și prin cele mai mărunte artificii îi punea în lumină frumusețile chipului, ea își așeză pe cap cununa de ilice pe care-o întocmise și ale cărei numeroase bobițe roșii îi presărau și-n păr minunata culoare a tunicii. Și pe cînd întorcea cîteva frunze așa încît să producă un fel de contraste nostime între fața și spatele lor, domnișoara de Verneuil se privi într-o oglindă ca să-și dea seama ce efect stîrnea ansamblul toaletei sale.

— Astă-seară sînt oribilă ! spuse ea, de parcă ar fi fost înconjurată numai de admiratori. Am o înfățișare de statuie a Libertății...

Își așează cu grijă pumnalul la cingătoare, lăsînd să i se vadă rubinele ce-i împodobeau mînerul și ale căror reflexe roșietice trebuiau să atragă privirile spre frumusețile pe care rivala ei le pîngărise atît de josnic. Francine nu se putu hotărî s-o părăsească pe stăpînă-sa. Cînd o văzu gata de plecare, știu să găsească, pentru a o însoți, toate pretextele legate de piedicile pe care le are de trecut o femeie atunci cînd se duce la o petrecere într-un orășel, în Bretania-de-Jos. Oare nu ea, Francine, trebuia s-o ajute pe domnișoara de Verneuil să-și dezbrace mantoul și să-și schimbe încălțămintea pe care noroiul și mizeria de pe stradă o obligaseră s-o pună, chiar dacă drumul fusese proaspăt presărat cu pietriș, și de voalul străveziu sub care Marie își ascundea fața de privirile șuanilor aduși de curiozitate împrejurul casei unde avea loc balul ? Era atît de multă lume, încît cele două femei trebuiră să treacă printre două șiruri de șuani. Francine nu mai încercă s-o rețină pe stăpînă-sa ; dar, după ce-i dădu ultimele ajutoare cerute de o îmbărcăminte a cărei principală calitate constă într-un inedit total, ea rămase în curte, ca să n-o lase în seama capriciilor soartei fără a putea fi gata să zboare în ajutorul ei, căci buna bretonă nu prevedea altceva decît nenorociri.

O scenă destul de stranie avea loc în apartamentul lui Montauran, în vreme ce Marie de Verneuil se îndrepta spre locul petrecerii. Tînărul marchiz tocmai isprăvise să se îmbrace și își punea lata panglică roșie, semnul distinct al primului personaj al acelei adunări, cînd abatele Gudin intră cu un aer îngrijorat.

— Domnule marchiz, veniți repede, îi spuse el. Numai dumneavoastră puteți potoli furtuna care s-a stîrnit, nu știu la vorba cui, între șefi. Cică nu mai vor să rămînă în slujba regelui. Eu socot că numai diavolul de Rifoël e pricina întregii zarve. Asemenea certuri sînt pricinuite totdeauna de prostie. Mi s-a spus că doamna du Gua i-a reproșat că a venit la bal îmbrăcat prost.

— Femeia asta trebuie să fie nebună, exclamă marchizul, dacă vrea...

— Cavalerul du Vissard, reluă abatele, întrerupîndu-l pe şef, a răspuns că, de i-aţi fi dat banii promişi în numele regelui...

— Destul, destul, domnule abate ! Acum înţeleg totul. Scena aceasta a fost pusă la cale anume, nu-i aşa ? Iar dumneavoastră sînteţi solul...

— Eu, domnule marchiz ? reluă abatele, întrerupîndu-l iarăşi ; eu vă voi sprijini cu toată tăria, şi sper că îmi veţi acorda cinstea de a crede că restabilirea bisericii noastre în Franţa şi cea a regelui pe tronul părinţilor săi însemnează, pentru umilele mele strădanii, nişte ţeluri cu mult mai de preţ decît această episcopie de Rennes pe care dumneavoastră...

Abatele nu îndrăzni să continue, căci, la cuvintele lui, marchizul începuse să surîdă cu amărăciune. Tînărul şef îşi reprimă pe loc tristeţea reflecţiunilor ce le făcea, fruntea-i căpătă o expresie severă, şi marchizul îl urmă pe abatele Gudin într-o sală care răsuna de vorbe aprige.

— Nu recunosc autoritatea nimănui aici ! striga Rifoël, aruncînd priviri aprinse spre toţi cei ce-l înconjurau şi ducîndu-şi mîna la pumnalul sabiei.

— Recunoaşte-o pe cea a bunului simţ ! îi ceru rece marchizul.

Tînărul cavaler du Vissard, mai bine cunoscut sub numele său patronomic de Rifoël, păstră tăcere în faţa şefului suprem al armatelor catolice.

— Ce este, domnilor ? întrebă tînărul şef, examinînd feţele tuturora.

— Este, domnule marchiz, răspunse un celebru contrabandist, stînjenit ca un om de rînd care dintru-ntîi rămîne sub jugul prejudecăţilor în faţa unui mare senior, dar care nu mai cunoaşte măsura de îndată ce a depăşit bariera ce-i desparte, căci nu mai vede atunci în senior decît un semen de-al său ; este, răspunse el, că picaţi

tocmai la ţanc. Eu nu mă pricep să spun vorbe poleite, aşa c-am să grăiesc pe şleau.' Am comandat cinci sute de oameni în tot timpul ultimului război. De cînd am luat iarăşi armele în mînă, am izbutit să găsesc, pentru slujirea regelui, o mie de capete tot atît de tari ca şi al meu. Iacătă-s şapte ani de cînd îmi primejduiesc viaţa pentru cauza cea dreaptă, nu vă reproşez asta, dar orice trudă merită şi-o răsplată. Aşa că, deocamdată, vreau să fiu numit domnul de Cottereau ; vreau ca gradul de colonel să-mi fie recunoscut ; de nu, am să mă supun primului-consul. Vedeţi dumneavoastră, domnule marchiz, şi eu şi oamenii mei avem un creditor al naibii de pisălog şi pe care trebuie să-l satisfacem oricum !... Iată-l, adăugă el, lovindu-şi pîntecul.

— Vioriştii au venit ? o întrebă marchizul, cu un accent ironic, pe doamna du Gua.

Dar contrabandistul atacase hotărît un subiect mult prea important, iar minţile tuturora, pe cît de chiţibuşare pe-atît de ambiţioase, erau de prea mult timp nesigure în legătură cu cele ce aveau de nădăjduit de la rege, pentru ca dispreţul tînărului şef să poată pune capăt acelei scene. Tînărul şi aprigul cavaler du Vissard se aşează dîrz în calea lui Montauran şi îl luă de mînă, obligîndu-l să rămînă.

— Luaţi seama, domnule marchiz, ii spuse el ; îi trataţi cu prea multă uşurinţă pe oamenii ce au oarecare drept la recunoştinţa celui pe care îl reprezentaţi aici. Ştim că Majestatea-sa v-a acordat întreaga putere pentru a atesta serviciile noastre, care trebuie să-şi afle răsplata, în lumea aceasta ori în cealaltă, de vreme ce în fiecare zi eşafodul stă pregătit pentru noi. Eu ştiu, în ceea ce mă priveşte, că gradul de mareşal de cîmp...

— Vreţi să spuneţi : de colonel ?

— Nu, domnule marchiz, Charette m-a numit colonel. Gradul despre care vorbesc neputînd să-mi fie contestat, nu pledez în acest moment pentru mine, ci pentru toţi

vitejii mei fraţi de arme, ale căror servicii este necesar să fie recunoscute. Semnătura şi făgăduielile dumneavoastră le vor fi suficiente azi ; şi, adăugă abia şoptit, vă asigur că se mulţumesc cu puţin. Dar, reluă el ridicînd glasul, cînd soarele se va înălţa peste castelul de la Versailles spre a lumina zilele fericite ale monarhiei, atunci credincioşii care l-au ajutat pe rege să cucerească Franţa, în Franţa, vor putea ei, oare, în mod firesc, să obţină favorurile cuvenite familiilor lor, pensii pentru văduvele lor, şi restituirea bunurilor care li s-au confiscat atît de tîlhăreşte ? Eu mă îndoiesc. Aşa încît, domnule marchiz, dovezile pentru servicile aduse nu vor fi inutile atunci. Eu nu mă îndoiesc deloc de rege, ci numai de cormoranii de miniştri şi de curtenii, care îi vor turui la ureche consideraţiuni despre bunul public, despre onoarea Franţei, despre interesele coroanei, şi-o mie de alte trăznăi. Şi-şi vor bate joc de un vandeean credincios sau de un brav şuan, pentru că acesta va fi bătrîn şi pentru că spada pe care el a tras-o pentru cauza cea dreaptă i se va împiedica printre picioarele betejite de suferinţi... Găsiţi că judecăm greşit ?

— Vorbiţi admirabil de bine, domnule du Vissard, dar puţin cam prea devreme, răspunse marchizul.

— Ascultaţi, deci, marchize, îi spuse în şoaptă contele de Bauvan, pe legea mea, Rifoël a rostit cîteva lucruri foarte adevărate. Dumnevoastră sînteţi sigur că totdeauna veţi avea acces la urechea regelui ; dar, noi ceştilalţi, noi n-avem să-l vedem pe rege decît din an în paşte ; şi vă mărturisesc că, dacă nu-mi veţi da cuvîntul dumneavoastră de gentilom că-mi veţi obţine la timpul şi locul potrivit slujba de mare maestru al apelor şi al pădurilor Franţei, al naibii să fiu dacă-mi voi primejdui gîtul. Cucerirea Normandiei pentru rege nu-i o treabă uşoară, aşa încît am toată dreptatea să nădăjduiesc că voi căpăta Ordinul. Dar, adăugă el înroşindu-se, mai avem

timp să ne gîndim la astea. Ferească-mă Dumnezeu să fac şi eu la fel ca aceşti coate-goale şi să vă sîcîi. Îi veţi vorbi regelui despre mine şi totul va fi spus.

Fiecare şef găsi modalitatea de a-i aduce la cunoştinţă marchizului, în vreun fel mai mult ori mai puţin isteţ, preţul exagerat pe care-l aştepta pentru serviciile aduse. Unul cerea, modest, guvernămîntul Bretaniei ; altul o baronie ; cutare un grad, celălalt un comandament ; şi toţi vroiau pensii.

— Ei bine, spuse marchizul către domnul du Guénic, dumneavoastră, baroane, nu doriţi nimic ?

— Pe legea mea, marchize, aceşti domni nu-mi lasă decît coroana Franţei ; însă-aş putea, sper, să mă mulţumesc şi cu ea...

— Hei, domnilor, tună abatele Gudin, luaţi seama că, dacă sînteţi atît de repeziţi, aveţi să pierdeţi totul în ziua victoriei. Oare regele n-o să fie nevoit să facă unele concesii şi revoluţionarilor ?

— Cui ? Iacobinilor ? strigă contrabandistul. Ah ! să mă lase pe mine regele, şi-mi iau răspunderea că-i pun pe miile mele oameni să-i spînzure şi să scăpăm lesne de ei...

— Domnule *de* Cotterau, zise marchizul, văd că sosesc cîteva persoane invitate aici. Trebuie să depunem toată rîvna şi toată stăruinţa pentru a-i hotărî să coopereze la sfînta noastră acţiune, şi vă daţi seama că nu acesta-i momentul să ne ocupăm de cererile dumneavoastră, oricît de juste ar fi ele.

Spunînd acestea, marchizul se îndreptă spre uşă, ca pentru a ieşi în întîmpinarea unor nobili din ţinuturile învecinate pe care-i zărise ; dîrzul contrabandist îi bară încă trecerea, cu un aer supus şi respectuos.

— Nu, nu, domnule marchiz ; iertaţi-mă, dar iacobinii ne-au învăţat prea bine, în 1793, că pita nu o mănîncă acela care seamănă. Semnaţi-mi petecul ăsta de hîrtie, şi

mîine vă aduc o mie cinci sute de garsi ; de nu, am să tratez cu primul-consul.

După ce privi scrutător împrejurul lui, marchizul văzu că îndrăzneala vechiului partizan şi aerul lui hotărît nu displăcuseră nici unuia dintre cei ce erau de faţă la acea discuţie. Un singur om, aşezat într-un colţ, părea a nu lua nicicum parte la scenă şi era preocupat să-şi umplă cu tutun pipa de lut alb. Aerul dispreţuitor pe care-l arăta faţă de cei ce luau cuvîntul, atitudinea-i modestă şi privirea tristă pe care marchizul o întîlni în ochii lui îl făcură pe Montaran să-l cerceteze mai atent pe generosul slujitor în care recunoscu pe majorul Brigaut ; şeful se îndreptă brusc către el.

— Dar tu, îl întrebă marchizul, tu ce pretinzi ?

— Oh ! domnule marchiz, dacă regele se va întoarce, eu voi fi mulţumit.

— Dar pentru tine ?

— O ! eu... Vreţi să rîdeţi.

Marchizul strînse mîna noduroasă a bretonului şi spuse doamnei du Gua, apropiindu-se de ea :

— Doamnă, s-ar putea ca în acţiunea pe care o întreprind să pier înainte de-a avea timpul să transmit regelui un raport exact despre armatele catolice din Bretania. Dacă vei apuca Restauraţia, să nu uiţi nici de acest om brav, nici de baronul du Guénic. Ei doi au mai mult devotament decît toţi ceilalţi laolaltă.

Şi îi arătă pe şefii care aşteptau cu oarecare nerăbdare ca tînărul marchiz să le împlinească cererile. Toţi ţineau în mînă, desfăşurate, hîrtiile în care, fără îndoială, serviciile lor fuseseră consemnate de către comandanţii regalişti din războaiele precedente, şi toţi începură să murmure. În mijlocul lor, abatele Gudin, contele de Bauvan şi baronul du Guénic se sfătuiau cum să-l ajute pe marchiz să respingă nişte pretenţii atît de exagerate, poziţia tînărului şef părîndu-li-se foarte delicată.

Deodată, marchizul își plimbă ochii albaștri, strălucind de ironie, peste întreaga adunare și spuse cu voce limpede :

— Domnilor, nu știu dacă puterile pe care regele a binevoit să mi le încredințeze sînt atît de largi încît să pot să vă satisfac cererile. Poate că nu s-a prevăzut nici atîta zel, nici atîta devotament. Veți judeca însivă asupra datoriilor mele și poate că voi putea să le împlinesc.

Dispăru și se întoarse numaidecît, ținînd în mînă o scrisoare despăturită, purtînd pecetea și semnătura regală.

— Iată scrisorile regale în virtutea cărora îmi datorați ascultare, spuse el. Ele mă autorizează să guvernez provinciile Bretania, Normandia, Maine și Anjou, în numele regelui, și să recunosc serviciile ofițerilor ce se vor distinge în armatele sale.

O mișcare de mulțumire izbucni printre cei de față. Șuanii se apropiară de marchiz, alcătuind în jurul lui un cerc respectuos. Toți ochii erau ațintiți la semnătura regelui. Tînărul șef, care sta în picioare în fața șemineului, aruncă scrisoarea în foc, unde fu mistuită într-o clipită.

— Nu vreau să mai comand, strigă marchizul, decît pe cei care vor să vadă în rege un rege și nu o pradă de sfîșiat. Sînteți liberi să mă părăsiți, domnilor.

Doamna du Gua, abatele Gudin, majorul Brigaut, cavalerul du Vissard, baronul du Guénic contele Bauvan, entuziasmați, strigară : „Trăiască regele !" Dacă, la început ceilalți șefi șovăiră o clipă să repete strigătul lor, totuși, numaidecît, antrenați de nobilul gest al marchizului, ei îl rugară să uite cele întîmplate, asigurîndu-l că, și fără scrisorile regale, el le va rămîne șef.

— Hai să dansăm, exclamă contele de Bauvan, și să fie-ntr-un ceas bun ! La urma urmei, adăugă voios, e mai bine, prieteni, să te adresezi lui Dumnezeu decît sfinților săi. Mai întîi să ne batem, și pe urmă-om vedea.

— A ! asta-i drept ! Iertați-mă, domnule baron, zise Brigaut încetișor, adresîndu-se loialului du Guénic, eu

încă n-am văzut pînă-acum să se ceară de cu zori prețul zilei care începe.

Toți se împrăștiară prin saloane, unde oaspeții se și adunaseră. Marchizul se străduia în zadar să-și alunge aerul sumbru ce-i întuneca fața, șefii zăriră lesne ce impresii defavorabile pricinuise acea scenă asupra unui om al cărui devotament mai era încă stăpînit de frumoasele iluzii ale tinereții, și se simțiră jenați.

O veselie amețitoare se declanșă în adunarea aceea alcătuită din persoanele cele mai exaltate ale partidului regalist, persoane care, din fundul unei provincii nesupuse, nefiind în stare vreodată să judece evenimentele Revoluției, luau cele mai ipotetice speranțe drept realități. Îndrăznețele operațiuni începute de Montauran, numele, averea și capacitatea lui trezeau curajul tuturora și provocau acea beție politică, cea mai primejdioasă dintre toate, întrucît ea nu se răcește decît în torente de sînge, aproape întotdeauna vărsate zadarnic. Pentru toate persoanele prezente, Revoluția nu însemna decît o tulburare trecătoare în regatul Franței, unde, pentru ele, nimic nu părea schimbat. Aceste ținuturi au aparținut totdeauna casei de Bourbon. Regaliștii le stăpîneau atît de complet încît, cu patru ani în urmă, Hoche obținuse aici nu atît o pace, cît un armistițiu. Nobilii îi tratau cu foarte mare ușurință pe revoluționari : pentru ei, Bonaparte era un Marceau mai norocos decît precedentul său. Așa încît, femeile se pregăteau foarte voioase să danseze. Numai puțini dintre șefii ce luptaseră împotriva albaștrilor cunoșteau gravitatea crizei actuale și, știind că, dacă le-ar fi vorbit despre primul-consul și despre puterea sa înapoiaților lor compatrioți, n-ar fi fost înțeleși, tăifăsuiau între ei, privind femeile cu o nepăsare de care ele se răzbunau criticîndu-se una pe alta. Doamna du Gua, ce părea să facă onorurile balului, încerca să domolească nerăbdarea dansatoarelor, adresînd fiecăreia pe rînd obișnuitele măguliri. Tocmai începuseră să răsune ascuțit instrumentele ce se

acordau, cînd doamna du Gua îl zări pe marchiz, cu figura păstrînd încă o expresie de tristeţe ; ea se îndreptă brusc spre tînărul şef.

— Îndrăznesc să sper că nu scena mai mult decît ordinară pe care ai avut-o cu ţărănoii ăştia a putut să te întunece aşa ? îi spuse ea.

Nu căpătă nici nu răspuns ; marchizului, pierdut în reveria sa, i se părea că-i sună în urechi motivele pe care, cu un glas profetic, Marie i le înşirase, tot între aceşti şefi, la Vivetière, îndemîndu-l să părăsească lupta regilor împotriva popoarelor. Tînărul acesta însă avea un suflet mult prea ales, prea mult orgoliu, şi poate prea multă convingere, ca să renunţe la o operă începută, iar în clipa de acum hotăra s-o continuie curajos, în ciuda piedicilor. Ridică semeţ capul şi-abia atunci înţelese ce-i spunea doamna du Gua.

— Eşti, pesemne, la Fougères ! spunea ea, cu o amărăciune ce exprima inutilitatea eforturilor pe care le depusese spre a-l înveseli pe marchiz. Ah ! domnule, mi-aş da sîngele ca să ţi-o dau în mînă şi ca să te văd fericit cu ea.

— Atunci, de ce ai tras în ea cu-atîta precizie ?

— Pentru că o vroiam moartă sau în braţele tale. Da, domnule, am putut să-l iubesc pe marchizul de Montauran în ziua în care am crezut că văd în el un erou. Acum, nu mai am faţă de el decît o dureroasă prietenie, văzîndu-l îndepărtat de la glorie de inima vagabondă a unei fete de operă.

— În ce priveşte dragostea, reluă marchizul ironic, mă judeci foarte greşit ! Dacă aş fi iubit-o pe fata aceea, doamnă, aş dori-o, cel puţin..., şi dacă nu pomeneai de ea, poate că nici nu mi-aş mai fi adus-o aminte.

— Iat-o ! spuse brusc doamna du Gua.

Graba cu care marchizul întoarse privirile îi făcu îngrozitor de rău bietei femei ; dar, puternica lumină a lumînărilor îngăduindu-i să zărească mai bine pînă şi

cele mai ușoare schimbări ce se iviră în trăsăturile acestui bărbat așa de aprig iubit, i se păru că descoperă oarecari speranțe de reciștigare a lui, atunci cînd el întoarse capul spre ea, zîmbind de o astfel de viclenie femeiască.

— De ce rîdeți ? întrebă contele de Bauvan.

— De un balon de săpun ce se evaporă ! răspunse doamna du Gua veselă. Marchizul, de-ar fi să-l credem, se miră astăzi de faptul că și-a simțit inima bătînd o clipă pentru fata aia care-și spunea domnișoara de Verneuil. Știți ?

— Fata aia ?... reluă contele, pe un ton de reproș. Doamnă, cel ce-a săvîrșit un rău este dator să-l și repare, și vă dau cuvîntul meu de onoare că domnișoara de Verneuil este într-adevăr fiica ducelui de Verneuil.

— Domnule conte, spuse marchizul cu un glas profund schimbat, pe care dintre cele două cuvinte de onoare ale dumneavoastră să-l credem, pe cel de la Vivetière sau pe cel de la Saint-James ?

O voce răsunătoare o anunță pe domnișoara de Verneuil. Contele se repezi spre ușă, îi oferi frumoasei necunoscute mîna, cu semnele celui mai adînc respect, și o prezentă, prin mulțimea curioasă, marchizului și doamnei du Gua :

— Crede-l numai pe cel de astăzi, răspunse el tînărului șef uluit.

Doamna du Gua îngălbeni la vederea nedoritei fete, care rămase dreaptă o clipă, aruncînd priviri semețe peste întreaga adunare și căutîndu-i pe oaspeții de la Vivetière. Așteptă salutul silit al rivalei sale și, fără a-l privi pe marchiz, se lăsă condusă spre un loc de onoare, de către contele care o invită să se așeze lîngă doamna du Gua, și-i răspunse acesteia printr-un ușor salut prevenitor, dar, dintr-un instinct de femeie, fără pic de provocare, luînd numaidecît un aer zîmbitor și amical. Îmbrăcămintea neobișnuită și frumusețea domnișoarei de

Verneuil stîrni pentru o clipă murmurul adunării. Cînd marchizul şi doamna du Gua îşi întoarseră privirile spre oaspeţii de la Vivetière, îi văzură într-o atitudine de respect ce nu părea deloc prefăcută, fiecare dintre ei căutînd parcă o modalitate de a intra în graţiile tinerei pariziene dispreţuite. Duşmanii se aflau, deci, faţă-n faţă.

XXIII

— Dar asta-i o vrăjitorie, domnişoară ! Numai dumneavoastră pe lume puteţi să uluiţi astfel oamenii. Cum, aţi venit absolut singură ? se minuna doamna du Gua.

— Absolut singură, repetă domnişoara de Verneuil ; aşa încît, doamnă, astă-seară nu mă veţi avea decît pe mine de omorît.

— Fiţi indulgentă, spuse doamna du Gua. Nu pot să vă exprim cîtă plăcere simt revăzîndu-vă. Eram, într-adevăr, împovărată de amintirea greşelilor pe care le-am săvîrşit faţă de dumneavoastră şi căutam un prilej care să-mi îngăduie a le repara.

— În ceea ce priveşte greşelile dumneavoastră, doamnă, le iert cu uşurinţă pe cele ce le-aţi săvîrşit faţă de mine ; port însă pe conştiinţă moartea albaştrilor pe care i-aţi asasinat. Aş avea poate să mă mai plîng şi de felul cum mi-aţi dat semne de viaţă... Ei bine, iert totul, drept mulţumire pentru serviciul pe care mi l-aţi făcut.

Doamna du Gua îşi pierdu cumpătul simţindu-şi mîna apăsată de mîna frumoasei sale rivale, care-i zîmbea cu o graţie jignitoare. Marchizul rămăsese nemişcat, dar deodată strînse cu putere braţul contelui.

— M-aţi înşelat într-un mod josnic, îi spuse el, şi mi-aţi compromis onoarea ; nu sînt un Géronte de comedie, şi îmi veţi plăti, sau vă voi plăti eu, cu viaţa.

— Marchize, răspunse contele cu mîndrie, sînt gata să vă dau toate explicaţiile pe care le doriţi.

Şi se îndreptară spre încăperea de alături. Pînă şi cei mai puţin iniţiaţi în dedesubturile acelei scene începură să-şi dea seama că se petrec lucruri grave, aşa încît, atunci cînd vioriştii dădură semnalul de dans, nimeni nu se mişcă.

— Domnişoară, ce serviciu atît de important v-am făcut, aşadar, încît să merit ?... întrebă doamna du Gua, muşcîndu-şi buzele cu un fel de turbare.

— Doamnă, oare nu dumneavoastră mi-aţi descris adevăratul caracter al marchizului de Montauran ? Cu ce nepăsare acest om îngrozitor mă lăsa să pier !... Vi-l cedez cu dragă inimă.

— Atunci, ce căutaţi aici ? spuse repezit doamna du Gua.

— Stima şi consideraţia pe care dumneavoastră mi le-aţi răpit la Vivetière, doamnă. În ce priveşte restul, fiţi cît se poate de liniştită. Dacă marchizul s-ar întoarce la mine, dumneavoastră trebuie să ştiţi că o întoarcere nu înseamnă niciodată dragoste.

Doamna du Gua luă atunci mîna domnişoarei de Verneuil cu acea gentileţe afectuoasă în gesturi pe care femeile o desfăşoară bucuroase între ele, mai ales cînd se află şi bărbaţi de faţă.

— Ei bine, buna mea copilă, sînt încîntată văzîndu-vă atît de plină de judecată. Dacă serviciul pe care vi l-am făcut a fost, la început, destul de crud, spuse ea strîngînd dulce mîna pe care-o ţinea, deşi îi venea s-o sfîşie cînd simţi sub degete gingaşa-i prospeţime, el va fi cel puţin complet. Credeţi-mă, îi cunosc firea lui le Gars, spuse ea cu un zîmbet perfid ; ei bine, v-ar fi în-

şelat, pentru că el nici nu vrea, nici nu poate să se căsătorească cu nimeni.

— Ah !...

— Da, domnişoară ; n-a acceptat primejdioasa-i misiune, decît ca să merite mîna domnişoarei d'Uxelles, alianţă pentru care Majestatea-sa i-a făgăduit întregul sprijin.

— Ah ! Ah !

Domnişoara de Verneuil nu adăugă nici un cuvînt la această exclamaţie ironică. Tînărul şi frumosul cavaler du Vissard, nerăbdător să fie iertat pentru gluma ce dăduse semnalul injuriilor de la Vivetière, se apropie de ea şi o invită respectuos la dans ; ea îi întinse mîna şi luă loc în cadrilul la care participa şi doamna du Gua. Ţinuta doamnei şi îmbrăcămintea-i imitînd modelele de la curtea exilată, care toate aveau părul pudrat sau frizat, părură ridicule de îndată ce putură fi comparate cu costumul totodată elegant, bogat şi sever pe care moda îi da voie domnişoarei de Verneuil să-l poarte, şi care fu criticat, cu comentarii zgomotoase, dar invidiat *in petto* de către femei. Iar bărbaţii nu se mai săturau să admire frumuseţea unei pieptănături naturale şi detaliile unui costum a cărui întreagă graţie consta în desăvîrşirea formelor pe care le scotea în evidenţă.

În acea clipă, contele şi marchizul se înapoiară în sala de bal şi se opriră în spatele domnişoarei de Verneuil, care nu se întoarse. Dacă o oglindă aşezată în faţa ei nu i-ar fi trădat prezenţa marchizului, Marie tot l-ar fi ghicit, după înfăţişarea doamnei du Gua, ce nu izbutea să-şi ascundă întru totul, sub un chip în aparenţă indiferent, nerăbdarea cu care abia aştepta disputa ce, mai devreme sau mai tîrziu, avea să se declare între cei doi îndrăgostiţi. Deşi marchizul se întreţinea cu contele şi cu încă alte două persoane, el putu totuşi să audă apropourile cavalerilor şi ale dansatoarelor care, după capriciile paşi-

lor contradansului, ocupau rînd pe rînd locul pe care se afla domnişoara de Verneuil şi vecinii săi.

— Ah, Dumnezeule ! Da, doamnă, a venit absolut singură, spunea unul.

— Trebuie să fie tare îndrăzneaţă, răspunse dansatoarea.

— Dacă aş fi îmbrăcată aşa, mi s-ar părea că sînt goală, spuse o altă doamnă.

— O ! nu-i un costum decent, răspunse cavalerul, dar ea-i aşa de frumoasă şi-i vine aşa de bine !

— Vedeţi, mi-e ruşine mie pentru ea, de perfecţiunea dansului ei. Nu găsiţi că seamănă, totuşi, cu o fată de la Operă ? replică doamna, geloasă.

— Credeţi că a venit aici să negocieze în numele primului-consul ? întrebă o a treia doamnă.

— Ce snoavă ! răspunse cavalerul.

— Ea n-ar aduce ca dotă nici un pic de inocenţă, spuse rîzînd dansatoarea.

Le Gars se întoarse brusc s-o vadă pe femeia ce-şi permitea o asemenea ironie, şi doamna du Gua îl privi cu un aer ce spunea clar : „Iată ce se crede despre ea !"

— Doamnă, îi spuse contele rîzînd rivalei domnişoarei de Verneuil, nu gîndesc astfel decît doamnele care i-au smuls-o...

Marchizul îl iertă în sinea sa pe conte de toate greşelile săvîrşite. Cînd îndrăzni să arunce o privire spre iubita sa, ale cărei farmece erau puse într-o puternică lumină de strălucirile candelabrelor, ca aproape ale tuturor femeilor din bal, Marie îi întoarse spatele îndreptîndu-se spre locul ei şi se întreţinu cu cavalerul său în aşa fel încît să ajungă la urechea marchizului sunetele cele mai dulci ale glasului ei.

— Primul-consul ne trimete nişte soli tare primejdioşi ! îi spunea cavalerul.

— Domnule, răspunse Marie, acest lucru s-a mai spus şi la Vivetière.

— Da' aveți o memorie ca a regelui'! replică gentilomul, jenat de gafa sa.

— Pentru a ierta jignirile, trebuie să le ții minte bine, adăugă ea îndată, scoțîndu-l din încurcătură cu un zîmbet.

— Sîntem cuprinși toți în această amnistie ? o întrebă marchizul.

Marie însă se avîntă în dans cu o bucurie copilărească, lăsîndu-l uluit și fără răspuns ; el o privi lung, cu o tristețe rece, ea îl văzu și își înclină capul într-o atitudine cochetă ce-i înfrumusețea grațioasa armonie a gîtului și, desigur, nu neglijă nici una dintre mișcările ce puteau ilustra rara desăvîrșire a corpului ei. Marie atrăgea ca speranța și se îndepărta ca o amintire. A o vedea astfel era totuna cu a vroi s-o posede cu orice preț. Ea știa aceasta, și-atunci conștiința pe care-o avu despre frumusețea sa îi ilumină chipul cu un farmec inexprimabil. Marchizul simți cum i se învolburează în inimă un vîrtej de iubire, de mînie și de nebunie ; strînse cu violență mîna contelui și se îndepărtă.

— Ce, a plecat, oare ? întrebă domnișoara de Verneuil, întorcîndu-se la locul ei.

Contele se repezi în sala vecină și-i făcu un semn de înțelegere protejatei sale, aducîndu-i-l pe le Gars.

— E-al meu, își zise ea, în vreme ce-l examina prin oglindă pe marchizul a cărui figură ușor tulburată strălucea de speranță.

Marie îl primi pe tînărul șef supărată și fără a spune un cuvînt, dar îl părăsi zîmbind ; îl vedea atît de deosebit, încît se simți mîndră că poate să-l tiranizeze, și vru să-l facă să plătească scump cîteva vorbe dulci, ca să-i arate întregul preț, procedînd astfel după un instinct căruia toate femeile i se supun mai mult sau mai puțin. Cînd cadrilul se sfîrși, toți gentilomii de la Vivetière se grăbiră s-o înconjoare pe Marie, și fiecare își cerea iertare pentru eroarea săvîrșită, prin cuvinte măgulitoare,

mai mult sau mai puțin bine rostite ; dar cel pe care ar fi vrut să-l vadă la picioarele sale nu se apropia de grupul peste care ea domnea.

— Încă se mai crede iubit, își zise Marie, nu vrea să fie amestecat cu cei fără importanță.

Refuză să mai danseze un timp. Pe urmă, ca și cum balul ar fi fost dat pentru ea, trecu dintr-un cadril în altul, sprijinită de brațul contelui de Bauvan, față de care se amuza să manifeste o oarecare familiaritate. Întîmplarea de la Vivetière era atunci cunoscută de întreaga adunare, pînă în cele mai mici amănunte, grație silințelor doamnei du Gua, care spera că, prezentînd astfel pe domnișoara de Verneuil și pe marchiz, va pune încă o piedică în calea apropierii dintre ei ; așa încît cei doi îndrăgostiți certați deveniseră obiectul atenției generale. Montauran nu îndrăznea să intre în vorbă cu iubita sa, căci sentimentul vinovăției și violența dorințelor lui reaprinse i-o făceau aproape înspăimîntătoare : iar tînăra fată, la rîndu-i, spiona figura în aparență calmă, prefăcîndu-se că privește balul.

— S-a făcut îngrozitor de cald aici, spuse ea cavalerului său. Văd că fruntea domnului de Montauran a transpirat toată. Conduceți-mă în cealaltă parte, ca să pot respira... mă sufoc.

Și, cu un gest din cap, îi arătă contelui salonul vecin, unde se aflau mai puțini dansatori. Marchizul își urmă iubita acolo, ghicindu-i vorbele rostite numai după mișcarea buzelor. El vru să spere că Marie nu se îndepărta de mulțime decît pentru a-l putea revedea și o asemenea favoare închipuită dădu pasiunii sale o violență necunocută ; căci dragostea-i sporise din fiecare rezistență ce socotise de datoria lui să și-o impună de cîteva zile. Domnișoara de Verneuil își făcu o plăcere din a-l chinui pe tînărul șef, privirea ei, atît de dulce, atît de catifelată pentru conte, devenea uscată și sumbră cînd, din întîm-

plare, întîlnea ochii marchizului. Montauran păru să facă un efort penibil și spuse cu voce surdă :

— Nu mă vei ierta deci niciodată ?

— Dragostea, îi răspunse ea rece, nu iartă nimic, sau iartă totul. Dar, adăugă văzîndu-l că face o mișcare de bucurie, trebuie să iubești...

Îl luă iarăși de braț pe conte și se îndreptă spre un fel de budoar ce ținea de sala de dans. Marchizul o urmă și acolo pe Marie.

— Ascultă-mă ! exclamă el.

— Veți face să se creadă, domnule, răspunse ea, că am venit aici pentru dumneavoastră și nu din respect față de mine însămi. Dacă nu încetați această penibilă urmărire, voi fi nevoită să plec.

— Ei bine, spuse el amintîndu-și de una dintre cele mai nebunești isprăvi ale ultimului duce de Lorraine, lăsați-mă să vă vorbesc numai atîta timp cît voi putea să țin în mînă acest cărbune.

Se aplecă spre vatra căminului, luă un cărbune aprins și îl strînse mînios. Domnișoara de Verneuil se înroși, își desprinse brusc brațul de cel al contelui și-l privi pe marchiz uluită. Contele se îndepărtă discret și-i lăsă pe cei doi îndrăgostiți singuri. O faptă atît de nebunească zgudui inima domnișoarei de Verneuil, căci nimic nu-i mai convingător în dragoste decît o prostie înflăcărată.

— Cu asta-mi dovediți, spuse ea încercînd să-l facă să arunce cărbunele, că m-ați supune celei mai crunte schingiuiri. Sînteți exagerat în toate. Crezînd în vorba unui zevzec și în calomniile unei femei, ați crezut că aceea care v-a salvat viața ar fi în stare să vă vîndă !

— Da, spuse el zîmbind, am fost crud față de dumneavoastră ; iertați-mă, totuși ; eu n-am să mi-o iert niciodată. Ascultați-mă... Am fost înșelat în mod josnic, atîtea circumstanțe se ridicau împotriva dumneavoastră în acea zi fatală...

— Şi-acele circumstanţe au fost suficiente ca să vă stingă dragostea ?

El şovăi să răspundă, ea făcu un gest de lehamite şi se ridică.

— Oh ! Marie, acum nu mai vreau să cred că...

— Ci aruncă o dată focul ăla ! Eşti nebun ? Deschide mîna te rog !

El fu bucuros să opună o rezistenţă moale la gingaşele eforturi ale iubitei sale, ca să prelungească plăcerea profundă pe care-o trăia simţindu-se strîns puternic de degetele micuţe şi mîngîietoare ; ea însă reuşi în sfîrşit să-i deschidă mîna, pe care-ar fi vrut s-o poată săruta. Sîngele stinsese cărbunele.

— Ei bine, ce-ai folosit cu asta ?... întrebă Marie...

Îşi rupse batista şi bandajă rana uşoară pe care marchizul şi-o ascunse apoi sub mînuşă. Doamna du Gua intră în vîrful picioarelor în salonul de joc şi aruncă priviri furioase spre cei doi îndrăgostiţi, dar se feri să fie zărită de ei, aplecîndu-se doar înainte, cu multă dibăcie, la cea mai mică mişcare a lor ; era evident însă că nu izbutea să-şi explice ce vorbeau, după cele ce-i vedea că fac.

— Dacă tot ceea ce ai spus despre mine este adevărat, declară-mi că acum voi fi răzbunată pe deplin ! spuse Marie, cu o expresie de răutate care-l făcu pe marchiz să îngălbenească.

— Ce sentiment te-a adus oare aici ?

— Dar, scumpul meu, eşti un mare naiv. Îţi închipui că o femeie ca mine poate fi umilită nepedepsit ? Am venit şi pentru marchizul de Montauran, şi pentru mine, contină Marie după o pauză, punîndu-şi mîna pe ciorchinele de rubine de la pieptul ei şi arătîndu-i lama pumnalului.

— Ce-nseamnă toate astea ? gîndea doamna du Gua.

— Dar, urmă Marie, încă mă mai iubeşti... Sau mă doreşti, cel puţin ; iar prostia pe care-ai făcut-o adineauri,

adăugă ea luîndu-l de mînă, mi-a dovedit-o. Acum am devenit iarăşi ceea ce vroiam să fiu, şi plec fericită. Cine ne iubeşte este iertat totdeauna. În ce mă priveşte, am recăpătat stima bărbatului care reprezintă în ochii mei lumea întreagă : acum pot să mor.

— Aşadar, mă iubeşti ? întrebă marchizul.

— Am spus eu asta ? răspunse Marie cu un aer glumeţ, privind cu bucurie progresele groaznicelor torturi pe care, de cînd sosise, începuse să-l facă pe marchiz să le îndure. N-a trebuit să fac destule sacrificii ca să vin aici ? L-am salvat pe domnul de Bauvan de la moarte, iar el, mai recunăscător decît marchizul de Montauran, mi-a oferit, în schimbul protecţiei mele, averea şi numele său. Nu te-ai gîndit niciodată la aşa ceva !

Marchizul, năucit de ultimele ei cuvinte, îşi reprimă cea mai cruntă furie pe care-o încercase vreodată, crezîndu-se jucat de conte, şi nu răspunse.

— Ah ! stai pe gînduri ? reluă ea, cu un surîs amar.

— Domnişoară, răspunse tînărul, neîncrederea ce mi-o arăţi o justifică pe a mea.

— Domnule, să ieşim de-aici ! exclamă domnişoara de Verneuil, zărind un colţ din rochia doamnei du Gua.

Ea se ridică. Dar dorinţa de a exaspera pe rivala sa o făcu să şovăie să plece.

— Vrei să mă arunci în infern ? întrebă marchizul, luîndu-i mîna şi strîngîndu-i-o violent.

— Oare, de cinci zile încoace, tu nu m-ai aruncat în infern ? Şi-acum chiar, nu mă laşi în cea mai crudă incertitudine în legătură cu sinceritatea dragostei tale ?

— Dar de unde ştiu eu că nu împingi răzbunarea pînă la a pune stăpînire pe întreaga-mi viaţă, ca să mi-o înjoseşti, în loc să-mi doreşti moartea !...

— Ah ! nu mă iubeşti : te gîndeşti numai la tine, nu şi la mine ! spuse ea mînioasă, vărsînd cîteva lacrimi.

Cocheta cunoştea bine puterea ochilor ei scăldaţi în lacrimi.

— Ei bine, spuse el scos din fire, ia-mi viața, dar șterge-ți lacrimile !

— O, dragostea mea, exclamă ea cu glas sugrumat, iată vorbele, și accentul, și privirea pe care le așteptam, spre a putea prefera să te văd fericit, cu prețul fericirii mele ! Dar, domnule, reluă ea, îți cer o ultimă dovadă a afecțiunii pe care o pretinzi atît de mare. Nu vreau să rămîn aici decît timpul necesar pentru a face să se știe limpede că ești al meu. Nu mă vei atinge nici măcar de un pahar de apă într-o casă unde se află o femeie care a încercat de două ori pînă acum să mă omoare, care cine știe ce altă ticăloșie pune la cale împotriva noastră, și care, în această clipă, ne ascultă, adăugă ea, arătîndu-i marchizului cu degetul largile pliuri ale rochiei doamnei du Gua.

Își șterse apoi larimile și se aplecă la urechea tînărului șef, care tresări simțindu-se atins de suavul abur al răsuflării ei.

— Pregătește totul ca să plecăm, spuse ea ; mă vei conduce înapoi la Fougères și numai acolo vei afla limpede că te iubesc ! Pentru a doua oară, mă încred în tine. Te vei încrede și tu pentru a doua oară în mine ?

— Ah ! Marie, m-ai adus în situația de a nu mai ști ce fac ! Sînt amețit de vorbele tale, de privirile tale, de tine, în sfîrșit, și sînt gata să te ascult.

— Ei bine, fă-mă o clipă fericită cu totul ! Fă-mă să mă bucur de singurul triumf pe care mi l-am dorit. Vreau să respir liberă, în viața pe care am visat-o, și să mă îmbăt cu iluziile mele, înainte de a se risipi. Vino, hai să dansezi cu mine.

Se întoarseră împreună în sala de bal și, cu toate că domnișoara de Verneuil se simți atît de complet satisfăcută în inima și în mîndria sa pe cît poate fi o femeie, impenetrabila gingășie a ochilor, zîmbetul suav al buzelor ei și rapiditatea mișcărilor unui dans sprinten păstrară

ascunsă taina gîndurilor sale, așa cum marea o păstrează pe cea a criminalului care-i încredințează lestul unui cadavru. Totuși, întreaga adunare scoase un murmur de admirație cînd ea se avîntă, în brațele iubitului ei, pentru a valsa și cînd, amîndoi înlănțuiți voluptuos, cu ochii pierduți, cu capul greu, se învîrtiră îmbrățișîndu-se unul pe altul cu un fel de frenezie și arătînd astfel toate bucuriile pe care le visau într-o mai intimă uniune.

— Conte, spuse doamna du Gua domnului de Bauvan, duceți-vă și vedeți dacă Pile-Miche e în tabără ; aduceți-l la mine ; și fiți sigur că veți obține, pentru acest mic servici, tot ceea ce veți dori de la mine, chiar și mîna mea. Răzbunarea are să mă coste scump, spuse ea, văzîndu-l că pleacă ; dar, de data asta, n-are să-mi mai scape.

La cîteva clipe după această scenă, domnișoara de Verneuil și marchizul se aflau într-o berlină trasă de patru cai voinici. Uimită că-i vedea pe cei doi pretinși dușmani cu mîinile înlănțuite și într-o atît de deplină înțelegere, Francine sta mută, fără a îndrăzni să se întrebe dacă, în ceea ce-o privea pe stăpîna sa era vorba de prefăcătorie sau de dragoste. Din cauza tăcerii și a întunericului, marchizul nu putu să bage de seamă zbuciumul domnișoarei de Verneuil, ce spora pe măsură ce se apropiau de Fougères. În slabele lumini ale înserării, se putea zări, în depărtare, clopotul de la Saint-Léonard. În acea clipă, Marie își zise :

— Voi muri !

La cel dintîi povîrniș, cei doi îndrăgostiți avură același gînd : coborîră din trăsură și urcară dealul pe jos, în amintirea primei lor întîlniri. Marie îl luă pe marchiz de braț, și după cîțiva pași, printr-un zîmbet, îi mulțumi tînărului șef pentru faptul că îi respectase tăcerea ; iar cînd ajunseră în vîrful culmii de pe care zărea orașul Fougères, ea se trezi deodată din reverie.

— Mai departe nu mergi, spuse domnișoara de Verneuil ; atribuțiile mele nu te-ar mai putea salva acum din mîinile albaștrilor.

Montauran se arătă oarecum surprins ; ea zîmbi trist, cu degetul îi indică un colț de stîncă, parcă pentru a-i spune să se așeze, și rămase în picioare, într-o atitudine melancolică. Sfîșietoarele emoții din sufletul ei nu-i mai îngăduiau să-și desfășoare prefăcătoriile pe care le plănuise. În acea clipă, ar fi stat în genunchi pe jeratic, fără să simtă arsura mai mult decît simțise marchizul cărbunele aprins pe care-l ținuse în mînă ca să-i dovedească tăria pasiunii lui. După ce îl privi îndelung pe iubitul ei, cu ochii plini de cea mai adîncă durere, îi spuse aceste cuvinte cumplite :

— Tot ceea ce ai bănuit despre mine este adevărat !

Marchizul vru să facă un gest.

— Ah ! te rog, spuse ea împreunîndu-și mîinile, ascultă-mă fără să mă întrerupi. Sînt, într-adevăr, reluă Marie cu un glas emoționat, fiica ducelui de Verneuil, dar fiica lui nelegitimă. Mama, o domnișoară de Casteran, care s-a călugărit ca să scape de chinurile ce-o așteptau în familia sa, și-a ispășit greșeala prin cincisprezece ani de lacrimi, și a murit la Séez. Numai pe patul de moarte această scumpă stareță, știindu-mă fără prieteni, fără avere, fără perspective, l-a implorat, pentru mine, pe bărbatul care o părăsise... Acest, bărbat, al cărui nume a fost prezent mereu sub acoperișul mamei Francinei, în grija căreia fusesem dată, își uitase copilul. Totuși, ducele m-a primit cu plăcere și m-a recunoscut legal, pentru că eram frumoasă și poate și pentru că se revedea în mine pe el însuși tînăr. Era unul dintre acei seniori care, sub regimul trecut, și-au făcut o glorie din a arăta cum se poate căpăta iertarea pentru o crimă, săvîrșind-o cu grație. N-am să spun nimic altceva : era tatăl meu ! Totuși, lasă-mă să-ți explic în cel fel șederea mea la Paris

mi-a distrus sufletul. Societatea ducelui de Verneuil și cea în care m-a introdus el erau îmbinate de acea filozofie zeflemistă de care se entuziasma Franța, pentru că se profesa pretutindeni cu mult spirit. Strălucitele conversații ce-mi fermecau urechea se distigeau prin finețea observațiilor și printr-un dispreț exprimat inteligent în ceea ce era exact și adevărat. Bărbații, ironizînd sentimentele, le zugrăveau cu atît mai bine cu cît nu le simțeau ; și seduceau tot atîta prin expresiile lor batjocoritoare, cît și prin bonomia cu care știau să cuprindă o întreagă aventură într-un singur cuvînt ; adesea însă păcătuiau prin prea mult spirit, și le plictiseau pe femei, făcînd din iubire mai degrabă o artă decît o problemă de inimă. Am putut să rezist ușor acestui torent. Totuși, sufletul meu, iartă-mi orgoliul, era prea pătimaș, și simțeam că spiritul secătuise toate inimile ; viața pe care o duceam a avut însă drept rezultat declanșarea unei lupte continue între sentimentele mele firești și deprinderile vicioase pe care le-am contractat pe-atunci. Cîțiva oameni superiori au ținut să dezvolte în mine acea libertate de gîndire și acel dispreț față de opinia publică ce răpesc femeii o anume modestie sufletească, fără de care farmecul ei își pierde din strălucire. Vai ! necazurile n-au avut puterea să distrugă defectele pe care mi le-a dăruit bogăția. Tatăl meu, continuă Marie cu un suspin, ducele de Verneuil, a murit după ce m-a recunoscut legal și m-a favorizat printr-un testament ce diminua considerabil averea fratelui meu, fiul său legitim. Într-o bună zi, m-am trezit brusc fără adăpost și fără nici un sprijin. Fratele meu contestase testamentul ce mă făcea bogată. Trei ani petrecuți într-o lume a belșugului îmi dezvoltaseră vanitatea. Satisfăcîndu-mi toate fanteziile, tatăl meu îmi crease o nevoie de lux și niște deprinderi de ale căror primejdii și tiranii sufletul meu, încă tînăr și naiv, habar n-avea. Un prieten al tatălui meu, mareșalul duce de Lenoncourt, în vîrstă de șaptezeci de ani, se oferi să-mi

fie tutore. Acceptai ; la cîteva zile după îngrozitorul proces testamentar, mă aflam într-o casă strălucită unde mă bucuram de toate avantajele pe care cruzimea fratelui meu mi le refuza după moartea tatălui nostru. În fiecare seară, bătrînul mareşal venea să petreacă lîngă mine cîteva ceasuri în timpul cărora bătrînul nu-mi spunea decît cuvinte blînde şi consolatoare. Plete-i albe şi toate dovezile mişcătoare de tandreţe părintească ce mi le da mă îndemnau să-mi resfrîng sentimentele asupra inimii sale şi mă simţeam fericită să mă cred fiica lui. Acceptam bijuteriile şi darurile pe care mi le oferea şi nu mă sfiam să-i mărturisesc toate capriciile mele, văzîndu-l atît de fericit să mi le satisfacă. Într-o seară, aflai că întregul Paris mă credea amanta acestui biet bătrîn. Mă convinsei îndată că era peste puterile mele să recîştig o inocenţă de care, fără nici un temei, mă lipseau toţi. Omul care abuzase de înexperienţa mea nu-mi putea fi amant şi nu vroia să-mi fie soţ. În săptămîna în care făcui această groaznică descoperire, în ajunul zilei fixate pentru căsătoria mea cu acela de la care izbutii să smulg numele, singura satisfacţie ce mi-o putea oferi, el plecă la Coblentz. Fusei izgonită în mod ruşinos din căsuţa în care mareşalul mă instalase, şi care nu era a lui. Pînă aici ţi-am spus adevărul, ca şi cum m-aş fi aflat în faţa lui Dumnezeu ; acum însă, nu-i cere socoteală unei nefericite despre suferinţele înmormîntate în amintirile ei. Într-o zi, domnule, m-am trezit căsătorită cu Danton. Cîteva zile mai tîrziu, uragahul frînse uriaşul stejor în jurul căruia îmi împreunasem braţele. Văzîndu-mă aruncată iar în cea mai adîncă mizerie, hotărîi, de data aceasta, să mor. Nu ştiu dacă dragostea de viaţă ori speranţa că voi birui nenorocirea şi că voi găsi, în fundul acestei prăpastii fără de sfîrşit, o fericire ce fugea de mine, mi-au fost sfetnici neştiuţi, sau dacă m-au sedus raţionamentele unui tînăr din Vendôme care, de doi ani încoace, s-a agăţat de mine

ca un şarpe în jurul unui copac şi care nădăjduieşte, fără îndoială, că vreo mare nenorocire mă va da pe mîna lui ; în sfîrşit, nu ştiu cum de am acceptat odioasa misiune de-a pleca, pentru trei sute de mii de franci, să devin iubita unui necunoscut pe care apoi să-l arestez. Te-am văzut, domnule, şi te-am recunoscut din prima clipă, printr-unul dintre acele presentimente ce nu se înşeală niciodată ; totuşi, îmi plăcea să mă îndoiesc, căci, cu cît te iubeam mai mult, cu atît certitudinea îmi devenea mai cumplită. Atunci cînd te-am scăpat din mîinile comandantului Hulot, mă lepădam deci de rolul meu şi luam hotărîrea să-i înşel pe călăi, în loc s-o înşel pe victima lor. Am greşit, jucîndu-mă astfel cu oamenii, cu viaţa şi cu politica lor, şi cu mine însămi, nepăsătoare ca o fată care nu vede în lume decît sentimente. M-am crezut iubită şi m-am lăsat cuprinsă de speranţa de a-mi reîncepe viaţa ; dar totul, şi pînă şi eu însămi poate, a dat în vileag trecutul meu dezordonat, şi n-ai putut avea încredere într-o femeie atît de pătimaşă ca mine. Vai, cine nu va ierta şi dragostea şi prefăcătoria mea ? Da, domnule, mi s-a părut că, după ce dormisem un somn penibil, la deşteptare aveam iarăşi şaisprezece ani. Căci nu mă aflam, oare, în Alençon, unde copilăria mea îmi întoarcea amintirile ei caste şi pure ? Am avut nebunească naivitate să cred că dragostea îmi va fi un botez de nevinovăţie. O clipă, am visat că sînt încă fecioară, pentru că încă nu iubisem. În seara asta, însă, sentimentele tale mi s-au părut sincere şi o voce mi-a strigat : „De ce să-l înşeli ?“ Să ştii, deci, domnule marchiz, reluă ea cu o voce guturală care cerşea cu hotărîre o reprobare, să ştii limpede : nu sînt decît o fiinţă dezonorată, nedemnă de tine. Din această clipă, îmi reiau rolul de fată pierdută, obosită cum sînt de a-l juca pe acela al unei femei pe care tu ai redat-o tuturor sfinţeniilor inimii. Virtutea mă apasă. Te-aş dispreţui, dacă ai avea slăbiciunea să te căsătoreşti cu

mine. Ar fi o prostie pe care o poate face contele de Bauvan ; dar marchizul de Montauran, domnule, trebuie să fie demn de viitorul său, şi să mă părăsească fără regret. Curtezana, vezi, ar fi prea exigentă ; ea te-ar iubi cu totul altfel decît tînăra copilă simplă şi naivă care-a nutrit în inima ei, pentru o clipă, dulcea nădejde de a putea fi tovarăşa ta, de a te face fericit totdeauna, de a-ţi face cinste, de-a deveni o nobilă, o mare soţie, şi care a stors din acest sentiment curajul de a-şi reîmprospăta firea, blestemată de viciu şi de infamie, ca să aştearnă între ea şi tine o barieră eternă. Îţi jertfesc şi onoarea şi situaţia mea. Mîndria pe care mi-o dă acest sacrificiu mă va susţine în mizeria care mă aşteaptă, iar soarta n-are decît să facă ce-o vrea cu mine. N-am să te dau niciodată pe mîna călăilor. Mă întorc la Paris. Acolo, numele tău va fi pentru mine un întreg alt eu-însămi, iar măreaţa valoare pe care vei izbuti s-o impui mă va consola de toate durerile mele. În ce te priveşte, eşti bărbat, mă vei uita... Adio.

Se avîntă în direcţia văilor de la Saint-Sulpice şi dispăru înainte ca marchizul să se fi ridicat pentru a o reţine ; Marie însă se întoarse îndărăt pe furiş, profită de o scobitură de sub o stîncă, se ascunse acolo, înălţă capul ca să-l cerceteze pe marchiz cu o curiozitate amestecată cu îndoială, şi-l văzu mergînd fără a şti încotro, ca un om copleşit.

— Să fie oare un cap slab ?... îşi zise Marie, cînd marchizul dispăru şi cînd se simţi despărţită de el. Mă va înţelege ?

Tresări. Apoi se îndreptă grăbită către Fougères, cu paşi mari, de parcă s-ar fi temut ca nu cumva marchizul s-o urmeze în oraş, unde şi-ar fi găsit moartea.

— Ei bine, Francine, ce ţi-a spus ?... o întrebă pe credincioasa bretonă, atunci cînd se văzură din nou împreună.

— Vai ! domnișoară Marie, mi-e și milă de el. Voi, doamnele de neam mare, înjunghiați un om cu împunsături de limbă.

— Hai, spune-mi, cum era cînd s-a întors ?

— Păi, ce, m-a văzut ?... O, vă iubește !

— Oh ! mă iubește sau nu mă iubește ! răspunse ea ; iată două cuvinte care pentru mine înseamnă paradisul sau infernul. Între aceste două extreme, nu găsesc un locșor pe care să-mi pot pune piciorul.

După ce se supuse astfel cumplitului ei destin, Marie putu să se lase în voia durerii, iar chipu-i, pînă atunci susținut de furtuna atîtor sentimente contradictorii, se vesteji atît de fulgerător, încît după acea zi, în timpul căreia plutise fără încetare între presimțirea unei mari fericiri și disperare, își pierdu acea frumusețe strălucitoare și acea prospețime ce se nasc fie din absența oricărei pasiuni, fie din beția fericiri. Nerăbdători să afle rezultatul încercării sale nebunești. Hulot și Corentin veniră s-o vadă pe Marie la puțin timp după întoarcerea sa. Domnișoara de Verneuil îi primi rîzînd.

— Ei bine, îi spuse comandantului, a cărui figură îngrijorată avea un aer foarte interogativ, vulpoiul se va întoarce în bătaia puștilor dumneavoastră și veți cîștiga în curînd o glorioasă victorie.

— Cum a fost ? întrebă într-o doară Corentin, aruncînd spre domnișoara de Verneuil una dintre acele priviri piezișe prin care diplomații de soiul lui iscodesc gîndurile.

— Ah ! răspunse ea, le Gars este mai îndrăgostit ca oricînd de mine, și l-am făcut să ne întovărășească pînă la intrarea în Fougères.

— S-ar părea că acolo puterea ta a încetat, reluă Corentin, și că frica acestui *fost* încă-i mai tare decît dragostea ce i-o inspiri.

Domnişoara de Verneuil aruncă o privire de dispreţ către Corentin.

— Îl judeci după tine, îi răspunse ea.

— Atunci, spuse el, fără să se tulbure, de ce nu l-ai adus pînă la noi ?

— Dacă m-ar iubi cu adevărat, comandante, îi spuse ea lui Hulot, aruncîndu-i o privire isteţoditoare, m-aţi dispreţui tare dacă l-aş salva scoţîndu-l afară din Franţa ?

Bătrînul soldat se apropie brusc de ea şi-i sărută mîna, cu un fel de entuziasm ; apoi o privi ţintă şi-i spuse cu un aer sumbru :

— Dumneavoastră îi uitaţi pe cei doi prieteni şi pe cei şaizeci şi trei de oameni ai mei !

— Ah ! comandante, spuse ea cu toată naivitatea iubirii, nu e vinovat el, a fost înşelat de o femeie ticăloasă, amanta lui Charette, care cred că ar fi-n stare să bea sînge de albaştri...

— Hai, hai, Marie, reluă Corentin, nu-ţi bate joc de comandant, el nu-i încă la curent cu glumele tale.

— Taci, îi răspunse ea, şi ia aminte că ziua în care vei depăşi puterea mea de răbdare va fi o zi fără nici un mîine pentru tine.

— Văd, domnişoară, spuse Hulot fără amărăciune, că trebuie să mă pregătesc să-l înfrunt.

— Nu veţi putea, scumpe colonele. Am văzut la Saint-James mai bine de şase mii de oameni, trupe regulate, artilerie şi ofiţeri englezi. Dar ce vor însemna toţi acei oameni fără el ? Eu gîndesc ca Fouché : capul lui reprezintă totul.

— Ei bine, îl vom avea ? întrebă Corentin mîniat.

— Nu ştiu, răspunse cu nepăsare Marie.

— Englezi ! strigă Hulot înfuriat, nu-i mai lipsea decît atîta ca să fie un brigand desăvîrşit ! Ah ! am să-i dau eu lui englezi !... S-ar părea, cetăţene diplomat, că te laşi derutat periodic de fata asta, îi spuse Hulot lui Corentin, cînd se aflară la cîţiva paşi de casă.

— E foarte natural, cetățene comandant, replică Corentin, cu un aer gînditor, ca, în tot ceea ce ne-a spus, să nu vezi decît pojarul. Voi, soldații, nu știți că există mai multe feluri de a purta războiul. A te folosi cu abilitate de pasiunile bărbaților sau ale femeilor, ca de niște forțe pe care să le faci să acționeze în folosul Statului, a pune fiecare rotiță la locul ei în uriașa mașină pe care-o numim guvernămînt, și a te strădui să integrezi în ea cele mai nestăpînite sentimente ca pe niște explozive pe care te amuzi să le supraveghezi, nu înseamnă, oare, a crea și a te plasa, ca și Dumnezeu, în centrul universului ?...

— Îngăduie-mi să prefer meseria mea față de-a ta, răspunse sec militarul. Așa că faceți ce vreți cu toate rotițele voastre ; eu însă nu recunosc alt șef decît pe ministrul de război ; am ordinele mele, mă duc să mă instalez în linie de bătaie cu niște vulpani care nu se fîstîcesc și să-l iau din față pe dușmanul pe care tu vrei să-l înhați pe la spate.

— A, de marș poți să te pregătești, spuse Corentin. Din cîte m-a lăsat fata asta să ghicesc, oricît de impenetrabilă ți se pare, te așteaptă o încăierare grea, iar eu am să-ți pregătesc neîntîrziat plăcerea unei confruntări de la om la om cu șeful briganzilor.

— Ce, ce ? întrebă Hulot, dîndu-se îndărăt ca să-l privească mai bine pe ciudatul personaj.

— Domnișoara de Verneuil îl iubește pe le Gars, răspunse Corentin cu glas înăbușit, și poate că și el o iubește pe ea ! E marchiz, poartă cordonul roșu, e tînăr, e inteligent, ba cine știe dacă nu mai e încă și bogat, iată destule tentații ! Ar fi o proastă să nu lucreze pe cont propriu, încercînd să se căsătorească cu el, mai degrabă decît să-l dea pe mîna noastră ! Încearcă să ne ducă. Am citit însă în ochii ei o oarecare nesiguranță. Cei doi

îndrăgostiți își vor da, probabil, o întîlnire, de nu cumva și-au și dat-o. Ei bine, mîine îl voi înhăța pe domnișorul meu de urechi. Pînă aci, dumnealui nu era decît dușmanul Republicii ; de cîteva clipe însă a devenit și al meu personal ; iar cei care au avut vreodată ideea să se așeze între fata asta și mine au murit pe eșafod, toți.

După ce rosti aceste cuvinte, Corentin se cufundă iarăși în gîndurile lui, care nu-i mai îngăduiră să vadă profunda scîrbă ce se zugrăvi pe chipul cinstitului militar în clipa cînd descoperi dedesubturile acelei intrigi și mecanismul mijloacelor folosite de Fouché. Și Hulot luă hotărîrea să-l contracareze pe Corentin, ori de cîte ori faptul acesta nu va dăuna prea mult succesului și țelurilor autorităților, și să-i lase dușmanului Republicii posibilitatea să piară demn, cu arma în mînă, înainte de a ajunge prada călăului, al cărui instrument se dovedea a fi zbirul acesta.

— Dacă primul-consul ar asculta de mine, își zise el, întorcîndu-i spatele lui Corentin, i-ar lăsa pe vulpoii ăștia să se lupte cu aristocrații, că se potrivesc unii cu alții, și i-ar folosi pe ostași la cu totul alte lucruri.

Corentin îl privi de sus pe militar, a cărui față se luminase de hotărîrea luată, ochii lui căpătară atunci o expresie sardonică ce exprima superioritatea acestui Machiavel subaltern.

— Dă-le animalelor ăstora trei coți de stofă albastră și atîrnă-le o bucată de fier la șold, își zise el, și-au să-și închipuie că în politică oamenii nu pot fi uciși decît într-un singur chip...

Se mai plimbă încetișor cîteva minute și deodată își zise :

— Da, momentul a venit, femeia aceasta va fi a mea ! De cinci ani, cercul pe care l-am tras împrejurul ei s-a strîns pe nesimțite, acum o am în mînă și, prin ea, voi ajunge tot atît de sus ca și Fouché !... Da, dacă îl va pierde pe singurul bărbat pe care l-a iubit, durerea mi-o

va da legată trup şi suflet. Nu mai trebuie decît să veghez zi şi noapte, ca să-i surprind secretul.

O clipă mai tîrziu, figura palidă a acestui bărbat putea fi zărită la fereastra unei case de unde supraveghea tot ce se petrecea în fundătura formată de şirul de case paralele cu Saint-Léonard. Răbdător ca o pisică la pîndă, a doua zi Corentin era tot acolo, atent la cel mai mic zgomot şi preocupat să supună la cel mai sever examen pe fiecare trecător. Ziua ce începea era o zi de tîrg. Cu toate că, în acele vremuri de prăpăd, ţăranii se încumetau anevoie să vină în oraş, Corentin văzu un om cu chipul mohorît, îmbrăcat într-un cojoc de capră şi purtînd pe braţ un coşuleţ rotund şi turtit, ce se îndreptă spre casa domnişoarei de Verneuil, după ce aruncă împrejurul său privi destul de nepăsătoare. Corentin coborî, cu gîndul să-l aştepte pe ţăran la ieşire ; dar, deodată, îi trecu prin cap că, dacă ar intra prin surprindere la domnişoara de Verneuil, ar afla, poate, dintr-o singură privire, toate secretele ascunse în coşul acelui emisar. Dealtminteri, auzise că e aproape cu neputinţă să lupţi cu succes împotriva răspunsurilor de nepătruns ale bretonilor şi ale normanzilor.

— Galope-Chopine ! exclamă domnişoara de Verneuil, atunci cînd Francine deschise uşa înaintea şuanului. Mă iubeşte, deci ? îşi spuse ea în şoaptă.

O speranţă instinctivă îi revărsă cele mai luminoase culori pe obraz şi îi umplu inima de bucurie. Galope-Chopine se uită rînd pe rînd cînd spre stăpîna casei, cînd spre Francine, aruncîndu-i acesteia din urmă nişte priviri pline de neîncredere ; un semn al domnişoarei de Verneuil îl linişti însă.

— Doamnă, spuse şuanul, peste două ceasuri *el* va fi lă mine şi vă va aştepta.

Emoţia nu-i lăsă putinţa domnişoarei de Verneuil să mai dea vreun alt răspuns în afară de o înclinare din cap, dar şi un samoed ar fi înţeles tot ceea ce vroia să spună.

În acea clipă, pașii lui Corentin răsunară în salon. Galope-Chopine nu se tulbură cîtuși de puțin atunci cînd privirile și tresărirea domnișoarei de Verneuil îi atraseră atenția că e vorba de o primejdie și, de îndată ce chipul viclean al spionului se ivi, șuanul începu să turuiască amețitor :

— Ah ! ah ! spuse el Francinei, există unt de Bretania și unt de Bretania. Vreți unt de Gibarry și nu dați decît unsprezece scuzi pe litră ? Nu trebuia să mai trimiteți după el ! Ăsta-i unt fain, spuse el, descoperindu-și coșul ca să arate două turtițe de unt întocmite de Barbette. Se cuvine să fim drepți, buna mea doamnă, mai puneți un scud.

Vocea lui cavernoasă nu trăda nici o emoție, iar ochii-i verzi, adumbriți de niște sprîncene groase și ușor cărunte, înfruntară fără sfială privirea iscoditoare a lui Corentin.

— Haide-hai, neicușorule, doar n-ai venit aici ca să vinzi unt unei femei care-n viața ei n-a cumpărat niciodată nimic. Meseria pe care-o practici, bătrîne, are să te scurteze de cap într-o zi.

Și Corentin, bătîndu-l pe umăr prietenește, adăugă :

— Nu poți fi prea multă vreme și omul șuanilor și omul albaștrilor totodată.

Galope-Chopine avu nevoie de toată prezența lui de spirit pentru a-și stăpîni furia și a nu răspunde la o acuzație pe care o datora lăcomiei lui. Se mulțumi să spună :

— Domnul vrea să-și bată joc de mine...

Corentin își întoarse spatele spre șuan ; dar, în vreme ce o saluta pe domnișoara de Verneuil, a cărei inimă se făcuse mică, putu să-l supravegheze ușor prin oglindă. Galope-Chopine, crezîndu-se scăpat din ochii spionului, o consultă printr-o privire pe Francine, iar Francine îi arătă ușa spunînd :

— Hai cu mine, taică ; o să ne înțelegem noi pînă la urmă.

Nimic nu-i scăpase lui Corentin : nici zbuciumul pe care zîmbetul domnişoarei de Verneuil abia îl ascundea, nici roşeaţa şi schimbarea trăsăturilor sale, nici îngrijorarea şuanului, nici gestul Francinei ; văzuse totul. Încredinţat că Galope-Chopine era un trimis al marchizului, îl înhaţă de laţele cojocului de capră în clipa cînd da să iasă pe uşă, îl aduse înaintea lui, îl privi ţintă şi-l întrebă :

— Unde locuieşti dragă amice ? Îmi trebuie şi mie nişte unt...

— Cinstite domnule, răspunse şuanul, întregul Fougères ştie unde stau, e pe-aproape de...

— Corentin ! strigă domnişoara de Verneuil, întrerupînd răspunsul lui Galope-Chopine, ai fost destul de obraznic venind la mine la o asemenea oră şi găsindu-mă astfel ! De-abia m-am îmbrăcat... Lasă-l în pace pe acest ţăran, nu poate să-ţi înţeleagă şiretlicurile, aşa cum nici eu nu-ţi pricep motivele. Du-te, cetăţene !

Galope-Chopine şovăi o clipă să plece. Şovăiala, firească ori prefăcută, a pîrlitului de ţăran, care nu ştia de cine să asculte mai întîi, îl şi derutase pe Corentin, atunci cînd şuanul, la un semn poruncitor al tinerei fete, se îndepărtă cu paşi greoi. Domnişoara de Verneuil şi Corentin se înfruntară în tăcere. De data aceasta, ochii strălucitori ai domnişoarei Marie nu putură să înfrunte sclipirea de flacără care ardea în privirile acestui bărbat. Înfăţişarea hotărîtă cu care spionul intrase în casă, expresia de pe chipul său, pe care Marie n-o cunoştea, sunetul uscat al glasului ascuţit, chiar şi mersul lui, totul o înfricoşa ; înţelese că o luptă tainică începuse între ei şi că el va desfăşura împotrivă-i toate puterile sinistrei lui influenţe ; dar, dacă Marie, în acea clipă, avu o imagine clară şi completă a prăpastiei spre fundul căreia se rostogolea, găsi totuşi în dragostea ei destulă putere pentru a risipi frigul glacial al presimţirilor.

— Corentin, reluă ea cu o veselie prefăcută, sper că ai să pleci şi-ai să mă laşi să mă îmbrac.

— Marie..., zise el, da, îngăduie-mi să-ţi spun aşa... tu încă nu mă cunoşti ! Ascultă-mă ; chiar şi un om mai puţin perspicace decît mine ar fi băgat de seamă de mult dragostea pe care-o ai pentru marchizul de Montauran. Eu ţi-am oferit, de mai multe ori, şi inima şi mîna mea. Nu m-ai socotit demn de tine, şi poate că ai dreptate ; dar, dacă te consideri prea sus, prea frumoasă sau prea mare pentru mine, voi şti să te fac să cobori pînă la mine. Ambiţia şi preceptele mele de viaţă n-au contribuit să-mi acorzi prea multă stimă ; şi, hotărît, greşeşti. Oamenii nu valorează, după cîte i-am cîntărit eu, aproape nimic. Voi ajunge, neîndoielnic, la o situaţie înaltă, la onoruri care te vor măguli. Cine te-ar putea iubi mai bine, cine te-ar lăsa mai regeşte stăpînă a lui, de nu omul care te iubeşte de cinci ani ? Chiar dacă risc să te văd făcîndu-ţi despre mine o părere defavorabilă, căci nu vei înţelege că, din prea multă dragoste, se poate şi renunţa la o fiinţă idolatrizată, am să-ţi demonstrez măsura dezinteresului cu care te ador. Nu clătina aşa frumosul tău cap. Dacă marchizul te iubeşte, căsătoreşte-te cu el ; mai întîi, însă, asigură-te de sinceritatea lui. Aş fi deznădăjduit să te ştiu înşelată, căci prefer fericirea ta în locul fericirii mele. Hotărîrea mea te uimeşte, poate, dar să n-o atribui decît prudenţei unui om care nu-i atît de nătîng încît să dorească să aibă o femeie împotriva voinţei sale. Aşa încît eu, şi nu tu, vorbesc despre zădărnicia străduinţelor mele. Am sperat să te cuceresc prin supunere şi prin devotament, căci de multă vreme, aşa cum ştii, încerc să te fac fericită, conform cu principiile mele ; tu însă n-ai vrut să mă răsplăteşti în nici un fel.

— Te-am suferit în preajma mea, spuse ea cu mîndrie.

— Adaugă că îţi pare rău.

— După acțiunea infamă la care m-ai împins, mai trebuie oare să-ți și mulțumesc... ?

— Propunîndu-ți o faptă care nu era scutită de oprobriul unor spirite mărunte, reluă el obraznic, n-aveam în vedere decît bunăstarea ta. În ce mă privește, fie că izbutesc, fie că eșuez, voi ști acum să fac ca orice rezultat să slujească numai succesului țelurilor mele. Dacă te vei căsători cu Montauran, voi fi fericit să servesc cu folos cauza burbonilor, la Paris, unde sînt membru al clubului din Clichy. Orice împrejurare ce m-ar pune în legătură cu principii m-ar determina să părăsesc îndată interesele unei Republici care merge spre prăbușire. Generalul Bonaparte e prea isteț ca să nu simtă că-i este imposibil să fie totodată și în Germania, și în Italia, și aici, unde Revoluția își dă duhul. E cert că n-a făcut 18 brumar decît ca să obțină de la burboni avantaje cît mai mari, negustorind cu ei Franța ; e un băiat prea inteligent și-și cunoaște interesele ; oamenii isteți însă trebuie să i-o ia înainte, pe calea pe care a pornit. Trădarea Franței este încă una dintre acele griji pe care noi, oamenii superiori, o lăsăm pe seama proștilor. N-am să-ți ascund că am împuternicirile necesare pentru a angaja tratative cu șefii șuanilor, tot așa de bine ca și pentru a porunci să fie distruși ; căci Fouché, protectorul meu, este un om destul de profund, el a jucat totdeauna un joc dublu ; pe vremea Teroarei, era în același timp și pentru Robespierre, și pentru Danton...

— Pe care l-ați abandonat în mod laș ! spuse ea.

— Prostii ! răspunse Corentin ; e mort, uită-l ! Hai, vorbește-mi deschis, așa cum fac și eu. Șeful acesta de demi-brigadă e mai viclean decît pare și, dacă ai de gînd să scapi de sub supravegherea lui, eu nu ți-aș fi inutil. Ia seama că a umplut toate văile cu contra-șuani și că ar putea să surprindă numaidecît întîlnirea voastră ! Rămînînd aici, sub ochii lui, ești la cheremul supravegherii sale. Ai văzut cu cîtă rapiditate a aflat că era la tine

şuanul de-adineauri ! Perspicacitatea lui de militar nu-l va face, oare, să înţeleagă că şi cele mai neînsemnate mişcări ale tale îi pot indica pe cele ale marchizului, dacă marchizul te iubeşte ?...

Domnişoara de Verneuil nu mai auzise niciodată o voce atît de dulce şi de afectuoasă. Corentin era numai bună-credinţă şi părea plin de sinceră dăruire. Inima nefericitei fete sorbea cu atîta sete generoasele aparenţe, încît era gata să-şi destăinuie secretul faţă de şarpele care o înfăşura în încolăcirile lui ; se gîndi că, totuşi, nimic nu garanta sinceritatea acelui limbaj prefăcut, aşa încît nu mai avu nici o remuşcare să-şi înşele supraveghetorul.

— Ei bine, răspunse ea, ai ghicit, Corentin. Da, îl iubesc pe marchiz ; el însă nu mă iubeşte ! sau, cel puţin, aşa mi se pare ; de aceea, mă tem ca întîlnirea pe care mi-o dă să nu ascundă cine ştie ce cursă.

— Păi ieri ne-ai spus, zise Corentin, că te-a însoţit pînă la Fougères... Dacă ar fi avut de gînd să se poarte duşmănos cu tine, n-ai mai fi acum aici.

— Ai o inimă pustie, Corentin. Eşti în stare să stabileşti cele mai savante combinaţii între evenimentele vieţii umane, dar nu şi între cele ale unei pasiuni. Iată de unde provine, poate, statornica aversiune pe care mi-o inspiri. De vreme ce eşti atît de perspicace, încearcă să pricepi cu cîtă nerăbdare un bărbat, de care m-am despărţit brusc alaltăieri, mă aşteaptă în seara asta pe drumul spre Mayenne, într-o casă din Florigny...

La această destăinuire, ce păru rostită fără voie, într-o pornire destul de firească la o fiinţă atît de deschisă şi de pătimaşă, Corentin se înroşi, căci mai era încă tînăr ; îi aruncă însă, pe furiş, una dintre acele priviri iscoditoare ce pătrund pînă în suflet. Naivitatea domnişoarei de Verneuil era atît de bine jucată, încît îl înşelă pe spion care, la rîndu-i, răspunse cu o bunăvoinţă prefăcută :

— Nu vrei să te însoţesc de departe ? Aş lua cu mine cîţiva ostaşi deghizaţi şi-am sta gata să vă sărim în ajutor.

— Bine, spuse ea ; făgăduieşte-mi, însă, pe onoarea ta... Oh ! nu, nu cred în ea !... pe mîntuirea ta... dar tu nu crezi în Dumnezeu !... pe sufletul tău... poate că n-ai aşa ceva ! Ce garanţie-mi poţi da despre credinţa ta ? Şi eu, totuşi, mă încred în tine, şi-mi pun în mîinile tale mai mult decît viaţa : dragostea, sau răzbunarea mea !

Uşorul zîmbet ce se ivi pe faţa veştedă a lui Corentin îi arătă domnişoarei de Verneuil primejdia pe care o evitase. Zbirul, ale cărui nări, în loc să se dilate, se contractară, luă mîna victimei sale, o sărută cu aerul celui mai adînc respect şi plecă făcînd un salut ce nu era lipsit de graţie.

La trei ore după această scenă, domnişoara de Verneuil, care se temea de întoarcerea lui Corentin, ieşi tainic pe poarta Saint-Léonard şi o apucă pe cărăruia de la Nid-aux-Crocs spre valea Nançonului. Se crezu scăpată cînd ajunse, nevăzută de nimeni, în dedalul de poteci ce duceau la cabana lui Galope-Chopine, către care coborî voioasă, mînată de speranţa că va găsi, în sfîrşit, fericirea, şi de dorinţa de a-l salva pe iubitul ei de la soarta ce-l ameninţa. În acest timp, Corentin era în căutarea comandantului. Izbuti cu greu să-l recunoască pe Hulot, cînd îl găsi într-o piaţetă, ocupat cu o seamă de pregătiri militare. Într-adevăr, bravul veteran făcuse un sacrificiu al cărui preţ nu va fi uşor de apreciat. Îşi tăiase mustăţile şi coada, iar pletele-i fuseseră supuse regulilor eclesiastice şi păreau încărcate cu un deget de pudră. Încălţat cu nişte bocanci mari ţintuiţi, schimbîndu-şi vechea-i uniformă albastră şi sabia pentru un cojoc de capră, înarmat cu o centură de pistoale şi cu o carabină grea, el trecea în revistă două sute de cetăţeni din Fougéres, ale căror costume ar fi putut să înşele chiar şi ochiul celui mai iscusit şuan. Tot spiritul războinic al oraşelului şi-ntregul

său caracter breton se manifestau în această scenă, care nu era nouă. Ici şi colo, cîteva mame şi cîteva surori aduceau fiilor sau fraţilor lor vreo ploscă de rachiu ori nişte pistoale uitate. Mai mulţi bătrîni se interesau de numărul şi de calitatea cartuşelor acestor gărzi naţionale deghizate în contra-şuani şi a căror veselie făcea să pară că era vorba mai degrabă de o partidă de vînătoare decît de o expediţie militară plină de primejdii. Pentru ei, ciocnirile cu şuanii, ciocniri în care bretonii de la oraş se luptau cu cei de prin sate, păreau a fi înlocuit turnirurile cavalereşti. Entuziasmul acela patriotic poate că izvora din cine ştie ce achiziţie de bunuri naţionale. Totuşi, realizările Revoluţiei, mai bine apreciate la oraş, spiritul de partid, o anume dragoste naţională faţă de război — contribuiau şi ele destul de mult la această înflăcărare. Hulot, încîntat, străbătea rîndurile, cerînd informaţii lui Gudin, asupra căruia îşi revărsa acum toate sentimentele de prietenie dăruite cîndva lui Merle şi lui Gérard. Un mare număr de locuitori priveau pregătirile făcute în vederea expediţiei, comparînd ţinuta gălăgioşilor lor compatrioţi cu cea a unui batalion din demi-brigada lui Hulot. Toţi albaştrii, nemişcaţi şi aliniaţi în tăcere, aşteptau, sub conducerea ofiţerilor, ordinele comandantului, pe care ochii fiecărui soldat îl urmăreau din grupă în grupă. Cînd ajunse lîngă bătrînul şef de demi-brigadă, Corentin nu se putu opri să nu zîmbească de schimbarea la faţă a lui Hulot. Părea un portret ce nu seamănă deloc cu originalul.

— Ce-i nou ? îl întrebă Corentin.

— Vino cu noi să tragi cîteva împuşcături, şi-ai să afli, îi răspunse comandantul.

— O, eu nu sînt din Fougères, îi răspunse Corentin.

— Se vede, se vede, cetăţene, îi zise Gudin.

Cîteva hohote de rîs ironice răsunară de prin toate grupurile dimprejur.

— Tu crezi, adăugă Corentin, că Franța nu poate fi slujită decît cu baionetele ?...

Pe urmă, întoarse spatele către cei care rîdeau și se adresă unei femei, ca să afle scopul și destinația expediției.

— Vai ! drăguțule, șuanii, au și intrat în Florigny ! Se zice că sînt peste trei mii și că vin să pună mîna pe Fougères.

— Florigny ! exclamă Corentin, îngălbenind. Întîlnirea nu-i acolo !... Ia spune-mi, reluă el, Florigny, e pe drumul spre Mayenne ?

— Nu-s două Florigny, îi răspunse femeia, arătîndu-i drumul ce ducea spre culmea Pelerinei.

— Plecați după marchizul de Montauran ? îl întrebă Corentin pe comandant.

— Cam așa ceva ! răspunse Hulot.

— Nu e la Florigny, zise Corentin. Trimite batalionul și garda națională spre Florigny, dar păstrează-ți alături cîțiva contra-șuani și așteaptă-mă.

— E prea șmecher ca să fie nebun, exclamă comandantul, cînd îl văzu pe Corentin îndreptîndu-se cu pași mari. Ăsta-i chiar regele spionilor !

Și Hulot dădu ordinul de plecare batalionului său. Soldații republicani porniră în marș, fără tobe și în tăcere, de-a lungul strîmtului foburg, către drumul spre Mayenne, trasînd o lungă linie albastră și roșie printre arbori și printre case ; gărzile naționale deghizate îi urmau ; Hulot rămase însă în mica piață, cu Gudin și cu încă vreo douăzeci dintre cei mai isteți tineri din oraș, așteptîndu-l pe Corentin, al cărui aer misterios îi stîrnise curiozitatea. Francine îi comunică ea însăși plecarea domnișoarei de Verneuil acestui perspicace spion, ale cărui bănuieli se schimbară într-o totală certitudine, și care porni numaidecît să culeagă informații despre o fugă, pe bună dreptate, suspectă. După ce află de la soldații de gardă din postul de la Saint-Léonard despre trecerea fru-

moasei necunoscute pe la Nid-aux-Crocs, Corentin alergă spre Promenadă şi ajunse acolo din nenorocire destul de la vreme pentru a mai putea zări pînă şi cele mai mici mişcări ale domnişoarei de Verneuil. Cu toate că-şi pusese o rochie şi o mantilă de culoare verde, spre a nu fi zărită prea uşor, fuga ei aproape nebunească, ce se putea urmări limpede printre acele *haie* desfrunzite şi albite de brumă, arăta locul către care i se îndreptau paşii.

— Ah ! exclamă el, trebuie să te duci la Florigny şi cobori în valea Gibarry-ului ! Sînt un dobitoc, m-a dus. Dar, răbdare, mă pricep să-mi aprind lampa şi ziua, la fel de bine ca şi noaptea.

Corentin, ghicind cam care era locul de întîlnire al celor doi îndrăgostiţi, ajunse în piaţă chiar în clipa cînd Hulot se pregătea să plece şi să-şi ajungă trupele din urmă.

— Stai, generale ! strigă el după comandant, care se întoarse.

Într-o clipă, Corentin îl informă pe militar despre evenimentele a căror urzeală, oricît de ascunsă, lăsa să se întrevadă cîteva fire ; Hulot, impresionat de perspicacitatea spionului, îi strînse aprig braţul :

— Mii de trăznete ! cetăţene, eşti formidabil ! Ai dreptate ! Briganzii efectuează colo jos un fals atac ! Cele două coloane mobile pe care le-am trimis să inspecteze împrejurimile, între drumul spre Antrain şi cel spre Vitré, nu s-au întors încă ; aşa că avem să găsim în cîmp ceva întăriri, care de bună seamă că n-au să ne fie de prisos, căci le Gars nu-i aşa de prost să-şi riste viaţa fără să aibă cu el sfintele-i cucuvăi. Gudin, spuse el tînărului fougerean, dă fuga şi spune-i căpitanului Lebrun să-i chelfănească, fără mine, la Florigny pe briganzi, şi-ntoarce-te cît ai clipi. Tu cunoşti potecile ; te-aştept ca să mergem la vînătoarea *fostului* ăstuia, şi să răzbunăm asasinatele de la Vivetière. Trăznetul lui Dumnezeu, ce

mai fuge ! reluă el, privind după Gudin, care dispăru ca prin farmec ; Gérard l-ar fi iubit pe flăcăul ăsta !

Cînd Gudin se întoarse, găsi mica trupă a lui Hulot sporită cu cîţiva soldaţi luaţi de pe la diferitele posturi de gardă din oraş. Comandantul îi spuse tînărului fougerean să-şi aleagă doisprezece dintre compatrioţii săi cei mai bine exersaţi în anevoioasa îndeletnicire de contra-şuani şi îi ordonă să plece cu ei prin poarta Saint-Léonard, în aşa fel încît să se înşiruie pe panta munţilor Saint-Sulpice dinspre valea cea largă a Couësnonului, unde se afla sălaşul lui Galope-Chopine ; după care, el însuşi trecu în fruntea restului trupei şi ieşi pe poarta Saint-Sulpice, îndreptîndu-se spre culmea muntelui, unde, după socotelile sale, trebuia să dea de oamenii lui Beau-Pied, pe care avea de gînd să-i folosească pentru a stabili un cordon de santinele menit să apere stîncile dintre foburgul Saint-Sulpice şi Nid-aux-Crocs. Corentin, sigur acum că soarta şefului şuanilor a fost dată pe mîna celor mai înverşunaţi duşmani ai lui, alergă pe Promenadă, ca să poată privi mai bine ansamblul dispoziţiunilor militare ale lui Hulot. Nu peste mult, zări mica escuadă a lui Gudin strecurîndu-se prin valea Nançonului şi-apoi de-a lungul stîncilor de pe latura văii celei mari a Couësnonului, pe cînd Hulot, făcîndu-şi drum pe sub castelul din Fougères, suia prăpăstioasa potecă ce ducea spre vîrful muntelui Saint-Sulpice. Astfel, cele două trupe se desfăşurau pe două linii paralele. Toţi arborii şi toate tufişurile, fiind împodobite de brumă cu bogate arabescuri, aruncau peste cîmpie o strălucire albă ce permitea să se vadă clar, ca nişte linii sure, cele două trupe de ostaşi în mişcare. Ajuns pe platoul de stînci, Hulot scoase din trupa lui pe toţi soldaţii ce purtau uniformă, şi Corentin îi văzu cum, conform ordinelor priceputului comandant, stabileau o linie de santinele ce se deplasau, păstrînd între ele o anumită distanţă, în aşa fel încît cea din frunte trebuia să ţină legătura cu Gudin,

iar ultima cu Hulot, şi astfel nici un tufiş să nu scape de baionetele acestor trei linii mişcătoare ce aveau să-l hăituiască pe le Gars prin munţi şi prin văi.

— E şiret lupu-ăsta bătrîn de ghereţă ! exclamă Corentin, cînd pierdu din ochi şi ultimele vîrfuri de puşcă ce străluciseră printre spinării ; le Gars e lichidat. Dacă Marie l-ar fi dat pe mîna mea pe blestematul ăsta de marchiz, am fi fost, ea şi cu mine, legaţi prin cea mai puternică dintre legături : o ticăloşie... Şi totuşi, Marie tot a mea va fi !...

XXV

Cei doisprezece tineri din Fougères, conduşi de sublocotenentul Gudin, atinseră în curînd versantul pe care-l formează stîncile muntelui Saint-Sulpice, coborînd în mici coline spre valea Gibarry. Gudin părăsi drumul, sări sprinten peste *échalier*-ul celui dintîi dîmb de grozamă ce-l întîlni, şi fu urmat de şase dintre compatrioţii săi ; ceilalţi şase se îndreptară, după ordinele lui, spre cîmpurile din dreapta, pentru a cerceta locurile de pe fiecare parte a drumului. Gudin se avîntă fulgerător spre un măr ce se afla în mijlocul grozamelor. La zgomotul făcut de paşii celor şase contra-şuani pe care-i conducea prin acea pădurice, încercînd să nu lovească tufele brumate, vreo şapteopt oameni, în frunte cu Beau-Pied, se ascunseseră pe după castanii de care era plin gardul dimprejurul acelei livezi. Cu toată alba strălucire ce lumina cîmpul şi în ciuda vederii lor experimentate, fougerenii nu-i văzură de la început pe contra-şuanii ce-şi făcuseră metereze din tulpinele copacilor.

— Sst ! iată-i, spuse Beau-Pied, care înalță cel dintîi capul. Briganzii ne-au luat-o înainte, dar, de vreme ce-i avem în cătarea puștilor, n-au cum să ne scape, sau, pe legea mea ! nu sîntem buni nici măcar de soldați ai papei !

Totuși, ochii pătrunzători ai lui Gudin descoperiră pînă la urmă cîteva țevi de pușcă îndreptate spre mica lui escuadă. În acea clipă, ca o cruntă batjocură, opt voci groase strigară : „Stai !“ și opt bubuituri de pușcă răsunară numaidecît. Gloanțele șuierară împrejurul contra-șuanilor. Unul dintre ei fu lovit în braț, un altul se prăbuși. Cei cinci fougereni rămași neatinși ripostară printr-o salvă, răspunzînd : „Prieteni !“ și se repeziră asupra presupușilor lor dușmani, să-i împuște mai înainte ca ei să fi apucat să-și încarce armele.

— Nu știam că o să ne vorbim așa de iute ! exclamă tînărul sublocotenent, recunoscînd uniformele și vechile pălării ale demi-brigăzii sale. Ne-am repezit ca niște adevărați bretoni și ne-am luat la bătaie înainte de a fi schimbat o vorbă.

Cei opt soldați rămaseră năuci cînd îl recunoscură pe Gudin.

— Fir-ar să fie, cetățene ofițer, cine naiba nu v-ar lua drept niște briganzi, îmbrăcați cum sînteți în cojoacele alea ! exclamă Beau-Pied mohorît.

— Ce nenorocire ! Și nici unul dintre noi nu e vinovat, — nu v-a vestit nimeni de ieșirea contra-șuanilor noștri. Dar ce-i nou ? îl întrebă Gudin.

— Cetățene ofițer, sîntem pe urmele unei duzini de șuani care se distrează să ne tăbîrcească. Alergăm ca niște șobolani otrăviți ; dar, tot sărind peste gardurile și peste dîmburile astea, arză-le-ar trăznetul ! compasurile ni s-au cam înmuiat și ne-am așezat oleacă. Socotesc că briganzii trebuie să fie acum prin preajma bordeiului ăla la care vedeți hornul fumegînd.

— Bun ! zise Gudin. Voi, se adresă el celor opt soldaţi şi lui Beau-Pied, repliaţi-vă spre stîncile Saint-Sulpice, strecurîndu-vă printre *haie,* pînă la linia de sentinele pe care a stabilit-o comandantul acolo. Nu puteţi să rămîneţi cu noi, pentru că sînteţi în uniformă. Mii de cartuşe ! trebuie să le venim de hac javrelor ălora, lui le Gars şi alor lui ! Camarazii au să vă spună mai multe decît vă spusei eu. Strecuraţi-vă prin dreapta şi-aveţi grijă să nu le distribuiţi niscaiva împuşcături celor şase cojoace de capră ale noastre de care s-ar putea să daţi în drum. O să-i recunoaşteţi pe contra-şuanii noştri după basmalele pe care le poartă înfăşurate la gît, dar fără nod.

Gudin îi lăsă pe cei doi răniţi ai lui sub măr şi se îndreptă spre casa lui Galope-Chopine, pe care Beau-Pied i-o arătase şi al cărei horn fumegînd îi sluji de busolă. În vreme ce tînărul ofiţer dibuise urma şuanilor printr-o întîmplare destul de obişnuită în acest război, întîmplare însă ce-ar fi putut să devină şi mai catastrofală, micul detaşament comandat de Hulot parvenise, pe linia de operaţii, la un punct paralel cu cel la care ajunsese Gudin. Bătrînul militar, în fruntea contra-şuanilor săi, se strecura în tăcere de-a lungul dîmburilor, cu toată ardoarea unui flăcău, sărea gardurile încă destul de sprinten, aruncînd priviri crunte peste toate colinele şi ciulind urechile, ca un vînător, la cel mai mic zgomot. În cea de a treia ogradă în care intră, zări o femeie de vreo treizeci de ani, ce săpa aplecată pe săpăligă, muncind de zor, pe cînd un băieţel de vreo şapte-opt ani, ajutîndu-se cu un cosor, scutura promoroaca de pe nişte crengi ce lăstăriseră ici şi colo, le tăia şi le aşeza grămadă. La zgomotul greu pe care-l făcu Hulot cînd sări peste *haie,* micuţul gars şi mama lui ridicară capul. Nu e de mirare că Hulot o socoti pe femeie drept o băbuţă. Riduri pretimpurii brăzdau fruntea şi pielea de pe gîtul bretonei, care era atît de grosolan îmbrăcată cu un cojoc de capră ferfeniţit încît, de n-ar fi purtat o fustă de pînză galbenă

şi murdară, semn deosebitor pentru sexul ei, Hulot n-ar fi ştiut ce sex va fi avînd ţăranca, pentru că lungile coade ale părului ei negru erau ascunse sub o bonetă de lînă roşie. Micului gars i se vedeau ciolanele de sub zdrenţele care îl acopereau.

— Hei, bătrîno ! îi strigă Hulot încet femeii, apropiindu-se de ea, unde-i le Gars ?

În acea clipă, cei douăzeci de contra-şuani ce-l urmau pe Hulot săriră şi ei peste gardul împrejmuitor în ogradă.

— Păi ca s-ajungeţi la Gars, trebuie să vă întoarceţi pe unde aţi venit, răspunse femeia, după ce aruncă o privire bănuitoare asupra trupei.

— Eu nu te-ntreb de drumul spre mahalaua Gars din Fougères, şandrama bătrînă ! se răsti brutal Hulot. Pe sfînta Anne din Auray ! Nu l-ai văzut pe le Gars ?

— Nu ştiu ce vreţi să spuneţi, răspunse femeia, aplecîndu-se să-şi reia munca.

— Garsă blestemată, vrei să pună mîna pe noi albaştrii care ne urmăresc ? exclamă Hulot.

La aceste cuvinte, femeia ridică iarăşi capul şi aruncă o nouă privire îndoielnică spre contra-şuani ; apoi le răspunse :

— Cum să fie albaştrii pe urmele voastre, cînd adineaori am văzut vreo şapte sau opt trecînd spre Fougères pe drumul din vale ?...

— Nu vă vine să spuneţi că asta parcă vrea să ne muşte cu nasul ? se minună Hulot. Na, priveşte, capră bătrînă !

Şi comandantul îi arătă cu degetul, la vreo cincizeci de paşi în urmă, cîteva sentinele de-ale lui, uşor de recunoscut după pălării, după uniforme şi după puşti.

— Vrei să fie omorîţi oamenii trimişi de Marche-à-Terre în ajutorul lui le Gars, pe care vor să-l prindă fougerenii ? reluă el mînios.

— Oh, iertaţi-mă ! răspunse femeia ; da-i tare lesne să fii înşelat ! Din ce parohie sînteţi ? întrebă ea.

— Din Saint-Georges, strigară cîțiva fougereni în limba bretonă, și murim de foame.

— Aha, răspunse femeia, atunci, ia uite colo fumul ăla ; acolo-i casa mea. Luați-o pe potecile din dreapta, pe sub pădure, și-o s-ajungeți peste culme. Pe drum poate că dați și de bărbatu-meu, Galope-Chopine, care stă la pîndă ca să-l vestească pe le Gars, că doar știți că le Gars vine la noi, astăzi, adăugă ea cu mîndrie.

— Mulțumesc, bătrînico, răspunse Hulot. Înainte, copii ! Trăznetul lui Dumnezeu ! adăugă el către ai săi ; am pus mîna pe el !

La aceste cuvinte, detașamentul porni în pas alergător după comandantul care o luă pe potecile recomandate. Auzind înjurătura atît de puțin catolică a așa-zisului șuan, nevasta lui Galope-Chopine îngălbeni. Privi apoi ghetele și cojoacele de capră ale tinerilor fougereni, se așeză jos pe pămînt, își strînse copilul în brațe și spuse :

— Sfînta fecioară din Auray și preafericitul sfînt Labre aibă milă de noi ! Nu cred că știa-s de-ai noștri, bocancii lor sînt fără cuie... Dă fuga pe drumul din vale și dă-i de veste lui taică-tău, trebuie să-și scape capul ! spuse ea băiețelului, care dispăru ca un căprior printre grozame și tufărișuri.

Domnișoara de Verneuil nu întîlnise, însă, în drumul ei, pe nimeni din cele două tabere ale albaștrilor și șuanilor, ce se urmăreau unii pe alții prin labirintul livezilor situate în jurul sălașului lui Galope-Chopine. Cînd zări o dîră de fum albăstrui ridicîndu-se din hornul pe jumătate în ruină al ogeacului acelei locuințe prăpădite, inima ei simți una dintre acele violente palpitații ale cărei bătăi precipitate și sonore pare că urcă valuri-valuri pînă în gît. Se opri, se sprijini cu mîna de o ramură de copac și privi îndelung acel fum care trebuia să servească de călăuză deopotrivă și prietenilor și dușmanilor tînărului șef. Niciodată nu mai simțise o emoție atît de copleșitoare.

— Ah, prea îl iubesc mult ! își zise ea, cu un fel de disperare ; astăzi, nu mai sînt stăpînă pe mine...

Străbătu dintr-o dată distanța ce-o despărțea de colibă și ajunse în curtea în care noroiul se întărise de frig. Dulăul se repezi, lătrînd, la ea ; dar, la un singur cuvînt rostit de Galope-Chopine, începu să dea din coadă și tăcu. Intrînd în colibă, domnișoara de Verneuil aruncă împrejur una dintre acele priviri ce cuprind totul. Marchizul nu era acolo. Marie respiră mai liniștită. Băgă de seamă, cu mulțumire, că șuanul se străduise să facă oarecare curățenie prin murdara și singura odaie a cocioabei lui. Galope-Chopine își luă canardiera, salută în tăcere pe musafira lui și ieși împreună cu cîinele ; Marie îl urmă pînă în prag și îl văzu afundîndu-se pe poteca ce pornea din dreapta cabanei sale, dincolo de un trunchi de arbore gros și putrezit, ce forma acolo un *échalier* aproape ruinat. De acolo, domnișoara de Verneuil putu să zărească o mulțime de livezi ale căror *échalier*-e prezentau ochiului un fel de înșiruire de porți, căci goliciunea copacilor și a gardurilor permiteau să se vadă limpede chiar și cele mai mici amănunte ale peisajului. Cînd marea pălărie a lui Galope-Chopine dispăru cu totul, domnișoara de Verneuil se întoarse spre stînga pentru a vedea biserica din Fougères ; dar hangarul i-o ascundea în întregime. Își aruncă atunci privirile spre valea Couësnonului, ce i se înfățișă ca o uriașă pînză de muselină față de albeața căreia cerul sur și încărcat de nori părea și mai mohorît. Era una dintre acele zile cînd natura pare mută și cînd orice zgomot se stinge în văzduh. Astfel, cu toate că albaștrii și contra-șuanii străbăteau cîmpia desfășurați pe trei linii ce alcătuiau un triunghi care se strîngea pe măsură ce se apropiau de cocioabă, tăcerea era atît de adîncă, încît domnișoara de Verneuil se simți înfiorată de împrejurimile acelea, care adăugau la spaimele sale un fel de tristețe fizică. Nenorocirea plutea în văzduh. În sfîrșit, în dreptul unde șirul de *échalier*-e se

termina la o mică perdea de copaci, Marie văzu un tînăr sărind ca o veveriță peste stoboare și alergînd cu o rapiditate uluitoare.

— E el, își zise ea.

Îmbrăcat simplu ca un șuan, le Gars își purta în spate flinta cea scurtă așezată de-a curmezișul peste cojocul de capră și, de n-ar fi fost grația din mișcările lui, ar fi fost de nerecunoscut. Domnișoara de Verneuil se retrase grabnic în cocioabă, supunîndu-se uneia dintre acele îndemnuri instinctive, tot atît de puțin explicabile ca și frica ; dar în clipa următoare, tînărul șef se afla la doi pași de ea, în fața vetrei, în care ardea un foc viu și strălucitor. Amîndoi rămaseră fără grai, neîndrăznind să se privească ori să facă vreo mișcare. O aceeași speranță le unea gîndurile, o aceeași îndoială le separa, erau sfială și voluptate totodată.

— Domnule, spuse domnișoara de Verneuil în sfîrșit, cu vocea emoționată, numai teama pentru siguranța ta m-a adus aici.

— Siguranța mea ? întrebă el cu amărăciune.

— Da, răspunse ea ; atîta timp cît voi rămîne în Fougères, viața ta este în primejdie, și te iubesc prea mult pentru a nu pleca chiar astă-seară ; așadar, să nu mă mai cauți.

— Să pleci, înger scump ?... Te voi urma.

— Vrei să mă urmezi ! Te-ai gîndit la asta ?... Și albaștrii ?

— Eh, scumpa mea Marie, ce-are a face albaștrii cu dragostea noastră ?

— Dar mi se pare greu să rămîi în Franța, lîngă mine, și mai greu să pleci cu mine.

— Există vreun lucru imposibil pentru cel ce iubește cu adevărat ?

— Ah, așa-i ! eu cred că totul e posibil... Oare n-am avut eu curajul să renunț la tine, pentru tine !

— Cum ? te-ai dat unei ființe oribile, pe care n-o iubeai, și nu vrei să-i dărui fericirea unui om care te adoră, căruia i-ai însenina viața, și care jură să nu fie decît al tău ?... Spune-mi, Marie, mă iubești ?

— Da, spuse ea.

— Ei bine, fii a mea.

— Ai uitat oare că eu mi-am reluat infamul rol de curtezană și că tu ești cel care trebuie să fie al meu ? Dacă vreau să dispar din viața ta, o fac pentru ca să nu las să cadă asupra ta disprețul pe care l-aș putea atrage eu ; de n-ar fi această teamă, poate că...

— Dar de vreme ce eu nu mă tem de nimic ?

— Și cine-mi poate da certitudinea ? Sînt cu totul neîncrezătoare. În situația mea, cine n-ar fi ?... Dacă dragostea pe care o inspirăm nu ține, atunci cel puțin să fie completă și să ne facă să suportăm cu bucurie răutatea lumii. Tu ce-ai făcut pentru mine ?... Mă dorești. Crezi, cumva, că prin asta te-ai ridicat deasupra celor care m-au cunoscut pînă acum ? Dar ți-ai risca vreodată, pentru o oră de plăcere, șuanii tăi, fără să-ți mai pese de ei, așa cum am făcut eu cu albaștrii asasinați, atunci cînd pentru mine totul a fost pierdut ? Și dacă ți-aș cere să renunți la idelle tale, la toate visele, la regele tău, care mă înfurie și care poate-și bate joc de tine, în timp ce tu ți-ai da viața pentru el, pe cînd eu sînt gata să mor pentru tine cu o bucurie sfîntă ? Și, în sfîrșit, ce-ar fi dacă aș vrea să trimiți o declarație de supunere primului-consul, ca să poți merge cu mine la Paris ?... Dacă aș pretinde să plecăm în America și să trăim departe de o lume în care totu-i vanitate, spre a ști dacă mă iubești pentru mine însămi, așa cum te iubesc eu acum ? Ca să spun totul într-un cuvînt, dacă aș vrea, în loc să mă ridic eu pînă la tine, să cobori tu pînă la mine, ce-ai face ?

— Taci, Marie, nu te mai calomnia. Biată copilă, te-am înțeles. Da ! Dacă ceea ce a fost prima mea dorință a devenit pasiune, acum pasiunea mea este dragoste.

Scump suflet al sufletului meu, știu, ești tot atît de nobilă ca și numele tău, tot atît de mare pe cît ești de frumoasă ; iar eu însumi sînt destul de nobil și mă simt destul de mare pentru a te impune lumii. Se datorește, oare, aceasta faptului că presimt în tine voluptăți nemaipomenite și nesfîrșite ? Sau sper să găsesc în sufletul tău acele însușiri alese ce ne fac să iubim pururea aceeași femeie ? Nu știu, dar dragostea mea e fără margini și-mi pare că nu mai pot să mă lipsesc de tine. Da, mi-ar fi silă să mai trăiesc, dacă nu ai fi totdeauna lîngă mine...

— Cum lîngă tine ?

— O, Marie, oare de ce nu vrei să-l înțelegi pe Alphonse al tău ?

— Ah ! crezi că mă simt grozav de măgulită că-mi oferi numele și mîna ta ? spuse ea, cu o nepăsare aparentă, dar privindu-l țintă pe marchiz, spre a-i surprinde chiar și cele mai ascunse gînduri. Și de unde știi că ai să mă mai iubești și peste șase luni, și-atunci ce se va alege de mine ?... Nu, nu, doar o amantă poate fi sigură de sentimentele ce i le declară un bărbat ; căci datoria, legile, societatea, interesele copiilor numai atunci nu vin ca niște jalnice adausuri și, dacă puterea acelei femei este durabilă, ea găsește în iubire mulțumirea și fericirea cu ajutorul cărora pot fi acceptate chiar și cele mai mari suferințe din lume. Să-ți fiu soție și să am șansa de a-ți deveni povară într-o zi ?... Unei asemenea temeri eu îi prefer o dragoste trecătoare, dar adevărată, chiar dacă sfîrșitul ei ar însemna moartea sau prăbușirea. Da, aș putea, mai bine decît oricare alta, să fiu o mamă vrednică și o soție credincioasă ; dar pentru a întreține asemenea sentimente în sufletul unei femei, un bărbat nu trebuie să se căsătorească cu ea sub impulsul unei pasiuni. Dealtminteri, știu oare eu însămi dacă mîine te voi mai iubi ? Nu, nu vreau să fiu nenorocirea ta, părăsesc Bretania, spuse ea văzînd o șovăială în privirea lui, mă întorc la Paris și acolo nu vei veni să mă cauți...

— Ei bine, dacă poimîine în zori ai să vezi înălțîndu-se fumul pe culmile de la Saint-Sulpice, însemnează că seara voi fi cu tine, amant, soț... ce vei vrea tu să fiu. Voi accepta orice !

— Dar, Alphonse, mă iubești tu oare îndeajuns, spuse ea amețită, ca să-ți riști astfel viața înainte de a mi-o dărui ?

Marchizul nu răspunse, o privi doar, iar ea lăsă ochii în jos ; el însă citi pe obrazul înflăcărat al iubitei sale o pasiune tot atît de nebună ca și a lui, și-atunci îi întinse brațele. Un fel de beție o cuprinse pe Marie, care se lăsă să cadă moale la pieptul marchizului, hotărîtă să i se dăruiască, pentru a-și face din acea dăruire cea mai mare fericire, riscîndu-și întregul viitor, care ar fi fost mult mai sigur dacă scăpa biruitoare din această ultimă încercare. Dar abia își sprijinise capul pe umărul iubitului său, cînd un zgomot ușor se auzi afară. Marie se smulse din brațele lui ca trezită dintr-un vis și se repezi afară din cocioabă. Pútu astfel să-și recapete întrucîtva sîngele rece și să cugete la situația ei.

— M-ar fi avut și și-ar fi rîs de mine, poate, își zise ea. Ah ! dacă aș putea să-l cred, l-aș omorî. Ah ! totuși, nu încă, reluă ea, zărindu-l pe Beau-Pied, căruia îi făcu un semn pe care soldatul îl înțelese pe deplin.

Istețul flăcău făcu stînga-mprejur, prefăcîndu-se a nu fi văzut nimic. Domnișoara de Verneuil se întoarse numaidecît în odaie și, prin felul în care își apăsă buzele cu degetul arătător al mîinii drepte, îl făcu pe tînărul șef să păstreze tăcerea.

— Au sosit, spuse ea îngrozită, cu o voce stinsă.

— Cine ?

— Albaștrii.

— Ah ! voi muri fără să fi avut... ?

— Ba vei avea...

El o strînse la piept, ea sta rece și fără apărare ; marchizul îi culese de pe buze un sărut plin de spaimă și de

plăcere, căci putea fi și cel dintîi și cel din urmă totodată. După care amîndoi se apropiară de usciorul ușii, strecurîndu-și capetele în așa fel încît să poată cerceta totul fără a fi văzuți. Marchizul îl zări pe Gudin în fruntea unei duzini de oameni, de-a lungul văii Couësnonului. Își întoarse apoi privirile către *échalier*-ul gospodăriei lui Galope-Chopine ; acolo, vînjosul trunchi putred de copac era păzit de șapte soldați. Atunci se sui pe butoiul de cidru și sparse acoperișul de șindrilă, cu gîndul să sară pe cleanțul de stîncă de lîngă casă ; își trase însă repede capul din despicătura pe care-o făcuse : Hulot sta pe creastă și-i tăia drumul către Fougères. În acea clipă, marchizul o privi pe iubita lui, care scoase un țipăt de disperare : auzise tropăitul celor trei detașamente strînse împrejurul casei.

— Ieși tu întîi, îi spuse el, ca să-mi servești de acoperire.

Auzind acest cuvînt, sublim pentru ea, Marie se așeză fericită în fața ușii, pe cînd marchizul își încărca pușca. După ce măsură distanța dintre ușa colibei și trunchiul de copac de la începutul potecii, le Gars se aruncă în fața celor șapte albaștri, slobozi în ei o ploaie de alice și își tăie trecere printre ei. Cele trei grupe de ostași se înghesuiră împrejurul pîrleazului peste care șeful sărise și-l văzură pe marchiz alergînd peste cîmp cu o iuțeală de necrezut.

— Foc, foc, o mie de mii de draci ! Nu sînteți francezi ! Foc odată, afurisiților ! strigă Hulot cu glas tunător.

În clipa cînd Hulot răcnea aceste cuvinte de pe vîrful stîncii, oamenii săi și cei ai lui Gudin își descărcară cu toții armele, din fericire însă greșit îndreptate. Marchizul ajunsese la *échalier*-ul de la capătul celei dintîi livezi, cînd, în clipa în care sărea în cea de a doua, era gata să fie prins de Gudin, care se repezise cu îndîrjire după el. Auzindu-l pe vajnicu-i adversar la cîțiva stînjeni în urma lui, le Gars își dublă viteza. Cu toate acestea, Gudin și

marchizul ajunseră aproape în aceeași clipă la pîrleaz; Montauran însă își aruncă atît de îndemînatic pușca în capul lui Gudin, încît i-l sparse, și flăcăul nu mai putu să fugă așa de repede. E imposibil de zugrăvit spaima domnișoarei de Verneuil, ca și emoția arătată față de acest spectacol de către Hulot și trupa lui. Cu toții repetau în tăcere, fără să vrea, gesturile celor doi alergători. Le Gars și Gudin ajunseră în același timp la perdeaua albă alcătuită de tufărișurile pline de promoroacă; dar ofițerul sări fulgerător la pămînt și se ascunse în spatele unui măr. Vreo douăzeci de șuani, care nu trăseseră de teamă să nu-și împuște șeful, se iviră și ciuruiră arborele cu alicele. Toată mica trupă a lui Hulot se repezi în pas alergător să-l salveze pe Gudin, care, neavînd armă, se întorcea strecurîndu-se de la un măr la altul, pîndind, pentru a fugi, clipa în care vînătorii regelui își reîncărcau armele. Fuga lui nu dură mult. Contra-șuanii amestecați printre albaștri, cu Hulot în fruntea lor, se apropiară ca să-l susțină pe tînărul ofițer în locul unde marchizul zvîrlise arma. În acea clipă, Gudin își zări adversarul, epuizat cu totul, așezat pe o creangă din tufiș; își lasă camarazii să se împuște cu șuanii pitiți pe după un dîmb acoperit cu tufărișuri dintr-o latură a livezii, se repezi în desiș și se îndreptă către marchiz cu sprintenceala unei sălbăticiuni. Văzîndu-i manevra, vînătorii regelui scoaseră țipete înfricoșătoare pentru a-l avertiza pe șef, apoi, după ce trăseră în contra-șuani cu o bucurie de braconieri, încercară să le țină piept; aceștia însă se cățărară curajos peste dîmbul ce le slujea de metereze dușmanilor lor și își luară o sîngeroasă revanșă. Șuanii atunci se retraseră pe drumul de pe lîngă livada înlăuntrul căreia avea loc această scenă și se instalară pe înălțimile pe care Hulot săvîrșise greșeala să le părăsească. Înainte ca albaștrii să aibă timp să se recunoască între ei, șuanii își și făcuseră adăposturi în dosul colțurilor de pe culmile acelor stînci, de unde puteau să tragă fără nici o primej-

die în oamenii lui Hulot, dacă aceştia ar fi dat semne că vor să vină să-i înfrunte acolo. În vreme ce Hulot, urmat de cîţiva soldaţi, se apropia încet de micuţa crivină căutîndu-l pe Gudin, fougerenii rămaseră să-i despoaie pe şuanii morţi şi să-i lichideze pe cei încă vii. În acest război înfricoşător, cele două tabere nu făceau prizonieri. Marchizul fiind salvat, şuanii şi albaştrii recunoscură reciproc tăria poziţiilor lor şi inutilitatea unei noi lupte, aşa încît fiecare nu se mai gîndi decît cum să se retragă.

— Dacă-l pierd pe tînărul acesta, exclamă Hulot cercetînd cu atenţie păduricea, n-am să-mi mai fac niciodată prieteni !

— Ah ! ah ! zise unul dintre tinerii din Fougères, ocupat cu despuiatul morţilor, ia uite o pasăre cu penele galbene...

Şi le arătă compatrioţilor săi o pungă plină cu piese de aur, pe care-o găsise în buzunarul unui om grăsan, îmbrăcat în negru.

— Dă' asta ce-o mai fi ? zise un altul, trăgînd un breviar din redingota răposatului. E pîine sfinţită, ăsta-i un preot ! exclamă el, aruncînd breviarul la pămînt.

— Cu banditul ăsta dăm faliment ! zise al treilea, negăsind decît doi scuzi de cîte şase franci în buzunarele şuanului pe care-l dezbrăca.

— Da, dar are o pereche de bocanci faini, răspunse un soldat care se îndatoră să i le ia.

— Ai să-i capeţi, dacă au să cadă în prada ta, îi răspunse unul dintre fougereni, smulgîndu-i din picioarele mortului şi aruncîndu-i în grămada de efecte care crescuse binişor.

Un al patrulea contra-şuan strîngea banii pe care avea să-i împartă după ce toţi soldaţii din expediţie se vor fi adunat. Cînd Hulot sosi împreună cu tînărul ofiţer, a cărui ultimă încercare de a-l prinde pe le Gars fusese tot

atît de primejdioasă pe cît de inutilă, găsi vreo douăzeci de soldaţi de-ai săi şi vreo treizeci de contra-şuani stînd în faţa a unsprezece duşmani morţi, ale căror trupuri şi fuseseră aruncate într-un şanţ de sub dîmbul acoperit de tufărişuri.

— Soldaţi, strigă Hulot cu o voce aspră, vă interzic să primiţi zdrenţele astea. În rînduri, alinierea, gata !

— Comandante, zise un soldat, arătîndu-şi lui Hulot bocancii de sub botul cărora cele cinci degete ale picioarelor sale se iveau goale, în ce priveşte banii, fie ; dar încălţările alea, adăugă el, arătînd cu patul puştii perechea de bocanci ţintuiţi, încălţările alea, comandante, mi s-ar potrivi ca o mînuşă.

— Vrei să porţi în picioarele tale bocanci englezeşti, hai ? replică Hulot.

— Păi, zise respectuos unul dintre fougereni, noi, de cînd e război, ne-am împărţit întotdeauna prada...

— Pe voi, ăştilalţi, nu vă împiedic să faceţi cum v-aţi deprins, îi spuse dur Hulot, întrerupîndu-l.

— Ţine, Gudin, uite colea o pungă în care sînt cîţiva ludovici ; tu ai avut destule de pătimit, şeful tău n-are să se opună s-o iei, îi spuse ofiţerului unul dintre vechii lui camarazi.

Hulot îl privi pe Gudin şi-l văzu îngălbenind.

— Asta-i punga unchiului meu ! exclamă tînărul.

Sfîrşit cum era de oboseală, făcu cîţiva paşi spre mormanul de cadavre şi primul trup pe care-i căzură privirile fu chiar cel al unchiului său ; dar abia zări faţa rubicondă, brăzdată de dungi albăstrui, braţele răsfrînte şi rana făcută de împuşcătură, că scoase un geamăt înăbuşit şi exclamă :

— Să mergem, comandante !

Trupa albaştrilor porni la drum. Hulot îl sprijini pe tînărul său prieten, oferindu-i braţul.

— Trăznetul lui Dumnezeu ! nu-i nimic, îi spunea bătrînul soldat.

— E mort ! răspunse Gudin, mort ! Era singura mea rudă şi, chiar dacă mă blestema, mă iubea. Dacă regele s-ar fi întors, tot ţinutul ar fi cerut capul meu, dar bătrînul m-ar fi ascuns sub sutana lui."

— Mare prost e ! spuneau cei din garda naţională, care rămăseseră să-şi împartă prada ; bătrînul era bogat şi, de bună seamă, n-a avut vreme să facă un testament prin care să-l fi dezmoştenit.

Împărţeala fiind făcută, contra-şuanii porniră după micul batalion al albaştrilor şi îl urmară la distanţă.

XXVI

O spaimă cumplită se strecură, spre seară, în cocioaba lui Galope-Chopine, unde pînă atunci viaţa cursese atît de simplu şi de liniştit. Barbette şi micul ei gars, purtînd în spinare — ea greaua-i povară de crengi, el un polog de iarbă pentru vite — se întoarseră acasă la vremea cînd familia lua masa de seară. Intrînd în locuinţă, mama şi fiul îl căutară în zadar pe Galope-Chopine ; şi niciodată mizerabila încăpere nu li se mai păruse atît de mare, aşa era de goală. Vatra stinsă, întunericul, tăcerea, totul le prevestea numai nenorocire. Cînd se lăsă noaptea, Barbette se apucă să facă un foc strașnic şi aprinse două *oribus*, nume dat luminărilor de răşină în ţinutul cuprins de la ţărmurile armoricane pînă mai sus de Loara şi folosit şi dincolo de Amboise în cîmpiile vandome. Barbette făcea aceste lucruri cu încetineala de care sînt cuprinse toate acţiunile noastre atunci cînd le stăpîneşte un sentiment adînc ; ea tresărea la cel mai mic zgomot şi, înşelată adesea de şuierăturile vîntului, alerga la poarta mizerabi-

lei colibe, de unde se întorcea şi mai mohorîtă. Spălă apoi două ulcele, le umplu cu cidru şi le puse pe masa cea lungă de nuc. Îşi privi de cîteva ori copilul, care supraveghea coacerea turtiţelor de hrişcă, dar nu-i putu spune o vorbă. Ochii micuţului gars se opriră o clipă asupra celor două cuie în care tatăl său îşi atîrna canardiera, şi Barbette se înfioră văzînd, ca şi el, locul gol. Tăcerea nu era întreruptă decît de răsuflarea vacilor sau de picăturile de cidru ce cădeau regulat de la slăvina butoiului. Biata femeie oftă, în vreme ce turna în trei străchini de pămînt negru un fel de terci făcut din lapte amestecat cu azimă dumicată mărunt şi cu castane coapte.

— S-au bătut în livadă la Béraudière, zise micuţul gars.

— Du-te-atunci pînă acolo să vezi ce-o fi, răspunse mama.

Garsul plecă în fugă, zări la lumina lunii mormanul de cadavre, tatăl său nu se afla printre ele, şi se întoarse cu sufletul la gură, tare fericit : descoperise cîteva monede de o sută de scuzi, călcate în picioare de către învingători şi pierdute în noroi. O găsi pe maică-sa stînd pe un scăunaş şi torcînd nişte cînepă lîngă vatră. Copilul făcu un semn negativ către Barbette, care nu cuteza să creadă în vreun lucru bun ; apoi, cînd ceasul de la Saint-Léonard bătu de zece, micul gars se culcă, după ce îngăimase o rugăciune către sfînta Fecioară din Auray. Spre ziuă, Barbette, care nu aţipise o clipă, sconse un strigăt de bucurie cînd auzi de departe cunoscutul bocănit al vîrtoşilor bocanci ţintuiţi, şi Galope-Chopine îşi arătă în curînd faţa posomorîtă.

— Slavă sfîntului Labre, căruia i-am făgăduit că am să-i aprind o lumînare : le Gars a scăpat ! Să nu uiţi că acuma îi datorăm sfîntului trei lumînări.

După care, Galope-Chopine înhaţă o ulcică şi o dădu pe gît dintr-o dată, fără să răsufle. După ce nevastă-sa îi servi strachina cu terci şi îl despovără de canardieră, iar

el se așeză pe laviţa de nuc, şuanul spuse, întorcîndu-se spre vatra focului :

— Cum de-or fi nimerit aici albaştrii şi contra-şuanii? Se băteau la Florigny. Ce diavol a putut să le spună că le Gars era la noi ? Că nu ştiam de asta decît noi, el şi frumoasa lui garsă...

Femeia îngălbeni.

— Contra-şuanii m-au amăgit că erau *garsii* din Saint-Georges, răspunse ea tremurînd, şi eu le-am spus unde era le Gars.

Galope-Chopine îngălbeni la rîndu-i şi îşi împinse strachina pe marginea mesei.

— L-am trimis pe gars al nost' să-ţi spuie, adăugă Barbette speriată, da' nu te-a găsit.

Şuanul se ridică şi o izbi aşa de cumplit pe nevastă-sa încît femeia se prăbuşi peste pat pe jumătate moartă.

— Garsă afurisită, m-ai omorît ! spuse el.

Dar, cuprins de groază, o luă pe nevastă-sa în braţe :

— Barbette ! strigă el, Barbette !... Sfînta Fecioară ! avusei mîna prea grea !

— Socoţi, zise ea deschizînd ochii, că Marche-à-Terre o să afle ?

— Le Gars, răspunse şuanul, a spus să se cerceteze de unde a venit trădarea.

— I-a spus asta lui Marche-à-Tere ?

— Pille-Miche şi Marche-à-Terre erau la Florigny.

Barbette răsuflă mai uşurată.

— Dacă se âting de-un singur fir de păr de pe capul tău, spuse ea, am să-i ard de vii.

— Uf ! nu mai mi-e foame ! oftă cu jale Galope-Chopine.

Nevastă-sa îi puse dinainte o altă ulcică plină, el însă nici n-o luă în seamă. Două şiruri de lacrimi brăzdară atunci obrajii Barbettei şi scăldară ridurile de pe faţa ei veştejită.

— Ascultă, nevastă, mîine dimineaţă trebuie să strîngem nişte vreascuri, în *dereptul* lui Saint-Léonard, pe stîncile de la Saint-Suplice, şi să le dăm foc. Ăsta-i semnalul hotărît între le Gars şi rectorul cel bătrîn de la Saint-Georges, care are să vină să-i slujească o liturghie.

— Adică, vrea să se ducă la Fougères ?

— Păi da, se duce la frumoasa lui garsă. Am de alergat astăzi toată ziua din pricina asta ! Pare-mi că vrea să se însoare cu ea şi s-o ducă undeva, că mi-a zis să fac rost de nişte cai şi să-i ascund pe drumul dinspre Saint-Malo.

După care, Galope-Chopine, obosit, se culcă pentru cîteva ceasuri ; pe urmă, porni la drum. A doua zi dimineaţă, se întoarse acasă, după ce se achitase conştiincios de sarcinile pe care i le dăduse marchizul. Aflînd că Marche-à-Terre şi Pille-Miche nu se arătaseră, el risipi îngrijorările nevesti-si, care plecă aproape înseninată la stîncile Saint-Sulpice, unde pregătise din ajun, pe culmea dinspre Saint-Léonard, cîteva vreascuri acoperite de promoroacă. Îl ţinea de mînă pe micuţu-i gars, care ducea o cioată de sabot aprinsă. Nici nu dispăruseră bine fiu-său şi nevastă-su pe după peretele şurei, cînd Galope-Chopine şi auzi doi inşi sărind peste gardul dinspre cărare şi zări cu greu, ca printr-o ceaţă deasă, nişte forme ghemuite ce se strecurau asemenea unor umbre abia vizibile.

— Ăştia-s Pille-Miche şi Marche-à-Terre ! gîndi el.

Şi se cutremură. Cei doi şuani îşi arătară în curte întunecatele feţe care, sub marile pălării învechite, semănau întocmai cu acele chipuri cu care gravorii împodobesc unele peisaje.

— Bună ziua, Galope-Chopine, zise Marche-à-Terre grav.

— Bună ziua, domnule Marche-à-Terre, răspunse umil soţul Barbettei. Nu vreţi să intraţi şi să goliţi cîteva ulcele ? Am ceva pită rece şi unt proaspăt bătut.

— Asta nu-i de lepădat, vericule, zise Pille-Miche.

Cei doi șuani intrară. Începutul acesta n-avea nimic înfricoșător pentru Galope-Chopine, care se grăbi să scoată rachiu din butoi și să umplă trei ulcele, în vreme ce Marche-à-Terre și Pille-Miche, așezați fiecare la cîte-un capăt al mesei lungi, pe laviţele lustruite, își tăiau azimele și le ungeau cu un unt gras și gălbui ce lăsa să țîșnească, sub apăsarea cuțitului, bășicuțe de lapte. Galope-Chopine puse bardacele pline cu cidru și garnisite cu spumă dinaintea oaspeților, și cei trei șuani începură să mănînce ; din vreme în vreme însă, stăpînul casei arunca o privire piezișă spre Marche-à-Terre care se zorea să-și stîmpere setea.

— Ia dă-mi *chinchoire*-a aia, zise Marche-à-Terre lui Pille-Miche.

Și după ce scuturâ vîrtos cîteva *chinchées* în scobitura mîinii, bretonul trase pe nas praful de tutun, ca un ins ce se pregătea să treacă la o treabă serioasă.

— S-a făcut frig, zise Pille-Miche, ridicîndu-se și ducîndu-se să închidă partea de sus a ușii.

Lumina zilei, mohorîtă de ceață, nu mai pătrunse în odaie decît prin ferăstruică, abia mai luminînd masa și cele două laviţe ; doar focul își răspîndea împrejur luminile roșietice. În acea clipă, Galope-Chopine tocmai umpluse pentru a doua oară ulcelele oaspeților săi și le punea în fața lor ; ei însă refuzară să mai bea, își aruncară largile pălării și luară deodată un aer solemn. Gesturile lor și privirea pe care o schimbară între ei îl făcură să tremure pe Galope-Chopine, căruia i se păru că zărește sînge sub bonetele de lînă roșie ce le purtau pe cap.

— Ia adu-ne satîrul încoace, zise Marche-à-Terre.

— Păi ce vreți să faceți cu el, domnule Marche-à-Terre ?

— Haide, vere, că știi și tu destul de bine, zise Pille-Miche strîngîndu-și cu grijă *chinchoire*-a pe care i-o înapoia Marche-à-Terre ; ai fost condamnat.

Cei doi șuani se ridicară deodată, apucînd carabinele.

— Domnule Marche-à-Terre, eu n-am spus *ni'c* despre le Gars...

— Ţi-am spus să te duci să aduci satîrul, răspunse şuanul.

Nenorocitul de Galope-Chopine zgîlţîi de lemnul grosolan al patului fiului său şi trei piese de o sută de scuzi se rostogoliră pe podea ; Pille-Miche le ridică.

— He ! He ! albaştrii ţi-au dat bani de-ăi noi ! se minună Marche-à-Terre.

— Jur pe chipul de-aici al sfîntului Labre, răspunse Galope-Chopine, eu n-am spus *ni'c*. Barbette i-a luat pe contra-şuani drept gărsii din Saint-Georges, asta-i tot.

— De ce vorbeşti de afaceri nevestii-ti ? răspunse brutal Marche-à-Terre.

— Şi-apoi, vericule, noi nu te-ntrebăm de pricini, ci de satîr. Ai fost condamnat.

La un semn al camaradului său, Pille-Miche îl ajută să-şi înhaţe victima. Cînd se văzu în mîinile celor doi şuani, Galope-Chopine îşi pierdu toată puterea, căzu în genunchi şi ridică spre călăii lui mîinile deznădăjduite :

— Bunii mei prieteni, vărucule, ce vreţi s-ajungă micuţul meu gars ?

— Am eu grijă de el, zise Marche-à-Terre.

— Fraţilor, reluă Galope-Chopine, alb ca varul, nu sînt pregătit să mor. Vreţi să mă lăsaţi să plec nespovedit ? Aveţi dreptul să-mi luaţi viaţa, dar nu să mă faceţi să pierd şi fericirea cea de veci.

— Asta-i drept, zise Marche-à-Terre, privindu-l pe Pille-Miche.

Cei doi şuani rămaseră o clipă în cea mai mare încurcătură, nefiind în stare să rezolve acest caz de conştiinţă. Galope-Chopine asculta şi cel mai mic zgomot pricinuit de vînt, ca şi cum ar mai fi nutrit vreo speranţă. Clipocitul picăturii de cidru, ce cădea la intervale regulate pe lîngă cană, îl făcu să arunce o privire maşinală spre bu-

toi şi să ofteze cu tristeţe. Deodată, Pille-Miche îl luă pe cel condamnat de braţ, îl duse într-un colţ şi-i spuse :

— Spovedeşte-te faţă de mine de toate păcatele, iar eu am să le spun mai departe unui preot al dreptei Biserici, care are să-mi dea iertarea ; şi, dacă au să fie de împlinit niscaiva canoane, am să le fac eu pentru tine.

Galope-Chopine căpătă oarecare răgaz prin felul în care îşi povesti păcatele ; dar, în ciuda marelui lor număr şi a împrejurărilor în care săvîrşise nelegiuirile, el ajunse pînă la urmă la capătul lungului lor şir.

— Vai ! zise el încheind, pe deasupra, vărucule, de vreme ce-ţi spun toate ca unui duhovnic, îţi jur pe sfîntul nume al lui Dumnezeu, că n-am să-mi bag nici o altă vină, fără de-aceea că, din cînd în cînd, mi-am cam uns pita cu unt, şi mărturisesc pe sfîntul Labre, de colea de deasupra vetrei, că eu n-am vorbit *ni'c* despre le Gars. Nu, măi, fraţilor, n-am trădat *ni'c*.

— Bine, vere, hai, ridică-te ; o să ai timp să aranjezi toate astea cu bunul Dumnezeu.

— Dar lasă-mă să-i spun măcar o ţîră de bun-rămas Barbe...

— Haide, hai, răspunse Marche-à-Terre, dacă vrei să nu fii mai scîrbos decît se cade, poartă-te ca un breton şi sfîrşeşte curat.

Cei doi şuani îl înhăţară iarăşi pe Galope-Chopine, îl culcară pe laviţă, unde el nu dădu alte semne de opunere în afară de acele mişcări convulsive produse de instinctul de animal ; la sfîrşit, scoase cîteva răgete înfundate, care încetară îndată ce se auzi izbitura grea a satîrului. Capul fu retezat dintr-o singură lovitură. Marche-à-Terre apucă acest cap de un smoc de păr, ieşi din colibă, căută şi găsi în grosolanul toc al uşii un piron împrejurul căruia răsuci tufa aceea de păr şi lăsă să spînzure acolo capul sîngerînd, căruia nici măcar nu-i închise ochii. Cei doi şuani îşi spălară mîinile, fără nici o grabă, într-o strachină mare, plină cu apă, îşi luară pălăriile şi carabinele şi săriră peste

pîrleaz, fluierînd melodia *Baladei căpitanului*. Cînd ieşiră din livadă, Pille-Miche intonă, cu glas răguşit, următoarele strofe luate la întîmplare din acel cîntec naiv, ale cărui cadenţe rustice plutiră pe vînt :

În cel dintîi tîrg,
O-mbrăcă de sîrg
În satin sclipind ;

Într-al doilea tîrg,
O-mbrăcă de sîrg
În aur şi argint.

De mîndră ce era,
Pînze-i întindea
Regimentul tot.

Melodia se auzi din ce în ce mai stins, pe măsură ce se îndepărtau cei doi şuani ; dar tăcerea din cîmp era atît de adîncă, încît cîteva note ajunseră la urechea Barbettei, care tocmai atunci se întorcea acasă ţinîndu-şi micuţul gars de mînă. Nici o ţărancă nu poate asculta nepăsătoare acest cîntec, atît de popular în vestul Franţei, aşa încît Barbette începu să cînte fără să vrea primele strofe ale baladei :

— „Hai, mîndro, şi noi,
Haidem la război,
E vremea, socot".

— „Căpitan viteaz,
Nu-ţi fie necaz,
Fata-mi nu ţi-oi da.

N-o dau pe pămînt,
Pe mare nici gînd,
Doar de-o ai fura".

Tata-o ia pe fată,
O dezbracă-ndată.
Dă-n apă cu ea.

Căpitanul sare,
Se aruncă-n mare,
Și-o scoate așa.

Hai, mîndro, și noi,
Haidem la război,
E vremea, socot.

La cel dintîi tîrg... etc...

Cînd Barbette era gata să reia cîntarea baladei de la stihul cu care o începuse Pille-Miche, tocmai intra în curtea casei ; limba îi îngheță deodată, rămase nemișcată și un țipăt cumplit, curmat numaidecît, ieși din gura ei căscată.

— Ce ai, măicuță ? întrebă copilul.

— Ai rămas singur, strigă înfundat Barbette, zmucindu-l de mînă și împingîndu-l cu o cruzime de necrezut ; tu nu mai ai nici tată, nici mamă !

Copilul, care-și freca țipînd umărul, văzu agățat în piron capul, și obrazul lui plăpînd înmărmuri, stăpînindu-și convulsia nervoasă pe care plînsetul o dă feței. Deschise ochii mari, privi îndelung capul tatălui său, cu un aer stupid ce nu exprima nici un fel de emoție ; pe urmă, chipul lui, abrutizat de neștiință, izbuti să mani-

feste o curiozitate îngrozită. Deodată, Barbette îl luă iarăşi de mînă, îl strînse cumplit şi il tîri făcînd paşi mari spre casă. Atunci cînd Pille-Miche şi Marche-à-Terre îl culcaseră pe Galoppe-Chopine pe laviţă, unul dintre bocancii acestuia îi căzuse sub gît, în aşa fel încît se umpluse de sînge ; şi bocancul acela fu cel dintîi obiect pe care văduva lui îl zări cînd intră în casă.

— Scoate-ţi sabotul, spuse mama către fiul ei. Bagă-ţi piciorul colea, în bocancul ăsta. Bine. Să ţii minte cîte zile-ai avea, strigă ea cu un glas lugubru, bocancul tatălui tău, şi să nu te încalţi vreodată fără să-ţi aduci aminte de bocancul plin de sîngele pe care l-au vărsat aici *şuinii*, şi să-i omori pe *şuini !*

Şi îşi clătină capul cu o mişcare atît de convulsivă, încît pletele părului negru îi căzură pe gît, dînd figurii ei o expresie sinistră.

— Jur înaintea sfîntului Labre, reluă ea, că am să te dăruiesc albaştrilor ! Să te faci soldat şi să-l răzbuni pe tată-tău ! Să-i omori, să-i omori pe *şuini*, şi să faci ca mine. Ah ! i-au luat capul bărbatului meu ; am să-l dau şi eu pe-al lui le Gars albaştrilor.

Dintr-o săritură se repezi la pat, scoase un săculeţ plin cu bani, ascuns acolo într-o tainiţă, îl luă iar de mînă pe fiu-său uluit, il smuci după ea fără să-i mai lase vreme să-şi încalţe sabotul, şi se îndreptară cu paşi grăbiţi către Fougères, şi nici unul dintre ei nu mai întoarse capul spre coliba pe care o părăseau. Cînd ajunseră pe culmea stîncilor Saint-Sulpice, Barbette aţîţă focul de vreascuri şi garsul ei o ajută să-l acopere cu tufe verzi jilave de chiciură, ca să facă fumul şi mai gros.

— Asta are să dăinuie mai mult decît tată-tău, mai mult decît mine şi mai mult decît le Gars ! zise Barbette, cu o privire sălbatică, arătîndu-i fiului ei focul.

XXVII

În clipa în care văduva lui Galope-Chopine şi fiul ei cu piciorul scăldat în sînge priveau, cu o mohorîtă expresie de răzbunare şi de curiozitate, fumul ce se învîrtejea, domnişoara de Verneuil sta cu ochii ţintă la acea stîncă şi încerca, însă zadarnic, să descopere acolo semnalul comunicat de către marchiz. Ceaţa, care treptat-treptat se îngroşase, învăluise întreaga regiune într-un văl de umbre cenuşii ce ascundeau chiar şi cele mai apropiate privelişti ale oraşului. Marie privi pe rînd, cu o uşoară nelinişte, stîncile, castelul, edificiile ce se asemănau, în acea pîclă, unor pîcle încă şi mai negre. Lîngă fereastră, cîţiva copaci se detaşau de fondul albăstrui, ca madreporii ce se pot întrezări prin apele unei mări liniştite. Soarele îi da cerului culoarea ştearsă a argintului vechi, lumina lui punînd o roşeaţă vagă în ramurile golaşe ale copacilor în care se mai legănau cele din urmă frunze. Dar sufletul domnişoarei Marie era frămîntat de sentimente mult prea plăcute pentru ca să vadă vreo prevestire sumbră în priveliştea aceasta, nepotrivită cu fericirea pe care ea o savura dinainte. De două zile încoace, ideile ei se modificaseră într-un mod straniu. Nestăpînirea, descărcările necontrolate ale pasiunii sale suferiseră treptat-treptat influenţa ridicatei temperaturi pe care o dă vieţii iubirea adevărată. Certitudinea că este iubită, certitudine pe care se dusese s-o caute înfruntînd atîtea primejdii, îi trezise în suflet dorinţa de a se întoarce la condiţiile sociale ce statornicesc fericirea şi din care ea nu ieşise decît împinsă de deznădejde. A nu iubi decît pentru o clipă i se părea cu neputinţă. Mai mult încă, ea se văzu deodată înălţată iarăşi, din adîncurile societăţii în care o cufundase nenorocirea, la înaltul rang în care o aşezase o clipă tatăl său. Vanitatea ei, strivită de crudele schimbări ale unei pasiuni rînd pe rînd fericite sau disprețuite, se trezi, făcînd-o să

viseze la toate avantajele unei poziții sociale superioare. Născută oarecum marchiză, a se căsători cu Montauran nu însemna, oare, pentru ea, a se înălța și a trăi în sfera ce-i era proprie ? După ce cunoscuse toate primejdiile unei vieți pline de aventură, ea putea, mai bine decît oricare altă femeie, să prețuiască măreția sentimentelor ce stau la temelia unei familii. Iar căsătoria și maternitatea, cu toate grijile lor, reprezentau pentru ea mai puțin o povară, și mai degrabă o odihnă. Îi era dor de o viață virtuoasă și liniștită, întrezărită prin acea ultimă furtună, așa cum o femeie sătulă de virtute poate arunca o privire avidă spre o pasiune neîngăduită. Virtutea constituia acum pentru Marie o nouă ispită.

— Poate că, își spunea ea întorcîndu-se de la fereastră fără să fi văzut focul de pe stînca de la Saint-Sulpice, am fost prea cochetă cu el ? Dar habar n-aveam cît sînt de iubită !...

— Francine, nu-i un vis, astă-seară voi fi marchiza de Montauran. Ce-am făcut eu ca să merit o fericire atît de mare ? Oh ! îl iubesc, și numai iubirea poate să răsplătească iubirea. De bună seamă că Dumnezeu vrea să mă răsplătească pentru faptul că am păstrat totuși atîta inimă curată, în ciuda atîtor mizerii, și vrea să mă facă să-mi uit suferințele ! căci, știi și tu, fetița mea, că am suferit destul !

— În seara asta veți fi marchiză de Montauran, domnișoară Marie ? Oh ! pînă ce lucrul n-are să se împlinească, eu una am să cred că visez. Cine i-o fi spus, oare, ce fată bună sînteți ?

— Păi bine, scumpa mea copilă, el doar nu are numai ochi frumoși ; mai are și un suflet. Dacă l-ai fi văzut, ca mine, în toiul primejdiei ! Oh ! trebuie să știe să iubească, e-așa de curajos !

— Dacă-l iubiți atîta, cum de-l lăsați să vină la Fougères ?

— Da' ce, crezi că am mai avut timp să mai schimbăm vreo vorbă atunci cînd am fost surprinşi ? Şi-apoi, nu-i aceasta o dovadă de dragoste cum nu s-a mai pomenit vreodată ?... Pînă una alta, ia piaptănă-mă !

Îşi deranjă însă de o sută de ori, prin mişcări parcă electrice, izbutitele combinaţii ale pieptănăturii sale, adăugînd gîndurile cele mai furtunoase în toate îngrijirile cerute de cochetărie. În timp ce-şi friza firele de păr ale unei bucle sau îşi aranja cosiţele, Marie se întreba, cu o ultimă îndoială, dacă nu cumva marchizul o înşală, şi-atunci îşi spunea că o asemenea şiretenie ar trebui să fie de neînţeles, de vreme ce el, venind după ea la Fougères, se expunea cu atîta îndrăzneală unei răzbunări imediate. Studiind în oglindă efectele iscusite ale unei priviri piezişe, ale unui surîs, ale unei uşoare încreţiri a frunţii, ale unei atitudini supărate, îndrăgostite sau dispreţuitoare, ea căuta o şiretenie de femeie prin care să sondeze, pînă-n ultima clipă, inima tînărului şef.

— Ai dreptate, Francine, spuse ea ; şi eu aş vrea, ca şi tine, să aibă loc odată căsătoria asta. Ziua de azi este cea din urmă dintre zilele mele tulburi, ea poartă în sine fie moartea, fie fericirea noastră... Îngrozitoare ceaţă, adăugă apoi, privind iarăşi spre vîrfurile Saint-Sulpice, învăluite în nori.

Începu să aranjeze ea însăşi perdelele de mătase şi de muselină ce împodobeau fereastra, străduindu-se să le pună în aşa fel încît lumina strecurată prin ele să producă în încăpere un clar-obscur voluptuos.

— Francine, zise ea, ia fleacurile astea care zac pe şemineu şi nu mai lăsa decît pendula şi cele două vaze de Saxa, în care am să pun florile pe care mi le-a adus Corentin... Scoate toate scaunele, nu vreau să văd aici decît canapeaua şi un fotoliu. Cînd termini, fetiţa mea, ia şi bate covorul pînă ce-ai să-l faci să strălucească ; pe urmă, aranjează candelabrele, şemineul, lumînările...

Marie privi îndelung și cu luare-aminte tapetul învechit de pe pereții încăperii. Călăuzită de un gust înnăscut, ea izbuti să găsească nuanțele ce puteau să îmbine aspectele anticei decorări cu mobilele și cu lucrurile din acel budoar, printr-o armonie de culori sau prin frumusețea contrastelor. Tot așa potrivi și florile cu care umplu multele vaze ce împodobeau camera. Canapeaua fu așezată lîngă sobă. Iar la dreapta și la stînga patului, care se afla lîngă peretele paralel cu cel unde era șemineul, Marie așeză pe două măsuțe aurite marile vaze de Saxa, pline cu frunze și cu flori care împrăștiau cele mai dulci miresme. Și nu numai o dată se înfioră, în vreme ce aranja pliurile unduitoare ale verdelui brocart de pe pat și studiind șerpuiturile înfloratei draperii dimprejurul acestuia. Asemenea preparative cuprind totdeauna un suav secret de fericire și produc o emoție atît de plăcută, încît adesea, în toiul unor astfel de pregătiri voluptoase, o femeie își uită de toate îndoielile, întocmai așa cum domnișoara de Verneuil uita acum de ale sale. Nu-i oare ceva ca un sentiment religios în această mulțime de pregătiri făcute pentru ființa iubită care, deși în clipa aceea nu se află acolo ca să le vadă și să le răsplătească, le va răsplăti totuși mai tîrziu, prin acel zîmbet aprobator pe care îl obțin asemenea grațioase preparative, totdeauna înțelese atît de bine ! În astfel de clipe, femeile se dăruiesc, ca să spunem așa, mai dinainte iubirii, și nu există nici una care să nu spună, așa cum gîndea domnișoara de Verneuil : „Astă-seară voi fi într-adevăr fericită !" Chiar și cea mai inocentă dintre ele așterne atunci această suavă speranță pînă și în cuta cea mai puțin vizibilă a mătăsii, sau a muselinei sale ; așa încît, pe nesimțite, armonia pe care femeia o stabilește în jurul său imprimă tuturor lucrurilor o fizionomie în care respiră iubirea. În mijlocul sferei aceleia de voluptate, pentru ea lucrurile devin ființe și martori ; iar ea și-a și făcut complici din toate bucuriile viitoare. Cu fiecare gest,

cu fiecare gînd. ea se avîntă să înhaţe din zbor viitorul. În curînd, femeia nu mai aşteaptă, nu mai speră, ci doar blestemă tăcerea, iar cel mai mic zgomot i se pare un semn ; apoi începe îndoiala, care vine să-şi pună pe inima sa o mînă grea, iar femeia arde, se zbuciumă, se simte sugrumată de o cugetare ce se desfăşoară cu o forţă pur fizică ; este, rînd pe rînd, un triumf şi un supliciu, pe care, fără nădejdea viitoarei plăceri, femeia nu le-ar putea îndura. De zeci de ori domnişoara de Verneuil ridicase perdeaua sperînd că va zări o coloană de fum ridicîndu-se dintre stînci ; ceţurile însă păreau să ia de la o clipă la alta nuanţe tot mai întunecate, în care imaginaţia sa începu să vadă semne tot mai sinistre. Pînă la urmă, într-o clipă de iritare, lăsă perdeaua să cadă, hotărîtă să n-o mai ridice deloc. Privi cu un aer îmbufnat încăperea căreia îi dase un suflet şi un glas, şi se întrebă dacă totul nu va fi fost zadarnic, iar acest gînd îi aduse aminte că uitase anumite lucruri.

— Micuţa mea, spuse ea Francinei, ducînd-o în cabinetul de toaletă al camerei sale, luminat printr-un oberlicht ce se deschidea spre colţul din umbră unde fortificaţiile oraşului se îmbinau cu stîncile Promenadei, orînduieşte aici totul şi fă să fie cît mai curat ! În ce priveşte salonul, lasă-l, dacă vrei, cum o fi, adăugă ea, însoţindu-şi cuvintele de unul dintre acele zîmbete pe care femeile îl păstrează pentru ele înseşi, şi cărora bărbaţii niciodată nu le vor putea afla gingaşa picanterie.

— Ah ! Ce frumoasă sînteţi ! exclamă scundaca bretonă.

— Eh ! nebune ce sîntem ! Oare nu iubitul este cea mai frumoasă podoabă a noastră ?

Francine o lăsă tolănită, visător, pe otomană şi se retrase în vîrful picioarelor, înţelegînd că, fie că este, fie că nu este iubită, stăpîna ei nu-l va trăda niciodată pe Montauran.

XXVIII

— Eşti sigură de ceea ce-mi trăncăneşti, bătrîno ? o întrebă Hulot pe Barbette, pe care o recunoscu cînd aceasta veni la el la Fougères.

— Ai ochi ? Uite, priveşte stîncile de la Saint-Sulpice, colo-şa, oştene, *'n dereptul lu'* Saint-Léonard.

Corentin îşi întoarse privirile spre culme, în direcţia indicată de degetul Barbettei ; şi cum ceaţa începea să se risipească, putu să vadă destul de limpede coloana de fum albăstruie despre care pomenise văduva lui Galope-Chopine.

— Dar cînd are să vie, bătrîno, hei ? Diseară ?... La noapte ?...

— Oştene, răspunse Barbette, nu ştiu *ni'c*.

— De ce-i trădezi pe-ai tăi ? o întrebă repezit Hulot, ducînd-o pe ţărancă la cîţiva paşi mai încolo de Corentin.

— Oh, domnule general, ia te uită la piciorul garsului meu ! ei bine, e năclăit în sîngele bărbatului meu, pe care l-au căsăpit *şuinii*, nu-ţi fie cu supărare, ca pe-un berbec, drept pedeapsă pentru alea trei vorbe pe care le-ai scos de la mine alaltăieri, pe cînd săpam. Ia-mi garsul, de vreme ce l-ai lăsat fără tată şi fără mamă, dar fă din el un albastru adevărat, taică, să poată să-i omoare pe *şuini !* Na, uite colea două sute de scuzi, păstrează-i pentru el ; dacă are să şi-i chiverniséască bine, are s-ajungă departe cu atîta, de vreme ce taică-său a strîns la ei vreme de doisprezece ani.

Hulot o privi cu uimire pe această ţărancă gălbejită, scofîlcită şi cu ochii uscaţi.

— Dar tu, maică, spuse el, ce-ai să te faci ? Ar fi mai bine să păstrezi tu banii ăştia.

— Eu, răspunse ea clătinînd din cap cu tristeţe, eu nu mai am trebuinţă de *ni'c*. Să mă băgaţi colo-n umbra turnului Mélusinei (şi arătă unul dintre turnurile castelului), unde *şuinii*-au să se priceapă, cum s-ajungă şi să mă omoare !

Își îmbrățișă garsul cu un chip întunecat de durere, îl privi, vărsă două lacrimi, îl mai privi o dată, și dispăru.

— Comandante, zise Corentin, iată una dintre acele ocazii care, ca să poată fi de folos, pretind două capete strașnice, mai degrabă decît unul. Știm totul și nu știm nimic. Dacă am pune să fie împresurată îndată casa domnișoarei de Verneuil, ar însemna s-o ridicăm împotriva noastră pe frumoasa fată. Nici tu, nici eu, nici contrașuanii și cele două batalioane ale tale la un loc n-avem destulă putere să luptăm împotriva acestei fete, dacă-și va băga-n cap să-l salveze pe domnul *fost* al ei. Flăcăiașul ăsta e om de curte, și-n consecință e isteț ; e tînăr și e plin de inimă. N-o să putem niciodată să-l înhățăm cînd va încerca să intre în Fougères. Dealtminteri, poate că se și află aici. Să facem niște vizite domiciliare ? Ar fi o absurditate ! N-am afla nimic, am alarma pe toată lumea și i-am speria pe locuitori.

— Plec, zise Hulot nerăbdător, mă duc să dau ordin străjilor din postul de la Saint-Léonard să-și lungească rondul cu încă trei pași, așa încît pază lor să ajungă pînă în fața casei domnișoarei de Verneuil. Am să stabilesc un semnal cu fiecare santinelă, și-am să aștept la corpul de gardă, iar cînd mi se va semnala intrarea vreunui tînăr în casa fetei am să iau un caporal și patru oameni, și...

— Și, făcu Corentin, întrerupîndu-l pe impetuosul militar, dacă tînărul nu va fi marchizul, dacă marchizul nu va intra pe poartă, dacă el se și află la domnișoara de Verneuil, dacă... dacă... ?

Și Corentin îl privi pe comandant cu un aer de superioritate atît de jignitor, încît bătrînul militar strigă :

— Mii de trăznete, Dumnezeule ! Du-te și te plimbă, cetățene al infernului ! Ce mă privesc pe mine toate astea ? Dacă aiuritul ăla are să dea peste unul dintre corpurile mele de gardă, va trebui să-l împușc pe loc ; dacă aflu că e într-o casă, va trebui să mă duc numaidecît să-l împresor, să-l prind și să-l împușc ; dar să fie-al naibii dacă-am să-mi bat capul cum să-mi năclăiesc cu noroi uniforma...

— Comandante, scrisoarea celor trei miniștri îți ordonă să te supui domnișoarei de Verneuil.

— Cetățene, să vină domnișoara de Verneuil la mine, și-am să văd eu atunci ce e de făcut.

— Ei bine, cetățene, replică fălos Corentin, domnișoara n-are să întîrzie. Îți va spune chiar ea ceasul și clipa cînd *fostul* ăsta va intra în casa ei. Poate că nici nu se va simți liniștită decît atunci cînd te va vedea instalînd santinelele și împresurîndu-i casa.

„Diavolul s-a făcut om ! își zise cu durere bătrînul șef de demi-brigadă, privind după Corentin care suia cu pași mari Scara Reginei, unde avusese loc această scenă, către poarta Saint-Léonard. Ăsta are să mi-l aducă pe cetățeanul Montauran legat de mîini și de picioare, reluă Hulot, vorbindu-și sie-însuși, iar eu mă voi trezi pe cap cu pacostea de-a prezida un consiliu de război. La urma urmei, adăugă el ridicînd din umeri, le Gars este un dușman al Republicii, el mi l-a ucis pe bietul Gérard și, oricum, are să fie un nobil mai puțin... La dracu !"

Se răsuci sprinten pe călcîiele cizmelor și plecă să inspecteze posturile de gardă din oraș, fluierînd *Marsilieza*.

XXIX

Domnișoara de Verneuil era cufundată într-una dintre acele meditații ale căror taine rămîn parcă înmormîntate în adîncurile sufletului și ale căror mii de sentimente contradictorii adeseori au dovedit celor pe care i-au stăpînit că se poate trăi o viață de zbucium și de pasiuni chiar și numai între patru pereți, fără măcar a părăsi otomana pe care cel în cauză își petrece existența. Ajungînd la deznodămîntul

dramei după care alergase, această fată retrăia pe rînd scenele de iubire și de durere ce-i însufleţiseră atît de năprazнic viaţa în cele zece zile de la prima ei întîlnire cu marchizul. În acea clipă, în salon se auziră nişte paşi de bărbat şi fata tresări ; uşa se deschise, Marie întoarse repede capul şi-l văzu pe Corentin.

— Şmecherico ! spuse rîzînd agentul superior al poliţiei, mult o să mai ai poftă să mă-nşeli ? Ah ! Marie ! Marie ! Joci un joc tare primejdios, dacă nu vrei să mă iei tovarăş la partida ta şi hotărăşti singură loviturile, fără să mă consulţi. Dacă marchizul a izbutit să scape de soarta care...

— Nu tu eşti vinovat de asta, aşa-i ? răspunse domnişoara de Verneuil, cu o ironie adîncă. Domnule, reluă ea cu o voce gravă, cu ce drept mai vii la mine ?

— La tine ? întrebă el pe un ton amar.

— A, da, replică ea cu mîndrie, nu sînt la mine. Poate că ai şi ales anume această casă spre a săvîrşi aici, în deplină siguranţă, asasinatele tale ; am să plec de-aici. Am să mă duc într-un pustiu, ca să nu mai văd nişte...

— Nişte spioni, zi-i ! reluă Corentin. Dar casa asta nu-i nici a ta, nici a mea, e a guvernului ; iar în ceea ce priveşte plecarea, n-ai s-o faci, adăugă el, aruncîndu-i o privire diabolică.

Domnişoara de Verneuil se ridică atunci cu un gest de indignare şi făcu cîţiva paşi ; deodată însă se opri, văzîndu-l pe Corentin că dă la o parte perdeaua de la fereastră şi începe să zîmbească invitîndu-o să vină lîngă el.

— Vezi coloana aceea de fum ? spuse el cu calmul desăvîrşit ce ştia să-l păstreze pe chipu-i alb, oricît de mari i-ar fi fost emoţiile.

— Ce legătură poate exista între plecarea mea şi nişte buruieni cărora li s-a dat foc ? întrebă Marie.

— De ce ţi-e glasul aşa de schimbat ? răspunse Corentin. Păpuşico, adăugă el cu o voce dulce, ştiu tot ! Marchizul vine astăzi la Fougères, şi nu cu intenţia de a ni-l da pe

mînă ţi-ai aranjat aşa de voluptuos budoarul, florile, candelabrele...

Domnişoara de Verneuil îngălbeni văzînd moartea marchizului scrisă în ochii acelui tigru cu chip de om şi simţi pentru iubitul ei o dragoste vecină cu delirul. Prin fiecare fir de păr i se scurgea în cap o durere groaznică, pe care nu mai putu s-o îndure şi se prăbuşi pe otomană. Corentin rămase o clipă cu braţele încrucişate pe piept, pe jumătate mulţumit de chinul ce-l răzbuna pentru toate ironiile şi dispreţul cu care îl copleşise această femeie, pe jumătate îndurerat că vedea suferind o făptură al cărei jug îi plăcea totuşi, oricît de greu îi era.

— Îl iubeşte, spuse el cu glas înfundat.

— Dacă-l iubesc ! exclamă ea ; eh ! ce înseamnă acest cuvînt !... Corentin, el e viaţa, e sufletul, e răsuflarea mea !...

Şi se aruncă la picioarele acelui bărbat, al cărui calm o înfricoşa.

— Sînt un suflet de mocirlă, îi spuse ea ; prefer să mă înjosesc ca să-i scap viaţa, decît să mă înjosesc ca să i-o răpesc ! Vreau să-l salvez cu preţul sîngelui meu... Vorbeşte, cît ceri ?

Corentin tresări.

— Venisem să-mi porunceşti ce să fac, Marie, spuse el cu o voce plină de dulceaţă şi ridicînd-o cu o politeţă plină de graţie. Da, Marie, jignirile tale nu mă vor împiedica să fiu cu totul al tău, cu condiţia doar să nu mă mai înşeli. Tu ştii, Marie, că nu mă las niciodată prostit, fără să mă răzbun !

— Ah, Corentin, dacă vrei să te iubesc, ajută-mă să-l salvez.

— Ei, bine, la ce oră vine marchizul ? spuse el, silindu-se să pună această întrebare pe un ton calm.

— Vai ! nu ştiu nimic...

Se priviră amîndoi în tăcere.

„Sînt pierdută !“ îşi spuse domnişoara de Verneuil.

— Mă înșală, gîndi Corentin. — Marie, reluă poliţistul, eu am două principii : unul — să nu cred nici un cuvînt din tot ce spun femeile, ca să nu fiu păcălit de ele ; altul — să văd dacă nu cumva au vreun interes să facă exact contrariul de ceea ce au spus și să procedeze invers de cum au avut bunăvoinţa să ni se destăinuiască. Cred că ne-am înţeles acum ?

— De minune, replică domnișoara de Verneuil. Vrei dovezi de buna mea credinţă ; eu însă le rezerv pentru clipa în care și tu mi le vei fi dat pe ale tale...

— Adio, domnișoară, zise Corentin scurt.

— Haide, reluă tînăra zîmbind ; stai, ia loc colea și nu te mai îmbufna ; altminteri voi ști să-l salvez pe marchiz și fără tine. Cît despre cei trei sute de mii de franci pe care veșnic îi vezi aşternuţi în faţa ta, pot să ţi-i dăruiesc în aur, colo, pe șemineul acela, în clipa cînd marchizul va fi în siguranţă.

Corentin se ridică, se dădu cîţiva paşi înapoi și o privi pe domnișoara de Verneuil.

— Ai devenit bogată destul de repede ! zise el, cu o amărăciune prost ascunsă în glas.

— Montauran, zise Marie zîmbind în silă, va putea să-ţi ofere el însuși mult mai mult pentru răscumpărarea sa. Aşadar, dovedește-mi că poţi să-l fereşti de orice primejdie și...

— N-ai putea, exclamă brusc Corentin, să-i spui să fugă de îndată ce va sosi, cîtă vreme Hulot nu știe ora și...?

Se opri, ca și cum și-ar fi reproșat sie însuși că a vorbit prea multe.

— Dar tu-mi ceri mie să te-nvăţ vicleniile ? reluă el, cu zîmbetul cel mai natural. Ascultă, Marie, eu sînt sigur de loialitatea ta. Făgăduiește-mi că ai să mă răsplătești pentru tot ceea ce pierd servindu-te, și-l voi adormi aşa de bine pe mocofanul ăsta de comandant, încît marchizul va fi la Fougères tot aşa de liber ca la Saint-James.

— Îţi făgăduiesc, răspunse fata, cu un fel de solemnitate.

— Nu, nu aşa, spuse el. Jură-mi pe mama ta !

Domnişoara de Verneuil tresări ; şi, ridicînd o mînă tremurătoare, făcu jurămîntul cerut de acest om, ale cărui maniere se schimbaseră brusc.

— Bizuie-te pe mine, zise Corentin. Nu mă înşela, şi astă-seară ai să mă binecuvîntezi.

— Te cred, Corentin, exclamă domnişoara de Verneuil, convinsă pe deplin.

Îl salută printr-o uşoară înclinare a capului şi îi zîmbi cu o duioşie amestecată cu uimire, văzîndu-i pe faţă o expresie de tandreţe tristă.

— Ce fată fermecătoare! îşi zise Corentin plecînd. Oare n-o voi avea niciodată, ca să fac din ea şi instrumentul situaţiei mele şi izvorul meu de plăceri ?... Să îngenunche la picioarele mele, ea ?... Oh ! da, marchizul va pieri... Iar dacă nu pot s-o obţin pe această femeie decît afundînd-o în mocirlă, am s-o afund. În sfîrşit, îşi zise el, ajungînd în piaţă, unde paşii îl conduseseră fără să-şi dea seama, poate că nu mă mai disprețuieşte. O sută de mii de scuzi pe loc ! Mă crede lacom de bani. Ori vrea să mă ducă, ori s-a căsătorit cu el.

Corentin, pierdut în gîndurile lui, nu îndrăznea să ia o hotărîre. Ceaţa, pe care spre miezul zilei soarele o risipise, îşi recăpătă treptat întreaga putere şi deveni atît de deasă, încît Corentin nu mai zărea nici măcar copacii, chiar de la mică distanţă.

— Iacătă o nouă pacoste, îşi zise el, întorcîndu-se cu paşi rari acasă. Nu mai poţi vedea nici la şase paşi. Vremea-i ocroteşte pe amorezii noştri. Poftim, supraveghează o casă învăluită într-o ceaţă ca asta ! Stai ! Cine-i ? strigă deodată, înhăţîndu-l de braţ pe un necunoscu ce părea a se fi suit pe Promenadă cătărîndu-se printre cele mai primejdioase cleanţuri.

— Eu sînt, răspunse cu naivitate un glas de copil.

— A, ești micuțul gars cel cu picior roșu. Nu vrei să-l răzbuni pe taică-tău ? îl întrebă Corentin.

— Vreau ! zise copilul.

— Bine. Îl cunoști pe le Gars ?

— Da.

— Asta-i și mai bine. Atunci, stai pe lîngă mine și să faci întocmai ce-am să-ți spun eu ; așa ai să îndeplinești și dorința mamei tale și-ai să cîștigi și o grămadă de bani. Îți plac banii ?

— Da.

— Îți plac banii și vrei să-l omori pe le Gars ; te iau în seama mea. He, he, Marie, își zise în sine Corentin după o pauză, chiar mătăluță ai să ni-l dai pe mînă ! Ești prea repezită pentru a-ți da seama de lovitura pe care ți-o pregătesc ; dealtminteri, pasiunea nu cugetă niciodată. Domnișoara de Verneuil nu cunoaște scrisul marchizului ; iată, deci, momentul potrivit să-i întind capcana în care firea ei are s-o facă să cadă cu capu-n jos. Dar, spre a asigura succesul vicleniei mele, am nevoie de Hulot, așa că alerg să-l caut.

În acea clipă, domnișoara de Verneuil și Francine își băteau capul prin ce mijloace să-l scape pe marchiz de îndoielnica generozitate a lui Corentin și de baionetele lui Hulot.

— Mă duc să-l înștiințez ! exclamă micuța bretonă.

— Ești nebună ! păi, știi tu pe unde-o fi el acum ? Nici eu, ajutată de tot instinctul inimii mele, n-aș putea să-l găsesc, de l-aș căuta mult și bine.

După ce născociră o sumedenie de planuri anapoda, grozav de ușor de înfăptuit la gura sobei, domnișoara de Verneuil exclamă :

— Cînd am să-l văd pe marchiz, primejdia în care se va afla are să mă inspire !

Și-apoi, ca toate făpturile pătimașe, amînă să ia vreo hotărîre pînă în ultima clipă, încrezătoare în steaua ei sau în acel instinct al iscusinței care nu le părăsește decît

arareori pe femei. Niciodată, poate, inima ei nu îndurase chinuri așa de cumplite. Frumoasa îndrăgostită ba rămînea ca năucă, cu ochii ficși, ba, la cel mai mic zgomot, tresărea ca acei arbori aproape dezrădăcinați pe care tăietorii de lemne îi zgîlțîie zdravăn cu o frînghie spre a le grăbi căderea. Brusc, o detunătură cumplită, produsă de descărcarea unei duzini de pușți, răsună în depărtare. Domnișoara de Verneuil îngălbeni, o apucă pe Francine de mînă și zise :

— Mor... mi l-au ucis !

Pasul apăsat al unui soldat se auzi în salon. Francine, speriată, se ridică și pofti în cameră pe un caporal. Republicanul, după ce o salută milităreşte pe domnișoara de Verneuil, îi întinse niște hîrtii nu prea curate. Soldatul, neprimind nici un răspuns de la frumoasa domnișoară, îi spuse retrăgîndu-se :

— Doamnă, sînt din partea comandantului.

Domnișoara de Verneuil, în prada unor presimțiri sinistre, citi scrisoarea, scrisă probabil în grabă de către Hulot :

Domnișoară, contra-șuanii mei au capturat un mesager de-al lui le Gars și l-au împușcat. Dintre scrisorile interceptate, cea pe care vi-o trimit poate vă va fi de oarecare utilitate etc.

— Slavă cerului, nu pe el l-au împușcat ! exclamă ea, aruncînd scrisoarea în foc.

Respiră ușurată și citi cu lăcomie biletul ce-i fusese trimis ; era al marchizului și părea adresat doamnei du Gua:

Nu, îngerul meu, nu mă duc astă-seară la Vivetière. Astă-seară, vei pierde pariul cu contele, iar eu voi birui împotriva Republicii, prin persoana acelei fete delicioase, care merită să-i acorzi o noapte, recunoaște asta. Acesta

va fi singurul cîştig real pe care îl voi obţine în această campanie, căci Vandeea se supune. Nu mai e nimic de făcut în Franţa şi pesemne că ne vom întoarce cu toţii în Anglia. Dar, pentru afacerile serioase, pe mîine!

Marie scăpă biletul din mînă, închise ochii, păstră o tăcere adîncă şi rămase aplecată înainte, cu capul sprijinit de-o pernă. După o lungă pauză, ridică ochii şi privi pendula, care bătea orele patru.

— Şi domnul se lasă aşteptat ! spuse ea, cu o ironie crudă.

— Oh, de-ar putea să nu vie ! exclamă Francine.

— Dacă n-ar veni, zise Marie cu o voce sugrumată, m-aş duce eu după el ! Dar nu, nu se poate să nu vină acum... Francine, sînt destul de frumoasă ?

— Sînteţi foarte palidă !

— Ia vezi ! reluă domnişoara de Verneuil, camera asta parfumată, florile, candelabrele, miresmele astea ameţitoare: vor izbuti, oare, să-i dea iluzia unei vieţi cereşti aceluia pe care în noaptea asta vreau să-l scald în plăcerile iubirii ?

— Da' ce s-a-ntîmplat, domnişoară ?

— Sînt trădată, sînt înşelată, sînt amăgită, sînt jucată, vicleniţă, pierdută, şi-aş vrea să-l omor, să-l sfîşii !... Ah, da, totdeauna se vedea în manierele lui un dispreţ pe care nu ştia să şi-l ascundă bine şi pe care eu nu vroiam să-l văd ! Ah ! am să mor ! Proastă ce sînt ! spuse ea rîzînd ; va veni şi voi avea o noapte întreagă pentru a-l învăţa că, fie căsătorită, fie necăsătorită, un bărbat care m-a avut nu mai poate să mă părăsească. Am să-i plătesc răzbunarea după măsura jignirii şi are să moară disperat. Credeam că are o anume măreţie în inima lui, dar fără îndoială că e fiul vreunui lacheu ! Categoric că m-a înşelat cu mare dibăcie ; căci îmi vine greu să cred că bărbatul în stare să mă dea pe mîna lui Pille-Miche fără pic de milă n-ar putea coborî la nişte viclenii vrednice

de Scapin. E-așa de ușor să-ți bați joc de o femeie îndrăgostită, încît asta-i cea mai josnică ticăloșie. Să mă omoare, bine ; dar să mă mintă, el, cel pe care-l socoteam atît de mare? La eșafod ! La eșafod ! Ah ! aș vrea să-l văd ghilotinat. Sînt oare-atît de crudă ? Ah, va muri acoperit de mîngîierile și de sărutările care-l vor costa douăzeci de ani de viață...

— Domnișoară Marie, spuse Francine cu o gingășie îngerească, fiți, ca atîtea altele, victima iubitului dumneavoastră, dar nu vă faceți nici amanta, nici călăul lui. Păstrați-i chipul în adîncul inimii și nu fiți crudă cu dumneavoastră înșivă. Dacă n-ar exista nici o bucurie într-o dragoste fără speranță, ce-am deveni noi, biete femei ce sîntem ? Domnișoară Marie, Dumnezeu, la care nu vreți să vă gîndiți niciodată, ne va răsplăti cîndva pentru că ne-am supus datoriei noastre pe pămînt : să iubim și să suferim !

— Pisicuțo, răspunse domnișoarea de Verneuil mîngîind mîna Francinei, vocea ta-i așa de dulce și de fermecătoare ! Dreapta judecată pare tare ispititoare sub chipul tău ! Mi-ar plăcea să fac așa cum spui tu...

— O să-l iertați, da? N-o să-l dați pe mîna călăilor?

— Taci, nu-mi mai pomeni de acest om. Pe lîngă el, Corentin e un adevărat domn... Mă-nțelegi ?

Se ridică, ascunzînd, sub o figură înfricoșător de calmă, și nebunia care-o cuprindea și o nepotolită sete de răzbunare. Mersul ei, domol și măsurat, prevestea un fel de hotărîre irevocabilă. Pradă gîndurilor sale, mistuindu-și jignirea, și prea mîndră pentru a mărturisi chiar și cel mai mic chin al ei, se îndreptă spre postul de gardă de la poarta Saint-Léonard ca să întrebe unde se află locuința comandantului.

Abia ieșise din casă, cînd Corentin și intră pe ușă :

— Oh, domnule Corentin, exclamă Francine, dacă vreți să-l ajutați pe acel tînăr, salvați-l ! Domnișoara vrea să-l aresteze. Ticăloasa asta de hîrtie a distrus totul.

Corentin luă nepăsător hîrtia și întrebă :

— Dar domnișoara unde a plecat ?

— Nu știu.

— Alerg, spuse el, s-o scap de propria ei disperare.

Apoi dispăru, luînd cu el scrisoarea, trecu în goană pe lîngă casă și-l întrebă pe micuțul gars ce se juca în fața porții :

— Încotro a luat-o doamna care-a ieșit adineauri ?

Fiul lui Galope-Chopine făcu cîțiva pași pe lîngă Corentin ca să-i arate strada în pantă ce ducea spre poarta Saint-Léonard.

— Pe-aici, spuse el fără să șovăie și mînat de dorul răzbunării pe care i-l sădise în inimă maică-sa.

În acea clipă, patru oameni deghizați intrară în casa domnișoarei de Verneuil, fără să fi fost văzuți nici de micul gars, nici de Corentin.

— Întoarce-te la postul tău, spuse spionul. Prefă-te că te joci cu încuietorile de pe la obloane, dar ia seama la tot și supraveghează tot, chiar și acoperișurile...

XXX

Corentin se repezi în direcția arătată de micuțul gars, i se păru că o zărește pe domnișoara de Verneuil prin ceață și o prinse din urmă abia în clipa în care ea ajungea la postul Saint-Léonard.

— Unde te duci ? o întrebă spionul, oferindu-i brațul. Ești palidă, ce s-a întîmplat ? Oare-i potrivit să umbli așa pe drumuri absolut singură ? Ia-mă de braț.

— Unde e comandantul ? îl întrebă Marie.

Nici nu isprăvise bine domnișoara de Verneuil această întrebare, că și auzi pașii cadențați ai unei patrule militare dincolo de poarta Saint-Léonard și recunoscu îndată vocea groasă a lui Hulot în zarva stîrnită.

— Trăznetul lui Dumnezeu ! striga el, niciodată n-am văzut mai puțin limpede ca acuma cum să-mi fac rondul. Domnul *fost* ăsta a ordonat vremea...

— De ce vă plîngeți ? răspunse domnișoara de Verneuil, strîngîndu-i cu putere brațul, ceața poate să ascundă la fel de bine și răzbunarea și perfidia... Comandante, adăugă ea în șoaptă, trebuie să luăm împreună niște măsuri, în așa fel ca le Gars să nu mai poată scăpa astăzi.

— E-acasă la dumneavoastră ? o întrebă el, cu o emoție plină de uimire în glas.

— Nu, răspunse ea ; dați-mi însă un om sigur, pe care să-l trimit să vă vestească atunci cînd domnul marchiz se va ivi.

— Ce vrei să faci ? o întrebă Corentin îngrijorat; un soldat acasă la tine l-ar înfricoșa, dar un copil, și-am să găsesc eu unul, nu-i va provoca nici o teamă...

— Comandante, reluă domnișoara de Verneuil, grație ceței acesteia, pe care-o blestemați, puteți chiar de pe-acum să-mi împresurați casa. Puneți soldați peste tot. Așezați un post în biserica Saint-Léonard, ca să păzească esplanada spre care dau ferestrele de la salonul meu. Postați cîțiva oameni pe Promenadă ; căci, cu toate că fereastra de la camera mea se află la o înălțime de douăzeci de picioare, disperarea găsește uneori putere să străbată pînă și cele mai periculoase distanțe. Ascultați : îl voi face, probabil, pe acest domn să iasă pe ușă din casa mea ; așadar, însărcinați cu supravegherea ei pe cineva curajos ; pentru că marchizului, spuse ea scoțînd un suspin, nu i se poate contesta vitejia, și are să se apere !

— Gudin ! strigă comandantul.

Numaidecît tînărul fougerean se desprinse din mijlocul trupei ce se întorsese împreună cu Hulot şi care rămăsese, în rînduri, la o oarecare distanţă.

— Ascultă băiete, îi spuse bătrînul militar în şoaptă, trăznetul ăsta de fată ni-l dă pe mînă pe le Gars, habar n-am de ce ; mă rog, asta nu-i treaba noastră. Ia zece oameni cu tine şi plasează-te în aşa fel încît să supraveghezi fundătura în care se află casa domnişoarei ; dar ai grijă să nu fiţi văzuţi nici tu, nici oamenii tăi.

— Da, comandante, cunosc terenul.

— Ei bine, fiule, reluă Hulot, Beau-Pied are să vie să te înştiinţeze din partea mea în clipa cînd va trebui să-ncepem să cîntăm din săbiuţe. Încearcă să-l înhaţi chiar tu pe marchiz şi, dacă poţi să-l omori, ca să nu mai trebuiască să-l împuşc eu juridic, vei fi locotenent peste cincisprezece zile, ori nu mă mai cheamă Hulot. — Poftim, domnişoară, iată un şoiman care n-o să facă fasoane, îi spuse el tinerei fete arătîndu-i-l pe Gudin. Va fi o strajă fainâ în faţa casei dumneavoastră şi, dacă domnul *fost* iese de-acolo ori vrea să intre, ăsta n-are să-l scape.

Gudin plecă împreună cu zece soldaţi.

— Îţi dai seama ce faci ? o întrebă abia auzit Corentin pe domnişoara de Verneuil.

Marie nu-i răspunse ; urmări doar, cu oarecare mulţumire, plecarea oamenilor care, sub ordinele sublocotenentului, aveau să se plaseze pe Promenadă, şi pe cei care, conform instrucţiunilor lui Hulot, se postară de-a lungul laturilor întunecate ale bisericii Saint-Léonard.

— Există şi cîteva case legate de casa mea, îi spuse domnişoara de Verneuil comandantului, împresuraţi-le şi pe-acelea. Să nu ne reproşăm pe urmă că am neglijat vreo măsură ce s-ar fi putut lua.

— Asta-i turbată rău, gîndi Hulot.

— Nu-s profet ? îl întrebă Corentin la ureche. Am să-l pun de pază la casa ei pe micul gars, cel cu piciorul scăldat în sînge ; astfel...

N-apucă să isprăvească. Domnişoara de Verneuil, printr-o mişcare bruscă, se îndreptase spre casă, iar el o urmă răsuflînd ca un om fericit ; cînd o ajunse, ea şi trecuse pragul uşii, unde Corentin îl văzu pe fiul lui Galope-Chopine.

— Domnişoară, îi spuse el, ia-l cu tine pe copilul ăsta; n-ai putea găsi un emisar mai inocent şi mai sprinten decît el.

— Cînd ai să-l vezi pe le Gars intrat în casă, orice ţi s-ar spune, fugi şi vino la corpul de gardă după mine, iar eu am să-ţi asigur pită de mîncat pentru toată viaţa ta.

La aceste cuvinte, suflate, ca să spunem aşa, în urechea micului gars, Corentin îşi simţi mîna strînsă cu tărie de tînărul breton, care se luă după domnişoara de Verneuil.

— Acum, bunii mei amici, explicaţi-vă cît vreţi ! exclamă Corentin, cînd uşa se închise. Dacă ai să faci şi dragoste, micul meu marchiz, ai s-o faci pe propriul tău giulgiu.

Dar Corentin, care nu se putu hotărî să scape din vedere casa fatală, se întoarse pe Promenadă, unde îl găsi pe comandant ocupat cu darea cîtorva ordine. În curînd se lăsă noaptea. Două ceasuri se scurseră, fără ca diferitele santinele, plasate din distanţă în distanţă, să fi zărit ceva ce-ar fi putut să dea de presupus că marchizul ar fi trecut prin tripla centură de oameni ascunşi la pîndă, care împrejmuiau cele trei laturi accesibile ale turnului lui Papegaut. De zeci de ori Corentin alergă de pe Promenadă la corpul de gardă, de zeci de ori atenţia lui fu înşelată, iar tînărul său emisar nu venise încă să-l caute. Cufundat în gînduri, spionul străbătea încetişor Promenada, îndurînd chinul la care-l supuneau cele trei pasiuni teribile în lovitura lor: dragostea, lăcomia şi ambiţia. Orele opt răsunară în toate orologiile. Luna se ridica tîrziu de tot. Ceaţa şi noaptea învăluiau, aşadar, în tenebre înfricoşătoare locurile unde urma să se încheie drama iz-

vodită de aceşti oameni. Agentul superior de poliţie ştiu să impună tăcere pasiunilor sale, îşi încrucişă dîrz braţele pe piept şi nu-şi mai luă ochii de la fereastra ce sta ca o fantomă luminoasă în vîrful acelui turn. Cînd, plimbîndu-se, paşii îl purtau pe latura dinspre prăpăstiile ce se deschideau în văi adînci, el scruta maşinal ceaţa brăzdată de razele palide ale cîtorva lumini ce străluceau ici şi colo pe la casele din oraş sau din mahalale, deasupra şi dedesubtul zidurilor de apărare. Tăcerea adîncă ce domnea nu era tulburată decît de susurul Nançonului, de loviturile lugubre şi periodice ale clopotului din turn, de paşii apăsaţi ai santinelelor, sau de zăngănitul armelor, atunci cînd, din oră în oră, se schimbau gărzile. Totul devenise solemn — şi oamenii şi natura.

— S-a făcut negură ca într-un gîtlej de lup, spuse în acea clipă Pille-Miche.

— Mergi înainte, răspunse Marche-à-Terre, şi nu mai scînci nici cît un cîine mort.

— De-abia cutez să răsuflu, replică şuanul.

— Dacă ăla care-a făcut să se rostogolească o pietricică vrea să-şi facă inima teacă la cuţitul meu, n-are decît să mai încerce o dată ! zise Marche-à-Terre, într-o şoaptă aşa de slabă, încît se confunda cu şopotitul apelor Nançonului.

— Păi eu sînt ăla, zise Pille-Miche.

— Păi, teaşcă de bani prăpădită, reluă şeful, tîrăşte-te pe burtă ca o şopîrlă, dacă nu vrei să ne lăsăm pe-aici ciolanele mai devreme decît s-ar cuveni.

— Hei, Marche-à-Terre ! continuă incorigibilul Pille-Miche, care se ajuta cu mîinile ca să se tîrască pe pîntece şi să ajungă în linie cu camaradul lui, căruia îi şopti la ureche, cu o voce atît de stinsă încît şuanii din spatele lor nu desluşiră nici o silabă măcar, hei, Marche-à-Terre ! dacă e să-i dăm crezare garsei noastre, trebuie să se afle o pradă faină colo sus. Nu vrei s-o-mpărţim între noi doi ?

— Ascultă, Pille-Miche ! zise Marche-à-Terre, oprindu-se cu pîntecele lipit de pămînt.

Întreaga trupă imită mişcarea lui, atît de istoviţi erau şuanii de dificultăţile pe care povîrnişul le ridica în calea marşului lor.

— Te cunosc, reluă Marche-à-Terre, ştiu că eşti unul dintre acei Jean-înhaţă-tot care dau tot atîtea lovituri cîte primesc, dacă n-au altceva de ales. Aici nu venim ca să strîngem bocancii morţilor, aici sîntem diavoli contra diavoli, şi vai de cine are ghearele scurte ! Garsa noastră ne-a trimis aici ca să-l salvăm pe le Gars. El e colo, ne, ridică-ţi nasul de cîine şi uită-te la fereastra aia din vîrful turnului !...

În acea clipă, sună miezul nopţii. Luna se ivi şi dădu ceţei aspectul unui fum alb. Pille-Miche strînse năprasnic braţul lui Marche-à-Terre şi-i arătă tăcut, la zece picioare deasupra lor, fierul triunghiular şi strălucitor al cîtorva baionete.

— Albaştri-s aici, zise Pille-Miche ; nu mai putem să facem nimic.

— Răbdare! răspunse Marche-à-Terre; dacă-am văzut azi-dimineaţă totul bine, trebuie să dăm, sub turnul lui Papegaut, între fortăreţe şi Promenadă, peste o grămadă de bălegar unde se poate cădea ca pe un pat.

— Dacă sfîntul Labre, zise Pille-Miche, ar vrea să schimbe în cidru adevărat sîngele care-o să curgă-aici, fougerenii ar găsi mîine o provizie straşnică.

Marche-à-Terre acoperi cu lata lui mînă gura prietenului său ; apoi, un cuvînt dat de el pe înfundate trecu din rînd în rînd, pînă la ultimul dintre şuanii ce stau spînzuraţi în aer de tufărişurile de pe clanţuri. Într-adevăr, Corentin avea o ureche prea exersată ca să nu fi auzit foşnetul cîtorva arbuşti striviţi de şuani, sau zgomotul uşor al pietricelelor ce se rostogoleau spre fundul prăpastiei, şi pîndea de pe marginea esplanadei. Marche-à-Terre, care părea să posede darul de a vedea prin întu-

neric, sau ale cărui simțuri, veșnic în acțiune, trebuie să fi căpătat finețea celor ale sălbaticilor, îl zărise pe Corentin; ca un ciine bine dresat, poate că-l simțise. Istețul polițist avu de ascultat tăcerea și de privit zidul natural al șisturilor mult și bine, căci nu putu să descopere nimic. Dacă lumina înșelătoare a nopții îi îngădui să zărească vreo cîțiva șuani, el îi luă drept bucăți de stîncă, pînă într-atîta acele trupuri omenești păstrară înfățișarea exactă a unei naturi inerte. Primejdia în care se afla trupa nu ținu mult. Corentin fu atras de un zgomot foarte limpede ce se auzi dinspre celălalt capăt al Promenadei, în locul unde se termina zidul de susținere și unde începe panta abruptă a stîncii. O cărare, ce venea pe marginea șisturilor și ducea la Scara Reginei, trecea exact pe lîngă acest punct de intersecție. În clipa cînd Corentin ajunse acolo, văzu o figură ridicîndu-se ca printr-o vrăjitorie și cînd întinse mîna să înhațe acea ființă, fantastică ori reală, pe care numai de intenții bune n-o bănuia, dădu de formele rotunde și gingașe ale unei femei.

— Lua-te-ar dracu, drăguțo ! bombăni el. Dacă n-ai fi avut de-a face cu mine, ai fi putut să te trezești cu un glonț în cap... Dar de unde vii și unde te duci la ora asta? Ești mută ? O fi-ntr-adevăr o femeie ? își zise el în sine.

Tăcerea devenind suspectă, necunoscuta răspunse cu un glas ce trăda o mare spaimă :

— Ah, domnule dragă, mă întorc de la un priveghi.

— Asta-i așa-zisa mamă a marchizului, gîndi Corentin. Să vedem ce vrea să facă. Ei bine, ia-o pe colo, măicuță, continuă el cu glas tare, prefăcîndu-se că n-o recunoaște. La stînga, la stînga, dacă nu vrei să fii împușcată !

Și Corentin rămase nemișcat; dar, văzînd-o pe doamna du Gua că se îndreaptă spre turnul lui Papegaut, o urmări de departe, cu o dibăcie drăcească. Pe cînd avea loc fatala lor întîlnire, șuanii se postaseră foarte abil pe grămada de bălegar spre care îi călăuzise Marche-à-Terre.

— Iat-o pe garsa noastră ! își șopti încetișor Marchea-Terre, ridicîndu-se în picioare de-a lungul turnului, așa cum se ridică urșii. Sîntem aici, șopti el doamnei.

— Bine ! răspunse doamna du Gua. Dacă izbutești să găsești vreo scară în ograda ce se întinde pînă la vreo șase picioare dedesubtul vostru, le Gars e salvat. Vezi ferestruica aia rotundă de colo de sus ? Dă într-un cabinet de toaletă de lîngă dormitor, acolo trebuie să ajungem. Această latură a turnului sub care vă aflați voi este singurul loc neîmpresurat. Caii-s gata și, dacă ai asigurat trecerea peste Nançon, într-un sfert de oră avem să-l scoatem în afară de orice primejdie, în ciuda nebuniei lui. Dar, dacă vrea și cățeaua aia să se ia după el, înjunghiați-o.

Corentin, zărind prin noapte cîteva dintre formele indistincte, pe care le luase mai întîi drept pietre, cum se mișcă sprinten, se îndreptă în goana mare spre postul de gardă de la poarta Saint-Léonard, unde îl găsi pe comandant dormind îmbrăcat pe patul de campanie.

— Dați-i pace ! îi spuse brutal Beau-Pied lui Corentin, de-abia s-a așezat și el o clipă.

— Șuanii sînt aici ! strigă Corentin la urechea lui Hulot.

— Imposibil, dar cu-atît mai bine ! strigă comandantul, încă adormit cum era ; cel puțin o să ne batem !

Cînd Hulot ajunse pe Promenadă, Corentin îi arătă în umbră ciudata poziție ocupată de șuani.

— Ori au înșelat, ori au strangulat santinelele pe care le-am pus la Scara Reginei și la castel, exclamă comandantul. Ah ! ce trăznet de ceată ! Dar, răbdare ! am să trimit acolo, sub stîncă, vreo cincizeci de oameni, sub conducerea unui locotenent. Nu trebuie să-i atacăm acuma, căci bestiile astea sînt așa de tari, încît și-ar da drumul de-a rostogolul ca niște pietroaie pînă-n fundul prăpastiei fără ca să-și frîngă vreun picior.

Clopotul dogit din turn bătea orele două, atunci cînd comandantul se întoarse pe Promenadă, după ce luase măsurile militare cele mai severe, spre a pune mîna pe șuanii comandanți de Marche-à-Terre. În acel moment, toate posturile fiind dublate, casa domnișoarei de Verneuil devenise centrul unei mici armate. Comandantul îl găsi pe Corentin cufundat în contemplarea ferestrei ce domina turnul lui Papegaut.

— Cetățene, zise Hulot, am impresîa că acest domn *fost* ne duce cu preșul, pînă acuma nu s-a clintit nimic.

— E-acolo ! exclamă Corentin, arătînd fereastra. Am văzut umbra unui bărbat pe perdele... Nu-nțeleg ce s-a întîmplat cu micul meu gars ; l-or fi omorît sau l-au amăgit. Ia uite, comandante, vezi ? Uite-un om ! Să mergem!

— Eu unul n-am să merg să-l înhaț din pat, trăznetul lui Dumnezeu ! O să iasă el afară, dacă-a intrat ; Gudin n-o să-l scape, replică Hulot, care avea motivele lui să aștepte.

— Hai, comandante, îți ordon în numele legii să pătrunzi numaidecît în această casă.

— Măi cocoșelule, ești prea puișor ca să-mi poruncești mie unde să mă duc !

Fără să se tulbure de mînia comandantului, Corentin spuse liniștit :

— Ai să mă asculți ! Iată aici un ordin în cea mai bună formă, semnat de ministrul de război, care te va lămuri, reluă el scoțînd din buzunar o hîrtie. Ori îți închipui că sîntem așa de prostănaci încît s-o lăsăm pe fetița asta să procedeze cum o taie pe ea capul ? Noi trebuie să înăbușim războiul civil, iar măreția scopului scuză josnicia mijloacelor.

— Îmi iau libertatea, cetățene, să te trimit să faci... mă-nțelegi ? Ajunge ! Ia-o cu piciorul stîng înainte și lasă-mă-n pace, cît ai clipi.

— Dar citește ! zise Corentin.

— Nu mă aiuri cu funcțiile tale, exclamă Hulot, mîniat să primească ordine de la o ființă pe care-o considera așa de josnică.

În acea clipă, fiul lui Galope-Chopine se ivi între ei, ca un șoarece ieșit din pămînt.

— Le Gars fuge ! strigă el.

— Pe unde ?

— Prin strada Saint-Léonard.

— Beau-Pied, șuieră Hulot la urechea caporalului care se afla lîngă el, aleargă și vestește-l pe locotenentul tău să intre în casă și să sloboadă o salvă strașnică, mă-nțelegi ! Cu ocolire la stînga, înainte, spre turn, voi, ăștilalți ! strigă comandantul.

Pentru deplina înțelegere a deznodămîntului, este necesar să intrăm în casa domnișoarei de Verneuil împreună cu ea.

XXXI

Cînd pasiunile ajung la catastrofă, ele ne supun unei exaltări de o putere cu mult superioară meschinei beții pricinuite de vin sau de opium. Luciditatea care contractă atunci ideile, delicatețea simțurilor prea aprinse produc cele mai ciudate și cele mai neașteptate efecte. Cînd se află sub tirania unui aceluiași gînd, unele persoane zăresc clar obiectele cele mai puțin perceptibile, în vreme ce lucrurile cele mai palpabile devin pentru ele ca și cum n-ar exista. Domnișoara de Verneuil era victima unei astfel de beții, care face din viața reală o viață asemănătoare celei a somnambulilor, atunci cînd, după ce citise scrisoarea marchizului, se grăbise să orînduiască totul așa ca el

să nu poată scăpa de răzbunarea ei, după cum mai înainte pregătise totul pentru cea dintîi sărbătoare a iubirii sale. Dar, văzîndu-şi casa împresurată strict, în urma ordinelor ei, cu un triplu rînd de baionete, o lumină se aprinse brusc în sufletul său. Îşi judecă propria conduită şi înţelese cu groază că săvîrşeşte o crimă. Într-o primă pornire de spaimă, se repezi spre casă şi se opri înlemnită o clipă în prag, străduindu-se să reflecteze, fără însă a putea să ducă pînă la capăt nici un raţionament. Se îndoia pînă într-atîta de tot ceea ce făcuse, încît se întreba de ce se afla în anticamera casei sale, ţinînd de mînă un copil necunoscut. Prin ochii ei, mii de steluţe pluteau în aer ca nişte limbi de foc. Începu să umble, pentru a se scutura de cumplita sfîrşeală ce-o torepea, dar, ca unui om care pică de somn, nici un obiect nu-i apărea în forma sau în culorile lui adevărate. Îl strîngea de mînă pe micuţul breton cu o violenţă ce nu şi-o cunoştea şi îl tîra după ea într-un mers aşa de zorit, încît părea al unei nebune. Străbătu salonul fără să vadă nimic împrejur, deşi fu salutată de trei bărbaţi care se dădură la o parte spre a-i face loc să treacă.

— Iat-o ! zise unul dintre ei.

— Tare-i frumoasă ! exclamă preotul.

— Da, răspunse cel dintîi ; dar ce palidă şi ce zbuciumată e !...

— Şi distrată ! adăugă al treilea, nici nu ne vede.

La uşa camerei sale, domnişoara de Verneuil zări figura fericită şi veselă a Francinei, care-i spuse la ureche:

— E-aici, Marie...

Domnişoara de Verneuil se trezi, izbuti să cugete, privi copilul pe care-l ţinea de mînă, îl recunoscu şi răspunse Francinei :

— Închide-l pe băiatul ăsta şi, dacă vrei ca eu să trăiesc, fii cu ochi-n patru să nu-l laşi să fugă.

În timp ce rostea rar aceste cuvinte, îşi aţintise privirile spre uşa camerei sale, şi ochii ei rămaseră aşa, în-

tr-o atît de înfricoşătoare imobilitate, că s-ar fi zis că îşi vedea victima prin grosimea canaturilor. Împinse uşa încetişor şi o închise fără a se întoarce, căci îl zărise pe marchiz în picioare, în faţa şemineului. Fără a fi prea căutată, îmbrăcămintea marchizului avea o oarecare ţinută sărbătorească şi o anume îngrijire ce sporea strălucirea pe care orice femeie o atribuie iubitului ei. Văzîndu-l astfel, domnişoara de Verneuil îşi regăsi întreaga prezenţă de spirit. Buzele-i, contractate dur, deşi erau întredeschise, lăsară să se zărească smaltul alb al dinţilor şi schiţară un zîmbet stăpînit a cărui expresie era mai degrabă teribilă decît voluptuoasă. Se îndreptă cu paşi rari spre tînărul bărbat şi, arătîndu-i cu degetul pendulul :

— Un bărbat vrednic de iubire merită din plin chinul de a fi aşteptat, spuse ea cu o veselie prefăcută.

Dar, copleşită de furtuna sentimentelor sale, Marie se prăbuşi pe sofaua de lîngă şemineu.

— Dragă Marie, eşti tare ispititoare cînd eşti mîniată! spuse marchizul, aşezîndu-se lîngă ea, luîndu-i o mînă pe care ea îl lăsă s-o ia şi implorînd o privire pe care ea i-o refuză. — Sper, continuă el cu o voce tandră şi mîngîietoare, că Marie va fi într-o clipă destul de supărată că şi-a ascuns capul faţă de fericitul său soţ.

Auzind aceste cuvinte, Marie se întoarse brusc şi-l privi în ochi.

— Ce înseamnă privirea asta teribilă ? continuă el, rîzînd. Dar mîna ta-i fierbinte !... Iubirea mea, ce ai ?

— Iubirea ta ! răspunse ea cu un glas înfundat şi schimbat.

— Da, spuse el îngenunchind dinaintea ei, luîndu-i mîinile şi acoperindu-i-le cu sărutări, da, iubirea mea, sînt al tău pentru întreaga viaţă.

Ea îl împinse cu violenţă şi se ridică. Trăsăturile i se contractară, rîse cu un rîs de nebună şi îi spuse :

— Nu crezi nici un cuvînt măcar, om mai perfid decît cel mai mîrşav ucigaş !

Se repezi brusc la pumnalul ce se găsea lîngă una dintre vazele de flori și vîntură lama strălucitoare la două degete de pieptul tînărului uluit.

— Nu ! spuse ea aruncînd arma, nu te prețuiesc atîta încît să te omor ! Sîngele tău e prea josnic ca să fie vărsat chiar și de soldați, pentru tine nu vreau decît călăul...

Aceste cuvinte fură pronunțate pe un ton cu greu stăpînit, și domnișoara de Verneuil izbi cu piciorul în podea, ca un copil rău care se irită. Marchizul se apropie de ea, încercînd s-o îmbrățișeze.

— Să nu m-atingi ! strigă ea, dîndu-se înapoi cu un gest de oroare.

— E nebună ! spuse marchizul deznădăjduit.

— Da, nebună, repetă ea, dar nu atîta încît să fiu batjocura ta... Ce nu i-aș fi iertat eu dragostei ! Dar să vrei să mă ai, fără să mă iubești, și să-i scrii acest lucru acelei...

— Ce-am scris ? Cui i-am scris ? întrebă el, cu o uimire care se vedea clar că nu e prefăcută.

— Acelei neprihănite doamne care a vrut să mă omoare.

Marchizul îngălbeni, strînse rezemătoarea fotoliului de parcă ar fi vrut s-o sfarme și exclamă :

— Dacă doamna du Gua a fost în stare de vreo mîrsăvie...

Domnișoara de Verneuil căută scrisoarea, dar n-o mai găsi; o strigă atunci pe Francine și bretona veni.

— Unde-i scrisoarea aceea ?

— A luat-o domnul Corentin.

— Corentin ! Ah, înțeleg totul : el a ticluit scrisoarea și m-a înșelat așa cum știe el să înșele, cu o artă diavolească...

Scoase un țipăt sfîșietor, se prăbuși pe sofa și un potop de lacrimi țîșni din ochii ei. Și îndoiala și certitudinea erau tot atît de groaznice. Marchizul se aruncă la picioarele

iubitei sale, o strînse la piept, repetîndu-i de zeci de ori aceste cuvinte, singurele pe care le putu rosti :

— De ce plîngi, îngerul meu ? Care-i nenorocirea ? Reproşurile tale sînt pline de iubire. Nu mai plînge, te iubesc ! te voi iubi mereu !

Deodată, marchizul se simţi îmbrăţişat de Marie cu o forţă supranaturală şi, printre suspine :

— Mă mai iubeşti ?... îl întrebă ea.

— Te îndoieşti ! răspunse el pe un ton aproape îndurerat.

Ea se desprinse brusc din braţele lui şi, parcă speriată şi năucită, se retrase la cîţiva paşi departe de el.

— Dacă mă îndoiesc ?... exclamă Marie.

Il văzu pe marchiz surînzînd cu o voioşie atît de dulce, încît cuvintele i se stinseră pe buze. Se lăsă luată de mînă şi condusă în pragul uşii. Marie zări în umbra salonului un altar înjghebat în grabă în timpul cît ea lipsise de-acasă. Preotul aştepta îmbrăcat în costumul său sacerdotal. Cîteva lumînări aprinse aruncau pe plafon o strălucire dulce ca speranţa. Domnişoara de Verneuil recunoscu în cei doi bărbaţi care salutaseră pe contele de Bauvan şi pe baronul du Guénic, doi martori aleşi de Montauran.

— Mă vei refuza şi-acum ? îi spuse marchizul în şoaptă.

Marie atunci făcu deodată un pas înapoi pentru a se întoarce în camera ei, căzu în genunchi, ridică mîinile spre machiz şi strigă :

— Ah ! iertare ! iertare ! iertare !...

Vocea i se stinse, capu-i căzu înainte, ochii i se închiseră şi rămase în mîinile marchizului şi ale Francinei de parcă şi-ar fi dat sufletul. Cînd îşi redeschise ochii, întîlni privirea tînărului şef, o privire plină de bunătate şi de iubire.

— Marie, curaj! Furtuna aceasta este ultima, spuse el.

— Da, ultima ! repetă ea.

Francine și marchizul se priviră uimiți, dar Marie, printr-un gest, le impuse tăcere.

— Chemați preotul, spuse ea, și lăsați-mă singură cu el.

Ei se retraseră.

— Părinte, îi spuse Marie, preotului, care apăru numaidecît în fața ei, părinte, în copilăria mea, un bătrîn cu părul alb, semănînd cu dumneavoastră, îmi spunea adeseori că, printr-o credință puternică, se poate obține orice de la Dumnezeu : e-adevărat ?

— E adevărat, răspunse preotul. Totul e cu putință la cel care a creat totul.

Domnișoara de Verneuil se aruncă în genunchi cu o fervoare uimitoare.

— O, Dumnezeul meu ! spuse ea în extaz, credința mea în tine este tot atît de mare cît mi-e dragostea pentru el ! Inspiră-mă ! Fă aici o minune, sau ia-mi viața !

— Rugăciunea dumneavoastră se va împlini, spuse preotul.

Domnișoara de Verneuil se arătă apoi privirilor tuturor, sprijinită de brațul bătrînului preot cu plete albe. Emoția ei adîncă și tainică o dăruia dragostei iubitului său mai strălucitoare decît oricînd în viața ei, o seninătate asemănătoare celei pe care pictorii se străduiesc s-o dea martirilor imprima chipului domnișoarei de Verneuil un caracter impunător. Ea îi întinse mîna marchizului și amîndoi se apropiară de altar, unde îngenunchiară. Această căsătorie, care urma să fie binecuvîntată la doi pași de patul nupțial, acest altar ridicat în grabă, această cruce, aceste vaze, acest potir adus tainic de către preot, această mireasmă de tămîie răspîndită sub niște cornișe ce nu cunoscuseră pînă atunci decît mireasma mîncărurilor, acest preot ce nu purta peste sutana lui decît o etolă, aceste lumînări aprinse în salon, totul alcătuia o scenă emoționantă și ciudată, care este suficientă spre a ilustra acele vremuri de tristă amin-

tire, cînd zîzania civilă răsturnase instituțiile cele mai sfinte. Ceremoniile religioase aveau pe atunci toată sfințenia misterelor. Copiii erau botezați în camerele în care încă mai gemeau mamele lor. Ca odinioară, Domnul venea, simplu și sărac, să-i mîngîie pe cei ce mureau. Iar tinerele fete primeau pentru întîia oară pîinea sfîntă chiar acolo unde dansaseră în ajun. Căsătoria marchizului și a domnișoarei de Verneuil avea să fie oficiată, ca și aîtea alte căsătorii, printr-un act contrar noilor legislații ; dar, mai tîrziu, asemenea căsătorii, cele mai multe binecuvîntate la umbra stejarilor, au fost toate recunoscute cu strictețe. Preotul, care păstra astfel pînă în cea din urmă clipă vechile obiceiuri, era unul dintre acei oameni credincioși principiilor lor, în ciuda năpraznelor. Glasul lui, nepătat de jurămîntul pretins de către Republică, nu răspîndea prin furtună decît cuvîntul păcii. El nu atîța, așa cum făcuse abatele Gudin, flacăra incendiului ; dar, ca mulți alții, el se dăruise primejdioasei misiuni de a îndeplini datoriile sacerdoțiului pentru sufletele rămase catolice. Spre a izbîndi în acest periculos ministeriu, el se folosea de toate pioasele artificii pricinuite de persecuții, iar marchizul de-abia-l pututse descoperi într-una dintre acele ascunzători care, pînă și în zilele noastre, poartă numele de *ascunzătoarea preotului*. Vederea chipului său palid și suferind inspira un respect și o evlavie atît de puternice, încît era îndeajuns pentru a da acestei săli mondene înfățișarea unui loc sfînt. Actul durerii și al bucuriei era pregătit. Înainte de a începe slujba, într-o tăcere profundă, preotul întrebă numele logodnicei.

— Marie-Nathalie, fiica domnișoarei Blanche de Castéran, decedată stareță la Notre-Dame din Séez, și a lui Victor-Amédée, duce de Verneuil.

— Născută la... ?

— La Chasterie, lîngă Alençon.

— N-aș fi crezut, îi spuse baronul în șoaptă contelui, că Montauran are să facă prostia de-a se însura cu ea !... Fata din flori a unui duce, ptiu !

— Dacă ar fi fost a regelui, treacă-meargă, răspunse contele de Bauvan zîmbind ; dar nu eu am să-l blamez. Cealaltă mă place, așa că acuma am să dau atacul asupra acestei *Iepe a lui Charette*. Aia nu face fițe !...

Numele marchizului fusese scris de mai înainte ; cei doi îndrăgostiți semnară, iar după ei și martorii. Ceremonia începu. În acea clipă, numai Marie auzi zăngănitul de arme și pașii grei și cadențați ai soldaților care pesemne că veneau să schimbe garda albaștrilor pe care ea îi spusese lui Hulot să-i plaseze în biserică. Tresări și își ridică ochii spre crucea altarului.

— Iată o sfîntă, spuse în șoaptă Francine.

— Să mi se dea numai sfinte de-astea, și-am să mă fac al dracului de evlavios, adăugă încet contele.

Cînd preotul îi puse domnișoarei de Verneuil întrebarea obișnuită, ea răspunse printr-un *da* însoțit de un suspin adînc. Se aplecă apoi spre urechea soțului său și-i spuse :

— În curînd ai să afli de ce îmi calc jurămîntul pe care l-am făcut de a nu mă căsători niciodată cu tine.

După ceremonie, cînd adunarea trecu într-o sală unde fusese aranjată masa și cînd oaspeții luară loc pe scaune, deodată apăru Jérémie speriat. Sărmana mireasă se ridică brusc, ieși înaintea servitorului, urmată de Francine și, sub unul dintre acele pretexte pe care femeile se pricep să le găsească atît de bine, îl rugă pe marchiz să facă el pentru o clipă onorurile casei, și îl scoase afară pe servitor mai înainte ca acesta să fi comis vreo indiscreție ce-ar fi putut deveni fatală.

— Ah ! Francine, să simți că mori și să nu poți să spui : Mor !... exclamă domnișoara de Verneuil, care nu se mai întoarse la masă.

Absența ei își putea afla justificarea în ceremonia care tocmai avusese loc. La sfîrșitul mesei și în clipa cînd neliniștea marchizului ajunsese la limită, Marie reapăru în toată strălucirea unei rochii de mireasă. Figura ei era veselă și liniștită, pe cînd Francine care o însoțea avea o spaimă atît de adînc întipărită în toate trăsăturile sale, încît oaspeților li se păru că văd în cele două fete un tablou bizar în care extravaganta pensulă a lui Salvator Rosa ar fi reprezentat Viața și Moartea ținîndu-se de mînă.

— Domnilor, se adresă Marie preotului, baronului și contelui, astă-seară veți fi oaspeții mei, căci pentru dumneavoastră ar fi prea mare primejdie să ieșiți în Fougères. Această fată de treabă a primit instrucțiunile mele și vă va conduce pe fiecare la apartamentul dumneavoastră. Nici o cîrtire, îi zise preotului, care se pregătea să spună ceva ; sper că-i veți face acest hatîr unei femei în ziua nunții sale.

O oră mai tîrziu, Marie se găsea singură cu iubitul ei în camera voluptuoasă pe care o împodobise atît de frumos. Se aflau, în sfîrșit, în acel pat fatal în care, ca într-un mormînt, se curmă atîtea speranțe, în care trezirea la o viață fericită este atît de nesigură, în care moare sau se naște iubirea, după felul cum sînt alcătuite caracterele ce nu se pot cunoaște decît acolo. Marie privi pendulul și își spuse : „Șase ore de viață !".

— Ia uite c-am putut s-adorm !... exclamă ea spre ziuă, tresărind din somn cu una dintre acele mișcări ce ne fac să ne deșteptăm brusc, atunci cînd ne luăm în ajun angajamentul față de noi înșine că ne vom trezi de dimineață la o anumită oră. Da, am dormit, repetă ea, văzînd la lumina lumînărilor că acele pendulului nu mai aveau mult pînă să arate orele două din noapte.

Se întoarse și-l privi îndelung pe marchizul care adormise ca un copil, cu capul sprijinit pe mînă, iar cu mîna

cealaltă strîngînd mîna soției sale, și zîmbind vag, de parcă ar fi adormit în timpul unui sărut.

— Ah, își zise ea încet, doarme ca un copil ! Dar cum ar putea să se teamă de mine, de mine care-i datorez o fericire fără nume ?

Îl atinse ușor, el se trezi și încetă să zîmbească. Sărută mîna pe care-o ținea și o privi pe nefericita-i soție cu niște ochi atît de luminoși, încît ea, nemaiputînd să le înfrunte voluptuoasa strălucire, își închise încet pleoapele-i mari, ca pentru a-și interzice o contemplație atît de primejdioasă ; dar, ascunzînd astfel flacăra din priviri, ea provoca, părînd că o refuză, o dorință atît de vie încît, de n-ar fi ascuns niște spaime atît de adînci, soțul ei ar fi putut s-o învinovățească de o prea mare cochetărie. Își ridicară amîndoi deodată încîntătoarele fețe, mulțumindu-și mutual, printr-un semn plin de toate plăcerile pe care le gustaseră ; dar, după o cercetare rapidă a deliciosului tablou pe care i-l oferea figura soției sale, marchizul, atribuind unui sentiment de melancolie umbrele răspîndite pe fruntea frumoasei Marie, întrebă cu un glas duios :

— Pentru ce umbra aceasta de tristețe, iubirea mea ?

— Sărmane Alphonse, unde-ți închipui tu oare că te-am adus ?... întrebă ea tremurînd.

— La fericire...

— La moarte !

Și, înfiorată de groază, sări jos din pat ; marchizul o urmă nedumerit, iar soția sa îl conduse lîngă fereastră. După un gest înnebunit pe care-l făcu fără voia ei, Marie trase la o parte perdelele și-i arătă cu degetul, în piață, vreo douăzeci de soldați. Luna, împrăștiind negurile, lumina cu albele ei raze uniformele, pușile, pe cruntul Corentin, care se învîrtea ca un șacal în așteptarea prăzii, și pe comandantul care sta cu brațele încrucișate, nemișcat, cu nasul în vînt, cu gura strînsă, atent și hotărît.

— Eh ! să-i lăsăm, Marie, și să...

— De ce rîzi, Alphonse ? Eu i-am postat acolo !
— Aiurezi ?
— Nu.
Se priviră o clipă, marchizul înțelese totul și, strîngînd-o în brațe :
— Fie ! eu tot te iubesc, spuse el.
— Așadar, nu totu-i pierdut ! exclamă Marie. Alphonse, spuse ea după o pauză, mai există o speranță.
În acea clipă, auziră clar țipătul înfundat al cucuvaiei, și Francine intră brusc în cabinetul de toaletă.
— Pierre e-aici ! spuse ea, cu o bucurie delirantă.

XXXII

Marchiza și Francine, cu acea uluitoare promptitudine de care numai femeile sînt în stare, îl îmbrăcară pe Montauran într-un costum de șuan. Cînd marchiza îl văzu pe soțul ei pregătindu-se să-și încarce armele pe care i le adusese Francine, se strecură sprintenă afară din odaie, după ce-i făcu un semn credincioasei sale bretone. Francine îl conduse atunci pe marchiz în cabinetul de toaletă de lîngă cameră. Tînărul, văzînd o mare grămadă de perdele legate strașnic între ele, putu să se convingă de grija neobosită cu care muncise bretona ca să înșele paza soldaților.
— N-am să pot trec nicicum prin gaura aceea, zise marchizul, cercetînd îngusta ferestruică a cabinetului.
În acea clipă, un chip mare și negru umplu întreg ovalul ferestruicii și un glas răgușit, binecunoscut de Francine, strigă încetișor :

— Repede, generale ! jigodiile-astea de albaştri ne-au luat urma...

— Oh, încă un sărut ! spuse o voce tremurătoare şi dulce.

Marchizul, care izbutise să atingă cu piciorul scara salvatoare, dar care încă mai avea o parte a trupului prinsă în ferestruică, se simţi strîns într-o îmbrăţişare deznădăjduită. Scoase un strigăt atunci cînd înţelese că soţia sa se îmbrăcase cu hainele lui, vru s-o îmbrăţişeze, dar Marie i se smulse brusc din braţe şi el se văzu silit să coboare. Rămăsese cu o fîşie de stofă în mînă şi, la lumina de lună care lumină o clipă, marchizul constată că fîşia aceea era ruptă din vestonul pe care-l purtase el în ajun.

— Pluton, stai ! Foc !...

Aceste cuvinte, rostite de Hulot în toiul unei tăceri care avea ceva de groază, rupseră farmecul sub imperiul căruia păreau a se fi aflat şi oamenii şi locurile. O salvă de gloanţe trasă din adîncul văii spre piciorul turnului urmă îndată după salva trasă de albaştrii postaţi pe Promenadă. Tirul republicanilor nu lăsă o clipă de răgaz şi se dezlănţui necurmat şi fără milă. Victimele nu scoaseră un geamăt. După fiecare descărcătură, tăcerea se aşternea înfricoşătoare.

Totuşi, Corentin, cînd îl auzi căzînd din vîrful scării pe unul dintre personajele aeriene pe care el le semnalase comandantului, se temu să nu fie vreo cursă.

— Nici unul dintre dobitoacele astea nu cîntă, îi spuse el lui Hulot ; cei doi amorezi ai noştri ar fi în stare să ne distreze cu cine ştie ce şmecherie aici, în vreme ce ei poate că fug prin altă parte...

Spionul, dornic să lumineze misterul, trimise pe fiul lui Galope-Chopine să aducă cîteva torţe. Bănuiala lui Corentin fusese aşa de bine înţeleasă de către Hulot, încît bătrînul ostean, atent la zarva unei încăierări foarte

serioase ce avea loc în fața postului de gardă de la Saint-Léonard, strigă :

— E-adevărat, nu pot fi numai ei doi.

Și se repezi spre corpul de gardă.

— I-au ciuruit capul cu plumb, comandante, îi spuse Beau-Pied, ieșind în întîmpinarea lui Hulot ; dar și el l-a omorît pe Gudin și-a rănit alți doi ostași. Ah ! era ca un turbat ! trecuse peste trei rînduri de șoimani de-ai noștri și-ar fi răzbit spre cîmpuri, de nu era santinela de la poarta Saint-Léonard, care a-nfipt baioneta-n el.

Auzind aceste cuvinte, comandantul se repezi la corpul de gardă și văzu pe patul de campanie un trup însîngerat pe care chiar atunci ostașii îl așezau acolo ; se apropie de pretinsul marchiz, ridică pălăria care acoperea fața acestuia și se prăbuși pe un scaun.

— M-aș fi mirat, exclamă el, încrucișîndu-și brațele cu mînie ; trăznetul trăznetului, l-a ținut prea mult !

Toți soldații rămaseră înmărmuriți. Comandantul desfăcea pletele lungi și negre ale unei femei. Brusc, tăcerea fu ruptă de larma unei mulțimi de ostași. Corentin intră în corpul de gardă, urmat de patru soldați, care-l aduceau pe pușile lor, cu care întocmiseră o targă, pe Montauran, cu coapsele și cu brațele sfărîmate de împușcături. Marchizul fu depus pe patul de campanie, lîngă soția sa ; cînd o zări, el mai găsi puterea s-o ia de mînă, într-o mișcare convulsivă. Muribunda întoarse anevoie capul, își recunoscu soțul, se cutremură într-o zguduitură îngrozitoare și murmură, cu o voce aproape stinsă, aceste cuvinte :

— O zi fără nici un mîine !... Dumnezeu m-a ascultat întru totul !

— Comandante, zise marchizul, adunîndu-și ultimele puteri și fără a da drumul mîinii soției sale, mă bizui pe cinstea dumneavoastră să-l vestiți că am murit pe tînărul meu frate, care se află la Londra. Scrieți-i că, dacă vrea să asculte de ultimele mele cuvinte, să nu ridice

niciodată armele împotriva Franței, dar că, pentru aceasta, nu trebuie să-l părăsească pe rege.

— S-a făcut ! spuse Hulot, strîngînd mîna muribundului.

— Duceți-i în spitalul de-alături ! strigă Corentin.

Hulot îl apucă pe spion de braț, așa de strîns încît să-i rămînă unghiile în carnea acestuia, și-i spuse :

— De vreme ce treburile tale pe-aici s-au sfîrșit, spală putina numaidecît ! și ia seama bine la mutra comandantului Hulot, ca nu cumva să te nimerești vreodată-n calea lui, dacă nu vrei să-și facă teacă la sabie din burdihanul tău.

Și bătrînul militar își și trăgea sabia.

— Iată unul dintre preacinstiții mei cetățeni care n-au să facă niciodată avere, își zise Corentin, cînd fu departe de corpul de gardă.

(Marchizul mai putu să-i mulțumească printr-un semn adversarului său, arătîndu-i acea stimă pe care o sau soldații pentru dușmanii lor loiali.

În 1827, un bătrînel, întovărășit de soția lui, vindea vite în piața din Fourgères și nimeni nu-i spunea nimic, cu toate că omorîse mai bine de o sută de oameni ; nu i se pomenea nici măcar porecla de Marche-à-Terre. Persoana căreia i se datorează cele mai prețioase informații asupra tuturor personajelor din această Scenă l-a văzut mînînd o vacă și mergînd cu acel aer simplu și nevinovat care te face să spui : „Ia uite un om tare de treabă !".

Cît despre Cibot, zise Pille-Miche, se știe cum a sfîrșit. Poate că Marche-à-Terre va fi încercat, fără succes însă, să-l smulgă pe tovarășul său de la eșafod, și se va fi aflat în piața Alençon cu prilejul înfricoșătoarei agitații care a constituit unul dintre evenimentele faimosului proces Rifoël, Bryond și la Chanterie.)

Fougères, august 1827.

Introducere la ediția din 1829 5
Ambuscada 10
O idee a lui Fouché 80
O zi fără nici un mîine 209

Lector: CORNEL POPESCU
Tehnoredactor: CONSTANȚA VULCANESCU

Apărut: 1981. Bun de tipar: 16.V.1981. Format: 32/70×108 Coli tipo: 12. Coli ed.: 19,50.

Comanda nr. 698
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1 — București,
Republica Socialistă România